

СЪДЪРЖАНИЕ

I. Анализ на съществуващото положение	4
1. Въведение;	4
2. Регионални проблеми:	5
2.1. Пространствени проблеми;	5
2.2. Икономически проблеми;	5
2.3. Социални проблеми;	5
2.4. Културни проблеми;	6
2.5. Екологични проблеми;	6
2.6. Комуникационни проблеми;	6
2.7. Други проблеми.	6
3. Социално – икономически условия и проблеми:	6
3.1 Демография:	6
• Брой на населението;	6
• Структура на населението (полова, възрастова, социална);	8
• Етническа структура	10
• Естественят и механичен прираст	11
3.2 Структура на заетостта:	13
3.3 Икономическа база:	18
• Отрали;	18
• Ефективност;	25
4. Териториални проучвания:	26
4.1 Релеф;	26
4.2 Климат;	27
4.3 Води	28
4.4 Геология	28
4.5 Флора и фауна;	29
4.6 Подземни ресурси	30
5. Обитаване:	30
5.1 Количествено и качествено състояние на жилищния фонд;	30
5.2 Структура на собствеността;	32
5.3 Видове пространствени структури на обитаване;	32
5.4 Техничко-икономически характеристики на видовете обитаване;	32
5.5 Градска динамика;	33
5.6 Селищна структура на общината	34
5.7 Урбанизация и модели на устройствената територия;	35
6. Здравеопазване:	37
6.1 Териториално разположение на мрежата от обекти;	37
6.2 Видове лечебни заведения по нива на обслужване;	40
7. Образование:	40
7.1 Териториално разположение на мрежата от обекти;	40
7.2 Образователни равнища;	40
8. Културно наследство	44

ОБЩ УСТРОЙСТВЕН ПЛАН НА ОБЩИНА БОРИНО

Окончателен проект

8.1	Териториално разположение на мрежата от обекти;	45
8.2	Културно-исторически обекти	45
8.3	Военни паметници	46
8.4	Културно наследство	46
	• Цел на разработката;	46
	• Проучвателна основа;	47
	• Кратък исторически обзор;	48
	• Културно-исторически потенциал на община Борино;	54
	• Статистика и териториално разположение	55
	• Структура на обектите на територията на Общината	61
	• Сигниране на обявените защитени територии за опазване на недвижимото културно наследство. Териториален анализ.	61
	• Анализ и диагноза на състоянието на НКН в територията. Проблемни зони.	61
	• Систематизиране на съществуващите нормативни документи и конкретни изисквания за опазване на НКЦ.	63
	• Статут на недвижимите културни ценности	64
	• Режими на опазване на НКЦ	64
	• Концепция и прогноза за развитие на системата на Недвижимото културно наследство	65
	• Актуални процеси на взаимодействие на системата на Недвижимото културно наследство с прогнозното функционално зонирание на проблемните зони	65
	• Интеграция и развитие на системата на Недвижимото културно и природно наследство при взаимодействие с другите функционални подсистеми в прогнозния период.	65
	• Специфични/Специализирани режими на устройство на територията и изисквания към последващи фази на устройствено планиране за зони с наличие на КИН.	66
	• Предложения за тематични маршрути за познавателен културен туризъм	66
	• Насоки за формиране на политики на община Борино, насочени към развитие на културния и познавателния туризъм	68
	• Предложение за първоетапни мерки, свързани с опазването НЕДВИЖИМИТЕ ПАМЕТНИЦИ НА НКН	69
	• Необходими последващи специализирани проучвания, програми и мерки за опазване и социализация на НКН.	70
	• Общински политики за опазване, валоризация и социализация на културните ценности на територията на община Борино.	70
	• Общински политики за опазване на културните ценности на територията на община Борино.	70
9. Техническа инфраструктура:		76
9.1	Електроснабдителна инфраструктура:	76
9.2	Водоснабдителна и канализационна инфраструктура:	79
9.3	Газопроводна инфраструктура:	87
9.4	Топлофикационна инфраструктура	87
9.5	Далекосъобщителна инфраструктура:	87

ОБЩ УСТРОЙСТВЕН ПЛАН НА ОБЩИНА БОРИНО

Окончателен проект

9.6	Пътна инфраструктура	87
9.7	Железопътна инфраструктура	89
10.	Отдых и туризъм:	89
10.1	Обекти на отдыха и туризма;	89
11.	Екологично състояние:	94
11.1	Замърсяване на въздуха;	94
11.2	Замърсяване на водите;	95
11.3	Замърсяване на почвите;	96
11.4	Управление на отпадъците	96
II. Прогнози за развитие		98
1. Демографска характеристика на община Борино - състояние и тенденции в развитието		98
2. Характеристика на пазара на труда		115
3. Местно икономическо развитие. Прогноза за развитие на икономиката.		118
3.1	Обща характеристика на местното икономическо развитие	118
3.2	Структура на икономиката по икономически сектори	122
3.3	Възможности за развитие на туризма в община Борино	128
3.4	Прогноза за икономическо развитие на община Борино	131
3.5	Прогноза за пространствено развитие	145
3.5.1	Основно предназначение на териториите, режими на устройство и параметри на натоварване	145
3.5.2	Пространствено развитие	146
3.5.3	Основно предназначение на териториите	146
3.5.4	Развитие на териториите	146
3.5.5	Показатели за застрояване	148
3.6	Развитие на инфраструктурата	150
3.6.1	Електроснабдителна инфраструктура	150
3.6.2	Водоснабдяване и канализация	151
3.6.3	Пътна инфраструктура	152
4. Екологични условия		153
4.1.	Ландшафтно устройство и зелена система;	153
5. Правила и нормативи за прилагане на ОУПО Борино		156
5.1	Условия, при които може да се изменя планът	156
5.2	Правила и нормативи за прилагане на ОУПО	158
5.3. Заключение		161
III. Приложения		162

I. Анализ на съществуващото положение

1. Въведение

Разработката на Проект на общ устройствен план на Община Борино е възложена с Договор №107/30.07.2015г. г. сключен между ОБЕДИНЕНИЕ "ОУП НА ОБЩИНА БОРИНО" и Община Борино.

Устройственото планиране на общината е в пряка зависимост от общественоекономическите условия и законовата уредба. Наличието на план /ГУП/ разработен в края на 70-те години на миналия век, в никакъв случай не означава, че общината има планова основа, решаваща случващите се обстоятелства и проблеми, особено в извън градската територия.

Условията и прогнозите, за които плана е разработен, са изменени и управлението на населените места и извън селищни територии не може да се осъществява чрез него.

Влезният в сила през 2001 година Закон за устройство на територията и съпътстващите го нормативни актове, поставя допълнителни условия за обема и съдържанието на този вид устройствени планове.

Всичко това налага изработването на нов Общ устройствен план на Община Борино.

Мотивите за възлагане на задачата са необходимостта от създаване на законовите предпоставки за структуриране и преструктуриране на територията, определяне на териториални приоритети за развитие, изискванията на ЗУТ за устойчива териториално – устройствена основа за реализация на инвестиционните програми и намерения на Общината и инвеститорите, които имат интереси свързани с територията ѝ, както и за цялостното подобряване на жизнената среда с опазване и развитие на природните дадености и ресурси на територията.

Целите и приоритетите в развитието на Община Борино, заложи в приетите и действащи стратегически и планови документи налагат мобилизирането на целия местен потенциал – човешки, инвестиционен, териториален за да може да се постигне търсеното ускоряване на развитието на общината. Разширяването на урбанизираните територии се обосновава с прилагането на по-високи стандарти за различните функционални системи и устройствени среди. Наред с това идват възможностите и задълженията за опазване на околната среда, възможностите за развитие на туризма (с акцент на спортния и културно – историческия туризъм), възможностите за ефективно използване на природните ресурси, възможностите за задоволяване на нуждите на бизнеса и др. Същите следва да бъдат доказани и утвърдени с анализи и прогнози, свързани с изработването на нов Общ устройствен план на общината.

Общият устройствен план на дадена община е стратегически документ от регионално значение, а в определени случаи и в национален аспект, който дава конкретни предвиждания за развитие на територията на общината. Той свежда всички стратегически документи от по-високо ниво на териториално ниво и фактически дава отражение на прогнозите на тези документи върху развитието на територията на общината. Общия устройствен план се явява ключов документ за постигане на устойчиво развитие на общината.

В резултат на желаното постигане на устойчиво развитие и на съществените промени настъпили в социално – икономическите условия през последните години, възниква необходимост от прилагане на качествено нови принципи и практически подходи в устройственото планиране, които следва да отчитат:

- качествено нови условия в развитието на различните видове среди - нормативно – правна, икономическа, социална, информационна, устройствена;
- равнопоставеност във формите на собственост;
- различни подходи при определяне цените на поземлените ресурси с използване на пазарните критерии за търсенето и прилагането;
- възможности за инвестиционна инициатива и еднакви условия и баланс на интересите на всички участници в устройствения процес.

Необходимостта от наличието на актуални устройствени планове на населените места и на териториални общности се обосновава и от редица изисквания, които са заложили в условията за финансиране на конкретните проекти и програми по линия на Националните оперативни програми и други финансови инструменти. Едно от основните изисквания за ползване на ресурсите по финансовия инструмент JESSICA (Съвместно европейско подпомагане за устойчиво развитие на градските ареали) – инициатива на Европейския съюз, Европейската инвестиционна банка и Банката за развитие на Съвета на Европа и др. п.– е наличието на актуален общ устройствен план. Аналогични изисквания съществуват и по отношение на проекти, свързани с градското развитие, финансирани по Оперативна програма “Регионално развитие”.

2. Регионални проблеми

2.1. Пространствени проблеми

Съществуват няколко основни проблема: състоянието на пътищата до селата с.Ягодина, с.Кожари и с.Буйново.

Възможността за закриване на малките общини, както и проблеми с плащането на субсидиите на земеделските производители и животновъдите.

Липсата на паркинг пред Ягодинската пещера, стопанисването на пещерата и приходите от туристически посещения.

2.2. Икономически проблеми

По отношение на развитието на стопанските отрасли на територията на общината, Общият устройствен план трябва да даде отговори и решения на следните моменти:

Селско и горско стопанство

- Максимално съхранение на основния категориен производствен ресурс.
- Опазване и възстановяване на горските ресурси

Промисленост

Да ревизира пространства за развитие на промишлеността, като отчете новите икономически реалности. Терените трябва да са съобразени с категорията на земята и собствеността, което ще облекчи смяната на предназначението им.

Отдых и туризъм

Отдых – това е единствената икономическа дейност, за която новия ОУПО трябва да даде категорична нова визия, при отчитане на възможности на територията на общината. Общината има голям потенциал за развитие в тази насока, като се има предвид нейните природни и археологически дадености.

2.3. Социални и демографски проблеми

Демографски проблеми

За правилното поставяне и решаване на устройствените задачи, от съществено значение е точното определяне на перспективното движение на населението на общината като цяло и в частност на съставните населени места..

Кои са основните проблеми пред демографското развитие на общината?

На първо място това са:

-намаляването на естествения прираст, като последица от нарасналата смъртност и редица други предимно социално-икономически фактори;

-неясното поведение на механичното движение на населението сега и в перспектива.

Обитаване

На основата на направен подробен анализ на състоянието и териториалното разпределение на жилищния фонд по населени места, основната задача на общия устройствен план за решаване проблемите на тази функционална система могат да се резюмират:

- **много точно определяне на нуждите от ново жилищно строителство;**
- **пълна ревизия на удвоеността на жилищните територии и откриване на вътрешните териториални резерви за жилищно строителство;**

Много прецизна обосновка за нуждите от включване на нови територии в границите на населените места за решаване на проблеми на обитаването.

2.4. Културни проблеми

Много тревожна е трайната тенденция за намаляване на раждаемостта. За съжаление това налага сливане или закриване на паралелки. Налице е вече закриването на началното училище в с. Борино. Един сериозен проблем е и затруднението на общината да финансира училищата. Проблем е остарялата материална база в с. Ягодина, с. Буйново и с. Кожари.

Неритмична посещаемост. Недостатъчни средства на общинския бюджет за финансиране на детските градини. Няма възможност за назначаване на медицински персонал в ЦДГ- Борино.

За съжаление поради липса на финансиране почти липсва читалищна дейност. Единствените културни прояви остават училищните тържества.

Няма театри, кина, концертни зали и др.

2.5. Екологични проблеми

Екологичната обстановка в общината като цяло се характеризира с добри показатели по отношение чистота на отделните компоненти на околната среда: атмосфера, води, почва.

В отоплителните сезони, когато като енергиен източник се използва предимно твърдо гориво, се повишава концентрацията на замърсители във въздуха, но в рамките на допустимото.

2.6. Комуникационни проблеми

Всички населени места в община Борино са телефонизирани. Качеството обаче не е отлично. Има връзка с мобилни оператори.

2.7. Други проблеми

Най-големият проблем в общината е безработицата.

Проблеми с развитието на земеделието - няма пазар за продукцията и всяка година картофените площи намаляват.

Това кара цели семейства да работят в чужбина и там да се занимават със земеделие.

3. Социално – икономически условия и проблеми

3.1 Демография

• Брой на населението

Броят на населението е променлива величина и се отчита към определен момент от времето. Отчитането се извършва чрез демографски наблюдения на събитията в населението като най-важно от тези наблюдения е демографското преброяване. Броят на населението зависи от събитията раждания, умирация и миграции. От своя страна тези събития определят промените в броя и структурите му. Тази взаимовръзка не трябва да бъде подценявана и всички изследвания изискват населението да се разглежда като динамична съвкупност.

ОБЩ УСТРОЙСТВЕН ПЛАН НА ОБЩИНА БОРИНО

Окончателен проект

Таблица 1

Община Борино					(Брой)
Показатели	2010	2011	2012	2013	2014
Население - общо	3 525	3 597	3 533	3 447	3 362
мъже	1 718	1 827	1 786	1 736	1 693
жени	1 807	1 770	1 747	1 711	1 669

Брой на населението на община Борино за период 2010г-2014г
Източник: НСИ

От таблицата се вижда, че броят на население на община Борино за 2014 г. е 3362 души. През последните години е постоянна тенденция на намаляване на броя на населението.

Таблица 2

Населено място	Жители
с. Борино	2393
с. Буйново	343
с. Кожари	83
с. Чала	160
с. Ягодина	486

Брой на населението в отделни селища на община Борино за 2013г.
Източник: НСИ

От таблицата за 2013г. става ясно, че най-голям брой население има общинския център Борино-2393 души, следвано от с. Ягодина - 486души и с. Буйново 343души. С най-малко население е с. Кожари - 83 души.

Таблица 3

	2009	2010	2011	2012	2013
Община Борино	3618	3525	3597	3533	3447
с. Борино	2516	2480	2482	2444	2393
с. Буйново	353	320	362	355	343
с. Кожари	113	107	92	85	83
с. Чала	170	165	166	163	160
с. Ягодина	466	453	495	486	468

Темп на нарастване на населението в община Борино към 31.12.2012 г.
Източник: НСИ

Във всички села включително и в общинския център населението намалява. За период 2009-2013г. погледнато конкретно по отделни села можем да кажем, че общинския център е намалял в абсолютни стойности с 123 души за с. Буйново и с. Чала с 10 души, с. Кожари с 30 души, а с. Ягодина се е увеличило населението с 2 души. Турската етническа група в община Борино е над 70%.

Процесът на демографското застаряване на населението продължава да се задълбочава и през 2015г., като броят и относителният дял на лицата на възраст до 18 год. рязко спада, а от друга страна се увеличава броят и делът на населението над 65 год. възраст. Процесът на застаряване е по-силно изразен сред жените, отколкото сред мъжете.

Общата тенденция е намаляване броя на населението, поради ниската раждаемост и отрицателният естествен и механичен прираст.

Таблица 4

Община Борино	Всичко	Мъже	Жени
с.Борино	3 389	1649	1738

ОБЩ УСТРОЙСТВЕН ПЛАН НА ОБЩИНА БОРИНО

Окончателен проект

с.Чала	174	91	83
с.Ягодина	485	243	242
с.Буйново	368	193	175
с.Кожари	93	49	44

Брой на населението по населени места в община Борино за 2015г.

Източник: Общинска стратегия за развитие на социалните услуги (2016 – 2020), ТСБ Смолян

• Структура на населението

По своята същност структурата на населението представлява разделянето му на групи по определени предварително подбрани признаци.

Полова структура

Половата структура показва съотношението мъже жени. Съотношението между мъжете и жените се определя основно от различията в динамиката на смъртността и раждаемостта при двата пола.

Таблица 5

Община Борино					
Показатели	2010	2011	2012	2013	2014
Население – общо	3 525	3 597	3 533	3 447	3 362
Мъже	1 718	1 827	1 786	1 736	1 693
Жени	1 807	1 770	1 747	1 711	1 669

Полова структура на населението на община Борино

Източник: НСИ

По отношение на половата структура на населението на община Борино е видно, че броят на мъжете е повече от този на жените. На практика половата структура на община Борино се характеризира с известни отклонения в полза на мъжете, което в сравнение със страната е обратното. Към 2014 г. броят на мъжете в община Борино е 1693 д. по- висок с 24 души от този на жените 1669.

Възрастова структура

Възrastовата структура се формира на основата на естествения ход и въздейства най-силно върху цялостното поведение на населението. То обуславя пряко възпроизводството, но връзката е и обратна т.е говори се за взаимобусловеност на възраст и възпроизводство.

Възrastовата структура е важна за определянето на бъдещия контингент на населението, включително и на неговите структури. Този тип структура е важна за организацията на общественото обслужване.

Таблица 6

Община Борино					
Показатели	2010	2011	2012	2013	2014
Население – общо	3 525	3 597	3 533	3 447	3 362
Мъже	1 718	1 827	1 786	1 736	1 693
Жени	1 807	1 770	1 747	1 711	1 669
Под трудоспособна възраст	404	412	393	385	375
Мъже	213	212	199	195	190
Жени	191	200	194	190	185
В трудоспособна възраст	2 343	2 363	2 311	2 251	2 168
Мъже	1 196	1 295	1 273	1 238	1 207
Жени	1 147	1 068	1 038	1 013	961
Над трудоспособна възраст	778	822	829	811	819
Мъже	309	320	314	303	296
Жени	469	502	515	508	523

Възrastовата структура на населението за период 2010г-2014г.

ОБЩ УСТРОЙСТВЕН ПЛАН НА ОБЩИНА БОРИНО

Окончателен проект

Източник: ТСВ Смолян

Таблица 7

Възрастови съотношения						
0 - 14/15 – 64г.	%	14,9	14,7	15,0	14,7	14,1
65+/15 – 64г.	%	24,4	25,3	26,5	27,2	28,4
0 - 14, 65+/15 – 64г.	%	39,3	40,0	41,5	41,9	42,5
65+/0 – 14г.	%	163,9	172,0	177,0	185,2	201,2
60 - 64/15 – 19г.	%	96,1	118,5	164,2	192,9	200,0

Възрастовата съотношения.

Източник: ТСВ Смолян

Погледнато от трудовите възможности на населението в община Борино преобладава населението в трудоспособна възраст, следвано от това на над трудоспособното. Фактът, че над трудоспособното население преобладава от подтрудоспособното говори, че в бъдеще трудовите ресурси ще намалеят, а пенсионерите ще се увеличат, което ще доведе до дисбаланс в този тип структура. В периода 2010г-2014г. се наблюдава устойчива тенденция на намаляване на относителния дял на подтрудоспособното население и населението в трудоспособна възраст и увеличаване дела на населението в надтрудоспособна възраст.

В заключение може да се каже, че населението в трудоспособна възраст намалява с изпреварващи темпове, което води до увеличаване на относителния дял на над трудоспособното население.

Коефициентът на възрастова зависимост *в рамките на общината се*

увеличава като само в рамките на последните пет години от 38.8% се повишава на 41.9% - или увеличението е в рамките на 3.1%. Същата тенденция се наблюдава и в рамките на общинския център, но с по-малък темп - от 34.6% до 37.0% или с 2.4%. този отрицателен темп показва намаляването на лицата в активна трудоспособна възраст и увеличаването на тези в над трудоспособна възраст, което влияе негативно върху възможностите на пазара на труда.

Таблица 8

Година	Община Населени места	Възраст в навършени години (Брой)					Коефициент на възрастова зависимост, %
		Общо	0-14	15-29	30-64	65+	
2009	Община Борино	3618	402	656	1951	609	38,8
	с.Борино	2516	296	528	1341	351	34,6
2010	Община Борино	3525	377	617	1913	618	39,3
	с.Борино	2480	292	498	1337	353	35,1
2011	Община Борино	3597	378	614	1955	650	40,0
	с.Борино	2482	277	463	1373	369	35,2
2012	Община Борино	3533	374	566	1931	662	41,5
	с.Борино	2444	277	419	1366	382	36,9
2013	Община Борино	3533	374	566	1931	662	41,9
	с.Борино	2393	265	393	1354	381	37,0

Възрастови групи сред населението на община Борино, 2009 - 2013 г.

Източник: ОПР 2014-2020г., ТСВ Смолян

• Етническа структура

Към датата на последното преброяване от 2011г., най-многобройната етническа общност в област Смолян е българската. Към нея се самоопределят, 86 847 (91,25 %) от лицата, отговорили на доброволния въпрос.

ОБЩ УСТРОЙСТВЕН ПЛАН НА ОБЩИНА БОРИНО

Окончателен проект

Турската етническа група е втората по численост. Към 1.02.2011 г. 4 696, или 4.93% от всички лица, доброволно декларирали етническата си принадлежност, са се самоопределили като част от нея.

Таблица 9

Етнос	брой	%
Българи	1117 души	30.7%
Турци	2107 души	57.87%
Роми	5 души	0.14%
Други	22 души	0,6%
Не се самоопределят	19 души	0,52%

Етническа структура на населението на община Борино за 2011г.

Източник: НСИ

В община Борино турската етническа група е първа по численост, като към нея са се самоопределили 2107д, или 57,87% от населението. Втора по численост е българската етническа общност, която наброява 1117д или 30.7% от населението. Третият по численост е ромският етнос, който наброява 5 души с относителен дял 0.14%.

Образователна структура

Статистическа информация за образователната структура на населението се осигурява по време на преброяванията. Те представят образователния статус на населението над 7 годишна възраст.

От населението на общината с висше образование към 2011 г. са 275 души (7.91%), а със средно 1349 души (38.81%). Съотношението на висшистите като дял от населението в общината се запазва и в останалите населени места с изключение на с. Чала (5.45%) и с. Буйново (6.78%). В общинския център броят на лицата с висше образование е 195 д. 21или 70.91% от всички висшисти в общината. Висок е дялът на лицата с основно (1144 д или 32.91%) и по-ниско образование 647 души (18.61%). Образователната структура на населението дава отражение върху броя на заетите лица в общината, качеството на работната сила и нивото на заплащане. Дялът на лицата с начално, основно и без образование е 51.52%, което представлява предизвикателство пред развитието на икономиката на общината. Това съотношение се запазва и в рамките на общинския център – лицата с основно, начално и по-ниско са 50.42%.

Таблица 10

Община/Населени места	Общо	Степен на завършено образование					Никога не посещавали училище
		висше	средно	основно	начално	незавършено начално	
Община Борино	3476	275	1349	1144	485	162	..
дял в %		7,91%	38,81%	32,91%	13,95%	4,66%	0%
с. Борино	2380	195	933	803	285	112	
		8,19%	39,20%	33,74%	11,97%	4,71%	0%
с. Буйново	354	24	137	105	62	19	7
		6,78%	38,70%	29,66%	17,51%	5,37%	0%
с. Кожари	95	8	35	28	21	3	-
		8,42%	36,84%	29,47%	22,11%	3,16%	0%
с. Чала	165	9	66	60	19	9	
		5,45%	40,00%	36,36%	11,52%	5,45%	0%
с. Ягодина	482	39	178	148	98	19	-
		8,09%	36,93%	30,71%	20,33%	3,94%	0%

Възрастови групи сред населението на община Борино, 2009 - 2013 г.

Източник: ОПР 2014-2020г., НСИ, ТСБ Смолян

- Естествен и механичен прираст

ОБЩ УСТРОЙСТВЕН ПЛАН НА ОБЩИНА БОРИНО

Окончателен проект

Възпроизводството на населението показва смяната на поколенията и се изразява чрез ражданията и умираанията и техния резултат. Факторите и причините които влияят върху възпроизводството са много и сложно съчетание с различна сила на въздействие.

Възпроизводството на населението показва смяната на поколенията и се изразява чрез ражданията и умираанията и техния резултат - естествен прираст.

Таблица 11

Община Борино						
Показатели	Мерна единица	2010	2011	2012	2013	2014
Сключени бракове	Брой	7	7	9	7	15
Бракоразводи	Брой	0	3	0	2	1
Живородени	Брой	20	19	16	20	21
Момчета	Брой	11	8	6	10	10
Момичета	Брой	9	11	10	10	11
Умрели	Брой	34	32	39	56	43
Мъже	Брой	21	24	28	29	25
Жени	Брой	13	8	11	27	18
Умрели деца под 1 година	Брой	-	-	-	-	-
момчета	Брой	-	-	-	-	-
Момичета	Брой	-	-	-	-	-
Естествен прираст	Брой	-14	-13	-23	-36	-22
Мъже	Брой	-10	-16	-22	-19	-15
Жени	Брой	-4	3	-1	-17	-7

Сключени бракове, живородени, умрели и естествен прираст в абсолютни стойности.

Източник: ТСБ Смолян

Раждаемостта в община Борино за 2014г. изразено в абсолютни стойности е 21 деца, като от тях 10 момчета и 11 момичета. Изразено в относителни стойности т.е промили, раждаемостта е 6,2‰, а смъртността изразено в абсолютни стойности е 43 като в относителни стойности е 12,8‰. Погледнато по пол 25 умираания са в полза на мъжете спрямо 18 умираания за жените.

Таблица 12

Показател	Брой
Раждания за 2015 г. (общ брой)	29 бр.
- момичета	12 бр.
- момчета	17 бр.

Брой на ражданията в община Борино за 2015г.

Източник: Общинска стратегия за развитие на социалните услуги (2016 – 2020),

ТСБ Смолян

Може да се направи съпоставка между 2014 и 2015г. по отношение на ражданията и броя на родените момичетата и момчетата. Има леко покачване на броя на ражданията през 2015г.

Таблица 13

	Раждаемост	Смъртност	Естествен прираст
2014г.	8.1‰	17.1‰	-9.0‰

Раждаемост, смъртност и естествен прираст на населението за 2014г.

Източник: НСИ

Таблица 14

	Раждаемост	Смъртност	Естествен прираст
Южен централен статистически район	9,3‰	14.5‰	-5,2‰
Област Смолян	6.4‰	11.2‰	-4.8‰
Община Борино	6.2‰	12.8‰	-6.6‰

Раждаемост, смъртност и естествен прираст на Южен централен район, област Смолян и община Борино за 2014г.

Източник: НСИ

От таблицата се вижда, че община Борино не прави изключение по отношение на отрицателния естествен прираст, но като показатели е по-висок спрямо област Смолян и по-висок от Южен централен статистически район.

Миграции

Миграциите или механичното движение на населението, заедно с неговото естествено възпроизводство определят тенденциите в демографското развитие на определена територия. За количественото измерване на миграциите се използват редица показатели. Те се изразяват с коефициентите за миграционна подвижност на населението, за интензивност на заселванията и изселванията, за механичен или миграционен прираст на населението и др.

Таблица 15

<i>Община Борино</i>					
	2010	2011	2012	2013	(Брой) 2014
Показатели					
Заселени – общо	20	16	12	17	26
Мъже	12	7	6	6	11
Жени	8	9	6	11	15
Изселени – общо	99	48	53	67	89
Мъже	50	22	25	37	39
Жени	49	26	28	30	50
Механичен прираст – общо	-79	-32	-41	-50	-63
Мъже	-38	-15	-19	-31	-28
Жени	-41	-17	-22	-19	-35

Механично движение на населението на община Борино

Източник: ТСБ Смолян

Механичният прираст на населението (в комбинация с естествения) също дава отражение върху броя на населението. Стойностите на механичния прираст в периода 2010г. -2014г. са отрицателни, т.е. налице е процес на изселване. Погледнато през периода висок отрицателен естествен прираст има през годините 2010г. -79 души, а след това 2014г. -63 души.

В структурно отношение сред емигрантите от общината преобладават младите хора на възраст до 35 години. Емигрирането на население в трудоспособна и репродуктивна възраст има и ще има сериозни икономически и социални последици за бъдещото развитие на общината. Освен до недостиг на квалифицирана работна ръка емиграцията води и до негативни последици върху възпроизводството на населението. Изселванията на младо население и особено на жени във фертилна възраст понижава равнището на потенциалната бъдеща раждаемост през следващите десетилетия. Мотивите за изселване от общината през последните години се свързват най-вече с търсенето на трудова заетост с по-високи доходи, водеща до промяна в жизнения стандарт. Не на последно място като мотивация е промяната в условията на живот, свързани с осигуряване на по-добра жизнена среда, както и с възможностите за получаване на по-високо образование и съответстваща на него професионална реализация.

Съществуващата понастоящем демографска ситуация в община Борино може да бъде определена като неблагоприятна. В резултат на отрицателния естествения и механичен прираст нейното население ще продължава да намалява и през следващите години.

3.2 Структура на заетостта

Осигуряването на заетост и ограничаването на безработицата са болезнена, но ключова сфера за управление на централно и местно ниво. След години на постепенно подобрене на

пазара на труда в страната, което доведе до чувствително намаляване на безработицата, в периода 2007-2011 възможностите за заетост се влошиха и като цяло редица характеристики на пазара на труда се върнаха до нива, близки на тези в края на 90-те години. Целите и действията за овладяване на неблагоприятните тенденции се съсредоточават върху ограничаването от една страна на негативните последици на пазара на труда в резултат от кризата и от друга страна, в подкрепа на бизнеса чрез осигуряване на качествена работна сила. В следващата таблица е посочен броят на нефинансовите предприятия и как той се е променял в период 2008-2014г. Ясно личи, че въпреки световната икономическа криза в броят им се запазва.

Таблица 16

Община	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Борино	129	128	127	128	131	128	126

Брой нефинансови предприятия за периода 2008 - 2013

Източник: ТСБ Смолян

На територията на община Борино са налице предпоставки за предприемането на действия и в двете посоки на интервенция, но ниската квалификация на работната ръка поддържат едно традиционно ниско ниво на заетост и висока безработица.

В икономически активното население попадат лицата във възрастовите групи над 15 години. През 2011 г. броят им възлиза на 1828 д., което е 56.3% от броя на населението на общината. В общинския център броят на икономически активното население е 1306 души или 71.4% от общия им брой в рамките на общината.

Таблица 17

Община	Брой единици	Произведена продукция ¹	Приходи от дейността	Нетни приходи	Разходи за дейността	Печалба	Загуба	Заети лица Брой ²	Наети лица Брой ²	Средствa за заплати	Дълготрайни материални активи
Община Борино											
Общо	126	17 877	24 700	21 855	22 657	2 226	316	552	457	2 006	15 413
Микро до 9 заети	114	4 365	8 923	7 396	8 242	924	316	219	131	682	11 593
Малки от 10 до 49
Средни от 50 до 249
Големи над 250	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Основни показатели на стопанските единици според броя на зетите (нефинансов сектор) в община Борино през 2014 година

Източник: ТСБ Смолян

¹ Показателят е изчислен по методология на Структурна бизнес статистика

² Данните са изчислени в еквивалент на пълна заетост, ".." Конфиденциални данни

В икономически активното население попадат лицата във възрастовите групи над 15 години.

Таблица 18

Икономическа активност	Община Борино						с. Борино					
	Общо	дял, %	Мъже	дял, %	Жени	дял, %	Общо	дял, %	Мъже	дял, %	Жени	дял, %
Община Борино	3246		1651	50,9%	1595	49,1%	2228		1141	51,2%	1087	48,8%
Икономически активни	1828	56,3%	993	60,1%	835	52,4%	1306	58,6%	698	61,2%	608	55,9%
Заети	1225	67,0%	636	64,0%	589	70,5%	928	71,1%	463	66,3%	465	76,5%
Безработни	603	33,0%	357	36,0%	246	29,5%	378	28,9%	235	33,7%	143	23,5%

ОБЩ УСТРОЙСТВЕН ПЛАН НА ОБЩИНА БОРИНО

Окончателен проект

Икономически неактивни	1418	43,7%	658	39,9%	760	47,6%	922	41,4%	443	38,8%	479	44,1%
Учаци и неработещи	217	6,7%	121	7,3%	96	6,0%	161	7,2%	88	7,7%	73	6,7%
Пенсионери	937	28,9%	404	24,5%	533	33,4%	567	25,4%	253	22,2%	314	28,9%
Лица, ангажирани само с домашни или семейни задължения	109	3,4%	26	1,6%	83	5,2%	81	3,6%	19	1,7%	62	5,7%
Незаети (вкл. рентриери)	155	4,8%	107	6,5%	48	3,0%	113	5,1%	83	7,3%	30	2,8%

Икономически активни лица в община Борино, Преброяване 2011 г.
Източник: ОПР 2014-2020г., НСИ

През 2011 г. броят им възлиза на 1828 д., което е 56.3% от броя на населението на общината. От данните в Таблица 10 е видно, че в общинския център броят на икономически активното население е 1306 д. или 71.4% от общия им брой в рамките на общината.

Заети лица. Значимостта на икономически активното население се свързва с броя на заетите лица, както и този на безработните. Добрата пропорция е – висок дял на заетите и нисък – на безработните лица. Данните представени в Таблица 10 показват, че броят на заетите лица в община Борино през 2011 г. е 1225 д., което представлява едва 67.0% от икономически активните лица в общината, а безработни са 603 д. или 33.0% .

Данните за общинския център показват, че делът на икономически активните лица в рамките на общината са 58.6%. От тях заети са 71.1%, а безработни са 28.9%. По данни на НСИ, в рамките на периода 2008 – 2012 г. се наблюдава намаление на заетостта в рамките на общината от 962 д. на 750 д. или намалението е 22.04%.

Тенденцията се дължи на намаляване на заетите в почти всички икономически сектори: „преработваща промишленост”, „строителството”, „търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети”, „транспорт, складиране и пощи”, „образование”, „хуманно здравеопазване и социална работа”. Най-голямо е намалението на заетите в „преработващата промишленост” (101 д.) и „търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети” (56 д.). Единствено сектора на „селско, горско и рибно стопанство” бележи ръст в заетостта с почти два и половина пъти увеличение (или със 70 д.), което обаче не може да компенсира отрицателната тенденция в другите сектори.

Към 2012 г. най-голям е броят на заетите лица в секторите „преработваща промишленост” (343 д.), „селско, горско и рибно стопанство” (120 д.) и образование (64 д.), следвани от секторите „строителство (40 д.), „търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети” (34 д.), „хотелиерство и ресторантьорство” (34 д.).

Таблица 19

Икономически дейности	2008			2012			Динамика на изменение, %
	Наети лица, общо	обществен сектор	частен сектор	Наети лица, общо	обществен сектор	частен сектор	
Общо	962	239	723	750	176	574	77,96%
Селско, горско и рибно стопанство	49			120			244,90%
Добивна промишленост	..	-		-	-	-	
Преработваща пром.	444	-	444	343	-	343	77,25%
Производство и	..	-		..	-		
Доставяне на води;	-	-	-	..		-	
Строителство	55	-	55	40	-	40	72,73%
Търговия; ремонт на автомобили и	90	-	90	34	-	34	37,78%
Транспорт, складиране и пощи	10			4	-	4	40,00%

ОБЩ УСТРОЙСТВЕН ПЛАН НА ОБЩИНА БОРИНО

Окончателен проект

Хотелиерство и	33	-	33	34	-	34	103,03%
Създаване и	..	-		..	-		
Финансови и застрахователни дейности	-	-	-	-	-	-	
Операции с недвижими	-	-	-	-	-	-	
Професионални дейности и	7	-	7	..	-		
Административни и спомогателни дейности			
Държавно управление	86	86	-	..	-		
Образование	74	74	-	64	64	-	86,49%
Хуманно здравеопазване и социална работа	13			11			84,62%

Икономически активни лица в община Борино, Преброяване 2011 г.

Източник: ОПР 2014-2020г., НСИ

Безработица - Вторият компонент на икономически активното население в общината е контингентът от безработни лица.

Равнището на безработица в общината се увеличава за периода 2007-2013 г. с общо 7.2% (2007 г. – 22.2%; 2013 г. – 32.4%). Най-голям е броят на безработните лица през 2010 г. - 645 д. като спрямо 2007 г. увеличението е с 10.2%. В рамките на 30.11.2014 г. броят им намалява от 591 д. (32.4%) на 450 д. (24.7%) или намалява със 7.7%, но делът им остава два пъти по-висок спрямо средния коефициент на безработицата за третото тримесечие на 2014 г. в страната (10.8%). Трябва да се отбележи, че броят на безработните жени е по-голям от този на мъжете почти за целия период като единствено през 2010 г. техният брой за първи път е по-малък от този на мъжете с 1.9% (310 жени, 335 мъже). В рамките на 30.11.2014 г. делът им в рамките на безработните лица е 56.7%.

В рамките на разглеждания период (2007-2014 г.) се наблюдава намаляване на младежката безработица от 14.1% на 8.4%, което се дължи предимно на икономическата миграция на младите хора към райони с по-висока икономическа активност в страната и чужбина.

Таблица 20

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	30.11.2014
1. Безработица								
1.1. Брой безработни лица	460	449	586	645	478	588	591	450
1.2. в т.ч. брой жени	268	281	312	310	251	329	303	255
дял, %	58,3%	62,6%	53,2%	48,1%	52,5%	56,0%	51,3%	56,7%
1.3. в т.ч. брой младежи	65	44	72	55	54	60	61	38
дял, %	14,1%	9,8%	12,3%	8,5%	11,3%	10,2%	10,3%	8,4%
1.4. в т.ч. безработни лица с регистрация	296	210	185	248	183	177	208	220
дял, %	64,3%	46,8%	31,6%	38,4%	38,3%	30,1%	35,2%	48,9%
2. Равнище на безработица	25,2	24,6	32,1	35,4	26,2	32,2	32,4	24,7

Регистрирани безработни лица в община Борино, 2007-2014 г.

Източник: ОПР 2014-2020г., ДБТ Смолян

Кризата се отрази пряко върху националната икономика и върху доходите на гражданите. Реформите в икономиката и свиването на търсенето на труд в страната и областта оказват задържащ ефект върху доходите на населението в община Борино. За изследвания период 2008 - 2012 г. нарастването е едва с 59.35% спрямо 2008 г.

ОБЩ УСТРОЙСТВЕН ПЛАН НА ОБЩИНА БОРИНО

Окончателен проект

Динамиката на показателя се обуславя от факта, че в голяма част от икономическите дейности доходите от труд се запазиха на относително постоянно ниво с незначително увеличение. За периода стъпката на нарастване на средната работна заплата за общината е средно 12.4% спрямо база предходната година, като най-малко е увеличението на заплатите през 2012 г. – едва с 7.15% спрямо 2011 г. и най-голямо е то през 2011 г. спрямо 2010 г. – с 14.83%.

Ръст на заплащането се наблюдава във всички икономически сектори. Най-голям е ръстът на заплащане спрямо база 2008 г. в сектора „селско, горско и рибно стопанство” (313.31 %) и „хотелиерство и ресторантьорство” (143.66%). Най-нисък е ръстът при заплащането в секторите „преработваща промишленост” (121.15%) и „образование” (112.12%).

Таблица 21

Икономически дейности	2008	2009	2010	2011	2012	Динамика на изменение, %
	Общо	Общо	Общо	Общо	Общо	
Общо	3609	4111	4674	5367	5751	159,35%
Селско, горско и рибно стопанство	4094	3875	6448	11763	12827	313,31%
Добивна промишленост		-	-	-	-	
Преработваща промишленост	2813	3136	3258	3407	3408	121,15%
Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива			3906			
Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване	-					
Строителство	4002	5282	4260	5556	5426	135,58%
Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети	3272	3765	3814	3756	4176	127,63%
Транспорт, складиране и пощи	3426	4161	5716	3442	4478	130,71%
Хотелиерство и ресторантьорство	3003	3237	3297	3928	4314	143,66%
Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения						
Финансови и застрахователни дейности	-	-	-	-	-	
Операции с недвижими имоти	-	-	-	-	-	
Професионални дейности и научни	2582	-		5920		
Административни и спомагателни дейности						
Държавно управление	4842					
Образование	6467	7203	7363	7400	7251	112,12%
Хуманно здравеопазване и социална работа	3117	3756	3233	4820	4345	139,40%
Култура, спорт и развлечения		-				
Други дейности	5252	6387	6680	7116	7209	137,26%

Средна годишна работна заплата на наетите по трудово и служебно правоотношение по дейности и сектори в община Борино

Основни изводи

- Наблюдава се тенденция за намаляване на населението на общината за периода 2009-2013 г.;
- По-голяма част от населението е концентрирано в общинския център – или 69.42% от населението на общината;
- Естественят прираст на населението (като абсолютен брой) е отрицателен, както за общината, така и за общинския център;
- Преобладава броят на изселилите се в сравнение с броя на заселените, като броят и делът им нараства в рамките на 2009-2013 г. По-висок е делът на жените мигранти (64.7% спрямо мъжете (35.3%));
- Половата структура на населението на община Борино се различава от пропорциите, които са характерни за страната - по-висок брой на жените спрямо мъжете, докато в рамките на община Борино към 2013 г. делът на мъжете (50.36% или 1736 д.) е по-висок от тези на жените (49.64% или 1711д.);
- Община Борино е с проблемна възрастова структура на населението.
- Коефициентът на възрастова зависимост в рамките на общината се увеличава като само в рамките на последните пет години от 38.8% се повишава на 41.9% - или увеличението е в рамките на 3.1%, което влия негативно върху възможностите на пазара на труда;
- Преобладава делът на лицата с основно и по-ниско образование (51.52%), което представлява предизвикателство пред развитието на икономиката на общината.
- 71.4% от икономически активното население на общината е концентрирано в общинския център;
- Делът на заетите лица представлява 67.0% от икономически активните лица в общината;
- Наблюдава се намаление на заетите лица с почти една четвърт в рамките на периода 2008-2012 г. Тенденцията се дължи на намаляване на заетите в почти всички икономически сектори с изключение на сектора „селско, горско и рибно стопанство”, който бележи ръст в заетостта с почти два и половина пъти увеличение (или със 70 д.), което обаче не може да компенсира отрицателната тенденция в другите сектори;
- Равнището на безработица в общината се увеличава за периода 2007-2013г. с общо 7.2%. Броят на безработните жени е по-голям от този на мъжете почти за целия период;
- Реформите в икономиката и свиването на търсенето на труд в страната и областта оказват задържащ ефект върху доходите на населението в община Борино.

3.3 Икономическа база**• Отрали**

Разнообразието в релефа на община Борино, в съчетание с почвено климатичните условия са добра предпоставка за развитие на редица стопански дейности: селско стопанство, дърводобив и дървопреработване, туризъм, хранително-вкусова, текстилна промишленост и др. Икономиката на общината е предимно с промишлено-аграрна структура.

Районът на Борино е характерен животновъден район за говедовъдство и овцевъдство. Общината разполага с висококвалифицирани агроспециалисти.

ОБЩ УСТРОЙСТВЕН ПЛАН НА ОБЩИНА БОРИНО

Окончателен проект

Животните се отглеждат от индивидуални стопани в селата от общината, в полупазарни земеделски стопанства – 342 броя, от които 106 са регистрирани като земеделски производители. За община Борино водещите сектори в икономиката са селско, горско и рибно стопанство, дърводобивната промишленост, преработвателна промишленост (мандрии дървопреработване), шивашката и текстилна промишленост, туризма, селско и горско стопанство, голям е броят също на заетите лица в държавните администрации и учреждения.

Таблица 22

Община	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Борино	129	128	127	128	131	128	126

Брой нефинансови предприятия в община Борино

Източник: ТСБ Смолян

Преобладаващите икономически субекти влизат в категориите микро- и малки предприятия със сравнително ниска конкурентоспособност. Делът на микро предприятия в рамките на 2012 г. е 90.84%, на малките предприятия е 6.87%, а на средните предприятия е 2.29%. В рамките на периода 2008-2012 г. се наблюдава увеличаване на броя на микро предприятия с 8 броя или с 1.55%. Икономическите показатели на предприятията показват сравнително ниска конкурентоспособност - произведената продукция за посочения период се е увеличила едва с 13.69%, приходите от дейността с 11.33%, а размера на дълготрайните материални активи остава почти без изменение.

Наблюдава се чувствително понижаване на печалбата на предприятията с над 50% за изследвания период и респективно увеличаване с над два пъти на финансовите загуби(203.89%).

Данните за Основни икономически показатели на нефинансовите предприятия по икономически дейности в община Борино през 2014 са посочени в следващата таблица.

ОБЩ УСТРОЙСТВЕН ПЛАН НА ОБЩИНА БОРИНО

Окончателен проект

Таблица 23

Икономически дейности	Брой единици	Произведена продукция ¹	Приходи от дейността	Нетни приходи	Разходи за дейността	Печалба	Загуба	Заети лица Брой ²	Наети лица Брой ²	Средства за заплати	Дълготрайни материални активи
Община Борино	126	17 877	24 700	21 855	22 657	2 226	316	552	457	2 006	15 413
Селско, горско и рибно стопанство	16	935	1 246	294	1 400	50	208	29	20	89	5 326
Преработваща промишленост	16	11 426	13 402	11 865	12 699	725	..	324	314	1 286	4 064
Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива	3	472	491	454	241	7	488
Строителство	8	3 222	3 609	3 581	2 575	933	..	44	39	218	..
Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети	44	759	4 493	4 467	4 408	91	9	57	23	106	466
Транспорт, складиране и пощи	5	217	223	212	224	7	..	12	7	56	28
Хотелиерство и ресторантьорство	22	541	837	672	800	83	49	54	34	147	4 085
Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения
Операции с недвижими имоти
Професионални дейности и научни изследвания
Административни и спомагателни дейности
Хуманно здравеопазване и социална работа	4	182	191	182	144	43	..	12	8	40	98
Култура, спорт и развлечения

Основни икономически показатели на нефинансовите предприятия по икономически дейности в община Борино през 2014 година

Източник: ТСБ Смолян

¹ Показателят е изчислен по методологията на Структурна бизнес статистика

² Данните са изчислени в еквивалент на пълна заетост

".." Конфиденциални данни

ОБЩ УСТРОЙСТВЕН ПЛАН НА ОБЩИНА БОРИНО

окончателен проект

Таблица 24

Икономически дейности	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Община Борино	19137	18336	20 659	21 109	20891	22 085	21 855
Селско, горско и рибно стопанство	1350	3860	5 654	3 743	..	289	294
Добивна промишленост	..	-	-	-	-	-	-
Преработваща промишленост	7928	3696	8 572	12 018	11280	11 312	11 865
Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива	308	454
Строителство	2717	6108	620	446	3228	5 624	3 581
Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети	2737	3298	2 246	3 227	1820	3 483	4 467
Транспорт, складиране и пощи	206	318	2 412	458	325	160	212
Хотелиерство и ресторантьорство	441	445	431	597	522	602	672
Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения
Операции с недвижими имоти	-	-	-
Професионални дейности и научни изследвания	131	137
Административни и спомагателни дейности	-	-	-	-
Образование	-	-	-	-
Хуманно здравеопазване и социална работа	116	131	..	167	170	164	182
Култура, спорт и развлечения	..	-

Нетни приходи от продажби на нефинансовите предприятия по икономически дейности в община Борино за периода 2008 - 2014 година

Източник: ТСБ Смолян

".." Конфиденциални данни

Аграрен сектор

На **трето място** по значимост, но с най-висок ръст на изменение се нарежда **първичния сектор**. В рамките на разглеждания период с изключение на показателя брой предприятия, всички останали изследвани показатели показват висок ръст на положително изменение – произведената продукция се е увеличила почти три пъти (270%), приходите от дейността са нараснали повече от два пъти (219%), заетите лица са с ръст 149%. Секторът показва възможност за по-бърз растеж спрямо останалите два сектора.

Селскостопанския фонд обхваща 54 115 дка или 33%, като от тях 4 300 дка са ниви, 7 000 дка – ливади и около 8 000 са мери и пасища. Горските територии обхващат 116 743 дка или 67%, в т.ч. – 90 894 дка иглолистни гори (предимно смърч и бор) и 3 391 дка широколистни. Преобладава земя от 9-та и 10-та категория, като по-голяма част от почвите са кафяви горски и сиви горски. В с. Борино е 9-та категория. В община Борино има регистрирани 732 земеделски стопанства, а използваната земеделска площ е 11 725.2дка. Община Борино е район, предлагащ възможност за производство на екологично чиста селскостопанска продукция с наличие на плодородна земеделска земя, сравнително добре развита базисна инфраструктура - напоителна, пътна и млектроснабдителна мрежи. В общината съществува сравнително добре развито търсене на селскостопанска продукция. Фуражопроизводството заема голям процент от обработваемата земя в общината. Неговото развитие е от голямо значение, тъй като осигурява грубите фуражи за животновъдството. През последните години средните добиви от естествените ливади са значително занижени от гледна точка на потенциалните им възможности. Това се дължи основно на едностранчивото торене, а често пъти и липса на такова. При правилно торене, съобразено с торопотребността на почвите, добива на сеното би могъл да се повиши с 35-50 %, което от своя страна ще доведе до снижение на себестойността на продукцията в животновъдството. Другият ефект, който ще се постигне по този начин е подобряване тревостоя на естествените ливади, като се увеличи дела на бобовите за сметка на житните треви, което от своя страна води до подобряване качеството на сеното.

Ландшафтът на територията се определя като изключително пасторален – с малки и добре стопанисвани ниви и ливади, обработвани по традиционен начин. За общината са характерни високопланински пасища и сенокосни ливади. Отглеждат се по полупасищен начин овце и крави. В община Борино са възстановени няколко малки стада от редки, но традиционни за региона породи животни като Каракачанска овца и Късорого родопско говедо – породи, които не се срещат почти никъде другаде в България.

Земеделието в територията се определя като „Полупазарно” – произвежда се основно за собствени нужди, а излишъка се продава. Отглеждат се предимно картофи и боб, а животните се отглеждат основно за мляко и месо. Високопланинското земеделие в съчетание със запазената природа и липсата на замърсяващи предприятия са гарант за високо качество и чистота на произведената земеделска продукция и предпоставка за регистрирането на местни производствени и географски марки, каквито в момента липсват в територията като пазарен механизъм. Голяма част от традиционните производствени практики в миналото днес са изоставени или застрашени от изоставяне поради липсата на финансиране и адекватна държавна политика.

Говедовъдството и овцевъдството са основните подотрасли на животновъдството в общината. Производството на уникални, качествени продукти в екологично чиста обстановка е една от основните и възможно единствената конкурентна насока за развитие на животновъдството. Основната част от отглежданите крави са с цел добив на мляко. В района на общината се отглежда Българското родопско говедо , което е изключително добре приспособено към агро – екологичните условия , има по – ниско живо тегло и по – нисък разход на фуражи в сравнение с другите породи. Тази предпоставка дава възможност за

получаването на висококачествени продукти: масло, кашкавал, сирена, извара и други. Овцевъдството също е традиционен и перспективен отрасъл за района, предвид благоприятните условия на региона и наличието на голям брой високопланински пасища. Наблюдава се ясна тенденция за увеличаване броя на овцете от по-големите овцевъди. В района се отглеждат и кози, но поради ограничителните мерки по осигуряване на пашата, отглеждането им е затруднено. Като цяло съотношението земеделие към животновъдство е около 70% към 30%.

Основните проблеми пред развитието на селското стопанство в общината са свързани с няколко структуроопределящи фактора:

- слабо ниво на механизация;
- обезлюдяване на района;
- намаляване броя на отглежданите животни;
- производство основно за лични нужди.

В общината се наблюдава изключително висок процент на застаряване на земеделските производители, който изпреварва и общите данни за областта. Не се наблюдава потенциал за развитие от страна на млади земеделци. В допълнение в общината се използва предимно семейна работна сила, а възможностите за наемна са силно ограничени. Необходимо е да се предприемат действия за създаване на условия за развитие на високопланинско екологично селско стопанство са подобряване на сортовата селекция на картофопроизводството, развитие на култивирано отглеждане на билки, гъби и горски плодове, изграждане на селскостопански пътища.

Основни изводи

- Община Борино е район, предлагащ възможност за производство на екологично чиста селскостопанска продукция с наличие на плодородна земеделска земя, сравнително добре развита базисна инфраструктура - напоителна, пътна и електроснабдителна мрежи.
- В общината съществува сравнително добре развито търсене на селскостопанска продукция.
- Земеделието в територията се определя като „Полупазарно“ – произвежда се основно за собствени нужди, а излишъка се продава.
- Отглеждат се предимно картофи и боб, а животните се отглеждат основно за мляко и месо.

Горско стопанство

Горското стопанство е изключително важно за развитието на община Борино поради огромните природни богатства, които предоставя планина Родопи. Горските територии обхващат 116 743дка или 67 %, от територията на общината в т.ч. – 9640,7ха иглолистни гори (предимно смърч и бор) и 450,6 ха широколистни.

Широколистните гори

са представени предимно от обикновен бук (*Fagus sylvatica*) и трепетлика (*Populus tremula*). Най –разпространените иглолистни видове са: Бял бор (*Pinus silvestris*) – 4266,9 ха; Черен бор (*Pinus nigra*) – 1024,8 ха; Обикновен смърч (*Picea excelsa*) 3276,2 ха; Бяла ела (*Abies alba*) 320,5 ха; Смесени иглолистни - 564,0 ха; Двуетажни насаждения – 188,3 ха;

Смесените естествени насаждения са с участие на бял и черен бор, смърч, ела, бук на места планински бряст (*Ulmus glabra* Huds.), воден габър (*Ostrya carpinifolia* Scop.), същински явор (*Acer pseudoplatanus* L.), ива (*Salix caprea* L.), обикновена гроздовидна череша (*Padus racemosa* (Lam.) Gilib.), офика (*Sorbus aucuparia* L.), брекиня (*Sorbus torminalis* (L.) Crantz.), мукиня (*Sorbus aria* (L.) Crantz.)а Mill.) и сребролистна липа (*Tilia tomentosa* Moench.), обикновен габър (*Carpinus betulus* L.), зимен дъб (*Quercus petraea* Liebl.)

Храстовият етаж е съставен от обикновена леска (*Corylus avellana* L.), обикновен глог (*Crataegus monogina* Jacq.), обикновен дрян (*Cornus mas* L.), птиче грозде (*Ligustrum vulgare* L.), слабителна зърника (*Ramnus cathartica* L.), обикновен люляк (*Syringa vulgaris* L.), обикновен котонестер (*Cotoneaster vulgaris* Lindl.), черна калина (*Viburnum lantana* L.), червена калина (*Viburnum opulus* L.). По откритите терени в зоната на иглолистни гори се среща румелийска жълтуга (*Genista rumelica* Vel.), храстовидно прозорче (*Potentilla fruticosa* L.), синя (обикновена) храстовидна и пирамидална хвойна (*Juniperus communis* L.), червена хвойна (*Juniperus oxycedrus* L.), шипка (*Rosa* spp.) и др.

Особен интерес представляват в растителните съобщества рядко срещани видове като гръцка мукия (*Sorbus graeca* (Spach) Kotschy) и офика борбазии (*Sorbus borbasii* (S. aucuparia x S. torminalis)). По скалните местообитания в района на ЗМ "Борино", ПЗ "Буйновско ждрело" и ЗМ „Триградско ждрело“, се наблюдават единични впечатляващи с хабитуса си екземпляри от ендемичен подвид черен бор 'Палазиана' (*Pinus nigra* spp. *Pallasiana*). Наблюдават се ендемични оро-средиземноморски съобщества от ниски бодливи храстчета – умереноконтинентални ерикоидни храсталаци с участие на остролистен клин (*Astragalus angustifolius*). Крайречните горски местообитания включват черна елша (*Alnus glutinosa* (L.) Gaertn.), бяла елша (*Alnus incana* (L.) Moench.), бяла върба (*Salix alba* L.), теснолистна миризлива върба (*Elaeagnus angustifolia* L.), раката (*Salix purpurea* L.) и др. Крайречните горски местообитания основно са разположени в обхвата на граничните земеделски територии.

Ползването на горите се извършва съгласно Закона за горите и подзаконовата нормативна уредба от физически и юридически лица чрез провеждане на търгове, конкурси и преговори с потенциални ползватели. Дървесината, която се добива е с изключително качество и много високо търсене. Важна дейност в горското стопанство е събирането на диворастващи билки, гъби и горски плодове.

Средногодишния добив на иглолистна дървесина е около 23920 м³. Характерно за територията е голямото богатство на недървесни горски ресурси, които се добиват в горите и които са важна част от местната икономика – тук се срещат горски ягоди, боровинки, гъби, малини, къпини. Горите са източник на дивеч, риба и дърва за огрев – добре развит е ловния туризъм. Освен, че са средообразуващ фактор, горите предоставят и суровината за структуроопределящия отрасъл в местната икономика – дърводобива и дървопреработването.

Проблем пред горското стопанство са пожарите. Констатирана е огромна липса на специализирана пожарогасителна техника. В настоящия план за развитие са предвидени специални мерки за решаване на този проблем за да може да се опази екосистемата в общината. Дървопреработването в цялата Област Смолян е в процес на преструктуриране. Много от дървопреработващите фабрики са приключили дейността си. Основно се извършва първична обработката на дървесината.

Основни изводи

- Горското стопанство е изключително важно за развитието на община Борино поради огромните природни богатства, които предоставя планина Родопи. Горските територии обхващат 116 743 дка или 67 %, от територията на общината в т.ч. – 9640,7 ха иглолистни гори (предимно смърч и бор) и 450,6 ха широколистни.
- Характерно за територията е голямото богатство на недървесни горски ресурси, които се добиват в горите и които са важна част от местната икономика – тук се срещат горски ягоди, боровинки, гъби, малини, къпини. Горите са източник на дивеч, риба и дърва за огрев – добре развит е ловния туризъм.
- Дървопреработването в цялата Област Смолян е в процес на

преструктуриране. Много от дървопреработващите фабрики са приключили дейността си. Основно се извършва първична обработката на дървесината.

- Проблем пред горското стопанство са пожарите. Констатирана е огромна липса на специализирана пожарогасителна техника.

Промисленост и строителство

Отрасълът „Преработваща промишленост” заема първо място в икономиката на общината с дял от 55.18% на произведената продукция, 52.15% дял на приходи от дейност, 54.27% дял на заетите лица и на 50.49% дял на ДМА в рамките на 2012 г. от всички отрасли в община Борино. Делът на предприятията е 13.74% от всички отрасли в общината, като основно това са малки и средни предприятия.

В рамките на периода 2008 – 2012 г. броят на предприятията варира от 21 бр. през 2008 г. до 18 бр. през 2012 г., като делът им сред всички останали отрасли бележи намаление с 2.54%. В рамките на разглеждания период се наблюдава намаляване и на дела на заетите в този отрасъл с 0.13% като в същото време делът им е 54.27% и има водеща роля за заетостта в общината. Отрасълът бележи ръст в дела на: произведената продукция с 9.42%, на финансовите приходи с 11.18% и на размера на ДМА с 0.68% сред всички отрасли в общината. увеличение на произведената продукция и дял от почти 20%. Приходите от дейността са се увеличили с 219% и съставляват 15.38% дял сред приходите от всички отрасли в общината. Отрасълът е един от двата отрасли наред с „Хотелиерство и ресторантьорство”, който бележи ръст в увеличаване на заетите лица спрямо 2008 г. с почти 150%, въпреки че в рамките на периода се наблюдават значителни колебания при броя заети като пикът е през 2010 г. с 178 д. и намалява почти на половината през 2012 г. или 94 заети лица.

Трето място по значимост в общинската икономика заема „Строителство” въпреки значителното намаляване на обема и приходите от производство поради световната и национална финансова и икономическа криза, която засегна най-вече този сектор. Делът на предприятията от този сектор е 6.11%, като бележи ръст от 133% през 2012 г. спрямо 2008 г. Делът на произведената продукция е 16.73%, а приходите от дейността съставляват 14.45% сред всички отрасли в община Борино.

Отрасълът „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети” заема четвърто място по значимост за развитието на икономиката на община Борино.

Делът на предприятията е най-голям сред останалите отрасли – 38.93%, като преобладават микро предприятията. Секторът е на трето място по броя на заетите лица в общината с дял от 10.98%. Произведената продукция е с дял едва 1.93%, но приходите от дейността са с дял от 8.35%. Най-голям обем на инвестиции в ДМА се наблюдава в рамките на 2009 и 2010 г. като делът на ДМА на отрасъла съставлява 5.35% от ДМА на всички отрасли в общината.

• Ефективност

Преобладаващите икономически субекти в община Борино са в категориите микро- и малки предприятия със сравнително ниска конкурентоспособност. Делът на микро предприятия в рамките на 2012г. е 90.84%, на малките предприятия е 6.87%, а на средните предприятия 2.29%;

Икономическите показатели на предприятията показват сравнително ниска конкурентоспособност - произведената продукция за посочения период се е увеличила едва с 13.69%, приходите от дейността с 11.33%, а размера на дълготрайните материални активи остава почти без изменение;

Наблюдава се чувствително понижаване на печалбата на предприятията с над 50% за изследвания период и респективно увеличаване с над два пъти на финансовите загуби (203.89%);

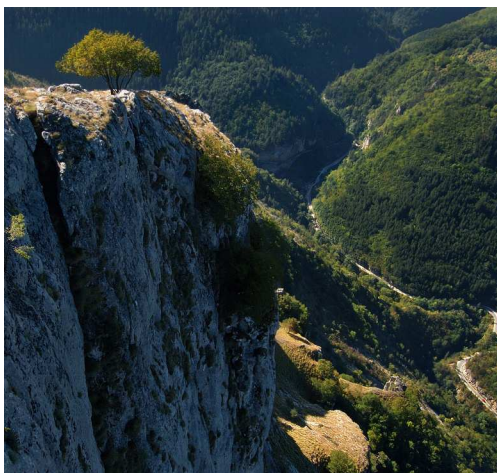
Водещо място в социално-икономическия комплекс на община Борино заема вторичният сектор, на второ място по значимост в икономиката на общината се нарежда третичния сектор, на последно място се нарежда първичния сектор;

Отрасълът „Преработваща промишленост” заема първо място в икономиката на общината с дял от 55.18% на произведената продукция, 52.15% дял на приходи от дейност, 54.27% дял на заетите лица и на 50.49% дял на ДМА в рамките на 2012 г. от всички отрасли в община Борино. Повечето предприятия работят с технологично остаряла техника с ниско КПД и имат нужда от цялостно обновление на машинния и технологичен парк. Сектора на услуги за населението почти не е развит.

4. Териториални проучвания

4.1 Релеф

С малката си площ на община Борино попада изцяло в пределите на Западни Родопи. Релефът се характеризира като планински, силно разчленен и заоблен, с високи билни заравнености, дълбоки речни долини, ждрела и обширни тектонски котловини. Характерни за района са карстовите форми, които са съсредоточени в Триградския карстов район. Родопският карст е особено разнообразен в поречията на Триградска и Буйновска реки. Известни обекти на релефа са Буйновското ждрело, което се смята за най-дългото в България. Река Буйновска, извираща от подножията на връх Каинчал, на самата граница с Р Гърция, /в някои нови карти се среща като горното течение на р. Кричим/ повела водите си като малък ручей, образува красиви меандри сред обширните ливади на местността „Попини лъки”.

Премахва покрай Ягодинската пещера и навлиза в романтичен тесен каньон-небезизвестното Буйновско ждрело, образувало се в резултат на неуморната работа на реката в продължения на милиони години – обявено за природна забележителност през 1971 г., със своите 10 км е най-дългото в страната и е включено в 100-те национални туристически обекта . Над ждрелото, след разклона за с. Ягодина, на 600 метра над тесният път, вдясно гордо издига снага отвесна скала - връх "Ушите" (висок 1503 м). Смайваща е гледката, която се открива от върха към Буйновското ждрело, вр. Чала, вр. Виденица и околните планински вериги. Варовитите скали на ждрелата са сред най – богатите местообитания на ендемични, редки и реликтни растителни видове в България. Реката все така буйна, на места укротена и пенлива, преди да достигне до Вълчия скок – най – импозантната и страховита част от ждрелото, преминава освен под многото бетонови мостове и под красив едносводов каменен

мост, построен през далечната 1947 г., който все така здраво и стабилно стъпва на двата бряга на Буйновкото ждрело, сполучливо се е слял с околния ландшафт, сякаш вечно е бил тук, премоства еднолентовият асфалтиран път-сменящ се ту от ляво ту от дясно на реката.

Ягодинската пещера – перлата на родопските пещери, очарова посетителите в благоустроения за посещения от туристи участък с уникални карстови образувания - вълшебна приказка от подземни форми и багри. Проучването ѝ започва през 60 – те години на XX век под ръководството на Димитър Райчев от Чепеларе – пионер на пещерните изследвания в Средните Родопи. Общата дължина на галериите ѝ.

4.2 Климат

Климатът е умереноконтинентален до преходноконтинентален, като е значително разнообразен и силно повлиян от релефа и близостта на Средиземно море (надморската височина и ортографските прегради, изложението на склоновете, проникването на топли въздушни. Зимата е продължителна, снежна и сравнително мека, понякога с остри и продължителни застудявания. Лятото е кратко, прохладно и влажно, а есента - продължителна и топла. През последните 15 години се наблюдава значителна промяна в климата в посока неговото затопляне. Максималните валежи тук са през месеците май и юни, а през зимата има дълбока снежна покривка. Характерно за зимния период е, че валежите са обилни и има бързо натрупване на сняг. За ниските части годишната сума на валежите е от

620 до 700 l/m², а за високите от 780 до 1100 l/m². Средната снежна покривка е около 97cm и се задържа между 80 и 150 дни.

Характерно за зимния период е че валежите са обилни и има бързо натрупване на сняг. Атмосферното налягане средно за Смолянска област е 737.0 hPa. Формите на релефа в този дял оказват съществено влияние върху климата. Поради сравнително голямата надморска височина (1000 - 1600 m) на територията се създават условия за почти ежедневни температурни инверсии и температурите на въздуха през цялата година са много по-ниски от местата с подобна височина в останалите планини. Средногодишната температура варира от 9 до 13° С. Разликите са от 2 – 3°С в средните годишни температури и 6 - 8°С в абсолютните минимални температури през студеното полугодие. Освен това нараства процентът на снеговалежа, което се дължи на ноемврийския валежен максимум. Масивната форма на Западните Родопи и редуването на планински ридове с дълбоки речни долини определя сравнително малката средна годишна скорост на вятър. За нископланинските и среднопланински части скоростта на вятъра съответства на тази в равнините и котловини.

4.3 Води

Община Борино попада в рамките на Източнобеломорска басейнова дирекция – Пловдив, речна система Въча. През общината преминава река Буйновска и Боринска, както и множество дерета - Кастракли дере, Деринкулук дере, Чатак дере, Тютюнско дере, Чамашик дере, Оман дере. В община Борино в местността „Кастракли” има изграден малък язовир (изкуствено езеро) с водна площ 35 дка, дълбочина 18m, който се пълни от подводен извор и представлява своеобразна туристическа атракция. Качествата на повърхностните и подземни води в територията се определят като добри. Повърхностните водоизточници са с качества, пригодни за водоползване. Наличното замърсяване е малко и то е основно в резултат на естествения радиационен фон на територията и наторяването на земеделските земи.

4.4 Геология

Почви

Почвите в региона са изключително разнообразни по характер на стопанисване и ползване. Съгласно картата за райониране на почвите в България, Община Борино попадат в агроекологическия район на кафявите горски почви. Като почвен вид преобладават кафявите горски и канелените горски почви. По механичен състав тези почви са пясъкливо-глинести и глинеесто-пясъкливи, рохкави. Характерното за почвите в региона е, че те са със сравнително слаб, повърхностно разположен хумусен слой, а наклона на терена е значителен. Почвите се характеризират със слабо до средно плодородие. Хумусният им хоризонт има малка мощност (10-20 см), а профильт 40 - 60 см. Съдържанието на органичното вещество е ниско и определя почвите в двете общини като слабо хумусни. Наличието на хумус е в граници от 1.14- 4.15 %. Почвената реакция е от слабо до средно кисела.

Сеизмичност на района

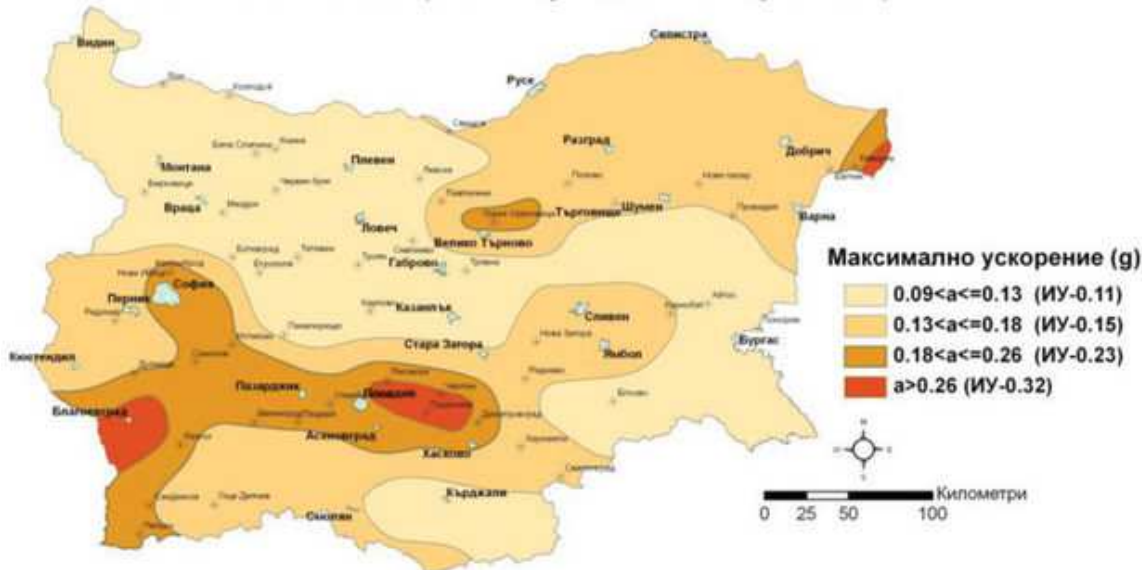
Установено е, че сеизмичната опасност в България се определя главно от сеизмичните източници, идентифицирани на територията на страната, групирани в географски определените основни сеизмични зони: Шабленска, Провадийска, Горнооряховска, Софийска, Маришка и Струмска (Кресненска) и с източник Вранча (Румъния). Относително по - слабо е влиянието на сеизмичните източници Мраморно море (Турция) и Ксанти (Гърция).

По Наредба № РД-02-20-2/27.01.2012 г за проектиране на сгради и съоръжения в земетръсни райони всички селища в община Борино са в район с очаквани земетръсни въздействия с интензивност от VII степен със сеизмичен коефициент $K_s = 0,10 - 0,15$.

Съгласно БДС EN 1998-1:2005/NA:2012, Приложение NA.D2 територията на община Борино попада в сеизмичен район с референтното максимално ускорение 0,10 g и 0,15g за период на повторяемост от 475 години.

Сеизмична опасност (475 г. период на повторяемост)

Фиг. 1. Карта на сеизмично райониране на Република България за период от 1000 години

Свлачища и геозащита

Съгласно данните от „Геозащита“ЕООД – клон Перник, на територията на община Борино са регистрирани 2броя свлачища - . Те са в рамките на с. Борино в урбанизирана територия и не са предмет на този план. Отразани са върху картите.

СПИСКЪ - КАТЕГОРИЗАЦИЯ на свлачищата, регистрирани и наблюдавани на територията на община Борино, област Смолян към 31.10.2018 г.

№	Община	Селще	Регистрационен №	Година на регистриране	Възраст	Състояние	Година на възникване	Местонахождение	Разположение	Застрашава	Проучване	Проектиране	Укр. мероприятия	Дължина, [m]	Ширина, [m]	Засегната площ, [дка]	Клас на свлачището	Група на свлачището по Наредба № 12	Категория на свлачището
ОБЛАСТ СМОЛЯН																			
1	Борино	с. Борино	SML 05.05462-01	2008	Съвременно	Потенциално	2008	с. Борино, кв. 4	Регулатор	УЛ, ЕЛ, ВиК	-	-	-	5	20	0,1	IV	-	B
2	Борино	с. Борино	SML 05.05462-02	2008	Съвременно	Потенциално	2008	с. Борино, кв. 20	Регулация	нмоти от РП	-	-	-	40	60	2,4	III	-	B

4.5 Флора и Фауна

Територията е известна с едни от най-добрите **горски масиви** на Балканския полуостров. Характерно за района е голямото богатство на недървесни горски ресурси, които се добиват в горите. В община Борино се срещат горски ягоди, боровинки, гъби, малини, къпини. Горите са източник на дивеч, риба и дърва за огрев. Община Борино попада в Рило-Родопския биогеографски район.

Територията на община Борино, попада в ареала на бореално - планинския тип растителност. Основно са представени дървесните съобщества с доминиране на иглолистни видове, като тези на белия и черния бор, смърча и обикновената ела. Най - широко разпространената иглолистна дървесна формация на територията на общината е формацията на белия бор (*Pineta sylvestris*). Широколистните гори са представени предимно от обикновен бук (*Fagus silvatica*) и трепетлика (*Populus tremula*). Болшинството от съобществата са с добре развита приземна покривка от тревисти растения и храсти. Храстовият етаж е съставен от обикновена леска (*Corylus avellana* L.), обикновен глог (*Crataegus monogina* Jacq.), обикновен дрян (*Cornus mas* L.), птиче грозде (*Ligustrum vulgare* L.), слабителна зърника (*Ramnus cathartica* L.), и др. По откритите терени в зоната на иглолистни гори се среща румелийска жълтуга (*Genista rumelica* Vel.), храстовидно

прозорче (*Potentilla fruticosa* L.), обикновена хвойна (*Juniperus communis* L.), червена хвойна (*Juniperus oxycedrus* L.), шипка (*Rosa spp.*) и др. От тревната растителност, типична за района на общината е формацията на чернеещата власатка (*Festuceta nigrescentis*), която заема значителни площи и принадлежи към мезофитния екологичен тип. Съобществата ѝ се използват като пасища и отчасти сенокосно.

Западните Родопи са богати на ендемични, реликтни и защитени растения:

Балкански ендемити: балканска петлюга (*Pinguicula balcanica*), бяла мура (*Pinus peuce*), жешля/планински явор (*Acer heldreichii*), жълт равнец (*Achillea clypeolata*), петковия (*Petkovia orphanidea*), пирински чай (*Sideritis scardica*), родопска горска майка (*Lathraea rhodopea*), силивряк (*Haberlea rhodopensis*), цар-борисова ела (*Abies borisi-regis*) и др.

Български ендемити : родопско крайснежно звънче (*Soldanella rhodopaea*) , родопско омайниче (*Geum rhodopaeum*) и др.

Реликти: жълта каменоломка (*Saxifraga aizoides*), лаврово бясно дърво (*Daphne laureola*), македонска каменоломка (*Saxifraga ferdinandii-coburgi*), пълзяща гудиера (*Goodyera repens*), силивряк (родопски силивряк) (*Haberlea rhodopensis*) и др.

Защитени растения: венерин косъм (*Adiantum capillus-veneris*), венерино пантофче (*Cypripedium calceolus*), двурога пчелица (*Ophrys cornuta*), родопска горска майка (*Lathraea rhodopea*), родопско омайниче (*Geum rhodopaeum*), **силивряк** (*Haberlea rhodopensis*), черноморска ведрица (*Fritillaria pontica*) и др.

Растения от Червената книга: алпийски повет (*Clematis alpina*), венерин косъм (*Adiantum capillus-veneris*), венерино пантофче (*Cypripedium calceolus*), жешля/планински явор (*Acer heldreichii*), петковия (*Petkovia orphanidea*), пирински чай (*Sideritis scardica*), планински божур (*Trollius europaeus*), родопска горска майка (*Lathraea rhodopea*), родопски крем (*Lilium rhodopaeum*), родопско крайснежно звънче (*Soldanella rhodopaea*), родопско омайниче (*Geum rhodopaeum*), силивряк (*Haberlea rhodopensis*), черноморска ведрица (*Fritillaria pontica*) и др.

Видове от Приложение 2 от Закона за Биологичното разнообразие (ЗБР): гръцки кимион (*Carum graecum*), Родопски скален копър (*Seseli rhodopaeum*), Костова тлъстига (*Sedum kostovii*), Родопска самогризка (*Scabiosa rhodopensis*), Родопски силивряк (*Haberlea rhodopensis*) и др.

Видове от Приложение 3 от Закона за Биологичното разнообразие (ЗБР): нарцисова съсънка (*Anemone narcissiflora*), борисов мразовец (*Colchicum borisii*), оливиеров минзухар (*Crocus olivieri*), родопски силивряк (*Haberlea rhodopensis*), костова тлъстига (*Sedum kostovi*) и др.

По отношение на естествената растителност са запазени гори от воден габър, черен бор, обикновен бук, ела и смърч. Много често могат да се срещнат смесени гори от няколко дървесни вида. Храстовите съобщества имат предимно вторичен характер възникнали при изсичане на горите. Типични храстови представители са влакнестата полевица, румелийската жълтуга както и дръдвовидна хвойна.

В границите на община Борино са описани около 2000 висши растения, някои от които са от първостепенно биологично и научно значение. От тях защитените от закона са 69 вида, а 11 са включени в Европейския списък на редките, застрашени и ендемични растения. В Червената книга на България са вписани като застрашени и редки 100 вида. Сред родопските растения има 95 ендемични - 56 балкански и 39 български. Има растения, които се срещат само в Родопите и никъде другаде. Някои от тях са:

- Алпийски повет (*Clematis Alpina*) - многогодишно тревисто растение с катерливи стъбла, залавя се с листните дръжки за храстите и иглолистните дървета. Този вид е защитен у нас и включен в Червената книга.
- Родопски силивряк (*Haberlea rhodopensis*) – многогодишно растение с тъмнозелени назъбени листа, цветовете му са виолетови. Расте по варовиковите скали. То е балкански ендемит, остатък от древна флора, устоял на промените през ледниковите периоди. Легендата разказва, че е поникнало от кръвта на Орфей.
- Родопското омайниче (*Geum rhodopaeum*) расте из влажните планински ливади, цъфти с ярко оранжево-червени цветове. То е български регионален ендемит.
- Родопското лале (*Tulipa rhodorea*) се среща върху варовити скалисти места, цъфти с яркочервени едри цветове с черно петно в основата. То не вирее никъде другаде по света освен в Родопите.

Лечебни растения. На територията на община Борино има голямото разнообразие от лечебни растения, плодове и гъби – шапиче, балканска пищялка, горска пищялка, мечо грозде, копитник, червен кантарион, обикновен повет, дрян, обикновен глог, горска ягода, жълт кантарион, жълта иглика, обикновена хвойна, обикновен риган, малина, черна и червена боровинка, манатарка и други.

Природните дадености на района са изключително благоприятни за развитието на много представители на микобиотата. Често срещани са основно базидиевите гъби, като обикновена манатарка (*Boletus edulis*), пачи крак (*Cantharellus cibarius*), обикновена сърнела (*Macrolepiota procera*), челядинка (*Marasmius oreades*), обикновена масловка (*Sarcodon luteus*) и др.

Фауната на територията на община Борино е представена, както от широко разпространени, така и от редки и защитени видове включени в Червената книга на България и Закона за биологичното разнообразие. Видовият ѝ състав е в пряка връзка със зоналното разпределение на растителността, както и с някои азонални елементи:

- **фауната на буковия подпояс** е представена от буковото ноцно пауново око (*Agria tau*); буковата мушица (*Mikiola fagi*), малкия (*Accipiter nisus*) и големия ястреб (*Accipiter gentilis*), обикновения мишелов (*Buteo buteo*), белогърбия кълвач (*Dendrocopos leucotos*), среден пъстър кълвач (*Dendrocopos medius*), черен кълвач (*Dryocopus martius*), зелен кълвач (*Picus viridis*) и сив кълвач (*Picus canus*). Най-многобройни са пойните птици: обикновената чинка (*Fringilla coelebs*), червеногръдката (*Erythacus rubecula*), орехчето (*Troglodytes troglodytes*), пойния дрозд (*Turdus philomelos*), дива свиня (*Sus scrofa*), обикновен сънливец (*Glis glis*), язовец (*Meles meles*), белка (*Martes foina*), дива котка (*Felis sylvestris*) и др.

- **фауната на иглолистния подпояс** е с по-слабо изразено видово разнообразие: червена горска мравка (*Formica rufa*), твърдокрили корояди, смърчов ликояд (*Dendroctonus micans*), смърчовата листна оса (*Lyda hypotrophica*), планинската жаба (*Rana temporaria*), слепок (крехар) (*Anguis fragilis*), обикновена усойница (*Vipera berus*), глухар (*Tetrao urogallus*), лещарка (*Tetrastes bonasia*), пернатонога кукумявка (*Aegolius funereus*), малка (врабчова) кукумявка (*Glaucidium passerinum*), черен (боров) синигер (*Periparus ater*), качулат синигер (*Lophophanes cristatus*), диво канарче (*Serinus serinus*), кафява горска полевка (*Clethrionomus glareolus*), подземна полевка (*Microtus subterraneus*), голяма водна земеровка (*Neomys fodiens*), катерица (*Sciurus vulgaris*), кафява мечка (*Ursus arctos*).

- **ливадите и поляните** в различните подпояси предоставят благоприятни условия за развитието на: различни видове скакалци, листояди, хоботници, полутвърдокрили, ципокрили, двукрили, равнокрили, ръждивогушо (*Saxicola*

rubetra) и черногушо ливадарче (*Saxicola rubicola*), жълта (*Emberiza citrinella*) и зеленогуша овесарка (*Emberiza cirrus*), полска чучулига (*Alauda arvensis*), червеногърба сврачка (*Lanius collurio*) и др. По-обширните открити терени са ловни места за различни дневни грабливи птици, като обикновения мишелов (*Buteo buteo*) и черношипата ветрушка (*Falco tinnunculus*).

- в района на община Борино се намират и **скали и скални образувания**, редки местообитания за специализирани към такива условия (петрофилни) животински видове: скалолазка (*Tichodroma muraria*), западна скална зидарка (*Sitta neumayer*), пъстър (*Monticola saxatilis*) и син скален дрозд (*Monticola solitarius*), сивоглава овесарка (*Emberiza cia*) и скалната лястовица (*Ptyonoprogne rupestris*).
- в селищата и отделните постройките намират убежища и места за размножаване различни синантропни видове: домашно (*Passer domesticus*) и полско врабче (*Passer montanus*), чавка (*Coleus monedula*), обикновен скорец (*Sturnus vulgaris*), градска (*Delichon urbicum*), селска (*Hirundo rustica*) и червенокръста лястовица (*Cecropis daurica*), гугутка (*Streptopelia decaocto*) и др.

На територията на община Борино се срещат и редица видове от разред Прилепи (пещерни, горски, синантропни), които използват подходящите местообитания за размножаване и лов.

Някои от редките и застрашени представители на фауната, обитаващи изследвания район са трицветен ношник (*Myotis emerginatus*), голям вечерник (*Nyctalus lasiopterus*), кафява мечка (*Ursus arctos*), дива коза (*Rupicapra rupicapra*), видра (*Lutra lutra*), златка (*Martes martes*), дива котка (*Felis sylvestris*) и др.

Основните билки са цвят лечебна иглика, корени и лист коприва, цвят черен бъз, лист бреза, лист малина, лист подбел, цвят бял равнец, цвят липа, плод шипка, плод офика. Лечебни растения, гъби и плодове се събират от туристите, от местното население за собствени нужди и за продаване на фирми, изкупуващи и преработващи подобни суровини в региона. Интензивността на събиране на лечебни растения е сравнително ниска.

От фаунистична гледна точка районът има голямо биоразнообразие поради смесването на холарктични с медитерански и иранотурански и евксински видове.

От безгръбначните животни в общината могат да се срещнат плосък червей, прешленест и кръгъл червей както и ручейникът.

Голямо разнообразие в общината имат насекомите, пеперудите, както и различни видове бръмбари

От земноводните в района се срещат дъждовник, различни видове змии и костенурки.

От орнитологична гледна точка този район е много важно местообитание на различни видове лешояди, които от своя страна са защитени. Поради голямата мобилност на този тип животни трудно бихме могли да кажем какви и колко птици има в района. Но тук могат да се срещнат освен вече споменатите лешояди, червен щъркел, пъстър скален дрозд, червеногушото коприварче и други.

От бозайниците се срещат таралеж, къртица, земеровка, полвеки, прилепи, вълк, лисица, язовец мечки и други.

4.6 Подземни ресурси

Няма значими залежи.

5. Обитаване

5.1 Количествено и качествено състояние на жилищния фонд

Функционална система "Обитаване" е с изключително важно значение при устройственото планиране на населените места, тъй като изисква значителни пространствени

ОБЩ УСТРОЙСТВЕН ПЛАН НА ОБЩИНА БОРИНО

Окончателен проект

ресурси. От друга страна, количествени параметри на жилищния фонд формира стандарта на населението по отношение на задоволяването му с жилища и жилищна площ.

Анализът на обитаването има социално-икономически характер, който изследва характеристиката на жилищата и на жилищните сгради, в които те са разположени и постигнатите нива на жилищно задоволяване. Функционалната система “Обитаване” е с изключително важно значение при устройственото планиране на населените места, тъй като изисква значителни пространствени ресурси. От друга страна, количествените параметри на жилищния фонд формират стандарта на населението по отношение на задоволяването му с жилища и жилищна площ.

Жилищният фонд в населените места от община Борино е създаван в продължение на много десетилетия и той носи белезите на времето, в което е изграждан. За целите на жилищния фонд се оценява със съответните количествени параметри и качествените характеристики на жилищата.

Таблица 25

Община Борино						
Показател	Мерна единица	2010	2011	2012	2013	2014
Жилищен фонд						
Жилищни сгради	Брой	890	927	927	927	927
<i>По материал на външните стени на сградата</i>						
стомано-бетонни и панелни	Брой	22	12	12	13	13
тухлени	Брой	521	558	558	558	558
други	Брой	347	357	357	356	356
Жилища	Брой	1 434	1 458	1 458	1 461	1 461
<i>По брой на стаите</i>						
едностаини	Брой	203	41	41	41	41
двустаини	Брой	355	279	279	278	278
тристаини	Брой	447	460	460	463	463
четиристаини	Брой	209	388	388	389	389
петстаини	Брой	101	110	110	110	110
с шест и повече стаи	Брой	119	180	180	180	180
Полезна площ	кв. м	87 478	121 472	121 472	121 838	121 838
жилищна	кв. м	56 754	92 973	92 973	93 203	93 203
спомагателна	кв. м	18 455	20 102	20 102	20 212	20 212
площ на кухни	кв. м	12 269	8 397	8 397	8 423	8 423
Въведени в експлоатация новопостроени жилищни сгради и жилища						
Сгради	Брой	-	2	-	1	-
Жилища	Брой	-	2	-	4	-
Полезна площ	кв. м	-	230	-	421	-
в т.ч. жилищна	кв. м	-	124	-	260	-

Количествени параметри на жилищния фонд

Източник: ТСБ Смолян

Основните показатели по които се правят количествени оценки на жилищния фонд на община Борино са: брой жилища и площ на жилищата (полезна и жилищна). Количествените оценки за жилищата са базирани на данни на НСИ.

От таблицата става ясно, че най-много са тристаините жилища за 2014г.- 463 на брой следвани от четиристаините жилища - 389. Най-малко на брой са едностаините 41.

5.2 Структура на собствеността

Преобладаващата част от наличните към 2014г. жилища са частна собственост, т.е. собственост на частни физически лица – 99,7%. Разпределението на собствеността се вижда в следващата таблица.

Таблица 26

(Брой)

	2010	2011	2012	2013	2014
Община Борино	1434	1458	1458	1461	1461
Държавни /Общински/	18	4	4	4	4
Частни - общо	1416	1454	1454	1457	1457
Частни - общо на юридически лица	-	5	5	9	9
Частни - общо на физически лица	1416	1449	1449	1448	1448

Структура на собствеността на жилищния фонд

Източник: ТСБ Смолян

5.3 Видове пространствени структури на обитаване

Основните типове пространствени структури на обитаване са: улично-кварталната структура с индивидуално застрояване. В селата основната жилищна единица е еднофамилна, ниско етажна в самостоятелен имот.

Таблица 27

<i>Община Борино</i>						
Показател	Мерна единица	2010	2011	2012	2013	2014
Жилищен фонд						
Жилищни сгради	Брой	890	927	927	927	927
<i>По материал на външните стени на сградата</i>						
стомано-бетонни и панелни	Брой	22	12	12	13	13
тухлени	Брой	521	558	558	558	558
други	Брой	347	357	357	356	356

Видове сгради

Източник: ТСБ Смолян

5.4 Техничко-икономически характеристики на видовете обитаване

Жилищният фонд е изграждан съобразно потребностите на населението. Съпоставката на данните за 2011 г. за броят на жилищните сгради и на жилищата в тях показва, че в общината преобладават еднофамилните жилищни сгради. Друга съпоставка между данните за броя на жилищата и общата полезна площ на жилищата, която към 2014г. възлиза на 93 203m² показва, че средната площ на 1 жилище е **63,79m²**.

Значителен е броят на необитаемите жилища. По населени места броят на необитаемите жилища варира в твърде широки граници. Това на практика е свободен жилищен фонд, който при определени обстоятелства може да се използва по предназначение – или за постоянно обитаване, свързано с бъдещото развитие на туризма от лица заети в този сектор, или като второ жилище за хора от други части на страната.

Ефективна жилищна площ

Един от акцентите на аналитичните проучвания на жилищния сектор е върху размера на жилищната площ и делът му от наличната полезна площ на жилищата. Като абсолютни величини тези показатели имат информационен характер, но отнесени към броя на населението показват какъв е неговият жилищен стандарт. За да се установи какво е

ОБЩ УСТРОЙСТВЕН ПЛАН НА ОБЩИНА БОРИНО

Окончателен проект

развитието на жилищния фонд в общината се съпоставят някои обобщени данни по основните показатели за периода между двете последни преброявания:

Таблица 28

Показател	Мерна единица	2010	2011	2012	2013	2014
Жилища	Брой	1 434	1 458	1 458	1 461	1 461
Полезна площ	кв. м	87 478	121 472	121 472	121 838	121 838
жилищна	кв. м	56 754	92 973	92 973	93 203	93 203
спомагателна	кв. м	18 455	20 102	20 102	20 212	20 212
площ на кухни	кв. м	12 269	8 397	8 397	8 423	8 423

Параметри на жилищния фонд

Източник: ОПР 2014-2020г., ТСБ Смолян

През Периода 2010-2014г. се наблюдава увеличаване на жилищната площ и броя на жилищата. Прави впечатление, че площта на кухните намалява значително. За последните две години има уеднаквяване на показателите.

Може да се направи анализ и да се определи жилищният стандарта на населението в общината на база жилищната квадратура на жител.

Средната жилищна площ на 1 обитател за община Борино към 2010г. е 16,1m², а за 2011 г. – 25,84m², за 2012г. – 26,31m², за 2013 и 2014г. е 27,03 m². Това е свързано с намаляване на населението увеличаване на жилищната площ.

Важен параметър на площта в жилищата е да се отчита и съотношението между общата полезна площ на жилищата и “чистата” жилищна площ.

Анализираните данни показват, че за изминалия 10 годишен период са налице съществени промени в съотношението между общата площ на жилищата и чистата жилищна площ. Тези съотношения варират в границите на увеличение на “чистата” жилищна площ с около 11-12%, което се обяснява с прилагането на действащите норми при проектиране на жилищните сгради.

Структура на жилищата по брой на стаите. В общината преобладават жилищата с повече от три стаи.

В структурата на жилищата в общината за 2014г. преобладават многостайните (с 3 и повече стаи) жилища. Техният брой е 1142 от общо 1461 жилища, или 78,2% от всички налични. Малките едностайни жилища са 2,8%.

Основни изводи от характеристиката на състоянието на жилищния фонд:

В общината е налице значителен брой на необитаеми жилища, част от които са с лоши качествени характеристики;

В структурата на жилищата по показателите площ на 1 жилище и брой на стаите в жилищата с висок дял са големите жилища – с 3-5 и повече стаи;

5.5 Градска динамика

Таблица 29

Показатели	2010	2011	2012	2013	2014
Заселени - общо	20	16	12	17	26
мъже	12	7	6	6	11
жени	8	9	6	11	15
Изселени - общо	99	48	53	67	89
мъже	50	22	25	37	39
жени	49	26	28	30	50
Механичен прираст - общо	-79	-32	-41	-50	-63
мъже	-38	-15	-19	-31	-28
жени	-41	-17	-22	-19	-35

Динамика на населението в община Борино

Източник: ТСБ Смолян

От таблицата ясно личи, че изселените са повече от заселение.

Заетостта на мъжете, като строителни и други сезонни работници се реализира в градовете в страната и в чужбина. Жените и децата остават в общината и задоволяват своите ежедневни потребности с доходи от реализираната продукция от личното стопанство.

5.6 Селищна структура на община Борино

Пространствена характеристика на селищната мрежа

Административен център на община Борино е с. Борино. Община Борино е създадена през 1978 г. и включва пет населени места с брой жители както следва: с. Борино – 2548; с. Ягодина – 501; с. Буйново – 384; с. Кожари – 115; с. Чала – 169. **Територията** заема 5.42% от площта на област Смолян с общо 173 204 дка като селскостопанския фонд обхваща 54 115 дка (31%), като от тях 4 300 дка са ниви, 7 000 дка – ливади и около 8 000 са мери и пасища. Горските територии обхващат 116 743 дка (67%), в т.ч. – 90 894 дка иглолистни гори (предимно смърч и бор) и 3 391 дка широколистни. Почвите са кафяви горски и сиви горски.

Категорията на пътната мрежа в общината е ниска. Липсват пътища от първи и втори клас. Има един третокласен път III – 197 като общата дължина на пътищата от III и IV клас и местни пътища е 80km пътища. От тях 32km са четвъртокласен път и около 30km местни пътища. Железопътен транспорт в общината няма.

Основните **фактори**, влияещи на урбанистичната структура на населените места, са **релеф, историческо развитие и икономически характеристики**. Населените мест в общината са се развивали в хълмист релеф, което е основна предпоставка за относително разчленени структури.

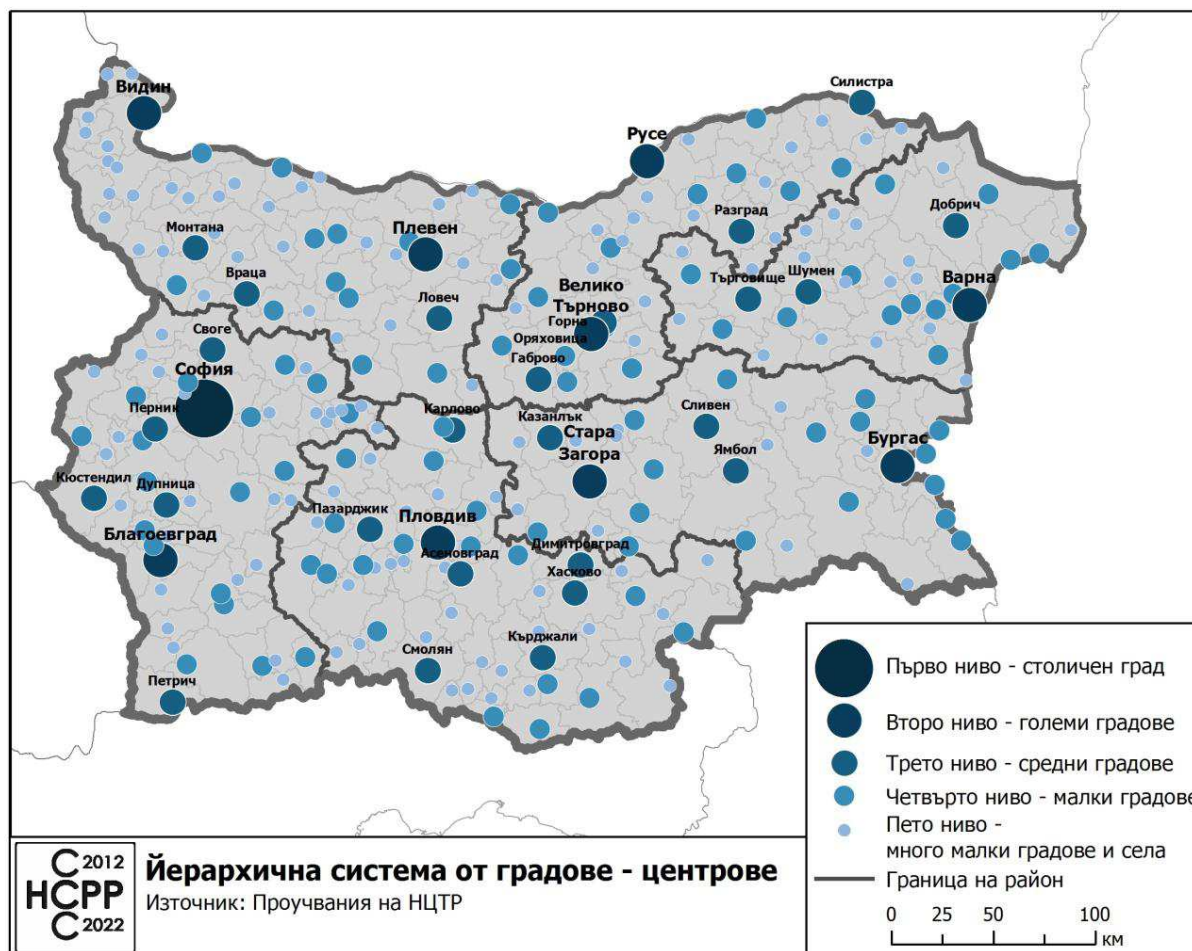
Всички населени места са изградени на принципа на свободното застрояване на имотите, най-често с разполагане на застройката на една от вътрешните имотни граници – един традиционен начин, допускан от законовата нормативна база в годините от първата половина на XX век.

Характер на застрояване

Застрояването е с малка височина (до 10m). Изключение правят няколко колективни жилищни сгради в общинския център. За всички населени места в общината има регулационни планове, като те в по – голямата си част са приложени. Преобладават сгради от типа на масивната конструктивна система. Архитектурата на жилищните и обществените сгради е типична за средата на XX век, когато са изградени повечето от тях: без специфични особености, което е причина за сравнително безличния характер на селищната среда. Липсват обекти от епохата на Възраждането, които да внесат специфичен архитектурен образ на селищата.

Изводи

- Селищният облик на общинския център е резултат от комплексното въздействие на селскостопанските функции.
- Обликът на останалите села е резултат от земеделските им функции селищно устройствените принципи от средата на XX век.
- Селищната мрежа е стабилизирана, тя включва общинския център и още 4 села.
- Водещите административни функции на с. Борино се изразява в организиращото му влияние в сферата на определени обслужващи функции в границите на общината.
- Сградният фонд в селата е масивен, в по-голямата си част морално остарял и в недобро физическо състояние.

Фиг.2 Йерархична система от градове-центрове, Национална стратегия за регионално развитие на Република България

Територията на община Борино се намира в Южен централен район на планиране NUTS 2, част от административните граници на област Смолян NUTS

Според закона за административно-териториално устройство на Република България Община Борино е „пета“ категория община и в териториалната ѝ структура са включени урбанизирани селищни структури.

Селищната мрежа е с дисперсна структура (равномерно разположени населени места на териториалната структура) с относително добри комуникационни връзки с общинския център. Населени места, които са села попадат в категорията – малки и много малки с изключение някои селища. По отношение на функционалната категоризация на населените места от общината, те попадат от 5 до 8 категория. Категоризацията е резултат от отчитане на комплекс от разнообразни критерии и показатели – брой на населението, икономическа характеристика, изграденост на обслужващи обекти и много други.

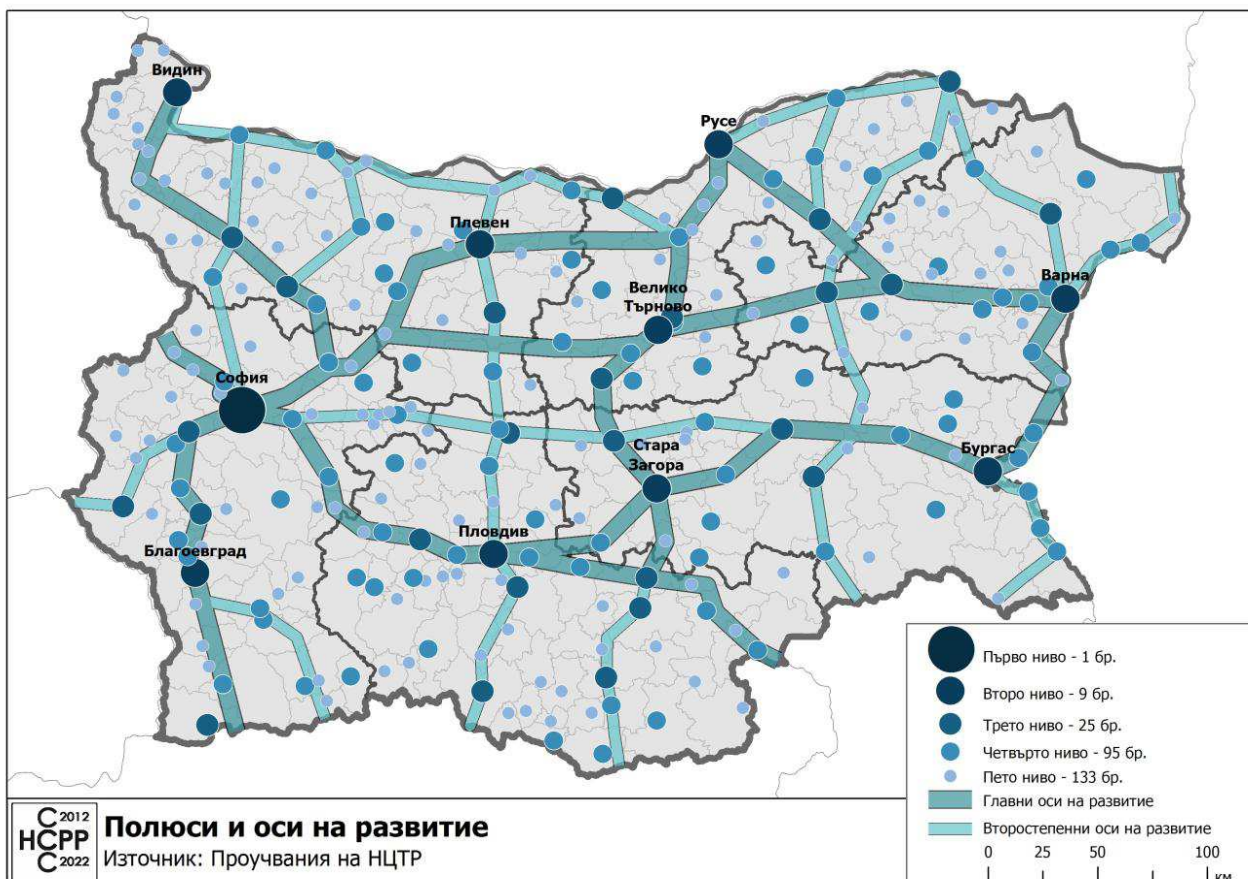
5.7 Урбанизация и модели на устройство на територията

Урбанизацията е дългосрочен процес, който се характеризира както с увеличаване на населението, което живее в градовете, така и с разширяване на градските зони. Той включва различни етапи (урбанизация, деурбанизация или контраурбанизация и реурбанизация), които засягат страните в различни епохи – според географската и историческата ситуация. Степента на урбанизация е процентът от общото население на страната (или даден регион, община), което живее в градовете. Темпът на урбанизация представлява увеличаването на

пропорцията на гражданите за определен период. Процесът на урбанизация на даден регион има отчетливи ефекти върху икономиката и екологията му. Има различни форми (или модели) на урбанизация или на концентрация на човешки дейности, на населени места и социална инфраструктура (моноцентрични и полицентрични населени места, компактни градове, предградия и др.).

Урбанистични оси на развитие отчитат транспортните направления на коридори от транспортните мрежи с национално значение.

Фиг.3 Полюси и оси на развитие, източник: Национална стратегия за регионално развитие
Източник: Общински план за развитие

В Националната програма за развитие „България 2020“ са поставени приоритети за постигане на устойчиво интегрирано регионално развитие чрез използване на местния потенциал и развитие на земеделието за осигуряване на хранителна сигурност, както и за производство на продукти с висока добавена стойност при устойчиво управление на природните ресурси са приложими и изпълними в териториалния обхвата на общината. Правилното използване на териториалните ресурси и природните дадености във всички аспекти и сфери на човешката дейности биха помогнали за развитие на общината. Географско местоположение, осигурява условия за сътрудничество със съседните териториални общности.

В урбанистичното развитие на община Борино следва да се открият следните акценти:

- Развитие на общинския център на основата на дейности, икономиката, социалната и техническата инфраструктура;

- Предложения за разширяване и уплътняване на урбанизираните територии, свързано с развитието на курортните, производствените, селскостопанските функции и логистика;
- Създаване на устройствени правила за регулиране на инвестиционния интерес за строителство в населените места и прилежащите им територии за обитаване, курортни и балнеоложки дейности, производство и логистика;
- Развитие на системата за социална инфраструктура в съответствие с актуалните потребности на населението;
- Подобряване на благоустройството и инфраструктурните системи в общината;
- Екологосъобразни трансформации на урбанизираните територии.

6. Здравеопазване

Основните фактори за развитието на здравеопазването са характера на заболяемостта на населението, осигуреността на системата с висококвалифицирани кадри (лекари, стоматолози, медицински персонал с колежанско образование), изградена инфраструктура на здравеопазването и броя на здравно осигурените лица.

Заболеваемостта на населението в община Борино не се различава съществено от общата заболеваемост в областта, с изключение на бъбречните заболявания, които се дължат на варовитата питейна вода. В последно време се наблюдава тенденция за увеличаване на сърдечно-съдовите и нервните заболявания, наред с болестите на дихателната система, злокачествените новообразувания, инфекциозните и паразитни болести и др.

Здравеопазването е в пряка връзка със социалната система. Община Борино разполага с три практики: 2- в с. Борино и 1 – в с. Буйново – незаета.

Квалифицирана медицинска помощ се предоставя по график от специалисти от град Смолян.

Населението на Община Борино боледува най-често от заболявания на ССС - около 700 души, 17,5 %, Неврологични заболявания /инсулт и периферни нервни заболявания/ и Захарен диабет – 130 диспансерни, 3,4%. Последно време зачестяват онкологичните заболявания.

Здравната помощ в Община Борино се осъществява от 2 бр. ОПЛ (общопрактикуващи лекари) със съответния персонал:

- Медицински техници - 2 бр. - с. Ягодина и с. Буйново;
- Акушерка – 1 бр. - с. Борино;
- Мед. Сестри – 2 бр. – с. Борино

Здравно осигурени лица към 31.12.2015 г. са 3373, а здравно неосигурените лица са 398.

6.1 Териториално разположение на мрежата от обекти

Основен приоритет в доболничната медицинска помощ е структуриране на общите медицински практики и специализирани практики; сключване на договори с Районната здравно осигурителна каса; оборудване на кабинетите с необходимата апаратура и консумативи; необходимост от квалификация на част от лекарите като общо практикуващи лекари със специалност обща медицина; последваща приватизация на дейности в доболничната дейност.

Таблица 30

Община Борино					
Показател	2010	2011	2012	2013	(Брой) 2014
Лечебни и здравни заведения					
Болнични заведения - общо	-	-	-	-	1
легла	-	-	-	-	65

ОБЩ УСТРОЙСТВЕН ПЛАН НА ОБЩИНА БОРИНО

Окончателен проект

многопрофилни болници	-	-	-	-	1
легла	-	-	-	-	65
специализирани болници	-	-	-	-	-
легла	-	-	-	-	-
центрове за кожно-венерически заболявания	-	-	-	-	-
легла	-	-	-	-	-
комплексни онкологични центрове	-	-	-	-	-
легла	-	-	-	-	-
центрове за психично здраве	-	-	-	-	-
легла	-	-	-	-	-
Лечебни заведения за извънболнична помощ – общо	-	-	-	-	-
легла	-	-	-	-	-
диагностично- консултативни центрове	-	-	-	-	-
Легла	-	-	-	-	-
медицински центрове	-	-	-	-	-
Легла	-	-	-	-	-
самостоятелни медико- диагностични и медико-технически лаборатории	-	-	-	-	-
дентални центрове	-	-	-	-	-
медико- дентални центрове	-	-	-	-	-
Легла	-	-	-	-	-
Други лечебни и здравни заведения	-	-	-	-	-
Легла	-	-	-	-	-
Медицински кадри към 31.12.					
Лекари - общо	2	2	2	2	2
в т.ч. Общопрактикуващи ¹	2	2	2	2	2
Лекари по дентална медицина	3	3	2	5	3
Медицински специалисти по здравни грижи	4	4	4	4	4
Детски ясли и деца в детските ясли					
Детски ясли - общо	-	-	-	-	-
Места	-	-	-	-	-
Деца – общо	-	-	-	-	-
момчета	-	-	-	-	-
Момичета	-	-	-	-	-

Обекти на здравеопазването на община Борино

Източник: ТСБ Смолян

Село Борино разполага с модерна здравна служба, чиято сграда е ремонтирана по програма "Фар BG 2005/017.353-01.03.12" по схема за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ "Подобряване състоянието и интеграция на малцинствените групи в неравностойно положение със специален фокус върху ромите". В сградата ѝ се намират кабинетите на двама общопрактикуващи лекари и един зъболекарски кабинет. В рамките на общината общопрактикуващите лекари по дентална медицина са 3-ма.

Община Борино притежава една линейка, получена като дарение от Българския червен кръст (БЧК). Издръжката на медицинския автомобил е поета изцяло от общината. Идентифицира се голяма необходимост от медицински автомобили за спешна помощ, които да обслужват Община Борино.

Инфраструктурата на здравеопазването в община Борино е представена **само от обекти на болничната лечебна и стоматологична помощ**. Това е функция от малкия брой на населението на общината. Болничната помощ се осъществява в самостоятелни амбулатории за индивидуални практики за доболнична и стоматологична помощ. Броят им е определен с

Областната здравна карта и е съобразен с приетия норматив за минимален брой на пациентската листа **Първичната медицинска помощ** се осъществява от 2 общопрактикуващи лекари,

Първичната стоматологична помощ е организирана в 3 амбулатории за първична осъществявани в амбулаториите в посочените села на общината са организирани в индивидуални практики и се обслужват от общопрактикуващи лекари и от стоматолог.

От направения преглед на състоянието на здравеопазването в общината могат да бъдат изведени следните изводи:

- Основният проблем пред удовлетворяването на нуждите на населението от малките населени места от здравни грижи е свързан с отдалечеността от специализирани болнични заведения.
- Изведените проблеми поставят на преден план необходимостта от извършване на ключови структурни промени, водещи до концентрация на усилия и ресурси върху: промоция на здравето и повишаване на здравна култура у населението; превенция и профилактика на болестите; оптимизация на здравната инфраструктура и модернизация чрез нови технологии и оборудване.

Фиг.3

На картата от Министерство на здравеопазването се вижда, че на територията на община Борино липсват лечебни заведения

6.2 Видове лечебни заведения по нива на обслужване

- Здравна служба с.Борино
- Зъболекарски кабинет с.Борино
- Лекарски кабинет с. Ягодина
- Лекарски кабинет с. Буйново
- Лекарски кабинет с. Чала
- Лекарски кабинет с. Кожари

7. Образование

7.1 Териториално разположение на мрежата от обекти

Стратегията на ЕС „Европа 2020“, приета през 2010 г., свързва интелигентния растеж с въвеждане на нови технологии и иновации, както и с добре образовани и конкурентоспособни човешки ресурси на пазара на труда. Друга цел на „Европа 2020“ е да се увеличи дялът на населението на възраст 30-34 години със завършено висше образование от 31% до най-малко на 40%; (национална цел на България – 36%).

В община Борино има две основни, едно средно общообразователно училище и три целодневни детски градини. От 2010г. училищата в с. Ягодина и с. Буйново са обявени за защитени. На територията на община Борино няма действащо професионално училище.

За образованието в общината е характерно, че то е основно с публичен характер. Към момента няма учебни институции, които се финансират от частния сектор.

7.2 Образователни равнища

През последните години образованието се утвърди като една от темите с най-голямо обществено значение.

Дефинират се две основни цели: равен достъп до образование и качествено образование. Един от основните приоритети на общината е развитието на образованието. Този проблем никога не е пренебрегван.

Предучилищно обучение

В следващата таблица са посочени всички параметри на предучилищното обучение, като брой детски градини, брой учители, деца и др.

Таблица 31

Община Борино					
Показател	2010/2011	2011/2012	2012/2013	2013/2014	2014/2015
Детски градини					
Детски градини ¹ - общо	3	3	2	2	2
Детски учители	12	12	11	11	10
Деца	114	119	105	85	76
Целодневни детски градини	3	3	2	2	2
Детски учители	12	12
Деца	114	119	100	81	73
Полудневни детски градини	-	-	-	-	-
Детски учители	-	-
Деца	-	-	5	4	3

Обекти на предучилищното обучение

Източник: ТСБ Смолян

Броят и капацитетът на обектите за предучилищно обучение, както и тяхното териториално разпределение по населени места е съобразено с наличните специфични възрастови контингенти от лица в съответната възраст.

Таблица 32

Населено място	Наименование на детската градина/ училище	Брой деца / ученици, групи /паралелки към 31.12.2015г.	Общ брой персонал
с. Борино	ЦДГ „Радост“	51 деца/ 4 групи	9 педагог. / 7 непедагог.
с. Ягодина	ЦДГ „Дъга“ с филиал полудневна детска градина „Митко Палаузов“ - с. Буйново	14 деца/ 2 групи	3 педагог./ 2,5 непедагог.

Данни за детските градини, брой групи, деца и персонал

Източник: Общинска стратегия за развитие на социалните услуги (2016 – 2020), ТСБ Смолян

Запазването на тенденцията на намаляване на броя на децата в посочената възрастова група поставя под съмнение запазването на детските заведения.

Физическите качества на материалната база на предучилищните заведения показва, че те са с добри характеристики.

Училищно образование

Проблемите на училищното образование е свързано преди всичко с липсата на ученици, ниското заплащане на преподавателите и остарялата материалната база. В следващата таблица са посочени броя на училищата в общината и техния вид.

По данни от Регионалния инспекторат по образованието на територията на Община Борино броя на отпадналите ученици от училищата е 0 за периода от 2007 до 2012 година. Също нулева е стойността на ранно напусналите и никога не посещавалите училище ученици. Единствените случаи на преждевременно напускане на училище на ученик е в следствие преместване в друго училище или преместване местожителството на родителите на учениците.

Таблица 33

<i>Община Борино</i>					
Показател	2010/2011	2011/2012	2012/2013	2013/2014	2014/2015
	Учебни институции				
Общо	3	3	3	3	3
Общообразователни училища	3	3	3	3	3
Специални училища	-	-	-	-	-
Училища по изкуствата и спортни училища ¹	-	-	-	-	-
Професионални гимназии	-	-	-	-	-
Професионални колежи с прием след средно образование	-	-	-	-	-
Професионални училища след VI и VII клас	-	-	-	-	-
Професионални училища след VIII клас	-	-	-	-	-
Самостоятелни колежи	-	-	-	-	-
Университети и специализирани висши училища	-	-	-	-	-

Обекти на общо образование в община Борино

Източник: ТСБ Смолян

- Основно училище “Отец Паисий”-Ягодина;
- Основно училище “Васил Левски”- Буйново
- Средно общообразователно училище ”Никола Йонков Вапцаров”- с. Борино.

Таблица 34

Населено място	Наименование на детската градина/ училище	Брой деца / ученици, групи /паралелки към 31.12.2015г.	Общ брой персонал
с. Борино	СОУ „Н. Вапцаров”	162 уч./ 11 паралел.	20 педагог./ 6 непедагог
с. Ягодина	ОУ „Отец Паисий”	22 уч./ 4 сл. паралел.	6 педагог./ 1 непедагог.
с. Буйново	ОУ „Васил Левски”	10 уч./ 2 сл. паралел.	5 педагог./ 1 непедагог.

Източник: Общинска стратегия за развитие на социалните услуги (2016 – 2020), ТСБ Смолян

Община Борино успешно е изпълнила проект по ОП „Развитие на човешките ресурси” – „**Желано училище**”. В рамките на проекта са създадени вокални и художествени групи за автентичен фолклор. Организиран е на фестивал “Борино през вековете и сега” по случай 24 май – празника на славянската писменост и култура.

Също така са проведени и обучения в клубове по тематични занимания на деца и ученици: кръжок „Събиране и изучаване на родопски песни”; клуб “Краезнание, околна

среда и устойчиво развитие на родопския край” и са организирани спортни клубове и мероприятия за децата и учениците от целевата група: спортен клуб по футбол; спортен клуб по волейбол; спортен клуб по тенис на маса; Спортен пролетен турнир "Футболът срещу агресията"; Турнир “Тенис и волеймания” посветен на деня на детето 01.06.2010.

Средното общо и средното професионално образование

Средното общо и средното професионално образование не са представени в община Борино. Образователната структура на населението е неблагоприятна - голям относителен дял на населението е с ниско образование.

7.3 Собственост

За образованието в общината е характерно, че то е основно с публичен характер. Към момента няма учебни институции, които се финансират от частния сектор.

8. Културно наследство

Инфраструктурата на културата в община Борино е представена единствено от комплексна читалищна дейност.

Читалището в с. Борино е учредено на 19.02.1939 г. с име „Княз Симеон Търновски”. През 1945 г. се преименува на Народно читалище „Обнова”. От 1951 г. се открива читалищна сграда с културно-масова самодейност от местни самодейци. А през 1982 г. е открита неговата самостоятелна сграда с кинозал от 400 места, репетиционна, гримьорни, книгохранилище, библиотека и помощни помещения.

Общата площ на Читалище „Обнова” е 3 442 кв. м. и обхваща три зали и осем кабинета. Сградата е в процес на ремонт по проект на Община Борино, финансирана от ТГС България-Гърция.

За съхраняването и развитието на фолклора на Община Борино допринасят двата фолклорни състава – Група за автентичен фолклор и Детски танцов фолклорен ансамбъл “Боринче”.

През 2005 г. на Петия национален фолклорен конкурс „Орфеево изворче” в гр. Стара Загора, Групата за автентичен фолклор се класира на второ място в раздел автентично пеене. Групата е издала самостоятелен диск с десет образци от песенния фолклор на Борино.

Паралелно с цялата културна дейност на читалището се развива и библиотечната. Библиотека към Читалище „Обнова” с. Борино се разкрива през 1957 г. и е неразделна част от читалището и до сега. Със своите традиции, утвърден опит и съхранен книжен фонд, библиотеката е единствения културно-информационен център в населеното място. Библиотеката е общодостъпна за цялото население, а читателската публика е разнородна. Нейните читатели са деца, ученици, студенти, учители, домакини, специалисти, безработни, пенсионери. Обслужват се и жители от съседните села, почиващи и гости на селото. Читателите имат достъп до целия библиотечен фонд, който е организиран в следните основни отдела: заемна за възрастни, читалня за възрастни, детска библиотека със заемна и читалня.

Библиотеката разполага с 17 486 тома библиотечни материали, разпределени по отрасъл и вид. Близо около 300 редовни читатели посещават годишно библиотеката, като 25 от тях са висшисти. Получава се и периодичен печат. Библиотеката предоставя на своите читатели и безплатен достъп до ИКТ и интернет. Функциониращата към нея компютърна зала разполага с 3 броя компютри. Тя е оборудвана по Програма „Глобални библиотеки-България”. Програмата е най-значимия проект, по който библиотеката работи през последните четири години. Настоящето налага библиотеката да бъде едновременно традиционна – с рафтове, книги, картотеки, каталози с традиционно обслужване и модерен информационен център. Комплектуването с ново закупена литература и периодика е

подборно в зависимост от средствата, с които библиотеката разполага. Попълването на книжния фонд е предимно от дарения.

Целта на библиотеката е обогатяване на книжния фонд с нови актуални издания и подмяна на физически изхабената, предимно детска художествена и отраслова литература. Библиотеката се стреми да актуализира фонда си спрямо читателския интерес.

В своята дейност библиотеката отделя голямо внимание и на културно - масовата работа. Провежда последователно културна политика на посредничество между творците създатели на духовни ценности и гражданите. Формите за провеждане на тази политика са различни- непосредствени разговори, срещи , кътове, информационни табла, витрини и др. Отбелязват се годишнини на известни творци и събития от местния и националния календар.

Наложилата се необходимост от нова концепция за мястото на библиотеката в динамичното ни общество е определящо за бъдещето на библиотеката като съвременен обществено -културен център.

8.1 Териториално разположение на мрежата от обекти

На територията на общината има 1 читалище- село Борино.

8.2 Културно-исторически обекти

Таблица 35

Списък на недвижимите културни ценности /НКЦ/ на територията на Община Борино Област Смолян , съгласно Закона за културното наследство /ЗКН/												
Данни от Националния регистър на недвижимите културни ценности, в който се вписват актовете на органите по чл. 65 и Публичния регистър на издадените по чл. 59, ал. 1 декларационни актове и на актовете за прекратяване на временния режим												
№ ПОРЕД	Наименование на НКЦ	Локализация			Статут по смисъла на ЗКН				Вид на НКЦ		Принадлежност към територии на групови НКЦ, съгласно документите за статут	
		Населено място	Махала / местност/ наименование на квартала и други данни	Документ за предоставяне на статут: /ДВ бр./год.; протокол на НСОПК/ СЕСОНК Ц, заповед № на МК/	Декларационни актове: /писмо на НИПК/ списък на протокол/ заповед № на МК/	№ по ред в Списъка на обектите в документа	Документ за определяне на режимите /териториален обхват, граници и предписания за опазване/ на НКЦ	Отписана ДВ бр./год. /писмо №/протокол №/ заповед №/	Според научната и културната област, към която се отнасят, съгл.чл.47 от ЗКН	Според пространствената структура и териториалния обхват, съгл.чл.48 от ЗКН: единична/групова		Категория на НКЦ
1	Останки от сгради	с.Борино	м."Джумая дюзу", 500 м южно	ДВ бр. 27 от 1966 г.		6			архитектурно-строителен от Античността и Средновековието	единична	за сведение	
2	Останки от сгради	с.Борино	м."Турлата", 2 км източно	ДВ бр. 27 от 1966 г.		7			архитектурно-строителен от Античността и Средновековието	единична	за сведение	
3	Крепост	с.Борино	м."Умана", 4,5 км северозападно	ДВ бр. 27 от 1966 г.		8			архитектурно-строителен от Античността и Средновековието	единична	местно	
4	Останки от църква	с.Борино	м."Пандакли", 3 км източно	ДВ бр. 27 от 1966 г.		9			архитектурно-строителен от Античността и Средновековието	единична	местно	

ОБЩ УСТРОЙСТВЕН ПЛАН НА ОБЩИНА БОРИНО

Окончателен проект

5	Историческа местност- Партизанска поляна	с.Борино	м."Кошу Борун", 6 км югозападно	ДВ бр. 35 от 1974 г.		2			историческа	единична	местно	
6	Джамия	с.Борино			Регистър на ПК от 1956 г.				архитектурно-строителна	единична		
7	Турски мост	с.Борино	3 км югозападно от гр.Девин, м."Кемера"	ДВ бр. 41 от 1976 г.		16			археологическа	единична	местно	
8	Обитавана пещера	с.Ягодина	Имамова дупка, 4,2 км югозападно	ДВ бр. 27 от 1966 г.		43			архитектурно-строителен от Античността и Средновековието	единична	национално	
9	Старинно турско гробище	с.Ягодина	1 км източно	ДВ бр. 27 от 1966 г.		44			архитектурно-строителен от Античността и Средновековието	единична	за сведение	
10	Тракийско селище пещера "Горна Каранска"	с.Ягодина	1,5 км северозападно	ДВ бр. 41 от 1976 г.		62			археологическа	единична	национално	
11	Праисторическо, тракийско и средновековно селище - пещера	с.Ягодина	м."Долна Каранска", 2,5 км западно	ДВ бр. 41 от 1976 г.		63			археологическа	единична	национално	
12	Тракийско селище - пещера Июурска	с.Ягодина	3 км южно	ДВ бр. 41 от 1976 г.		64			археологическа	единична	национално	
13	Праисторическо селище	с.Ягодина	"Дяволски мост", 4 км северно	ДВ бр. 41 от 1976 г.		65			археологическа	единична	национално	

8.3 Военни паметници

Съгласно писмо вх.№ 0800-1793/3//24.01.2017г. на НИКН и писмо изх. №РД-01-21-2218/11.12.2019 от Областна администрация Смолян се констатира, че към момента на територията на община Борино няма данни и не са картотекирани ВП, по смисъла на Закона за военните паметници /ЗВП/. На територията на община Борино няма данни за наличие на военни паметници със статут на деклариран исторически НКЦ, определени по Писмо №4349/04.12.1992г. на НИПК и §12 /1/1 от ПЗР към ЗКН.

8.4 Културно наследство

• Цел на разработката

В съответствие с актуализираният План за развитие на община Борино, цел на раздела за недвижимо културно и природно наследство е:

Опазването, валоризацията и социализацията на природното и културното наследство на общината да се превърне в значим ресурс за нейното икономическо развитие и просперитет. Да се превърне във водеща туристическа и културна дестинация в Родопите.

Задачата на раздела за недвижимото културно наследство в рамките на проекта за изменение на Общия устройствен план на Община Борино е да създаде предпоставки и

устройствена основа за опазването, ревалоризирането и социализирането на недвижимото културно наследство.

Целта на разработката е да изпълни задълженията си към проекта за ОУП и чрез проучване и анализ да даде решение за териториалния обхват на зонирание и устройствен режим, произхождащ от наличната материална база на наследството, необходимостта за неговото опазване, развитие и социализация. В приетия ОПР община Борино 2014-2020г., е поставена цел на раздела за недвижимо културно и природно наследство:

Опазването, валоризацията и социализацията на природното и културното наследство на общината да се превърне в значим ресурс за нейното икономическо развитие и просперитет. Да се превърне в устойчива туристическа и културна дестинация в Родопите. Да обоснове културното наследство като потенциал за развитие на туризма във всичките му многообразия, като прави синтез на културно, природно наследство и туризъм – вътрешен и международен, база за устойчиво икономическо развитие на общината и създаване на индивидуален туристически продукт.

Предвид обхвата и задачите на настоящия проект за изработване на Общ устройствен план на община Борино, в раздела (подсистемата) за развитието на недвижимото културно-историческо наследство, са разгледани териториалните модели на зонирание и принципите на интегриране на наследството в цялостното прогнозно развитие на общината. Изведени са изисквания към последващите нива на устройствено планиране и предложения за допълнителни специализирани проучвания и проекти касаещи недвижимото наследство.

Като обобщен резултат от обхванатата проблематика са предложени общински политики за опазване, валоризация и социализация на културните ценности на територията на община Борино.

• Проучвателна основа

Като изходна информация при разработването на подсистема Културно и природно наследство са ползвани данни и информации от различни източници, съдържащи данни за налични в територията археологически и архитектурно-строителни обекти и ансамбли, декларирани и обявени недвижими културни ценности /НКЦ/ - актуализиран списък на недвижимите културни ценности за община Борино от НИНКН и РИМ - Смолян, изисквания от Заданието за проектиране на Общ устройствен план на Община Борино.

В резултат на проучване и анализ на наличната изходна информация са сигнирани всички недвижими културни ценности /НКЦ/ с Протоколи и Решения на МК, със статут „зони с особена устройствена защита”, както и отделни идентифицирани археологически обекти, за които съществуват данни от посочените източници.

За нуждите на ПЛАНА са ползвани следните документи и източници:

- Становище на Министерство на културата относно Заданието за изработване на проект за ОУПО Борино
- Информация от Националния документален архив (НДА) при НИНКН
- Информация от Регионален исторически музей - Смолян
- Писма, протоколи от НДА при НИНКН.
- Писмо на РИМ-Смолян.
- Национална концепция за пространствено развитие 2013-2025
- Областна стратегия за развитие на Област Смолян 2014-2020
- Регионален план за развитие на ЮЦР 2014-2020
- ОПРО Борино, 2014-2020

Закон за регионалното развитие (ЗРР) (Обн. ДВ. бр. 50 от 30 Май 2008г.)

Правилник за прилагане на Закона за регионалното развитие, приет с ПМС № 216 от 2008 г. (Обн. ДВ. бр. 80 от 2008 г.; с изм. и доп.)

Закон за кадастъра и имотния регистър (ЗКИР) (Обн. ДВ. бр.34 от 25 Април 2000г.) Наредба № 3 от 28.04.2005 г. за съдържанието, създаването и поддържането на кадастралната карта и кадастралните регистри (Обн. ДВ, бр. 41 от 13 Май 2005 г. с изм. и доп.)

Закон за устройство на територията (ЗУТ) (Обн. ДВ. бр.1 от 2 Януари 2001г.)

Наредба № 7 от 2003 г. за правила и нормативи за устройство на отделните видове територии и устройствени зони (обн., ДВ, бр. 3 от 2004 г.; с изм. и доп.)

Наредба № 8 от 2001 г. за обема и съдържанието на устройствените схеми и планове (обн., ДВ, бр. 57 от 2001 г.; с изм. и доп.)

Наредба № 2 от 2004 за планиране и проектиране на комуникационно-транспортните системи на урбанизираните територии (обн., ДВ, бр. 86 от 2004 г.; с изм.)

вж. също: Правила и нормативи за планиране на населените места (ДВ, бр. 21 и 22 от 1970, с изм. и доп.);

Наредба № 1/1994 г. за геозащитна дейност (ДВ, бр. 12 от 1994, с изм. и доп.);

Наредба № 2/1998 г. за застрояване в земеделските земи (ДВ, бр. 48 от 1998 г., с изм. и допълнения).

Наредба № 19 от 25 октомври 2012 г. за строителство в земеделски земи без промяна на предназначението им (обн., ДВ, бр. 19 от 6.11.2012г.)

Закон за културното наследство (зкн), (обн. дв. бр.19 от 13 март 2009г.)

Наредба за обхвата, структурата, съдържанието и методологията за изработване на плановете за опазване и управление на единичните или груповите недвижими културни ценности приета с ПМС № 45 от 25.02.2011 г. (обн. ДВ, бр.19, 08 март 2011 г., изм. и доп. ДВ. Бр.87 от 9 Ноември 2012г.)

- **Кратък исторически обзор за територията на община Борино**
Общи характеристики Историческо развитие

Община Борино

В резултат на обстоен анализ на общините в Южен централен район на планиране, община Борино отговаря на критериите за изостанал селски район, изостанал граничен район, изостанал планински район.

Визия:

Община Борино да се превърне във високо развит селскостопански и туристически център ,с възможности за привличането на чужди инвестиции, с разширяваща се и обновяваща се инфраструктура, със съхранени културно исторически и природни забележителности, с високо квалифицирана работна сила и висок индекс на човешко развитие.

Село Борино

Село Борино се намира в Западните Родопи на 100 км от Пловдив на пътя Пампорово - Девин - Доспат. През Борино минава основният път в южната част на Родопите от Смолян и Девин за Доспат, Гоце Делчев, Батак и Велинград. До района на Борино може да се стигне с автобус или кола. Общинският център включва селата Ягодина, Чала, Кожари и Буйново.

Село Борино се намира на 1140 м. надморска височина, в Западната част на Орфеевата планина Родопи. То е разположено в котловина, която е сякаш огромна черга изтакана от ръцете на боринчанките. Цветовете в нея са взети от природата-зелено от картофените ниви и обширните ливади, кафявите нишки са многото горски пътеки водещи до места непознати за човека. Борино е пример за етническа толерантност, където живеят като съседи-българи, турци, българи-мохамедани и роми, за които има поговорка, че са по-близки от роднина.

Предполага се, че селището е възникнало по време на османското владичество на мястото на юрушка стоянка - периода 1750г.-1800г. Първите писмени данни за селото са от

1842г. В землището му са открити: палеолитно находище, следи от първобитния човек от мустерската епоха и тракийски некропол от 10-11 век, съответно в местностите Чакмакълъ, Чакмакълдере и в сегашната местност "Валтата". Една от люлките на европейската цивилизация е планината Родопи. Първобитните хора са живели тук 65 000- 60 000 пр. Хр. Първите следи от човешко присъствие в нея /Родопи/ са открити в селото, близо до хижа "Орфей"- кремъчни оръдия на труда.

През есента и зимата енеолитните хора са живеели в пещерите от района. За това свидетелствуват откритите огнища, датиращи от 4 000 - 3000 г. пр. Хр. в Ягодинската пещера и идолната пластика свързана с култа към жената-майка и култа към Слънцето в Харамийската дупка. От преди II хилядолетие в околностите на с. Борино живее тракийското племе беси. От тях са открити тракийски могили на вр. Турлата и много светилища.

През 1396г. Родопите попадат изцяло под владението на Османската империя. За това време свидетелствува Средновековния некропол в местността "Джумая дюзю" от X-XIV в., в който първите погребения са християнски, а по-късните мюсюлмански. Според Българо-турската спогодба от 1886 г. Борино остава в турска територия. Върнато е на България по Букурещкия мирен договор през 1913 година. До 1934 г. Борино е носило името Карабулак. Сред населението на селото е наложена легендата за Кара була – в превод от турски език означава черна була /жената в черно или черната вдовица/. Тя дошла в землището на Борино заедно с четиримата си синове от близкото с. Гьоврен. Тук братята създали свои семейства и се разселили, създавайки четири махали в селото. За съжаление за времето преди 1934 година няма запазени сигурни писмени извори за наименованието и развитието на селото. Голяма част от информацията е устна и запазена предимно във фолклора и етнографията. В с. Борино е живяло само турско население до 1930 г. когато се заселват българи християни от смолянските села Соколовци, Гела, Солища и Стойките. Тук намират по-благоприятни условия за живот и за развитие на овцевъдство. Те купуват имотите на местните турски семейства, които емигрират в Турция. Също така са по-близо до имотите си по Беломорието. След 1945 г. селото продължава да се развива като особен приоритет се дава на инфраструктурата и социално-здравните обекти - училище, читалище. Прокарват пътища. През 1960 г. селото е електрифицирано.

Светилището на Дионис

Светилището на Дионис в Родопите и музикалната култура на траките са свързани с името на митичния родопски певец Орфей, покорил със звуците на лирата си ветровете и дивите зверове. Съществува хипотеза, че на връх Виденица се е намирало прочутото в древността светилище на бог Дионис - посещавано от Гай Октавий и Александър Македонски.

Моста "Кемера"

На 12 км. от село Борино, се намира римския мост Кемера. Той е едноарков, граден от ломени камъни и спойка от бял хоросан.

Части от лицевата зидария и ъглите на хубаво извитата арка са оформени с добре обработени камъни. Настлан е с настилка от дребен речен камък. Дължината на моста е 32,40 м, а ширината - 3,60 м. Висок е 6 метра.

Доизграден е през 16-17 век-върху съществуващ римски мост. Посещавайки го туристите имат възможността да се докосват до историята. Мостът е бил част от важно търговско-стратегическо трасе по който са преминавали кервани, на път за Драма през Никопулис ад Нестум (Неврокоп).

Идвайки, при него туристите са докосват до историята, понеже той е част от трасето на големия римски път, свързващ през Родопите Филипополис с Никопулис ад Нестум (Неврокоп).

През Борино е преминавал прекия път от Филипополис /гр. Пловдив/ до Никополис ад Неструм /Гоце Делчев/ и Македония.

Село Ягодина

Ягодина е гиздаво, съвременно малко селце. На север и североизток се издига мраморен гребен с върховете Св. Илия и Ушите, които стигат чак до Тешел и изграждат отвесни скални венци на Буйноско ждрело. На юг го закриля гористия вр. Дурага, които се издига като огромна зелена стена 700м. над селото. Всичко тук е мамещо и топло. Не е известно от къде са дошли прадедите – потомствени скотовъдци. Кой и кога е избрал това слънчево място за поселище. Останали са само легендите за Бараклиево и бараклийци (старо селище до м.Ябланово). Първите сведения за Ягодина са през XVIII в, където в турски документи се споменава за селцето Балабан и че е имало 283 жители, занимаващи се със скотовъдство. Балабан е старото име на Ягодина. Легенда разказва, че Балабан е основано от семейство Балабанови. Единият брат напуска тези земи и се заселва в Стойките, а другият дава началото на с. Балабан.

През 2006 г. Жителите на с. Ягодина вече наброяват 600 жители.

“Орлово око”

Уникална наблюдателна площадка, наречена **“Орлово око”**, е най-новата туристическа атракция в Родопите. Тя е монтирана на ръба на скалите на височина 1563 метра над морското равнище недалече от прочутата Ягодинска пещера. От площадката се открива спиращ дъха изглед към красотите на Родопите и безкрайните хоризонти. До нея се стига с водач по атрактивния маршрут за връх Свети Илия. “Орлово око” Стоманено-бетонната конструкция над скалите издържа три тона товар. Дотам има черен път, който е непроходим за леки коли, но с джип може да се мине. Денивелацията от площадката по отвес до шосето в **Буйновското ждрело** е повече от 600 метра. “Оттук се виждат две-трети от Буйновското ждрело, Борино, Чала, Ягодина, в далечината планините от Гърция, в дъното Пирин и малък връх от Рила. Няма друго място с такава панорамна гледка. Затова сме я кръстили “Орлово око”.

Ягодинската пещера

Ягодинската пещера е пещера, намираща се е в Родопите, България. Дълга е 10 км и е разположена на три етажа, от които само третият (най-нисък) е облагороден и електрифициран. За туристите в него е изградена 1100-метрова пътека. Входът и изходът към този етаж са изкуствено прокопани тунели с дължина съответно 150 и 80 м. Естественият вход на пещерата води към първия етаж, където е открито древно жилище, обитавано около IV-то хилядолетие пр. Хр. Находките говорят, че то е било дом на умели майстори-грънчари. Глината е добивана от вътрешността на пещерата и от коритото на Буйновска река. Съдовете са били изпичани в глинени пеци. Обитателите са принудени да напуснат своя дом след срутване, причинено от земетресение. Пещерата е уникална със своите безброй сталактити, сталагмити, сталактони, „завеси“, „леопардови кожи“ (различно оцветени скални слоеве), пещерни перли. Тя има постоянна температура от 6°C и влажност 92%.

В карстовия район Ягодина могат да бъдат видени едни от най-впечатляващите родопски ждрела - Бояновското и Хайдущки дол.

Ягодинска пещера е най-дългата пещера в Родопите, годишно се посещава от около 17 000 туристи, 30% от които са чужденци.

Някои от вътрешните и оформления напомнят за Дядо Коледа, Снежанка и седемте джуджета, Богородица и Младенеца, Пижо и Пенда, форми на животни и фантастични фигури.

Тук на 31 декември срещу 1 януари, край елха, която остава свежа няколко години, спелеолози честват Нова година. В същата зала се са състояли 103 сватби. До пещерата, през ждрело, води еднолентов асфалтов път. Тя може да се достигне и при двучасов пешеходен преход от близкото село Триград. В този район има над 200 пещери, 18 от тях са били открити през 2000 г. при традиционната експедиция на спелеолозите.

Ягодинската пещера е сред Стоте национални туристически обекта на Български туристически съюз. Има печат. Пещерата работи целогодишно с работно време от 9 до 17 ч. Влизането става на всеки час, последното влизане е в 16:15 ч. През зимата, древното жилище не работи.

С.Чала

Село Чала се намира на 8 км. от с. Борино, живописно кацнало на висок заоблен връх. Неговото име Чала идва от турската дума “чал”- висок планински връх с ливади за паша. В него живеят 211 души занимаващи се с отглеждане на картофи, крави и овце. Хората в с. Чала са се заселили заради тучните ливади, по които са пасли техните стада. Тяхната материална култура е характерната за Родопите, но все пак отличаваща се със съчетание на цветовете и орнаментите.

От околностите на селото се разкриват впечатляващи, панорамни гледки към вр. Свети Илия /Балабански камък/ и на запад до най-високата точка 1640 м. в тази част на Родопите вр. Виденица /Гъозтепе/. Неговото име идва в превод от турски език “гъоз” очи, “тепе”- връх и при ясно време се вижда Бяло море.

Предполага се и древна легенда разказва, че там е светилището на бог Дионис. Той е бог на виното и веселието, в негова чест са се организирали пищни веселия.

На територията на общината има един резерват известен като Природен резерват “Кастракли” и още два природо защитени обекта- “Буйновско ждрело” и “Дяволски мост с водопада”.

Природен резерват “Кастракли”- природна забележителност обявен със заповед №508/28.03.1968 г. и със Заповед №1094/03.12.1986 г. е обявена буферната му зона. Резерватът е с обща площ 124 ха. Създадена е с цел да се запази вековната черборова гора, скални групи и характерен природен пейзаж. Той впечатлява с извънредно красивия си ландшафт, с величествените отвесни скали, вековни гори от чер бор, ела, бук, явор, воден габър и трепетлика, както и много смесени горски насаждения, които не се срещат на други места в страната. По-голяма част от насажденията са на средна възраст повече от 200 г. Средната надморска височина е 1200 м. Най-високата му точка е 1291,3 м., а най-ниската 911м. Теренът е много разнообразен, силно пресечен на места ,със стръмни и много стръмни скатове-в южната си част, а на други места със слабо наклонени склонове/северните/. Стръмните и дълги скални образувания с отвесни скали са много живописни с разнообразни первази и тераси. В резервата се среща богат и разнообразен животински и растителен свят. Установени са 25 растителни вида с природозащитен статут. От включените в Червената книга на България за територията на природния резерват “Кастракли” са установени 12 вида, от които един с категория “застрашен” и 11 с категория “рядък”.

Общината има за цел част от тази красива местност са се обяви за вилна зона със цел развитие на туризма и привличане на инвестиции в тази сфера.

В местността “Кастракли” е създадено едно уникално високопланинско плато на площ 5 ха.

Природна забележителност “Буйновско ждрело

Село Ягодина е разположено в близост до българо-гръцката граница на около 30 км от гр. Девин и 34 км от гр. Доспат .Граничи със с. Триград .Пътят за Ягодина минава през невероятно красивото “Буйновско ждрело”-природна забележителност и се вие покрай горното течение на р. Буйновска.

Природна забележителност “Буйновско ждрело”- обявено със Заповед №995/21.04.1971 г. на МГП.

ПЗ- “Дяволски мост и водопада”

На 2 км встрани/ вдясно/ по пътя за с. Ягодина се намира местността Хайдушки дол, известна с ПЗ- “Дяволски мост и водопада” – природно скално образование, за което легендата разказва, че може да бъде преминато само от Дявола-природна забележителност обявена със Заповед №535/25.09.1978 г. на КОПС.

Дяволският мост се намира между Ягодинска пещера и село Борино, по изградената екопътека Дяволска пътека. Това е скален мост, дълъг 10 м, с дебелина 3 м. и светъл отвор 30 м.

Името му идва от преданието, че само дяволът може да мине по него, в превод от турски език “шейтан кюпрю”.

Според легендата скалното образование олицетворява момента на помирието между двама братя, враждували дълги години за бащините си имоти, изградили стени по между си.

Връх Виденица

На 2 км. югозападно от с. Чала се намира живописният връх Виденица /известен и като Гьозтепе – турски/. Височината от 1652 м. дава възможността за оглед във всички посоки.

На върха се срещат едри валчести камъни и остатъци от древни зидове. Съществува предположение, че тук се е намирало известното в древността **светилище на Бог Дионисий**,което се е стопанисвано от тракийското племе беси. На върха се е намирала ротонда с колонада и кръгъл отвор на покрива, както и олтар за жертвоприношение. Останките вероятно са от този храм. От върха се разкрива впечатляваща гледка към море от зелени гори с острови от величествени скали, а при ясно време може да се види и част от Бяло море.

Занаяти

От занаятите в района са добре съхранени и се практикуват дърворезбарството, дървообработването, а от “женските” занаяти – тъкане на хоризонтален стан, плетачество, гайтанджийство, везба. Традиционните практики в земеделието и животновъдството все още се използват масово в региона и поддържат живи традиционната родопска кухня, свързана с картофопроизводство, млечните и животински продукти.

Изкуствено езеро Кастракли

В местност Кастракли е създадено изкуствено езеро. То е разположено във високопланинска котловина, като за стена е използван естествения релеф. Неговата площ е 35 дка, с дълбочина 18 м и се пълни от извор на дъното. Езерото Кастракли чудесно се вписва в съчетание с околната природа и създава чувство за уют и отмора. В спокойното си водно огледало, то отразява силуета на околните гористите ридове.

Резерват Кастракли

Природен резерват Кастракли, с площ 124 ха, е в землището на община Борино. Той е с много благоприятен климат, предоставящ добри условия на живот и бил обитаван от древните траките. Обявен е за резерват “с цел запазване девствения характер на вековната черборова гора (Pinus nigra) и красивия природен пейзаж”.

Релефът на резервата се отличава със стръмен, силно пресечен характер. Най-високата му точка е 1291,3 м, а най-ниската 911 м. Територията на резервата е прорязана с множество дерета, вливащи се в преминаващата през него река. Общата му площ включва основно и глолистни и широколистни високостеблени гори.

В резервата се срещат редица ендемични и реликтни растения, както и 156 вида лечебни. Тук се среща Орфеевото цвете - силивряка. Легендата разказва, че е поникнало от кръвта на Орфей, когато вакханките го убиват. Ако е хербаризиран и потопен във вода, силиврякът отново се съживява.

Пещера Дяволското гърло

Седмата еко пътека е изградена в района на Борино, в близост до село Ягодина, по протежение на ждрелото на река Буйновска. Тук човек трябва да отдели време да посети две от най-красивите пещери в България - Дяволското гърло и Ягодинската пещера.

Пропастната пещера Дяволското гърло се намира само на 1,3 км северно от село Ягодина. Триградската река, чиито води протичат през няколко водопада, най-високият от които е 42 м, влиза в пещерата.

Изкуствен тунел, с дължина от 150 м, множество лампи, стотици опасни стълби и няколко окачени моста, правят възможен достъпа на всеки посетител на Триградското ждрело до суровия подземен свят на пещерата.

Пропастната пещера Дяволското гърло е формирана впоследствие пропадане на земните пластове. Пещерата се намира на 1,3 км северно от село Триград. В нея, чрез изкуствен отвор се стига до огромна зала, която по дългата си ос надминава сто метра с височина 35 м.

Това е най-голямата зала в българските пещери, след входната зала на Деветашката пещера. В нея може да се побере катедралата "Св. Александър Невски". Очите не са в състояние да обхванат изведнъж нейните размери. Посетителят слиза до дъното на залата, а после поема по безкрайна върволица от стълби, като насреща го мами светлината на входа, а вдясно го държи в напрежение ревящия водопад. Голямата загадка е къде отива това огромно количество вода.

Легенди

За Дяволското гърло се носят много легенди. Много популярна е легендата, в която се разказва, че древните траки хвърляли в бездната своите вождове, за да ги направят безсмъртни. Според друга легенда, това е мястото, където певецът, порицател и учител Орфей, е слязъл в подземното царство на Хадес, да търси своята любима Евридика.

Триградското ждрело

Триградското ждрело се намира в крайната южна част на България, в близост до границата ѝ с Гърция, в Западните Родопи. Самото ждрело е тясно и дълбоко, със стръмни скали, които на места са с височина до 200 м. Склоновете са покрити с иглолистна растителност, а през него текат бързи потоци.

Областта е изключително важна за някои хищници и за някои видове, обитаващи скални местности, като скалния орел и орела змияр, малкия ястреб, големия ястреб, белошипата ветрушка, сокола орко и сокола скитник. Черният кълвач също се среща често сред клоните на иглолистните дървета, а земеродното рибарче, сивата стърчиопашка и водният кос - в близост до потоците.

В скалистите райони се срещат планински кеклик, домашна червеноопашка, сивоглава овесарка, както и един от специалитетите на ждрелото - особено рядката скалолазка, жадно изследвана от орнитолозите в България.

Триградското ждрело представлява голям интерес за любителите на скално катерене е Триградското ждрело, със своята най-високата и пленителна част от 250 м., което е лишено от река, защото жадният отвор на Дяволското гърло поема всичката вода на Триградска река.

- **Туризмъ Маршрути**

- Тешел - хижа Орфей - село Борино
- Уикенд в Борино и околностите
- Резерват Кастраклий и Кемеров мост
- Ягодинско ждрело и Ягодинска пещера
- Триградско ждрело, пещера Дяволско гърло и Харамийска пещера
- Еко пътека по Девинска река и местност Калето
- Село Чала

В графичната част към проекта за ОУП са предложени /схематично/ още възможности за маршрути – Екопътеки и маршрути – автомобилен достъп.

- **Културно-исторически потенциал на община Борино**

Културно-историческия потенциал на община Борино се определя от няколко основни фактора:

- * Исторически места, събития и личности
- * Археологически находки и археологически недвижими ценности
- * Архитектурно-строителни недвижими културни ценности
- * Художествени недвижими културни ценности
- * Етнография и фолклор, занаяти

В културата и традициите на населението от района тези пет фактора са неразделни компоненти от ежедневието и празничните ритуали на населението.

4. Средновековие

Богатата тракийска култура, която се запазва дълго време в тракийските земи, дава силно отражение за формиране на християнството у нас. Етнически вярвания ритуали и традиции се преплитат , интерпретират чрез християнството, като придават специфичен характер на културата и религията. Сред малкото блестящи примери в средновековната култура са руините на крепостите.

През епохата на късното средновековие настъпва общ икономически упадък в района, което се отразява на развитието на архитектурата.

5. Османско владичество

По време на османското владичество населението в Родопите променя своя етнически състав - населението е от турски и български етнос, което е запазено и до сега.

Религията, езика и обичаите стават главни носители на духа и народната култура. Преплитането във вековете на езичество, християнство и ислям и народен епос съхраняват до наши дни самобитната местна традиция.

Помохамеданчването като исторически факт се отразява най-вече в култовата архитектура и някои особености на функционалното разпределение на жилищната . По тази причина до наши дни са останали значимо количество мюсюлмански култови сгради, подменили по-предишните християнски.

- **Статистика и териториално разположение**

Разположението на обектите на недвижимото културно наследство по брой, вид, статут и териториално разположение.

ОБЕКТИ НКЦ НА ТЕРИТОРИЯТА НА ОБЩИНА БОРИНО ОТ РЕГИСТЪРА НА НИКН

Област: Смолян, община Борино

1. с. Борино- Останки от сгради, м."Джумая дюзу", 500 м. южно, ДВ бр.27 от 1966 г. Вид на ПК: Архитектурно- строителен НКЦ от Античността и Средновековието. Кат. на ПК: За Сведение.

2. с. Борино- Останки от сгради, м."Турлата", 2 км. източно, ДВ бр.27 от 1966 г. Вид на ПК: Архитектурно- строителен НКЦ от Античността и Средновековието. Кат. на ПК: За Сведение.

3. с. Борино- Крепост, м."Умана", 4,5 км. Северозападно /„Изпъкътепе"/, ДВ бр.27- т 1966 г. Вид на ПК: Архитектурно- Строителен от Средновековието и Античността. Кат. на ПК: Местно значение.

4. с. Борино- Останки от църква, м."Пандакли", 3 км. Източно, ДВ бр.27 от 1966 г. Вид на ПК: Архитектурно- Строителен от Античността и Средновековието. Категория на ПК: Местно значение.

5. с. Борино- Историческа местност- Партизанска поляна, м."Кошу Борун", 6 км. югозападно, ДВ бр.35 от 1974 г. Вид на ПК: Исторически. Кат.на ПК: местно значение.

6. с. Борино- Джамя, Регистър на ПК от 1956 г. Вид на ПК: Архитектурно- Строителен.

7. с. Ягодина- Обитавана пещера- Имамава дупка, 4,2 км. Югозападно, ДВ бр.27 от 1966 г. Вид на ПК: Архитектурно- Строителен от Античността и Средновековието Категория на ПК: Национално значение.

8. с. Ягодина- Старинно турско гробище , 1 км. Източно, ДВ бр.27 от 1966 г. Вид на ПК: Арх. Стр. от Античността и Средновековието. Кат. на ПК: За Сведение.

9. с. Ягодина- Тракийско селище, пещера „Горна Каранска", 1,5 км. Северозападно, ДВ бр.41 от 1976 г. Вид на ПК: Археологически. Категория на ПК: Национално значение.

10. с. Ягодина- Праисторическо, тракийско и средновековно селище, пещера "Долна Каранска", 2,5 км. западно, ДВ бр.41 от 1976 г. Вид на ПК: Археологически. Категория на ПК: Национално значение.

11. с. Ягодина- Тракийско селище, пещера"Июсурска", 3 км. Южно, ДВ бр.41 от 1976 г. Вид на ПК: Археологически. Категория на ПК: Национално значение.

12. с. Ягодина- Праисторическо селище, "Дяволски мост", 4 км. Северно, ДВ бр.41 от 1976 г. Вид на ПК: Археологически. Категория на ПК: Национално значение.

13. Турски мост «Кемера»- 3км. югозападно от гр. Девин, м. Кемера, общ. Борино, на 15 км с. Борино, обявен в списъка на археологическите паметници от Смолянска област, под № 16, пуликуван в ДВ бр. 44/1976 г., като археологически паметник, с предварителна категория „местно значение”.

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ НКЦ НА ТЕРИТОРИЯТА НА ОБЩИНА БОРИНО

Регистрационна карта № 2200080

Обектът се намира в с.Борино, община Борино, област Смолян, в м.Джумая дюзу . Обектът е общинска собственост. Видът на обекта е **плосък некропол**, извън селищния обект, Плосък некропол около и в култова постройка. Обектът е от периода на Късното средновековие и Средновековието. Открит е по време на редовни археологически разкопки през 1977 г. от Н.Дамянов. Обектът е обявен за паметник на културата с национално значение. Режим на ползване А. Обектът е локализиран на 1 км. от село Борино. Площта е 3 дка. Откритите съоръжения са: каменни стени и каменногробни съоръжения. Откритите

находки са: керамични съдове, метален накит, монета стъклен накит. Концентрация на находките: Голяма - над 5 находки на кв. километър.

Регистрационна карта № 2200081

Обектът се намира в с.Борино, община Борино, връх Турлата. Обектът е държавна собственост. Откритите находки са каменни съдове. Откритите съоръжения са каменни стени. Обектът е локализиран на 1,6 км. източно от Борино. Площта е 4 дка. Обектът е открит по време на теренен обход на Д.Дамянов и Н.Бояджиев през май 2015 г. Видът на обекта е **крепост - убежище**. Обектът датира от периода на Късна античност и Желязна епоха. Обявен е за ПК с местно и национално значение. Откритите съоръжения са каменни стени. Откритите находки са керамични съдове. Концентрация на находки: Малка- 1 находка на кв.м. Режим на ползване А.

Регистрационна карта № 2200113

Обектът се намира в с. Борино, община Борино, област Смолян, местност Кастраклий. Обектът е държавна собственост. Локализиран е на 5,7 км от селото. Видът на обекта е **селище в пещера**. Открит е по време на сондажни проучвания на Д. Райчев и теренни обхождания на К.Кисъв. Датира от класическата епоха. Обектът има статут на паметник на културата с национално и местно значение. Откритото съоръжение е пещ. Откритите находки са: керамични съдове. Концентрация на находките: Малка- 1 находка на кв.м. Режим на ползване: А.

Регистрационна карта № 2200117

Обектът се намира в с. Борино, община Борино, област Смолян, вр. Калето, м. "Голямото кале". Обектът е държавна собственост. Локализиран е на 5,2 км. северно от село Борино. Площта е 2 дка. Намерените находки са: Керамичен прешлен и Керамични съдове. Намерените съоръжения са керамични съдове от Късна Желязна епоха. Видът на обекта е **крепост, убежище**. Статутът на обекта: Обявен е с ПК с национално значение. Режим на ползване: А.

Регистрационна карта № 2200118

Обектът се намира в с.Борино, община Борино, област Смолян, България., м. "Голямото кале", Партизанска поляна. Обектът е държавна собственост. Обектът е локализиран на 3,1 км. Намерените находки са: Керамичен прешлен, Керамични съдове, Късове мазилка, Стъклен съд. Намерените съоръжения са: Каменен олтар, Каменно гробно съоръжение, **могила, пещ**. Концентрация на находките: над 5 находки на кв.м. Статутът на обекта: Обявен е за ПК с национално значение. Обектът е от периода на Римската епоха. Режим на ползване: А. Обектът е открит по време на Археологически разкопки от К.Кисъв през 1985г.

Регистрационна карта № 2200119

Обектът се намира в с. Борино, община Борино, област Смолян. Обектът е локализиран на 4,4 км. Обектът е Държавна собственост. Видът на обекта е **група** могили, трупоицгаряне. Културна принадлежност на обекта: Тракийска култура. Обектът представлява **Гробно съоръжение**, покрито и оградено с ломени или речни камъни, керемиди. Обектът е открит по време на Археологически разкопки на К. Кисъв през 1985 г. Статутът на обекта е ПК с национално значение. Режим на ползване: А.

Регистрационна карта № 2200120

Обектът се намира в с. Борино, община Борино, област Смолян. Обектът е локализиран на 5,1 км. Обектът е кооперативна собственост. Площта на обекта: 2 дка. Намерените

съоръжения са: Замазки, Каменни струпвания, Пещ. Намерените находки са: Керамична тежест и Керамични съдове. Концентрация на находките: малка -1 находка на кв.м. Обектът е открит по време на Археологически сондажни проучвания и теренни обхождания на К.Кисъв през 1985-1987 г. Статутът на обекта е ПК с национално значение. Комплексна оценка на стойност: ПК с местно значение. Режим на ползване: Б. Видът на обекта е **селище** с площ до 5 дка. Хронология на обекта: Римска епоха.

Регистрационна карта № 2200121

Обектът се намира в с.Борино, община Борино, област Смолян, м. Кастраклий. Обектът е държавна собственост. Обектът е локализиран на 5,1 км. Намереното съоръжение е пещ. Намерените находки са: Керамична тежест, Керамични съдове, Костен накит, Метално конско снаряжение, Метално оръжие, Монета. Концентрация на находки: Голяма - над 5 находки на кв.м. Видът на обекта е **селище в пещера**. Хронология на обекта: Късна античност и Средновековие. Обектът е открит по време на сондажни проучвания на Д. Райчев през 1974-1980 г. Статут на обекта: ПК с национално значение. Комплексна оценка на обект: ПК с местно значение. Режим на ползване: А.

Регистрационна карта № 2200122

Обектът се намира в с.Борино, с.Борино, област Смолян, м. Кастраклий. Обектът е локализиран на 3,7 км. Намерените съоръжения са: Замазки и Пещ. Намерените находки са: Керамичен прешлен, Керамични съдове, Метално конско снаряжение. Видът на обекта е **селище в пещера**. Хронология на обекта: Късна античност. Обектът е открит по време на теренни обхождания от К. Кисъв. Обектът е държавна собственост. Статут на обекта: Обявен за ПК с национално значение. Комплексна оценка на обекта: ПК с местно значение. Режим на ползване: А.

Регистрационна карта № 2200124

Обектът се намира в с. Борино, община Борино, област Смолян, м. Кабата. Обектът е държавна собственост. Обектът е локализиран на 4 км. Площта е 4 дка. Намерените съоръжения са: Каменен кръг, Каменна площадка, Каменно гробно съоръжение, Могила, Пещ. Намерените находки са: Други находки, Керамичен прешлен, Керамични съдове, Метални тоалетни принадлежности, Метално конско снаряжение, Метално оръжие, Монета. Концентрация на находки: Голяма- над 5 находки на кв.м. Видът на обекта е: **Вторични гробове в могилния насип, Единична могила, Могилен некропол, Труполагане, Трупоизгаряне**. Хронология: КЖЕ - втори период, Късна античност, РЖЕ - втори период. Културна принадлежност: Тракийска култура. Обектът е открит по време на Археологически разкопки на К. Кисъв през 1984-1986 г. Статут на обекта: Обявен ПК с национално значение. Режим на ползване: А.

Регистрационна карта № 2200125

Обектът се намира в с. Борино, община Борино, област Смолян, м. Кабата. Обектът е държавна собственост. Обектът е локализиран на 4,5 км. Намерените съоръжения са: Каменен кръг, Каменни струпвания, Каменно гробно съоръжение, Пещ, Яма. Намерените находки са: Керамичен прешлен, Керамични съдове, Метално конско снаряжение, Монета. Концентрация на находки: Голяма – над 5 находки на кв.м. Видът на обекта е **Плосък некропол** извън селищен обект. Хронология на обекта: Късна античност. Обектът е открит по време на Археологически разкопки на К. Кисъв през 1986 г. Статут на обекта: Обявен за ПК с национално значение. Комплексна оценка на стойност: ПК с местно значение. Режим на ползване: А.

Регистрационна карта № 2200126

Обектът се намира в с.Борино, община Борино, област Смолян, м. Църквището. Обектът е държавна собственост. Обектът е локализиран на 3,2 км. Площта на обекта е 2 дка. Намерените съоръжения са: Замазки, Каменен кръг, Каменна площадка, Каменно гробно съоръжение, Могила, Пещ, Яма. Намерените находки са: Каменно оръжие, Керамичен прешлен, Керамични съдове, Метален накит, Метално оръдие на труда. Концентрация на находките: Голяма- над 5 находки на кв.м. Видът на обекта е: **Вторични гробове в могилния насип, Единична могила, Могилен некропол, Трупозгаряне, Трупополагане.** Хронология: РЖЕ- втори период, Късна бронзова епоха, Неопределима. Статут на обекта: Обявен за ПК с национално значение. Комплексна оценка на стойност: ПК с национално значение. Режим на ползване: А.

Регистрационна карта № 2200129

Обектът се намира в с. Борино, община Борино, област Смолян, м. Черши ири, Пазарището. Обектът е локализиран на 6,2 км. Площта на обекта е 1 дка. Обекта е кооперативна собственост. Намерените съоръжения са: Вал, Каменни стени, Каменни струпвания, Пещ. Намерените находки са: Керамични съдове, Късове замазка, Тухли. Концентрация на находки: Средна-до 5 находки на кв.м. Видът на обекта е **селище с площ до 5 дка.** Хронология на обекта: Античност. Обектът е открит по време на теренни обхождания на К. Кисьов през 1985-1986 г. Статут на обекта: Обявен за ПК с национално значение. Режим на ползване: Б.

Регистрационна карта № 2200130

Обектът се намира в с. Борино, община Борино, област Смолян, м. Каменаров мост. Обектът е държавна собственост. Обектът е локализиран на 7,5 км. Намерените находки са: Други находки от метал, монета. Концентрация на находките: Малка- 1 находка на кв.м. Видът на обекта е **път, римски път.** Хронология на обекта: Римска епоха. Статут на обекта: Обявен за ПК с национално значение. Комплексна оценка на стойност: ПК с местно значение. Режим на ползване: А.

Регистрационна карта № 10002780

Обектът се намира в с. Борино, община Борино, област Смолян, м. Еминов дол, пещера Триъгълната. Обектът е държавна собственост. Обектът е локализиран на 2,6 км. от центъра на с. Грохотно. Намерените съоръжения са Замазки. Намерените находки са Керамични съдове. Концентрация на находки: Средна- до 5 нах.на кв.м. Видът на обекта е **селище в пещера.** Хронология на обекта: Желязна епоха и Средновековие. Обектът е открит по време на теренни обходи от А. Алджов през 11.2005 г. Обектът е без статут. Комплексна оценка на стойност: ПК с национално значение.

Регистрационна карта № 10003040

Обектът се намира в с. Борино, община Борино, област Смолян, м. Турлата. Обектът е общинска собственост. Обектът е локализиран на 2 км. източно от с. Борино. Намереното съоръжение е **могила.** Видът на обекта е единична могила. Статут на обекта: Обявен ПК с национално значение. Комплексна оценка на стойност: ПК с национално значение. Обектът е открит по време на теренен обход на Д. Дамянов и Н. Бояджиев през май 2015 г. Режим на ползване: А.

Регистрационна карта 10003041

Обектът е разположен в с.Чала, община Борино, област Смолян. Обектът е общинска собственост. Обектът е локализиран в югоизточния край на с. Чала. Видът на обекта е

единична могила. Културна принадлежност: Тракийска култура. Статут на обекта: Обявен за ПК с национално значение. Режим на ползване: А.

Регистрационна карта № 10003187

Обектът се намира в с. Чала, община Борино, област Смолян, вр.Воденица/Гъоз тепе/. Обектът е общинска собственоост. Обектът е локализиран на 3 км.югозападно от с.Чала. Намерените съоръжения са каменни стени. Намерените находки са керамични съдове. Концентрация на находки: Средна- до 5 нах.на кв.м. Видът на обекта е **Светилище на връх**. Хронология на обекта: Античност и Желязна епоха. Статут на обекта: ПК с национално значение. Обектът е открит по време на теренен обход на К. Кисьов и В. Миков. режим на ползване А.

Регистрационна карта 10003188

Обектът се намира в с. Чала, Борино, Смолян, България. Обектът е смесена собственост. Обектът е локализиран на 1 км. югозападно от с. Чала. Намереното съоръжение е **могила**. Видът на обекта е група могили. Хронология на обекта: Неопределима. Обектът е открит по време на теренни обхождания на К. Кисьов. Статут на обекта: Обявен за ПК с национално значение. Режим на ползване: А.

Регистрационна карта 2200082

Обектът се намира в с. Ягодина, община Борино, Смолян, България, Ягодинска пещера /Имамова дупка/. Обектът е държавна собственост. Обектът е локализиран на 4 км. югозападно от с. Ягодина. Намерените съоръжения са: Каменни стени и Пещ. Намерените находки са: Керамичен култов предмет, Керамични съдове, Костено зарче и пул. Концентрация на находки: Голяма- над 5 нах.на кв.м. Видът на обекта е **селище в пещера**. Хронология на обекта: Енеолит, Преходен период между Енеолит и бронзова епоха. Обектът е открит по време на Археологически разкопки от М. Деянова и Д. Райчев през 1983 г. Режим на ползване: А.

Регистрационна карта № 10002781

Обектът се намира в с. Ягодина, община Борино, област Смолян, пещера Долна Керанска 1. Обектът е държавна собственост. Обектът е локализиран на 0.9 км /1,5 км./ от центъра на с. Ягодина. Намерените съоръжения са Замазки. Намерените находки са Керамични съдове. Концентрация на находките: Средна- до 5 находки на кв.м. Видът на обекта е **Селище в пещера**. Хронология на обекта: Енеолит и Късна бронзова епоха. Обектът е открит по време на Теренни обходи на А. Аладжов, Пещерни експедиции на Д. Райчев през м.11.2005 г. Статут на обекта: ПК с национално значение. Комплексна оценка на стойност: ПК с национално значение. Режим на ползване: А. Номер на обекта 006

Регистрационна карта № 35

Обектът се намира в с. Ягодина, община Борино, м. Черешово. Обектът е частна собственост. Обектът е локализиран на 1,8 км. Площта на обекта е 2 дка. Намерени находки: 0101.Степен на концентрация: Малка- 1 находка на кв.м. Обектът е открит по време на теренни обхождания на Мая Аврамова. Обектът е с неустановен статут.

Регистрационна карта № 36

Обект № 007. Обектът се намира в с.Ягодина, община Борино, м. Черешово. Обектът е частна собственост. Обектът е локализиран, спрямо населеното място на 1,1 км.

Площта на обекта е 2 дка. Намерени находки: 0101. Степен на концентрация: Малка- 1 находка на кв.м. Обектът е открит по време на теренни обхождания на Мая Аврамова. Обектът е без статут.

Регистрационна карта № 37

Обект № 008. Обектът се намира, кадастр. № 87225. Обектът се намира в с. Ягодина, община Борино, м. Червенака, ул. Оввчарника. Обектът е локализиран, спрямо населеното място: 0,8 км. Обектът е държавна собственост. Площта на обекта е 1,00 дка. Намерените находки са: 0101, 0211, 0817. Степен на концентрация на находки: Малка- 1 находка на кв.м. Вид на обекта: С 220. Хронология на обекта: 230. Обектът е открит по време на теренни обхождания на К. Кисьов през 1984-1985 г. Обектът не е с установен статут. Комплексна оценка на историческа стойност: ПК с местно значение. Режим на земеползване: Б.

Регистрационна карта № 38

Обект № 010. Обектът се намира в с.Ягодина, община Борино, м. Абланица. Обектът е държавна собственост. Обектът е локализиран спрямо населеното място на 1,2 км. Площта на обекта е 1 дка. Намерените съоръжения са: 0103, 0203. Намерените находки са: 0101, 0116, 02224. Степен на концентрация на находки: Средна- до 5 находки на кв.м. Видът на обекта е С 220. Обектът е открит по време на теренни обхождания на К. Кисьов. Обектът е с неустановен статут. Комплексна оценка на културно-историческа стойност: ПК с национално значение. Режим на ползване: Б.

Регистрационна карта № 39

Обект № 011. Обектът се намира в с.Ягодина, община Борино, м."Св.Илия". Обектът е държавна собственост. Обектът е локализиран спрямо населеното място на 1,4 км. Площта на обекта е 0 дка. Намерените находки са: 0101, 0105, 0204. Намерените съоръжения са: 0110 и 0209. Степен на концентрация на находки: Средна- до 5 находки на кв.м. Вид на обекта: Н120. Обектът е открит по време на разкопки от К. Кисьов. Статут на обекта: Обявен е за ПК с национално значение, ДВ.1711/ 1962 г. Режим на земеползване: А.

Регистрационна карта №40

Обект № 014. Обектът се намира в с.Ягодина, община Борино, м. Абланица. Обектът е държавна собственост. Обектът е локализиран спрямо населеното място на 1,7 км, 102 гр. Площта на обекта е 0 дка. Намерените находки са: 0101, 0202, 0204, 0211. Намерените съоръжения са: 0110, 0209. Степен на концентрация на находки: Голама- над 5 находки на кв.км. Видът на обекта Н120. Обектът е открит по време на разкопки от К. Кисьов. Обектът е обявен за ПК с национално значение. Режим на земеползване: А.

Регистрационна карта № 41

Обект № 015, кадастрален № 87223. Обектът се намира в с. Ягодина, общ. Борино, пещерата над Дяволския мост. Обектът е държавна собственост. Обектът е локализиран спрямо населеното място на 2,5 км, 311 гр. Площта на обекта е 0 дка. Намерените съоръжения са: 0205. Намерените находки са: 0101, 0812. Степен на концентрация на находки: Средна- до 5 находки на кв.м. Видът на обекта С420. Обектът е открит по време на пещерни експозиции на Д. Райчев. Статутът на обекта е ПК с местно значение, ДВ бр.41/ 1976 г. Комплексна оценка на културно-историческа стойност: ПК с местно значение.

Регистрационна карта № 10003192

Обектът се намира в с. Ягодина, община Борино, област Смолян, Обитавана пещера Горна Керанска .

- **Структура на археологичните обекти**
ОБЩ БР. РЕГИСТРИРАНИ ОБЕКТИ - 29 БР.:

- Крепости – 2 бр.
- Пещери – 8 бр.
- Селища – 6 бр.
- Светилища - 1 бр.
- Мост – 1 бр.
- Некрополи и могили - 11 бр.

ИСТОРИЧЕСКИ НКЦ на територията на община Борино

На територията на община Борино няма данни за картотекирани военни по смисъла на Закона за военните паметници (ЗВП), със статут на декларирани исторически НКЦ, определени по писмо № 4349/04.12.1992 г. на НИНКН и § 12.(1)от ПРЗ на ЗКН и съгласно писмо на областна администрация Смолян, с писмо вх. № 1793(3)/24.01.2017г. на НИНКН.

Фигурира един исторически НКЦ в регистъра на НИНКН под № 5, с. Борино-Историческа местност- Партизанска поляна, м."Кошу Борун", 6 км. югоза едно, ДВ бр.35 от 1974 г. Вид на ПК: Исторически. Кат.на ПК: местно значение.

Занаяти

От занаятите в района са добре съхранени и се практикуват дърворезбарството, дървообработването, а от"женските" занаяти – тъкане на хоризонтален стан, плетачество, гайтанджийство, везба. Традиционните практики в земеделието и животновъдството все още се използват масово в региона и поддържат живи традиционната родопска кухня, свързана с картофопроизводство, млечните и животински продукти.

Културен календар на община Борино – богат на културни прояви и чествания, които могат да станат част от цялостен туристически продукт, свързани с културни маршрути на територията на община Борино.

- **Сигниране на обявените защитени територии за опазване на недвижимото културно наследство. Териториален анализ.**

След анализ и съпоставка на данните за недвижими културни ценности /НКЦ/, те са локализиращи и съответно сигнирани на топографска карта на общината в мащаб 1:50000.

С координатна точност са сигнирани и защитените територии с наличие на археологически недвижими културни ценности /НКЦ/, съобразно с предоставени схеми по КВС и Протоколи на МК.

Археологическите обекти (регистрирани и декларирани) са сигнирани обобщено и приблизително, съобразно текстовите описания.

В резултат на тези териториални анализи ясно могат да се обособяват няколко зони с концентрация на археологически обекти:

- **Пещери** – в този район има над 200 пещери. Най- значими са: **Ягодинска пещера, пещера Кастрали, Триъгълната пещера, пещера Горна конарска, пещера Долна конарска, пещера Дяволски мост.**

- **Некрополи и могили** – м. Джумая дюзу, м. Голямото кале, м. Църквището, м. Св. Илия, с. Чала, вр. Виденица.

- **Изявяване на тематични зони с концентрация на НКН**

Археологически тематични зони : пещери

- **Анализ и диагноза на състоянието на НКН в територията. Проблемни зони.**

Анализът е базиран на критериите значимост, физическо състояние, застрашеност и близост със зони с активни процеси на урбанизация, неприлагане на законовите задължения, обезлюдяване и липса на финансов ресурс.

В проблематиката на ОУПО се разглежда начинът на взаимодействие на така изявените тематични зони със тяхната историческа стратификация по отношение на съвременната селищна мрежа и прогнозното функционално зонироване на територията на общината.

НКЦ се разглеждат не като единични или групи обекти, а като зони, в които съвременните функции получават определена специфика и възможности за обогатяване в сферата на културния и познавателния туризъм.

Недвижимите културни ценности на територията на община Борино (археологически) са анализирани на първо място според тяхното местоположение спрямо съвременната селищна мрежа и по отношение на начина на взаимодействие с прогнозното функционално зонироване на територията на общината.

Именно тяхното местоположение по отношение на съвременните урбанизирани среди и съвременния начин на ползване на извънселищните територии (земяделски и горски) се оказва от решаващо значение за тяхното физическо състояние и застрашеност.

НКЦ във всичките им видове и категории особено в извънселищните територии са неделими от специфичната природна среда и тази уникална характеристика предполага целенасочена интеграция на обектите и дейностите по опазване и социализация на историческото и природно наследство.

Физическо състояние и застрашеност на обектите, във връзка с тяхното местоположение в територията.

Анализираните източници на информация не дават конкретни сведения и оценки за физическото състояние на недвижимото културно-историческо наследство в територията.

Археологическите и архитектурно-историческите НКЦ могат да се разглеждат в няколко основни групи.

- археологически находки, идентифицирани обекти и археологически недвижими културни ценности в извънселищна среда.

Тези обекти, поради тяхното местоположение - в отдалечени и трудно достъпни местности, без директен достъп (дори и по черен път), са относително запазени, в рамките на тяхната естествена природна среда, често пъти в близост или в съчетание със защитени местности (по ЗЗТ) или природни забележителности. Най-често са видими или частично видими на терен.

- археологически находки, обекти и археологически НКЦ на територията на съвременните населени места.

- археологически находки, обекти и археологически НКЦ в извънселищна среда в процес на активна урбанизация.

Тези територии се определят като проблемни зони. В тях археологическите обекти в най-голяма степен са застрашени от неправомерно заличаване и разрушаване.

Не са декларирани архитектурно-строителни НКЦ разположени в съвременните села в общината, има и много обекти с качества на НКЦ, за които не са провеждани процедури по деклариране. Някои от тях, особено в селата, към днешна дата са изчезнали.

Не е документирано физическото състояние и степента на застрашеност на архитектурно-строителните НКЦ на територията на община Борино, запазени жилищни структури в селата.

По състояние на информацията и документацията за обектите.

Наличните опорни данни за недвижимото материално и природно наследство, следва да се преразгледат с цел създаване на актуална база данни.

Археологическите обекти и находки в извънселищна среда са локализирани по описание и координати.

Липсва информация за архитектурно-строителните НКЦ разположени в съвременните селища. не са сигнирани в кадастралните карти/планове. Липсва заснемане и, документиране, деклариране на характерни типологични образци. Съществува опасност от заличаване на тези типологии.

Обобщена оценка (диагноза) на състоянието на подсистема НКН.

- неравномерна степен на проученост на археологическите обекти в различните части на общината;
- ниска степен на проученост и документиране на археологическите и архитектурно-строителните обекти в територията във вътрешната;
- ниска степен на социализация, или липса на социализация на по-голяма част от обектите на наследството;
- липса на актуализиран статут и териториално и обектно насочени норми и режими за опазване на голяма част от недвижимите културни ценности;
- липса на достатъчно конкретни намерения в приетите вече документи на местната власт, по отношение социализацията на обектите на наследството. Не е създаден План за опазване и управление на НКЦ, няма изработена Програма за развитие на туризма . Единствения стратегически документ, който сезира НКЦ е и Общински План за развитие (2014-2020 г). Община Борино. Липсват междуобщински проекти, с общините извън границите на областта , макар тези съвременни административни граници да са относителни спрямо историческите факти и връзки, и разпространение на еднакви и близки артефакти, които са подходящи за изработване на нови тематични маршрути.
- лошо физическо състояние на обектите, част от които са застрашени от обезличаване и разрушаване;
- затруднена или липса на физическа достъпност до голяма част от тях
- ниска или липса на популяризация на обектите сред населението и туристите;
- липса на единна информационна система за НКЦ;
- липса на информираност на обитателите /собствениците на НКЦ за изискванията за опазването им, ниска мотивация на управлението на общината и липса на управленски механизми за финансиране на дейности за експониране и експлоатация и адаптация на обектите.

- **Систематизиране на съществуващите нормативни документи и конкретни изисквания за опазване на НКЦ.**

Правна и Нормативна база при реализация дейностите по ОУП в сферата на наследството:

Според международните и европейските ангажименти на Р България, за територията на страната, респ. за община Борино са в сила:

- Конвенция за опазване на световното културно и природно наследство, обн. Дв, бр. 44 от 27.05.2005 г.
- Конвенция за защита на архитектурното наследство на Европа (ратифицирана с решение на Великото народно събрание от 25 януари 1991 г, ДВ, бр. 13 от 1991 г в сила от 1 май 1991 г), обн. ДВ. Бр. 42 от 28 май 1991 г.
- Европейска конвенция за опазване на археологическото наследство, Обн. ДВ, бр. 70 от 10 август 2004 г.;
- Европейска конвенция за ландшафта, обн. Дв.Бр. 22 от 15 март 2005 г.
- Национална нормативна система ЗНКЦМ и от 10.04.2009 г. - ЗКН, ЗУТ, ЗЗТ и съответните подзаконови актове;
- Концепция за Културния туризъм на МК и др.;

- Специализирани, териториално насочени нормативни документи и решения ;
- Писма , Заповеди , Протоколи и Решения на МК с придружаващите ги схеми.

За територията на община Борино освен общата законова база за страната (ЗКПЦМ до 10.04.2009 г и ЗКН от 10.04.2009) не действат изискванията на конкретни териториално насочени поднормативни актове.

За съществуващите недвижими културни ценности (НКЦ) на територията на община Борино не са издавани във времето различни нормативни, поднормативни и административни актове, с изключение на Заповеди за определяне на граници и режими, които формират специфична териториално-устройствена защита на обекти недвижими културни ценности.

• Статут на недвижимите културни ценности

Съгласно чл. 46 от ЗКН, според принадлежността им към определен исторически период недвижимите културни ценности са:

- праисторически,
- антични,
- средновековни,
- възрожденски,
- от ново и най-ново време.

На територията на община Борино са идентифицирани недвижими културни ценности от праисторическия период, античността и средновековието. Според научната и културната област, към която се отнасят, недвижимите културни ценности са:

1. **археологически:** материални следи за човешка дейност, неделими от средата, в която са създадени, които се идентифицират чрез археологически изследвания;
2. **исторически:** сгради, съоръжения, други структури и паметни места, свързани със забележителни исторически събития и личности;

Съгласно документацията на НИНКН на територията на община Борино са изброени следните НК

- археологически недвижими културни ценности - декларирани - 12 бр.
- археологически недвижими културни ценности - регистрирани - 29 бр.

За селата в общината не са изброени архитектурно-строителни НКЦ – по приложените списъци.

Всички регистрирани в АИС АКБ археологически обекти имат статут на НКЦ по смисъла на чл. 146 от ЗКН.

Всички селищни и надгробни могили, средновековни отбранителни валове са НКЦ, с разпореждане на МС№ 1711/22.10.1962г.

• Режими на опазване на НКЦ

С режима за опазване на недвижимата културна ценност се посочват териториалният обхват и предписанията за опазване на недвижимата културна ценност и нейната среда.

Териториалният обхват се определя от границите на недвижимата културна ценност и на охранителната ѝ зона.

До изготвянето на граници и режими на останалите археологически НКЦ важат изискванията на чл. 79, ал. 4 от ЗКН , когато единична културна ценност няма определен териториален обхват в акта за деклариране или за предоставяне на статут, за нейни граници се смятат границите на имота, за охранителна зона - територията, обхващаща непосредствено съседните имоти, а при улици до 14 метра - и срещулежащите през улицата имоти, както и уличното пространство между тях.

Единичните недвижими културни ценности с техните граници и охранителни зони формират защитени територии за опазване на недвижимото културно наследство, които се

отразяват в кадастралните карти съгласно Закона за кадастъра и имотния регистър и в общите и подробните устройствени планове съгласно Закона за устройство на територията.

До тяхното изработване местната власт, собствениците на имоти и инвеститорите във всички зони с особена устройствена защита, сигнирани в проекта за ОУПО Борино следва да спазват режимите на ползване, описани в административните актове (Протоколи) за констатиране на съответната НКЦ, местност с НКЦ, или Зона, приложени към настоящата документация, за които има такива.

За археологическите недвижими културни ценности - според Протоколите на комисиите към МК.

За обектите - недвижими културни ценности /НКЦ/ остава в сила задължителното изискване за съгласуване на всяка инвестиционна намеса по реда на чл. 84 от ЗКН с /МК след становище на НИНКН/.

- **Концепция и прогноза за развитие на системата на Недвижимото културно наследство**

Общият устройствен план на община Борино разглежда обектите на недвижимото културно наследство в пълния им обхват, като не включва устройствени предвиждания, застрашаващи тяхната цялост и физическо опазване. ПЛАНЪТ създава устройствени условия за опазване на недвижимите културни ценности и тяхната среда и за реализация на социално-икономическия им потенциал като ресурс на туризма и достойние на населението.

- **Актуални процеси на взаимодействие на системата на Недвижимото културно наследство с прогнозното функционално зонироване на проблемните зони**

Преобладаваща част от достигналото до наши дни недвижимо културно наследство е съхранено именно поради неговата отдалеченост, обособеност и в голяма степен - недостъпност и изолираност спрямо съвременен функциониращите урбанизирани, селскостопански и горски територии в общината.

Не са проучени, документирани и регистрирани недвижимите архитектурно-строителни паметници в селата на общината от по-късни периоди Възраждане и Следосвобожденски период. В община Борино обекти с потенциал за деклариране, като архитектурно-строителни НКН, които биха представлявали интерес от гледна точка запазване на специфичен облик се рушат и унищожават.

- **Интеграция и развитие на системата на Недвижимото културно и природно наследство при взаимодействие с другите функционални подсистеми в прогнозния период.**

Наличната база на НКЦ не е застрашена толкова от екстензивно развиващи се процеси на урбанизация, колкото от други съпътстващи процеси като демографска и икономическа криза и липса на основни документи, произтичащи от прилагане на специализираните закони или стратегически документи. Ето защо, задължително е тяхното създаване, и прилагане, след което ще се започнат археологически и архитектурни обследвания и проучвания. В зависимост от резултатите на тези проучвания, следва да се предприемат мерки за консервация и експониране на обектите и археологическите и архитектурно-строителните недвижими културни ценности, и тяхното социализиране като значим елемент на културния туризъм в общата структура на зоната.

Към обособените и отдалечените зони и отделни значими обекти на археологическото наследство с последващи устройствени мерки е необходимо да се осигури подходящ достъп (обслужващи пътища, екопътеки), а при доказана необходимост и посетителски центрове.

Във вътрешността на общината и свързаните с тях укрепления и могилни некрополи необходимата съпътстваща туристическа инфраструктура следва да се развива и в самите населени места.

В рамките на цялата територия на общината следва да се проектира и реализира цялостна информационна система за проучените и експонирани недвижими паметници на НКН с основен туристически и информационен център в Борино.

- **Специфични/Специализирани режими на устройство на територията и изисквания към последващи фази на устройствено планиране за зони с наличие на КИИ.**

А. Режим на особена устройствена защита по ЗКН - за археологическите подобекти в неурбанизираните среди се определят конкретизиращи изисквания към начините на земеползване.

- за зоните с установен статут по ЗКН в неурбанизираните среди не са допустими изкопни работи, несвързани със селскостопанските работи, а за тези намиращи се в земи - горски фонд, не са допустими сечи или залесителни мероприятия в радиус 200 м около координатно локализираните обекти;

Б. Превантивна устройствена защита - за зони с установени по описание , но нелокализираните археологически НКЦ:

- за зони с установено наличие на археологически обекти и за имотите на археологическите обекти, след тяхното определяне, не са допустими изкопни работи, дълбочинна обработка на почвата, засаждане на дървета и култури с дълбока коренова система, като се допуска плитка обработка на почвата (оран) до 0,25 м;

В. Специализирани устройствени режими за урбанизираните територии и такива предложени за урбанизация с функция „селища с потенциал за селски туризъм“:

Зоните с наличие на идентифицирани и категоризирани НКЦ са зони с ОСОБЕНА териториално-устройствена защита, съгласно чл. 10, ал(2) от ЗУТ, (защитени по ЗКН).

Тези зони са означени със специална сигнатура в чертежа на ОУПО и означават допълнителен специфичен режим на устройство към основната функционална характеристика на устройствената зона. Този допълнителен, специфичен режим на устройство преди всичко е свързан с допълнителни проучвания на НКЦ и съгласувателни процедури при следващите нива на планиране и проектиране, във връзка с опазването на характера на зоната и непосредствената околна среда на НКЦ.

Предложените с проекта на ОУПО устройствени параметри са рамкови и имат за цел само най-общо дефиниране на режима на застрояване, който да гарантира съхраняването на специфичния облик и въздействие-разгледан като цялостен обект. В процедурно отношение този специализиран режим налага задължителен контрол и съгласуване с МК (респ. със становище на НИНКН).

За строежи в границите на имоти с недвижими културни ценности и в охранителните зони на единични културни ценности, в случаите, когато няма одобрени специфични правила и нормативи, визата за проектиране на инвестиционен проект се предхожда от Работен устройствен план със задължителни линии на застрояване, максимално допустима кота корниз и силуетни проучвания, съгласуван с МК.

- **Предложения за тематични маршрути за познавателен културен туризъм**

Община Борино притежава висок природен потенциал и богата културна история, които са предпоставка за развитие на туризма, както и свързаните с него икономически дейности. Наличието на природни феномени и забележителности, съчетанието на различни релефни форми с благоприятни климатични условия, разнообразна горска растителност и

срещани животни, са отлични условия за развитието на отдиха и туризма. Районът е достъпен и е с добри условия за почти всички видове и форми на алтернативен туризъм.

В картите - схема „Природно и културно наследство”, туристическите маршрути са сигнирани схематично. Тези тематични маршрути са част от няколко основни туристически направления, които започват от с. Борино, като изходен пункт. Направленията задължително включват компонентите КИН, отдих, природна забележителност. Туристическите маршрути, включващи обекти на културното наследство, подлежат на разширение след консервацията и експонирането на други археологически обекти, съобразно експозиционните им качества.

Налице са възможности (на ниво регионални туристически сдружения) за създаване на съвместни туристически пакети и организиране на общи тематични културни маршрути със съседни и близки общини - Девин, Доспат, Смолян, Чепеларе. Препоръчително е дообогатяване на вече действащи туристически проекти с нови обекти, под формата на места за „селски туризъм”, познавателен туризъм, приключенски туризъм. Планът предлага основните направления за туризъм:

ТУРИСТИЧЕСКИ МАРШРУТИ

1. „Приключения по земите на Орфей” – Доспат, Борино, Равногор, Жребичко
2. Девин – яз. Цанков камък – античен Кемеров мост – защитена местност Кастракли – х. Орфей
3. Екопътека „Дяволска пътека” – Ягодинска пещера – панорамна площадка „Орлово око”
4. „Орлово око” – Буйновско ждрело – с. Ягодина – с. Триград – Триградско ждрело – пещера Дяволското гърло
5. Защитена местност Чаирите – седемте свлачищни езера – Пияната гора – Преваления камък
6. с. Чала – вр. Виденица – биосферен резерват Кастракли
7. Дяволски мост със скрития водопад – пещера Дяволското гърло – Триградското ждрело
8. Тешел – Буйновско ждрело - Триград – Чаирски езера
9. с. Борино – Природен резерват Кастракли – т. с. Тешел
10. Ягодинска пещера – Орлово око – вр. Св. Илия – вр. Ушите
11. с. Борино - Тракийско скално светилище Татул - Античен и Средновековен град Перперикон
12. с.Буйново - Дяволско гърло Триградско ждрело - Ягодинска пещера - Буйновско ждрело

Забележка: Някои от тези маршрути не са отразени върху графичната част на проекта за ОУП защото излизат извън обхвата на общината, обхващат територия по-голяма от община Борино. Тези маршрути са примерни.

По- долу е приложена карта на примерни туристически маршрути с. Буйново.

- **Насоки за формиране на политики на община Борино, насочени към развитие на културния и познавателния туризъм**
 - изявяване на проблемни зони по териториален признак- зони с голям инвестиционен натиск, зони с голям потенциал на НКН;
 - интегрирано развитие на културния, познавателния, научния и еко - туризма;
 - интегрирано развитие с другите подсистеми - инфраструктура, комуникации и транспорт, рекламно и информационно обезпечаване, развитие на леглова база и обслужване, система от туристически информационни центрове;
 - формиране на различни видове културни маршрути; по териториален принцип (с. Борино непосредствения му хинтерланд; тематични - по исторически периоди - тракийски паметници; антични паметници - гръцки и римски, средновековни паметници; култови паметници;
 - Изработване на План - концепции за опазване и управление (ПОУ) за териториите придружени с правилници за приложението им и със Специфични правила и нормативи към инвестиционните намеси в средата;
 - Разработване на Програма за изготвяне и реализиране на инвестиционни проекти за консервация, реставрация, експониране и благоустрояване за отделни обекти.

По нормативно приетите критерии община Борино се включва в районите за целенасочено въздействие, попада в категория „изостанал селски район“ и „изостанал планински район“.

Приоритети:

-Предпоставка за развитието на туризма като икономически сектор е наличието на природни, културни, антропогенни ресурси. Запазени са материални следи от различни епохи и култури.

-Природата е значително съхранена с наличие на изключителни природни забележителности – пещери, ждрела, панорамни погледни площадки, поради липсата на големи предприятия на тежката индустрия.

- Природата е значително съхранена поради липсата на големи предприятия на тежката индустрия.

-На територията на община Борино има много хижи и почивни бази.

Природен и културен потенциал на община Борино:

- Заема важно транспортно-географско положение между двата опорни центъра в Родопите – Смолян и Кърджали.
- Има наличие на природни феномени: Ягодинска пещера, пещера Дяволското гърло, Буйновското ждрело, Триградското ждрело, ждрелото на р. Чатак
- Тук е формиран местен туристически продукт, осигуряващ разпознаваемост на общината на туристическия пазар.
- Има развитие на съпътстващите туристическите услуги (транспорт, хотелиерство, развлечения, спорт)
- Разнообразява и обогатява на културния календар на общината
- Има наличие на богато културно-историческо наследство, което е важен ресурс за развитието на туризма.
- Разработва проекти за съхраняване и възстановяване на културно-историческото наследство и популяризирането му в страната и чужбина.
- Има наличие на защитени територии, на природни обекти и културно-историческо наследство, атрактивни туристически обекти. Това благоприятства развитието на туризма.

Визия:

Община Борино да се превърне във високо развит селскостопански и туристически център ,с възможности за привличането на чужди инвестиции, с разширяваща се и

обновяваща се инфраструктура, със съхранени културно исторически и природни забележителности, с високо квалифицирана работна сила и висок индекс на човешко развитие.

- **Предложение за първоетапни мерки, свързани с опазването недвижими културни ценности /НКЦ/;**
 - Актуализиране на списъците на обявените и декларираните обекти на недвижимото материално културно наследство и отпадане на изчезнали или обезличени НКЦ и предложение за нови;
 - Определяне значимостта и статута на археологическите недвижими културни ценности;
 - Създаване на систематизирана база данни за НКЦ съобразно наличната документация и създаване на цялостен каталог на археологическите обекти и зони на територията съвместно с Районен исторически музей Смолян - клона на ИМ при БАН.
 - Картиране на всички археологически НКЦ в извънселищните територии, придружено с бази данни- съществуващ или новообразуван имот, собственост, обособяване на охранителна зона, състояние, датировка и други;
 - Предварителни планови археологически проучвания на всички територии и зони с предстояща урбанизация;
 - При въвеждане на кадастралните карти на населените места с въвеждане на код за НКЦ и въвеждане на сервитут на охранителна зона при необходимост

- Издирване и сканиране на всички исторически кадастрални планове на населените места;

- При следващите фази на устройствено планиране - подробни устройствени планове за територии с наличие на недвижими културни ценности с особена териториално-устройствена защита по ЗКН, обозначени в предвижданията на ОУПО – Борино, задължително да се изработват Правилници за приложението им и Специфични правила и нормативи.

- **Необходими последващи специализирани проучвания , програми и мерки за опазване и социализация на НКН.**

- Попълване на Археологическа карта на България за община Борино - с база данни за археологическите обекти, с картиране и обособяване на самостоятелни имоти и охранителни зони;

- На база проведени археологически проучвания и доказана научна и културна стойност на отделните археологически обекти , да бъдат изведени граници и режими на опазване, като предпоставка за формиране на защитени територии за опазване на недвижимото културно наследство, територии с особена териториално-устройствена защита, които да се отразяват в Специализирани кадастрални карти съгласно Закона за кадастъра и имотния регистър;

- Подробни устройствени планове за опазване и социализация на единични или групови недвижими ценности определени с устройствените схеми;

- Инвестиционни проекти за консервация, експониране, благоустрояване, озеленяване и ефектно осветление на единични или групови недвижими ценности.

- **Общински политики за опазване, валоризация и социализация на културните ценности на територията на община Борино.**

Цел: Опазването, валоризацията и социализацията на природното и културното наследство на общината да се превърне в ресурс за нейното икономическо развитие и просперитет.

Културните ценности и културните традиции в общината да се утвърдят като значим компонент на туристическата марка Борино.

Ключови етапи при развитието на системата на културното наследство е:

Идентификация (определяне) на разнообразни обекти, групи обекти и зони на исторически запазените материалните следи на човешката дейност в територията, определени като недвижими културни ценности (НКЦ).

Защита и опазване на недвижимите културни ценности и тяхната околна среда от последващо разрушаване, деградация и обезличаване.

Валоризация на НКЦ (обекти, комплекси или зони) чрез реставрация, експониране и подобряване на околната среда, адаптация (приспособяване към съвременна функция) и в крайна сметка интеграция със съвременната урбанизирана или частично урбанизирана среда в единство с естествените природни компоненти.

- **Общински политики за опазване на културните ценности на територията на община Борино.**

1. Създаване на информационна база за недвижимите културни ценности на територията на общината.

2. На ниво област - създаване на статут „НАБЛЮДАЕМА ОБЩИНА”, по отношение на недвижимите културни ценности – пещери.

3. Създаване и поддържане на актуална геобаза данни за недвижимите културни ценности на територията на общината.

4. Периодична актуализация на списъците на недвижими културни ценности на територията на общината и допълването им с кадастрални данни при съдействието на НИНКН.

На ниво община

1. Създаване на цифров модел (географска информационна система) с карта и свързана с нея база данни за Защитени територии, групови и единични НКЦ извън и във населените места.

2. Координатно локализиране на археологическите обекти извън населените места.

На ниво Землище

1. Създаване на териториално обвързана с цифровите модели на кадастралната карта и имотния регистър на землищата и на населените места, база данни за културните ценности за всяко землище.

2. Актуализиране и допълване на КВС/КК/ на всички землища с данни за НКЦ и техните охранителни зони извън населените места и вписването им в атрибутните данни на съответните имоти.

3. Формиране на имоти с отреждане „траен начин на ползване” - „имот на културна ценност” за археологическите обекти, попадащи на територията на имоти държавна или общинска собственост (публична и частна).

На ниво населено място

1. Община Борино да възложи на НИНКН допълване и актуализация на списъците на НКЦ с актуални кадастрални данни за съответните им имоти.

Актуализиране и допълване на Кадастрални планове /КК на населените места данни за недвижимите КЦ в съответното селище, според предоставените от НИНКН списъци на НКЦ, с последваща процедура за попълване на Кадастрален план и КК в АГК - клон Кърджали.

На ниво конкретни обекти и селищни структури - създаване на Досие (документация) за НКЦ с геодезически и архитектурни заснемания в подходящи мащаби.

2. Изработване и поддържане на Опорни планове - с категоризация, охранителни зони и режими на опазване на НКЦ за общината, за всяко землище и по населени места. Тези данни да са задължителна база при издаване на допускане за изработване на ПУП (И-ПУП), РУП или виза за инвестиционен проект.

3. Изработване на териториален модел на хронологичното развитие на заселването и съответно хронологична стратификация на НКЦ в територията и обособяване на Зони с концентрация на обекти от съответния исторически период.

На ниво община със Схемата за природно и културно наследство е разработен такъв модел (с наличните към момента данни).

На ниво населено място - хронологична стратификация за отделни селищни структури, като елемент на Опорния план.

4. Осигуряване на действени механизми за прилагане на съществуващата нормативна защита за опазване на НКЦ, определена със закон, поднормативни и административни актове.

5. Своевременно въвеждане и прилагане на актуални Режими на опазване на НКЦ по смисъла на ЗКН, които ще се изработят от НИНКН като задължително изискване при ползване, планиране и инвестиционна намеса в имоти и зони с наличие на НКЦ.

6. Устройствени политики за опазване и интеграция на НКЦ.

6.1. Устройствено планиране и планово обезпечаване. Видове планове:

- Проучванията и предложенията на проекта за ОУПО Борино поставят проблемите, очертават зоните и най-обобщените режими на устройство на териториите съдържащи недвижими културни ценности.

- За изясняване на мерките и дейностите за опазване и интеграция на недвижимото културно наследство са необходими последващи специализирани проучвания и проектни предложения.

Видове планове и нива на планиране на система НКН

6.1.1. Специализирани устройствени схеми и планове за развитие на недвижимото културно наследство

По нива на планиране- ниво община, ниво землище; ниво населено място/селищно образувание, селищни структури.

Резултатите от разработената част за НКН към материалите на ОУПО - Борино аргументират необходимостта от Специализирана устройствена схема за опазване и валоризиране на НКН в община Борино.

За имотите - археологически недвижими културни ценности /НКЦ/, за които са със значителни и ясно определени територии и граници също предполагат като следващо ниво на планиране изработване на ПУП със СПН.

По критерия на разглежданата проблематика от съществено значение за плановата обезпеченост на територията е изработването и на ландшафтно-устройствени схеми и планове.

Чрез тях се гарантира устройството и управлението на специфичните за общината ландшафти.

Специализиран обект на внимание и планиране следва да бъдат и ландшафтно-устройствените планове на курортните гори по хълмиста верига.

6.1.2. Специализирани устройствени планове за проблемни зони.

Определянето на проблемни зони с наличие и/или концентрация на НКЦ и съответно обезпечаването им със специализирани устройствени проекти придружени със специфични правила и нормативи за тяхното прилагане е основата за тяхното опазване интеграция във формираните и прогнозните елементи на средата.

Плановото обезпечаване на проблемните зони ще осигури синхронизирането на мозаечно възникващите частни инициативи с изискванията за опазване и интеграция на НКЦ и ще облекчи процедурите за съгласуването на ПУП за един или няколко имота и последващите ги инвестиционни проекти.

За тези зони следва да се разработят специализирани устройствени схеми за интеграция на НКЦ към нуждите на туризма; подходящо изработването на Специализирана устройствена схема за интеграция на археологическо и природно наследство.

За тези проблемни зони е подходящо изработване на ПУП и/или РУП със СПН за застрашените селищни структури.

За опазване на природното наследство в крайречната зона и за новите лесопаркове и ландшафтно-устройствени мероприятия е препоръчително изработването на ландшафтно-устройствени планове и схеми.

6.2. Устройство и защита на зони с НКЦ чрез специализиране поднормативни документи (Правилници, правила и нормативи)

6.2.1. Общи изисквания

Съществена и необходима предпоставка за прилагане на действащата нормативна защита на НКЦ и аз нейната актуализация е създаване и поддържане на актуална геобаза данни за всички техни видове и категории в общината и Карта с териториалния обхват на действащите поднормативни актове. Задължително е допълването на имотния регистър с информация за налични в имотите НКЦ и информирането на собствениците.

Действащата към момента териториално и обектно насочена нормативна защита на различните видове НКЦ е наложително да се допълни с Режими на ОПАЗВАНЕ, по смисъла на ЗКН както и със специализирани Правилници за приложение на устройствените планове

от различно ниво и Специфични правила и нормативи (СПН) към начина на застрояване на защитените зони, територии, местности, групи и отделни обекти на недвижимото НКН.

Към проекта за ОУПО е предложен и Правилник за прилагане, с условия за защита на НКЦ и изисквания към следващите нива на планиране.

За населените места и териториите с наличие на недвижими културни ценности (археологически обекти) следва да се изработват Правилници за приложение и Специфични правила и нормативи към Подробните устройствени планове:

По обхват и съдържание Правилниците за приложение на устройствени планове и СПН могат да регламентират.

Предмет (тематичен обхват) на правилник за приложение на ПУП:

1. Определяне на устройствените зони с наличие и/или концентрация на НКЦ - техните граници и територия;
2. Режимите на застрояване - подзони на съответните устройствени зони с наличие на НКН - допустими и недопустими дейности, параметри на застрояването;
3. Градоустройствената структура на подзоните - квартали, публичните пространства, уличната мрежа
4. Начина на урегулиране на поземлените имоти
5. Характерът и начинът на застрояване
6. Благоустрояването и озеленяването на публичните пространства- градини, скверове, улици и площади и пешеходни алеи
7. Изисквания към елементите на техническата инфраструктура

По предмет (тематичен обхват) на Специфични правила и нормативи са насочени към:

1. Обемното решение на архитектурните елементи на новите сгради.
2. Изисквания при намеса в архитектурата на сгради - недвижими културни ценности, в зависимост от тяхната категория и статут
3. Материали за оформление на фасадите и благоустрояване на средата;
4. Озеленяването на публичните пространства и урегулираните поземлени имоти;
5. Благоустрояване и естетизация на средата;
6. Изработване на елементи на градския дизайн, указателни и рекламни надписи и др.
7. Елементи на инженерните системи

Специализираните ПП и СПН се прилагат в съответствие с действащата нормативна база по устройство на територията и ЗКН.

6.2.2. Специфични режими за Опазване и устройство на зони с НКЦ, въведени с проекта на ОУПО и Правилника за неговото приложение - Превантивна устройствена защита (по чл.10, ал. (3) от ЗУТ) и Особена устройствена защита (по чл. 10, ал.(2) от ЗУТ).

За всички зони и територии с наличие на недвижими културни ценности на територията на общината с проекта за ОУПО е предложен режим за превантивна устройствена защита или за особена устройствена защита според разпоредбата на (по чл.10, ал.(2) и ал.(3) от ЗУТ).

И двата вида специфични устройствени режими налагат изисквания за допълнителни проучвания и съгласуване на проектите от следващите нива - за ПУП и ИП със съответните съгласувателни институции - МК, респ. НИНКН.

За всички идентифицирани недвижими културни ценности в зависимост от техния конкретен вид и категоризация, действат и определените към момента режими/изисквания на опазване и съответните охранителни зони, според документа за определяне на съответната НКЦ или общите правила на ЗКН, когато липсват граници на НКЦ и режими на опазване.

Специфичните /специализираните режими на устройство и опазване на недвижимите културни ценности в голям териториален обхват са свързани преди всичко със степента на

познанието (наличната информация) за тях. Според характера на наличната информация за подобни обекти с плана са предложени:

1. Територии и зони с данни за археологически обекти;

- Територии и зони с идентифицирани археологически обекти;
- Зони с наличие на НКЦ в селищна среда - за селата от общината;
- * Територии и зони с данни за археологически обекти

За тези територии се установява режим на превантивна устройствена защита по чл.10, ал. (3) от ЗУТ - запазва се фактическото им ползване, без да се влошават техните качества , наличните данни за НКЦ са предимно описателни, обектите /зоните не са добре локализирани. Първата и решаващо важна стъпка за такива обекти е тяхната точна (координатна) локализация. След позиционирането им, в зависимост от характера на околната среда се определя превантивен режим на опазване - допустими и забранени дейности в рамките и без промяна на начина на трайно ползване на земята.

За такива зони са задължителни предварителни и съпътстващи изработването на устройствените планове и инвестиционните проекти археологически проучвания. Последните могат да бъдат различни по вид предварителни сондажни, геофизични, проучвания на конкретни обекти в зоната.

Зоните с превантивна защита и необходими предварителни и съпътстващи археологически проучвания са обозначени на плана (с пиктограми) и в Схемата за природно и културно наследство към ОУПО с шрих и се вписват с издаването на визата за изработване на ПУП в техния обхват. Вида на археологическото проучване се определя от НИНКН, съвместно с наблюдаващия археолог в зависимост от наличните данни за археологически обекти.

В правилника за приложение на ОУПО - Борино е предложен специализиран раздел по проблемите касаещи недвижимото културно наследство.

За така описаните и териториално обособени зони се предлага режим на археологическо наблюдение, точна (координатна) локализация на археологическите обекти и последващо допълнително разкриване и проучване.

Формиране на поземлени имоти за археологическите недвижими културни ценности /НКЦ/, държавна собственост, попадащи в територия на държавен горски фонд: за така формираните имоти се въвеждат режими на опазване по смисъла на ЗКН, разработени от НИНКН; в рамките на лесоустройствените планове и програми се предвиждат конкретизация на трасета на екопътеки, алеи, горски пътища за достъп до обектите.

Формиране на имот за археологическа културна ценност, попадаща в държавна собственост в територията на ДГФ; забрана за стопанско използване на гората в имота - забрана за сечи и планови засаждания на дървета; планиране на екопътеки за достъп; при разположение на археологическата ценност в земи , земеделски фонд, формиране на охрана зона - сервитут със забрана за нарушаване на почвения слой и използване на земята само за пасище; при разположение на НКЦ в устройствена зона за урбанизация се прилага задължително триетапно археологическо проучване (предварително археологическо проучване, сондажно археологическо проучване и спасително археологическо проучване при извършване на строителството) и съответно съгласуване на ПУП и ИП с МК.

2. Конкретни зони със Особена териториално-устройствена защита съгласно чл.10, ал. (2) от ЗУТ (защитени по ЗКН) и СПЕЦИАЛИЗИРАНИ УСТРОЙСТВЕНИ РЕЖИМИ в Община Борино.

Това са зоните и местностите с установен статут на НКЦ, които на плана са отбелязани със специална сигнатура кафяв контур и плътен в него оранжев цвят.

Специализираните допълващи устройствени режими са свързани с наблюдение и съгласуване на проектите за подробни планове и инвестиционни проекти с МК (респ. НИИКН) при задължителни предварителни и съпътстващи археологически проучвания - предварителни, сондажни, геофизични, проучвания за конкретни обекти в зоната, частични - за определени строителни петна, или цялостни - за целия имот; наблюдение на изкопните работи при строителството от археолог; вида на археологическото проучване се уточнява съвместно то наблюдаващия археолог и НИИКН.

Като първоетапна мярка се препоръчва изработване на План за управление и опазване на НКЦ на местността, на основата на цялостен археологически кадастър в границите на установената охранителна зона.

3. Специализирани устройствени зони и режими в селата

Специфичния режим на устройство и опазване включва следните стъпки:

Съвместно със специалисти от НИИКН да се извърши:

- Локализация на единични и групови НКЦ в кадастъра /кадастралната карта на населеното място;
- Локализация на автентични селищни структури
- Актуализация на списъците на НКЦ - включително отпадане на изчезналите ПК;
- Формиране на зони с наличие и концентрация на ПК и такива с автентична улично-квартална структура;
- Изработване на специализиран Опорен план за НКЦ и ПУП със СПН

До приключването на археологическите проучвания на отделните обекти е целесъобразно регламентиране на ограничен достъп на посетители. Етапът на социализация на обектите след тяхната консервация и евентуално експониране да следва минимална намеса при изграждане на благоустрояването за достъп до обектите при пълна координация с РИОСВ - Смолян и МОСВ.

Ландшафтното устройство, благоустрояването и озеленяването на територията също следва дефинитивно да се съобразяват с археологическите разкрития.

Подземните технически мрежи (ВиК, Кабели ниско и високо напрежение) следва да се провеждат след предварителни проучвания и извън законите на археологическите структури.

Въвеждането на тежка строителна техника при реконструкцията на терена на НКЦ следва да се съобрази със специален план за организация на строителството, който да осигури опазването на археологията.

Цялостната реконструкция и благоустрояването на средата следва да се извърши на основата на цялостна Концепция за развитието на територията на полуострова.

4. Етапност на мерките за опазване, валоризация и интеграция на НКН

4.1. Спешни

- подготовка на Задание за изработване на ПУП със ПП и СПН за всички налични обекти на територията на общината и в следствие и за новопредложените и провеждане на конкурс за възлагането му

- подпомагане на актуално провежданите археологически изследвания на територията на Община Борино.

- инициране и координиране на летни стажове и практики - експедиции на студенти по архитектура и археология за допълване на информацията за архитектурно-строителни и археологически НКЦ съвместно с УАСГ - кат. История и теория на архитектурата и със СУ, Исторически факултет.

4.2. Първоетапни

- Изработване на Стратегия за развитие на културния туризъм;

- Изработване на Концепция за за опазване и управление на НКЦ на територията на Община Борино.

- Изработване на ПУП със ПП и СПН за тази територия

- Включване на темата за опазването на недвижимото наследство на Община Борино в ежегодния културен фестивален календар на изкуствата на област Смолян.

4.3. Средносрочни

- Изработване на План – концепция за опазване и управление на НКЦ- Борино

- Изследване и предложение за институционализиране на нови обекти на НКЦ

4.4. Перспективни

- Системни археологически проучвания на археологическите ЗТ и обекти;

- Подготовка на инвестиционни технически проекти (ИТП) за КРР и експониране на ключови археологически обекти

4.5. Текущи дейности

- В сферата на образованието. Създаване на ежегоден курс - СИП към гимназия с вътрешно профилиране за екскурзоводи;

- попълване и поддръжка на геобаза данни за НКЦ;

- планиране на изработка на Опорни и устройствени планове за селата с НКЦ.

5. Организационно осигуряване и управление на дейностите

Артикулиране на видовете дейности и необходимостта от конкретни консултантски и проектантски услуги.

Взаимодействие с институциите - НИМ, НИНКН, НПО-фондации

6. Бюджетиране на дейността по опазване, валоризация и социализация на

НКЦ.

Ежегодно програмиране на мерките по време и прогнозиране на финансовия ресурс.

Кандидатстване по различни програми в сферата на културните ценности и туризма.

Търсене на партньори и възможности на ПЧП.

7. Мониторинг на дейностите по устройство и опазване на недвижимите културни ценности на територията на общината.

По предложение на Кмета на общината и специализирания отдел към общинската администрация на всеки две години Общинския съвет да приема Доклад за изпълнението на Общинските политики за опазване, валоризация и социализация на културните ценности на територията на Община Борино.

9. Техническа инфраструктура

9.1 Електроснабдителна инфраструктура

Електроснабдяването на община Борино се осъществява от националната електроенергийна система на страната посредством една трансформаторна подстанция 110/20 kV, разположена на територията на общината.

Поддържането на електроразпределителната мрежа (20 kV) и съоръженията към нея на територията на община Борино, както и електроснабдяването, се осъществява от „ЕVN България“ (собственик на съоръженията). Електрифицирани са всички населени места на територията на общината, като липсват такива с режим на тока.

Електроразпределението се осъществява от 43 трафопоста (20/0,4 kV).

Всички населени места в община Борино са електрифицирани. Основните проблеми, свързани с електроснабдяването на общината, са: възрастовата структура на някои от основните мрежи и съоръжения, които се нуждаят от подмяна и ремонти и аварийните ситуации при неблагоприятни климатични условия.

Изисквания за сервитутни отстояния от трасета и съоръжения на електроснабдителната инфраструктура. Извадка е направена от действащата нормативна база.

ЗАБЕЛЕЖКА: При промяна на изискванията и действащата нормативна база да се спазват новоодобрените сервитутни разстояния.

По трасето на ВЕ, ивица с широчина:

1. При трасе през населени места и селищни образувания:

За ВЕ 110 – 400 kV;

хоризонталното разстояние между крайните проводници при максимално отклонение, плюс:

8 m за ВЕ 110 kV, по 4 m от двете страни;

12 m за ВЕ 220 kV, по 6 m от двете страни;

18 m за ВЕ 400 kV, по 9 m от двете страни.

За ВЕ 750 kV;

хоризонталното разстояние между крайните проводници при максимално отклонение плюс 120 m, по 60 m от двете страни.

2. При трасе в земеделски земи - хоризонталното разстояние между крайните проводници при максимално отклонение плюс 6 m, по 3 m от двете страни.

3. При трасе в земи от горския фонд, просеки с широчина:

В нискостеблени насаждения с височина до 4 m:

- хоризонталното разстояние между крайните проводници плюс 6 m, по 3 m от двете страни, като:

> при големи разстояния между крайните проводници - над 20 m, осигуряват се монтажни просеки с широчина до 4 m под всяка фаза;

> при преминавания 1,5 пъти над средните междуствълбия в опъвателното поле, осигуряват се монтажни просеки с широчина до 4 m под всяка фаза.

В насаждения с височина над 4 m:

За ВЕ с напрежение до 400 kV

- хоризонталното разстояние между крайните проводници плюс удвоената средна височина на дърветата - от двете страни, но не по-малко от по 4,5 m;

За ВЕ с напрежение до 750 kV

- хоризонталното разстояние между максимално отклонените крайни проводници до короната на основния масив от дървета, при максимално налягане на вятъра, плюс 12 m, по 6 m от двете страни.

** При взаимно съгласуване между организациите, експлоатиращи ВЕ и горските масиви, се допуска намаляване на широчината на просеката до: разстоянието на крайните проводници при най-голямото им отклонение

плюс следното най-малко разстояние до короните на дърветата:

6 m за ВЕ 110 kV, по 3 m от двете страни;

8 m за ВЕ 220 kV, по 4 m от двете страни;

10 m за ВЕ 400 kV, по 5 m от двете страни;

12 m за ВЕ 750 kV, по 6 m от двете страни.

При трасе през големи дърета, скатове и оврази:

** За ВЕ с напрежение до 400 kV - разстоянието между крайните неотклонени проводници плюс 2 m от всяка страна, но общо не повече от 10 m, ако вертикалното разстояние от върховете на дърветата до проводниците е по-голямо от 5 m;

** За ВЕ с напрежение до 750 kV - разстоянието между крайните неотклонени проводници плюс разстояния от двете страни, равни на $(H^2 - h^2)^{1/2}$ [m], където: H е височината на дървото, h - вертикалното разстояние на проводника от земята при максимален провес.

При вертикално разстояние между проводниците и короните на дърветата по-голямо от 10 m, допуска се просека от 3 ивици с широчина по 4 m - за

разстилане и монтаж на проводника.

По време на експлоатация тези просеки могат да се засаждат най-много с храсти.

4. При трасе на ВЕ през паркове, зелени зони и други ценни насаждения - намалена широчина на просеката до хоризонталното разстояние между проводниците при най-голямото им отклонение плюс:

6 m за ВЕ 110 kV, по 3 m от двете страни;

8 m за ВЕ 220 kV, по 4 m от двете страни;

10 m за ВЕ 400 kV, по 5 m от двете страни;

12 m за ВЕ 750 kV, по 6 m от двете страни.

5. При трасе на ВЕ през овощни градини:

При височина на дърветата до 4 m:

За ВЕ с напрежение до 400 kV

При изграждане: осигуряват се монтажни просеки (за сглобяване и изправяне на стълбовете и разстилане и регулиране на проводниците);

При експлоатация: просеки не се правят, а чрез изсичане на единични дървета и прораснали клони се осигуряват хоризонтални разстояния, равни на определените по т.

4 за трасе през ценни насаждения.

За ВЛ с напрежение 750 kV - осигурява се вертикален габарит 19 m и напрегнатост на магнитното поле не по-висока от 11 kV/m на височина 4 m над земята.

При височина на дърветата над 4 m: чрез изсичане и подкастриране на единични

дървета се осигуряват хоризонтални разстояния, равни на определените за трасе на ВЛ през земи от горския фонд и височина на дърветата над 4 m.

6. При трасе на ВЛ с напрежение до 750 kV във/до полезащитни пояси, насаждения край пътищата, жп линии, канали и др.:

При изграждане: осигуряват се монтажни просеки;

При експлоатация:

осигуряване на вертикален габарит от 8 m над короните на дърветата чрез периодично изсичане на единични дървета и клони.

По трасето на ВЕ, ивица с широчина:

1. При трасе през населени места и селищни образувания:

хоризонталното разстояние между крайните неотклонени проводници плюс 4 m, по 2 m от двете страни.

2. При трасе през паркове, зелени зони и др. ценни насаждения: хоризонталното разстояние между крайните неотклонени проводници плюс 2 m, по 1 m от двете страни.

3. При трасе в земеделски земи: общо 7,5 m, в т.ч. спрямо оста на електропровода - 5 m от страната, избрана за обслужване, и 2,5 m от другата страна.

4. При трасе в земи от горския фонд, просеки с широчина:

4.1. при едностранно обслужване на ВЕ: общо 7,5 m, в т.ч. спрямо оста на електропровода - 5 m от страната, избрана за обслужване, и 2,5 m от другата страна;

4.2. при двустранно обслужване на ВЕ:

хоризонталното разстояние между крайните неотклонени проводници, плюс 6 m, по 3 m от двете страни, но общо не повече от 10 m.

5. При трасе през овощни градини:

При изграждане: осигуряват се монтажни просеки;

При експлоатация: просеки не се правят, а чрез изсичане на единични дървета и

прораснали клони се осигуряват хоризонтални разстояния, равни на определените по т.2 за трасе през ценни насаждения

9.2 ВиК инфраструктура

Територията на община Борино попада в обхвата на област Смолян с оператор на ВиК мрежата и съоръженията „ВиК” ЕООД – Смолян. В община Борино операторът обслужва 5 населени места - Борино, Буйново, Кожари, Чала и Ягодина, всички от които са села. Постоянното население, ползващо водоснабдителни услуги на територията на Общината, възлиза на около 3 400 души. Общински център е село Борино, като около 70 % от населението на общината живее в това селище.

• Водоснабдяване

Водоизточници

Питейно-битовото водоснабдяване на община Борино се осъществява основно от подземни води чрез изградените каптажи, водохващания и шахтови кладенци. Те имат изминал период на експлоатация повече от 20-25 години. Към момента водоснабдителната система на Общината разполага със следните водоизточници за питейно-битови нужди виж следващата таблица.

Подаденото водно количество към населените места, попадащи в територията на Общината е видно от таблицата.

Средногодишното подавано водно количество през последните години (2013, 2014 и 2015 г.) възлиза на около 210 хил. м³. Тази водна маса формира водоснабдителна норма от порядъка на 170 л/ж./ден, която при един допустим размер на загубите на вода и нормално функциониращи водопроводни съоръжения и ВВМ би следвало да е достатъчна за покриване на нуждите от питейна вода за Общината.

По аналогичен начин стои и въпросът с водоснабдяването на общинския център с. Борино.

Таблица 36

№	Водоизточник за:	Наименование	Вид
1.	Борино	Узундере Батак Каружа Караджа дере	Каптаж Каптажи 5 бр. Каптаж Шахови кл-ци 7 бр.
2.	Буйново	Високите Османово корито	Каптажи 3 бр. Каптаж
3.	Кожари	Портата Синурско дере	Каптажи 3 бр. Каптаж
4.	Чала	Майката Салханица р. Добролайски соват	Каптаж Каптаж Речно водохващане
5.	Ягодина	р. Аджеларска Горски извор Ягодина	Речно водохващане Каптаж Каптаж

От показаните данни в таблицата е видна една стабилна тенденция по отношение на водопотреблението на селищата от Общината.

Таблица 37

№	Населено място	Подадена вода (м ³)			Инкасирана вода (м ³)		
		2013 г.	2014 г.	2015 г.	2013 г.	2014 г.	2015 г.
1.	Борино	147444	151442	148073	75963	78023	76287
2.	Чала	9227	8313	10243	4754	4283	5277
3.	Ягодина	22764	24730	26856	11728	12741	13836
4.	Буйново	21431	20955	20313	11041	10796	10465
5.	Кожаре	5982	6069	6025	3082	3127	3104

Както става ясно от изнесените данни обаче, загубите на вода са от порядъка на 50 %.

Пречиствателни станции за питейни води

На територията на община Борино функционират две пречиствателни станции за питейни води, а именно: ПСПВ за водоснабдяване на с. Чала, пречистващо водите от речно водохващане от р. Добролайски соват и ПСПВ за водоснабдяване на с. Ягодина, пречистващо водите от водохващане на р. Аджеларска.

Всички води се подават към консуматорите след съответно обеззаразяване (основно с хлорни реагенти).

Водоснабдителни системи

Основните водоснабдителни съоръжения, обслужващи територията на община Борино представляват на практика локални водоснабдителни системи, обслужващи поотделно всяко селище. Това са:

- Водоснабдителна система „Борино“, обслужваща консуматорите от територията на с. Борино, като водоснабдяването се осъществява по комбиниран начин (помпено и гравитачно). Помпеното водоподаване се осигурява от шахтовите кладенци на територията на община Доспат, откъдето чрез ПС „Караджа дере“ водата се подава към напорния резервоар 500 м³;
- Водоснабдителна система „Чала“, при която водоснабдяването е помпачно от речното водохващане на р. „Добролайско соват“ и гравитачно от каптажи „Майката“ и „Салханица“. Водата от всички водоизточници се включва в напорния резервоар 100 м³ и оттам се подава към селищната водопроводна мрежа. Изграден е контраводоем с обем 250м³ свързан с резервоара с обем 100м³ за допълване при по- голямо потребление.
- Водоснабдителна система „Ягодина“, при която водоснабдяването се осъществява основно по гравитачен начин от изградените каптажи и речно водохващане на р. Аджеларска. Тук е изградено пречиствателно съоръжение. Само от каптаж „Ягодина“ водата се препомпва към резервоара 100 м³;
- Водоснабдителна система „Буйново“, където водоснабдяването е реализирано по гравитачен начин, като водата от водоизточниците се събира в напорния водоем 200 м³;
- Водоснабдителна система „Кожари“, при която водоснабдяването е гравитачно, като всички водни маси се подават към резервоара 50 м³.
Водоснабдителните системи и цялостното питейно-битово водоснабдяване на община Борино са показани на приложената към ОУП схема.

Помпени станции

За осигуряване подаването на вода към населените места от водоснабдителните системи са изградени следните помпени станции : ПС „Караджа дере“ за водоснабдяване на с. Борино, ПС „Чала“ и ПС „Ягодина“ за водоснабдяване на с. Ягодина.

Резервоари

Във водоснабдителната схема на община Борино функционират следните 11 броя резервоари (вж. Таблица 38). Общият обем на напорните резервоари възлиза на 1 640 м³. Този обем (при приспадане на противопожарните обеми) е достатъчен за покриване на максимално часовата консумация на потребителите на питейна вода.

Таблица 38

№	Населено място	Брой резервоари	Обем, м ³
1.	Борино	5	965
2.	Чала	1	100
3.	Ягодина	3	325
4.	Буйново	1	200
5.	Кожаре	1	50

Водопроводни мрежи и преносни водопроводи

Водопроводните мрежи и външните довеждащи водопроводи са изградени основно в периода 1960-1990 г. с тръби от различни видове материали. С най-голям дял са най-вече азбестоциментовите и отчасти стоманените тръби. В последните години във ВВМ на с. Борино са положени и тръби ПЕВП. Водопроводите са амортизирани, с висока степен на аварийност и формиращи значителни загуби на вода (за цялата водоснабдителна система загубите са от порядъка на 50%). Голяма част от ВВМ е от поцинковани тръби с диаметри под нормативно изискуемите.

Общата дължина на водопроводите възлиза на около 45 км, от които около 28 км са вътрешна водопроводна мрежа и 23 км външни водопроводи. В следващата Таблица 4 е показана степента на изграденост на водопроводните мрежи (по данни на община Борино от ОПР).

Към водопроводните мрежи са налице и всички останали водопроводни съоръжения към водоснабдителните системи, а именно: шахти за СК, въздушници, изпускатели, измервателни устройства.

Таблица 39

№	Населено място	Външен водопровод (м)	ВВМ (м)
1.	Борино	5200	14600
2.	Ягодина	7650	3300
3.	Буйново	8457	1590
4.	Чала	3000	2500
5.	Кожари	3485	410

• Канализация

По данни на „ВиК“ ЕООД – Смолян от водния оператор се експлоатира частична канализация на селата Борино и Ягодина. По сведения на община Борино (ОПР) и в петте села на Общината е налице вътрешна канализационна мрежа, изградена от бетонови тръби с диаметри от 100 до 500 мм. Мрежата е заустена директно в реките (деретата) или в локални септични ями. Изградена е ПСОВ в с. Буйново. По населени места изградената канализация е както следва: Борино – 10 500 м; Чала – 3 000 м; Ягодина – 3 500 м; Буйново – 1 310 м и Кожари – 182 м.

Извадки от нормативната уредба пряко свързани с употребата на настоящия устройствен план:

• НАРЕДБА № 3 ОТ 16 ОКТОМВРИ 2000 Г. ЗА УСЛОВИЯТА И РЕДА ЗА ПРОУЧВАНЕ, ПРОЕКТИРАНЕ, УТВЪРЖДАВАНЕ И ЕКСПЛОАТАЦИЯ НА САНИТАРНО-ОХРАНИТЕЛНИТЕ ЗОНИ ОКОЛО ВОДОИЗТОЧНИЦИТЕ И СЪОРЪЖЕНИЯТА ЗА ПИТЕЙНО-БИТОВО ВОДОСНАБДЯВАНЕ И ОКОЛО ВОДОИЗТОЧНИЦИТЕ НА МИНЕРАЛНИ ВОДИ, ИЗПОЛЗВАНИ ЗА ЛЕЧЕБНИ, ПРОФИЛАКТИЧНИ, ПИТЕЙНИ И ХИГИЕННИ НУЖДИ

Приложение № 1 към чл. 10, ал. 1

Забрани (З), ограничения (О) и ограничения при доказана необходимост (ОДН) в санитарно-охранителните зони – пояси II и III около водоизточници и съоръжения за питейно-битово водоснабдяване от повърхностни води

Таблица 40

№ по ред	Видове дейности	Пояс II	Пояс III
		О	О
1.	Добив на подземни богатства	О	О
2.	Изграждане на надземни и подземни строителни съоръжения с изключение на реконструкция и		

ОБЩ УСТРОЙСТВЕН ПЛАН НА ОБЩИНА БОРИНО

Окончателен проект

	модернизация на основните водоснабдителни съоръжения	0	-
3.	Използване терена за нови или съществуващи гробища за нови погребения	3	ОДН
4.	Създаване нови и разширяване съществуващи селищни територии за постоянно и сезонно ползване без изградени канализационни и пречиствателни съоръжения, съответстващи на техническите изисквания	3	ОДН
5.	Полагане водопроводи, несвързани с водоснабдителната система	ОДН	-
6.	Полагане тръбопроводи, провеждащи нефт и други вредни или токсични вещества	3	3
7.	Прокарване пътища и магистрали	0	ОДН
8.	Изграждане сервиси, автомивки и паркинги	3	ОДН
9.	Изграждане съоръжения и промишлени дейности, водещи до повишаване съдържанието на еутрофизиращи вещества във водата	3	ОДН
10.	Изграждане подземни резервоари и хранилища за опасни вещества	3	3
11.	Животновъдни ферми (без свинекомплекси)	3	0
12.	Свинекомплекси	3	3
13.	Лични животновъдни стопанства	ОДН	-
14.	Наторяване с течен оборски тор	3	ОДН
15.	Наторяване с оборски тор и/или компост	0	-
16.	Наторяване с неорганични торове	0	ОДН
17.	Използване препарати за растителна защита	0	ОДН
18.	Изграждане силажни ями	0	-
19.	Напояване и наторяване с отпадъчни води	0	ОДН
20.	Ползване на въздухоплавателни средства за разпръскване торове и пестициди	3	3
21.	Промислено риборазвъждане	0	-
22.	Използване на плавателни средства с двигател с вътрешно горене	3	0
23.	Къмпинги и ваканционни лагери	3	ОДН
24.	Почивни станции и други подобни	3	ОДН
25.	Изсичане на гори, с изключение на отгледна сеч	0	ОДН
26.	Пране с химически препарати и/или избелващи средства	3	3

Приложение № 2 към чл. 10, ал. 1

Забрани (З), ограничения (О) и ограничения при доказана необходимост (ОДН) в санитарно-охранителните зони – пояси II и III около водоизточници за питейно-битово водоснабдяване от подземни води и около водоизточници на минерални води, използвани за лечебни, профилактични, питейни и хигиенни нужди.

Таблица 41

№ по ред	Видове дейности	Пояс	Пояс
		II	III
	За незащитени подземни обекти		
1.	Пряко отвеждане на води, съдържащи опасни и вредни вещества, в подземните води	3	3
2.	Дейности, които водят до непряко отвеждане на опасни вещества, в т.ч.:		
	- на земната повърхност	3	0
	- между земната повърхност и водното ниво	3	0
3.	Дейности, които водят до непряко отвеждане на вредни вещества, в т.ч.:		
	- на земната повърхност	0	ОДН
	- между земната повърхност и водното ниво	3	0
4.	Преработка и съхраняване на радиоактивни вещества и отпадъци	3	3
5.	Добив на подземни богатства, в т.ч. инертни и строителни материали:		
	- между земната повърхност и водното ниво	0	ОДН
	- под водното ниво	3	0
6.	Торене при съдържание на нитрати в подземните води:		
	- до 35 мг/л (mg/l)	0	-
	- над 35 мг/л (mg/l)	3	0
7.	Използване на препарати за растителна защита, в т.ч. и разпръскването им с въздухоплавателни средства	3	0
8.	Напояване с води, съдържащи опасни и вредни вещества	3	0
9.	Напояване с подземни води от същия подземен воден обект	0	ОДН
10.	Изграждане на геоложки, хидрогеоложки и инженерногеоложки проучвателни съоръжения, в т.ч. и водоземни съоръжения за подземни води в подземния воден обект	0	ОДН
	За защитени водни обекти		
11.	Пряко отвеждане на води, съдържащи опасни и вредни вещества в подземните води	3	3
12.	Добив на подземни богатства	3	ОДН
13.	Дейности, нарушаващи целостта на водонепропускливия пласт над подземния воден обект	3	0
14.	Изграждане на геоложки, хидрогеоложки и инженерногеоложки проучвателни съоръжения, в т.ч. и водоземни съоръжения за подземни води в подземния воден обект	0	ОДН

- **ЗАКОН ЗА ВОДИТЕ**

Чл. 103, ал.3: Поземлен сервитут може да се придобива по давност чрез 10-годишно упражняване.

- **НАРЕДБА № 7 от 22 декември 2003 г. за правила и нормативи за устройство на отделните видове територии и устройствени зони**

Чл. 57. (1) Водоснабдителните и канализационните мрежи и съоръжения се изграждат в съответствие с предвижданията на устройствените планове.

(2) Водоснабдителните и канализационните мрежи и съоръжения се проектират и изграждат, като се спазва основното изискване прилежащите им терени да не бъдат оводнявани, за да не се влошават качествата на околната среда и да не предизвикват неблагоприятни физико-геоложки процеси.

Чл. 58. (1) Необходимите площи при строителство на обекти за водоснабдяване се определят при спазване на следните нормативи:

1. при помпени станции максималната широчина на ивицата земя, окръжаваща станцията и нейните съоръжения, е до 3 м;

2. за сграда за охрана при помпена станция, за земни резервоари и кулорезервоари, когато са самостоятелни обекти, необходимата площ е до 200 кв. м;

3. при земни резервоари максималната широчина на ивицата земя, окръжаваща резервоара, е до 3 м от стъпките на насипа от всички страни;

4. при кулорезервоари максималната широчина на окръжаващата резервоара ивица земя е до 1 м от чашата на съоръжението на резервоара.

(2) При водовземания от реки, язовири, езера, подземни води, минерални води, при водоизточници в защитени водни обекти и при водоизточници, разположени в строителните граници на урбанизираните територии, необходимата площ, която се включва в границите на санитарно-охранителната зона на пояс I, се определя съгласно изискванията на наредбата по чл. 86, ал. 1 ЗУТ.

(3) За урбанизираните територии се спазват изискванията на наредбата по чл. 70, ал. 4 ЗУТ.

(4) Извън урбанизираните територии не се разрешава строителство и разполагане на трайни насаждения по трасетата на подземните водопроводи и канали на разстояние 3 м от двете страни на водопровода, мерено по оста му, а за водопроводи с диаметър над 1500 мм - на разстояние, определено с проекта.

Чл. 59. Необходимата площ за изграждане на канализационни обекти се определя, като се прилагат следните нормативи:

1. за пречиствателна станция за отпадъчни води необходимата площ се определя с проект, като в площадката се предвижда и ивица с широчина 15 м за залесителен пояс около станцията, мерено от външните страни или от петите на насипите;

2. при помпена станция с черпещ резервоар максималната широчина на ивицата земя, окръжаваща станцията, сградите и съоръженията, е до 3 м;

3. при септична яма и попивен кладенец максималната широчина на ивицата земя, окръжаваща съоръжението, е до 2 м, мерено от контурите му

- **НАРЕДБА № 8 от 28.07.1999 г. за правила и норми за разполагане на технически проводи и съоръжения в населени места:**

ОБЩ УСТРОЙСТВЕН ПЛАН НА ОБЩИНА БОРИНО

Окончателен проект

Таблица 42

№	Подземни техн. проводи	Най-малко хоризонтално светло разстояние в m до															
		Водопрод	Канализация	Топлопровод	Газопроводи с налягане до 1,2 Мра	Силноток ови кабели	Съобщ. кабели	Инст. Колект ор и канали	Бордюрна линия	Транвайна линия	ЖП линия	Фундаменти на стълбове на техн. проводи	Фундаменти на сгради и съор.	Дървесни видове			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
1	Водопровод	-1 До Ф300 0,70 До Ф1000 – 1 Над Ф1000 – 1,5	До Ф200 -2 1,5 Над Ф200 -2 2	1,5	0,4	0,5	1	0,5	1,5	1,5	-3 1,5	3	5	1	3,5 5 5	1 1 2	0,5 05 1
2	Канализация	-2 До Ф200 – 1,5 Над Ф200 - 2	0,4	1	0,4	2	2	1	2	2	0,5	1	1,5	1,5	2	2	1
3	Топлопровод	1,5	1	0,5	0,4	2	2	1	2	2	0,5	1	1,5	1,5	2	2	1
4	Газопровод с налягане 1,2Мра	-4 0,4	-4 0,4	-4 0,4	-4 0,4	-4 0,4	-4 0,4	-4 0,4	-4 0,4	-4 0,4	0,5	1	5	-5 1	5 1	1	1
5	Силноток ови кабели	До 35 kV вкл.0,5 Над 3,5 kV 1	0,5 1	2 2	0,4 0,4	0,25 0,5	0,5 0,3	0,5 1	0,2 0,3	0,2 0,3	0,5 1	2 2,5	2 2,5	2 2,5	0,6 0,6	-6 3 3	-6 2 2
6	Съобщ. кабели	0,50	0,5	1	0,4	0,5	1	0,1	0,2	0,2	0,5	2	1,5	2	0,6	1,5	0,7
7	Инст.колект ор																
7.1	Проходими	1,5	2	2	0,4	0,2	0,3	0,2	-	-	1	1,5	3	1	2	1	0,5
7.1	непроходими	1,5	2	2	0,4	0,2	0,3	0,2	-	0,2	1	2,5	3	0,5	1	0,5	0,5
7.2	ми																

ОБЩ УСТРОЙСТВЕН ПЛАН НА ОБЩИНА БОРИНО

Окончателен проект

Таблица 43

№	Подземни техн. проводни	Най-малки вертикални светли разстояния между проводите при пресичане в т												
		Водопродод	Канализация	Топлопровод	Газопровод и с налягане до 1,2 Мра	Силнотоккови кабели			Съобщ. кабели	Инсталационни колектори и канали		Най-малко земно покритие	Най-голяма дълбочина на полагане	
						До 1kV	от 1,1 до 35kV	Над 35kV		проходими	непроходими			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	
1	Водопровод	0,15	0,4	0,2	0,2	0,2	0,25	0,30	0,15	0,20	0,2	1,5**	2,5	
2	Канализация	0,40	0,15	0,20	0,20	0,15	0,15	0,20	0,15	0,20	0,20	2**	4	
3	Топлопровод	0,20	0,20	0,15	0,20	0,50	0,60	0,70	0,15	0,20	0,20	1,3	2,4	
4	Газопровод с налягане 1,2МРа	0,20	0,20	0,20	0,20	0,5	0,60	0,70	0,2	0,2	0,2	0,8***	2,20	
5	Силнотоккови кабели	До 1kV	0,20	0,15	0,50	0,5	0,25	0,25*	0,25*	0,15	0,20	0,2	0,6	0,8
		1,1-35kV	0,25	0,15	0,60	0,6	*	0,25*	0,25*	0,15	0,2	0,2	0,7	1,5
		Над 35kV	0,30	0,20	0,70	0,7	0,25*	0,25*	0,30	0,3	0,3	0,3	0,9	1,5
6	Съобщ. кабели	0,15	0,15	0,15	0,20	0,15	0,15	0,3	0,15	0,3	0,3	0,5	1,3	
7.1	Проходими инст.колектор и канали	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,3	0,3	-	-	0,5	2,5	
7.2	Непроходим инст. колектор	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,3	0,3	-	-	0,3	1,5	

9.3 Газопроводна инфраструктура

На територията на общината липсва газопреносна мрежа.

9.4 Топлофикационна мрежа

В община Борино няма изградена топлопреносна мрежа и централна топлофикация. Топлоснабдяването на по-големите обществени обекти (детски градини, училища, болница и др.) е с локални отоплителни инсталации.

9.5 Далекосъобщителна инфраструктура

Телекомуникационните услуги в общината са с добро качество. Всички села са телефонизирани и имат Интернет достъп. Почти 90 % от населението ползва услугите на мобилните оператори.

Изводи:

- Недостатъчен опит в използването на всички видове ВЕИ;
- Необходима е подмяна на уличното осветление с енергоспестяващи осветителни тела
- Необходимо е енергоефективните мерки е необходимо да бъдат прилагани комплексно, за да се получи реален икономически и социален ефект.

9.6 Пътна инфраструктура

Пътна мрежа, транспортна инфраструктура и достъпност

Съгласно чл. 3 (1) на „Норми за проектиране на пътища 2000” (НПП2000) основните транспортни характеристики и експлоатационни показатели на пътищата се определят в зависимост от класа на пътя, неговите функции в пътната мрежа и характера на терена. В границите на община Борино съгласно НПП2000 пътната мрежа е представена от следните класове пътища:

- III клас – от РПМ;
- местни – общински.

Община Борино е разположена в Югозападна част на Родопския масив в област Смолян, Южен централен район за планиране. На юг тя граничи с Република Гърция, на изток с община Девин, на север с община Батак, а на запад с община Доспат. Територията заема от 5.42 % област Смолян с площ 173 204 дка като селскостопанския фонд обхваща 54 115 дка или 31%, като от тях 4 300 дка са ниви, 7 000 дка – ливади и около 8 000 са мери и пасища.

Транспортно-комуникационна система

Категорията на изградената пътна мрежа в общината е ниска. Липсват пътища първи и втори клас. Има един третокласен път III-197 Гоце Делчев – Сатовча – Доспат – Борино – Тешел – Настан – Девин, от км 67+090 до км 77+828. На територията на общината има 80 км пътища III и IV клас и местни пътища. Общината стопанисва и поддържа 32 км четвъртокласен път и 30 км местни пътища. **Областно пътно управление - гр. Смолян поддържа 10,728км републиканска пътна мрежа на територията на Община Борино, част от път III-197 Гоце Делчев – Борино- Девин.**

Категорията на пътищата на територията на Община Борино е ниска. Село Борино се намира на 100 км от Пловдив на пътя Пампорово – Девин – Доспат. Железопътен транспорт на територията на общината няма. За всички видове превози се използва автомобилен транспорт.

През Борино минава основният път в южната част на Родопите от Смолян и Девин за Доспат, Гоце Делчев, Батак и Велинград.

Посочените транспортни комуникации са онагледени на Комуникационната схема в М 1:25 000.

Общинска пътна мрежа:

Местните пътища в рамките на община Борино са подразделени в категории от 1÷2. Категорията отразява транспортното значение на пътя за икономическото и социалното развитие на общината, съпоставено със средните за страната оценки за значимост на един общински път. Категорията на един местен общински път се формира на базата на: брой на жителите в населените места, през които пътят преминава; брой курсове на организирания превоз; характер на обекта, към който пътят обезпечава връзка – административен център, производствено предприятие, туристически обект от местно или национално значение, връзка за достъп до друг вид транспорт и т.н. начин на използване на пътя-сезонно, постоянна връзка, дублираща връзка за скъсяване на разстоянието; Числото на категорията (1 или 2) е включено в номера на пътя.

По-долу е представен подробен опис (списък) на местните пътища от трите категории и е онагледена на Комуникационна схема М 1:25 000.

1-ва категория местни пътища:

SML1031 /III-197, Борино – Тешел/ – Буйново – Кожари

SML1032 / SML1031, Тешел – Буйново / – Ягодина

2-ра категория местни пътища:

SML2030 /III-197/ Борино – Чала

Републиканска пътна мрежа:

Републиканската пътна мрежа на територията на общината се формира от Път III-197 Гоце Делчев – Сатовча – Доспат – Борино – Тешел – Настан – Девин, от км 67+090 до км 77+828. Общата дължина на пътя е 92,100 км, 10,738 км от които са разположени в границите на община Борино.

Състоянието на настиката е категоризирано, както следва:

- От км 67+090 до км 68+500 – лошо;
- От км 68+500 до км 77+828 – средно.

Прогноза за развитие на републиканската, общинската пътна мрежа и железопътната инфраструктура на територията на Община Борино

Модернизирването на транспортната инфраструктура до съседните общини играе ключова роля за икономическото развитие на общината. Основните дейности, на които ще бъде обърнато внимание и са включени в приоритетите за развитие на Община Борино в периода 2014-2020 г. са:

- Ремонт на пътна настилка в с. Борино;
- Изграждане на трайни горски пътища;
- Изграждане на селскостопански пътища;
- Подобряване на уличната мрежа в общината и др.

В Общински план за развитие на община Борино 2014-2020 г. са заложили следните инфраструктурни обекти:

- Реконструкция на общински път SML1031 /път III-197 – Борино – Тешел/ – Буйново – Кожари – км. 7+770 км. 16+195 на територията на Община Борино.
- Реконструкция на общински път SML 1031 /път III-197 Борино – Тешел/ Буйново – Кожари км. 17+495 – км. 20+167 на територията на Община Борино.
- Ремонт и реконструкция на общински пътища и уличните мрежи в населените места:

- Ремонт на общински пътища (с. Борино – с. Кастракли – с. Будаклъ; с. Борино – с. Чала) – 19,30 km

- Асфалтиране (павиране) на уличната мрежа в 5 населени места в община Борино (с. Борино; с. Буйново; с. Ягодино; с. Кожари, с. Чала)

Състоянието на местните пътища се предполага, че е оценено, съгласно визуална оценка на повредената площ отнесена към общата площ на пътя в проценти. Тази оценка е достатъчно меродавна за местни пътища от 2-ра и 3-та категория. При местни пътища от 1-ва категория и/или прекатегоризиране към първа категория (при инвестиционен интерес към дадена местност в границите на Община Борино) е препоръчително, в едно с визуална оценка да се предвижда и оценка от по-висока категория, в т.ч. „равност” и „носимоспособност” на настилката, което ще допринесе за по-високото качество на пътната настилка и минимизиране на транспортно-експлоатационните разходи. Това налага допълнително оценяване на състоянието и приоритизиране на видовете мерки за ремонт, ако са необходими. Те би следвало да се обвържат с инвестиционните намерения на Община Борино или частни Инвеститори.

9.7 Железопътна инфраструктура

През територията на общината не преминава ЖП линия.

10. Отдых и туризъм

10.1 Обекти на отдых и туризъм

В община Борино има благоприятни условия и ресурси (природни и антропогенни) за развитие на туризъм - екологичен туризъм, ваканционен туризъм, спортен и селски туризъм и др. Родопа планина, известна със своето гостоприемство и красота през всички сезони, притежава природни забележителности скални форми, проломи, ждрела, водопади, пещери, обекти на природо-познавателен туризъм.

Средно 300 дни в годината са благоприятни за климатолечение и профилактика, за пешеходен туризъм 280 дни, за алпинизъм и природо-познавателен туризъм 300 дни, за ски-спортове 150-180 дни, за водни спортове - 130-150 дни, за плуване в открити басейни между 60 и 120 дни.

Относно дейността на средствата за подслон и местата за настаняване по области и общини, през 2013 година на територията на Община Борино средствата за подслон и местата за настаняване са 17, което е 5.9% от общо всички средства за подслон и места за настаняване на територията на Област Смолян. Общият брой на леглата за настаняване в община Борино е 312. По показателя легладенонощия община Борино съставя 3.2% (107 191 бр.) от общия брой за Област Смолян.

Таблица 44

Година	Средства за подслон и места за настаняване - брой	Легла - брой	Легладенонощия - брой	Стап брой	Реализирани ношувки - брой			Преношували лица - брой			Използваемост на леглоденонощията - %
					Общо	българи	чужденци	Общо	българи	чужденци	
2009	13	269	94333	114	2374	2374	-	1691	1691	-	2,5
2010	13	263	95995	114	2242	1971	271	1605	1498	107	2,3
2011	17	315	107014	139	4317	3649	668	2428	2257	171	4,0
2012	15	289	105050	124	4202	3446	756	2117	1921	196	4,0
2013	17	316	107191	144	4109	3119	990	2073	1813	260	3,8

Данни за заетост от туристическа дейност в община Борино

Източник: ОПР 2014-2020

Броят на Реализираните ношувки на територията на община Борино начисляват 4109 – 3119 от българи и 990 от чужденци (или 24.1%% от общия брой за общината). Общият брой на преношувалите лица за 2013 година е 2073, от които 1813 от българи и 260 – **чужденци**.

Приходите от нощувки общо за общината за 2012 г. са 73 393 лв., което е едва 0.5% от общите приходи от нощувки на Област Смолян за 2012 г. Относно приходите от нощувки на територията на област Смолян, по общини те са разделени по следния

През 2012 г. на заседание на Общински съвет Борино е обсъждано и възможността за развитие и на културен туризъм, реализиран в две направления:

- Културен туризъм с конкретна цел - обикновено се практикува от специалист в определена сфера, затова наричан още научен туризъм. Хижа "Тешел" и Къща за гости "Роял", макар и не целогодишно развиват такъв туризъм. 2. Културен туризъм с обща цел - той се предпочита от любители, които търсят да ,увеличат общите си познания за света или пътуват за развлечение. Основание за културен туризъм са родопската самобитност, традиции и култура. Към това може да се прибави екологично чисти продукти, родопска кухня.

Община Борино се намира в Западни Родопи и притежава богати ресурси, които са една от основните предпоставки за развитие на туризма съхранена природа, благоприятен климат през цялата година, разнообразен релеф, отлични условия за ски-спорт през зимата, многообразна флора и фауна, наличие на водни площи и балнеоложки ресурси.

Община Борино съхранява уникално биологично разнообразие, включващо видове, местообитания и екосистеми с конзервационна значимост в национален и международен мащаб. Поради изключително богатото биологично разнообразие голяма част от територията на община попада в мрежата Натура 2000.

Община Борино предлага няколко туристически маршрута. Най-известният сред тях е Борино- Дяволски мост. Маршрутът е маркиран, и има изградени места за почивка. Друг маршрут за гостите на селото е Борино- хижа Орфей, до хижата се стига по пътека с прекрасни панорамни гледки за малко на 1 час. За любителите на офроуд туризма, подходящ е маршрута Борино- Девин по стария път между двете селища през гората, сега използван за нуждите на горското стопанство.

Общините Борино, Брацигово, Девин и Доспат заедно разработват обща стратегия за туризъм и земеделие. Предложената концепция за развитие на туризма в общините Борино, Брацигово, Девин и Доспат се базира на огромните ресурси и слабо използван потенциал за развиване на нови динамични туристически продукти в специализирания, алтернативния и нишовия видове туризъм на избраната територия.

Това са СПА и Уелнес туризъм, гурме, еко-, био- и природен туризъм, приключенски и спортен, културен, креативен и събитийен туризъм и техните съчетания и комбинации както с морския туризъм, така и помежду им. Основната цел е увеличаване на приходите от туризъм към избрания район чрез увеличаване на броя на нощувките, туристите и тяхното удовлетворение от новосъздадените и ефектно маркетингирани туристически продукти на целевите пазари.

Специфични цели са:

- Създаване и позициониране на бранда на избрания туристически район като място за спокоен отдих, обновяване на тялото и душата и среда за създаване на приятелски и значими човешки връзки.
- Създаване на широка гама разнообразни иновативни туристически продукти, по различни видове алтернативен туризъм, различаващи се от продуктите на конкурентите дестинации изживявания и увеличената емоционалната свързаност с бранда на региона
- Увеличаване на престижа на алтернативните видове туризъм, като част от увеличаване на престижа на България като дестинация за разнообразен, интересен и уникален туристически продукт.

Основни изводи

- Община Борино съхранява уникално биологично разнообразие, включващо видове, местообитания и екосистеми с конзервационна значимост в национален и международен мащаб. Поради изключително богатото биологично разнообразие голяма част от територията на община попада в мрежата Натура 2000.
- В община Борино са налични отлични предпоставки за развитие на туризъм - съхранена природа, благоприятен климат през цялата година, разнообразен релеф, отлични условия за ски-спорт през зимата, многообразна флора и фауна, наличие на водни площи и балнеоложки ресурси.
- Изградена е съвременна леглова база за настаняване на туристи – 17 хотели и къщи за гости с капацитет 144 стаи, пълняемостта на които е все още много ниска (едва 3.8%).
- Туристическото развитие в община Борино е слабо проявено и не отговаря на възможностите на общината и региона. Това се дължи на различни причини, между които недостатъчно популяризирана туристическа дестинация, сравнително слабо разнообразие на предлаганите туристически услуги.
- Необходимо е да се разработи и наложи туристически бранд за региона, чрез който да се насърчи развитието на туризма, както и осигуряване на квалифицирани специалисти в туристическата сфера.

Таблица 45

Община Борино						
Показатели	Мерна единица	2010	2011	2012 ²	2013	2014
Средства за подслон и места за настаняване ¹	Брой	13	17	15	17	18
Легла	Брой	263	315	289	316	327
Легладеноощия	Брой	95 995	107 014	105 050	107 191	98 129
Стаи	Брой	114	139	124	144	142
Реализирани нощувки	Брой	2 242	4 317	4 202	4 109	4 630
Пренощували лица	Брой	1 605	2 428	2 117	2 073	1 775
Приходи от нощувки	Левове	40 091	75 046	73 393	73 062	86 460
Хотели	Брой	8	8	7	8	8
Легла	Брой	167	182	155	162	157
Легладеноощия	Брой	60 955	60 485	56 206	56 319	45 172
Стаи	Брой	80	89	77	82	80
Реализирани нощувки	Брой	1 403	2 732	2 405	2 460	2 891
Пренощували лица	Брой	949	1 360	971	1 084	951
Приходи от нощувки	Левове	30 997	58 431	46 640	50 896	59 144

Средства за подслон и места за настаняване

Източник: ТСБ– Смолян

От таблицата се вижда, че средствата за подслон през последните години се е увеличил като за 2014 г те са 18, а леглата са 324 на брой. От 18 средства за подслон 8 са хотели като през последните години има увеличение на приходите от нощувки както и реализираните нощувки. Като цяло се наблюдава положителна тенденция по отношение на легловата база.

Природните забележителности на територията на общината са:

Буйновско ждрело

Река Буйновска, извираща от подножията на връх Каинчал, на самата граница с Р Гърция, /в някои нови карти се среща като горното течение на р. Кричим/ повела водите си като малък ручей, образува красиви меандри сред обширните ливади на местността „Попини

лъки”. Преминава покрай Ягодинската пещера и навлиза в романтичен тесен каньон-небезизвестното Буйновско ждрело, образувало се в резултат на неуморната работа на реката в продължения на милиони години – обявено за природна забележителност през 1971 г., със своите 10 км е най-дългото в страната и е включено в 100-те национални туристически обекта . Над ждрелото, след разклона за с.Ягодина, на 600 метра над тесният път, вдясно гордо издига снага отвесна скала - връх "Ушите" (висок 1503 м). Смайваща е гледката, която се открива от върха към Буйновското ждрело, вр. Чала, вр. Виденица и околните планински вериги. Варовитите скали на ждрелата са сред най – богатите местообитания на ендемични, редки и реликтни растителни видове в България. Реката все така буйна, на места укротена и пенлива, преди да достигне до Вълчия скок – най – импозантната и страховита част от ждрелото, преминава освен под многото бетонови мостове и под красив едносводов каменен мост, построен през далечната 1947 г., който все така здраво и стабилно стъпва на двата бряга на Буйновското ждрело, сполучливо се е слял с околният ландшафт, сякаш вечно е бил тук, премоства еднолентовият асфалтиран път-сменящ се ту от ляво ту от дясно на реката.

Лесно се разпознава „Вълчий скок”-тук скалите от двете му страни почти се допират, оставяйки тесен процепа към слънчевите лъчи. След 2 км по течението, р. Буйновска дава приноса си към микроязовир Тешел и се влива в р. Триградска, а двете реки след още 100 м образуват водослив с река Кастраклии (образувала също така живописният каньон Деринкоук - пресичащ резерват Кастракли”) и така оформят

Спортът спълноводният поток на средното течение на р. Кричим. Има безброй митове и легенди, които с основание са дали името на тази теснина –Вълчия скок.

Триградско ждрело

Триградското ждрело се намира на територията на Община Девин, но до него лесно се достига и по международния туристически маршрут през село Ягодина. Над речното легло на река Триградска се издигат величествени отвесни варовити стени с височина до 290 м, заграждащи от всички страни късче небе от простора. Триградска река излива водите си в 40 – метров водопад в Бучащата зала на пещерата Дяволско гърло, изчезва във подземни зали, за да се появи извън пещерата, като буен извор.

Пропадналата пещера "Дяволското гърло" представлява огромна зала с размери на олимпийски стадион. Стародавна легенда разказва, че именно от тук Орфей е поел към подземния свят за среща с любимата си Евридика.

Ягодинската пещера – перлата на родопските пещери, очарова посетителите в благоустроения за посещения от туристи участък с уникални карстови образования - вълшебна приказка от подземни форми и багри. Проучването ѝ започва през 60 – те години на ХХ век под ръководството на Димитър Райчев от Чепеларе – пионер на пещерните изследвания в Средните Родопи. Общата дължина на галериите ѝ надхвърля 10 500 м. Благоустроеният за посещения от туристи участък е с дължина 1100 метра. Посетителите могат да се любуват на разнообразни карстови форми – сталактити, сталагмити, сталактони, дендрити, пещерни перли, драперии, оцветени фасетки, наподобяващи леопардова кожа. По благоустроеното трасе в пещерата се преминава през няколко зали, всяка от които очарова туристите със своята неповторимост.

Пещерно жилище

Значителен брой от пещерите в района са обитавани от 4 000 – 3 500 г. пр. Хр. Забележително е пещерното жилище в естествения вход на Ягодинската пещера. До там се достига по благоустроена пътека с дължина 270 м, започваща от асфалтовото шосе за село Буйново. Разкритията от археологическите разкопки, извършени през 70 – те години на ХХ век, показват бита и материалната култура на праисторическите обитатели на райони. Намерените шест огнища , останки от вертикални станове, керамика и хромели за стриване

на жито дават образна представа за живота на първо Родопската дъща е уникално дървено съоръжение, изработено в близост до река. Състои се от две части – дървен улей, по който се довежда чиста вода и дървен съд с форма на обърнат пресечен конус. Водата пада от високо в единия край на съда и създава водовъртеж. Дъщата се ползва за валяне на нови вълнени тъкани (одеяла, черги, диплари). В продължение на два три часа те се въртят под ударите на водната струя, за да станат по – здрави, меки и със светли цветове. Такава дъща може да се види на 4 км. южно от Борино в местността Хайдушки дол.

Връх "Виденица" - Гъоз тепе

Връх „Виденица” е висок 1652 м и се намира в близост до село Чала-на 3 км югозападно, в община Борино. Познат е още като връх Гъоз тепе. Д-р Иречек проявява интерес към този връх в Западните Родопи и говори за присъствието на тракийското племе беси там. Хронологията на посещението на Виденица говори за големия интерес, а археологическите разкопки, продължаващи повече от 120 години, дават основание да се направи предположение за прорицалище на бог Дионис.

Времето е измило доста от скалните масиви, но са видими скални площадки, стена от сух зид. Мястото има енергийна сила и лековита вода. Бесите са жречески род от тракийското племе на Сатрите, пазители на Светилището на Дионис, което според античните сведения се е намирало в Родопите.

По време на експедицията „Родопи 2002 - храмът на бог Дионис” е открита мраморна глава на императрица Юлия Паула-съпруга на римският император лигабал-известен още като Варий Авит Басиан, управлявал 5 години провинцията от 218 до 222 г. От върха се разкриват впечатляващи гледки към море от зелени гори, обширни високопланински пасбища с острови от величествени скали, както и при ясно време се вижда Бяло море, върховете на Пирин, вр.Перелик и др

Има туристическа пътека от с. Чала, водеща към върха, която минава покрай т.н. Сеферов чучур /Лековитата вода /, където туристът може да си отпочине и поеме глътка въздух, преди да почне катеренето на върха. Мостът е скална арка, издълбана за милиони години от водите на река Чатак дере. Височината на моста е 18 м, отвор 6-метра, дебелина на скалата -3-4 метра. От моста могат да се видят участъци от страховитото ждрело на река Чатак дере.

Природен парк "Кастраклий" и Ловно стопанство "Извора"

Резерватът "Кастраклий", с площ 124 ха е разположен изцяло на територията на Горско стопанство – Борино. Под закрила са поставени вековна черноборова гора, много ендемични растителни видове и скални групи. Недалеч от резервата се намират дивечовъдно стопанство "Извора" и малък язовир.

Изводи

- Регионът на община Борино притежава специфични природни и антропогенни ресурси с възможност за интегрирането им към алтернативните форми на туризъм;
- Регионът е екологично чист със запазена природа и биоразнообразие – ценен ресурс за развитие на екологичен туризъм;
- Разнообразният релеф и пещерните образувания са атракция, която е типична за региона, като условията предпоставят развитието на природно-познавателен и спелеоложки туризъм.
- Налице са условия, които предполагат и развитие на нестандартни специализирани видове туризъм като билкарство, етно туризъм и др .
- Тенденция към увеличаване информираността на крайните потребители за ресурсите, потенциала и новите туристически продукти на района.

- Като цяло община Борино има възможност да развива три макро ниши като екологичен, планински и селски туризъм и множество микро ниши като орнитоложки, спелеоложки, кулинарен, екстремн туризъм и т.н., едновременно диверсифицирайки единен туристически продукт на региона, но с възможност и за концентрация на собствени нишови продукти. Благоприятният климат и ресурси водят до възможност за развитие на промоционален микс на региона с цел равномерно натоварване на туристическите ресурси;
- Изграждане на комплексен туристически продукт в общината, който е преди всичко регионален по обхват.
- Недостатъчно финансови и трудови ресурси за развитие на туризма в общината;
- Неизползване на природните дадености за развитие на общината и туризма;

11. Екологично състояние

Община Борино се отличава с изключително чиста околна среда -незамърсени води, въздух и почви, сравнително добре развита и поддържана зелена система. Основна цел ще бъде да се запази това състояние на параметрите на околната среда и да се работи за тяхното подобряване. Екологичният анализ показва, че състоянието на околната среда е предпоставка за развитието на Община Борино.

В сферата на околната среда и природните ресурси се наблюдават няколко положителни промени, които като цяло определят промяната в положителна посока.

Висок е делът на защитените територии, които попадат в рамките на територия на общината – 100% от територията на Община Борино попада в екологичната мрежа НАТУРА 2000, горите в територията са сертифицирани по международна система за качество, която гарантира устойчивото стопанисване на горските ресурси и голяма част от територията е класифицирана като „земи с висока природна стойност”.

11.1 Замърсяване на въздуха

На територията на Община Борино няма изграден пункт за непрекъснат мониторинг на качеството на атмосферния въздух (КАВ) към Националната система за мониторинг на околната среда (НСМОС) или местна система за наблюдение и контрол на КАВ. На територията на общината не са извършвани (предоставени) периодични (индикаторни) измервания на нивата на основните показатели, характеризиращи КАВ в приземния слой, съгласно чл.4, ал.1 на ЗЧАВ, с мобилна автоматична станция (МАС) или ръчни пробовземания в постоянен пункт за мониторинг. Поради липсата на каквито и да е измервания на нивата на основните показатели, характеризиращи КАВ в приземния слой на Община Доспат, не може еднозначно да се каже, какво е състоянието на АВ в района. На територията на Община Борино няма големи промишлени източници/емитери на вредни вещества в АВ, както и интензивен автомобилен транспорт. Основният източник на емисии на вредни вещества се явява отоплението на битови, административни и стопански сгради през зимния период на годината, като в общинските сгради това са предимно нафта и дърва. В частните домове се използват предимно дърва. Емисиите които се генерират са ФПЧ10 (свързаните с тях полициклични ароматни въглеводороди), серни оксиди, въглероден оксид, азотни оксиди и бензен. Други източници на емисии на територията на общината се явяват, транспорта, дървопреработващите предприятия/ цехове, селскостопанската дейност и др.

Други вероятни източници на емисии на територията на общината, които биха довели до генериране на вредни вещества в АВ са горските пожари, необоснованото изгаряне на отпадъци (без оползотворяването на генерираната енергия) от растителен произход от дървопреработващата и селскостопанската дейност, както и нерегламентираното изхвърляне и запалване на ТБО. Съгласно годишните отчети на РИОСВ - Смолян и РЛ Смолян няма данни за замърсяване на атмосферния въздух на територията на общината над ПДК за

страната по съответните показатели за чистота на АВ. На територията на общината и съседните общини няма големи промишлени замърсители. От друга страна, наличието на обширни горски масиви в региона допринасят за пречистването и доброто качество на въздуха. Ето защо можем да заключим, че качеството на въздуха на територията на Община Борино отговаря на нормативните изисквания за опазване на човешкото здраве.

11.2 Замърсяване на водите

По-големите водни обекти на територията на Община Борино са река Буйновска и р. Боринска, както и малък язовир в местността „Кастракли”. Качествата на повърхностните и подземни води в територията се определят като добри. Повърхностните водоизточници са с качества, пригодни за водоползване. По физико - химични показатели водата от водоизточници, съгласно анализите на „Ви К., - ЕООД - Смолян и РИОСВ - Смолян отговаря на нормите за питейна вода. Помикробиологични показатели, обаче суровата вода от почти всички водоизточници не отговаря на БДС 2823/1983 и се налага да бъде извършвано обеззаразяване чрез хлориране, за да се достигнат нормите за питейна вода. Не са установени замърсявания на питейни водоизточници от отпадъчни води, изпускани от населени места и предприятия.

На територията на общината няма определени пунктове за извършване на мониторинг на водите.

Физико – химичен мониторинг – повърхностни води

Повърхностните води на територията на РИОСВ-Смолян се изследват от Регионална лаборатория – Смолян всяко тримесечие. Наблюдението на състоянието включва вземане на водни проби и лабораторни анализи на пробите, издаване на протокол от Регионална лаборатория /РЛ/ - Смолян и анализ на получените данни. В промишления сектор с най-голяма степен на замърсяване са отпадъчните води от хранително-вкусовата промишленост. Замърсяването е с органичен характер по показатели рН, БПК₅, НВ, общ азот, общ фосфор. Емитери в отрасъл хранително-вкусова промишленост на територията на общината са МПП „Кери” ООД и МПП ЕТ „УЛАН-Джамал Уланов”. Обектите са с изградени пречиствателни станции с биологичнопречистване.

Хидробиологичен мониторинг

РИОСВ – Смолян извършва хидробиологичен мониторинг на повърхностни води, включен в Националната система за хидробиологичен мониторинг. При анализа на пробите се използва Биотичен индекс (БИ) за оценка качеството на повърхностните течащи води с пет степенна скала. Този метод дава интегрална оценка на замърсяването за дълъг период от време чрез анализ на съобществата от дънни макроорганизми (макрозообентос). Най-високата стойност БИ-5 е за най-чисти води, неповлияни от човешката дейност, докато БИ-1 е за изключително тежко замърсени води.

Основната причина за замърсяване на водите на територията на община Борино е липсата на изградени съоръжения за пречистване на отпадъчните води от населените места в общината. Отпадните води се заустват без пречистване - директно в реките.

Проблемът може да се реши с изграждането на ПСОВ в с. Борино и модулни пречиствателни станции в останалите селища.

Друга причина, която влияе косвено и в по-малка степен върху замърсяването е безконтролното изхвърляне на отпадъци и съществуването на нерегламентирани сметища в речните легла.

11.3 Замърсяване на почвите

Почвите в региона са изключително разнообразни по характер на стопанисване и ползване. Съгласно картата за райониране на почвите в България, Община Борино попадат в агроекологическия район на кафявите горски почви. Като почвен вид преобладават кафявите горски и канелените горски почви. По механичен състав тези почви са пясъчливо-глинести и глинесто-пясъчливи, рохкави. Характерното за почвите в региона е, че те са със сравнително слаб, повърхностно разположен хумусен слой, а наклона на терена е значителен. Почвите се характеризират със слабо до средно плодородие. Хумусният им хоризонт има малка мощност (10-20 см), а профилът 40 - 60 см. Съдържанието на органичното вещество е ниско и определя почвите в двете общини като слабо хумусни. Наличието на хумус е в граници от 1.14 - 4.15 %. Почвената реакция е от слабо до средно кисела. Проблем за общината е моно културното отглеждане на картофи върху едни и същи площи без сеитбообращение, както и ползването на семена без установен произход в резултат, на което на отделни площи е разпространен паразитът нематода. Заразените площи постепенно се увеличават, проблемът се задълбочава ежегодно.

Основният начин за борба с паразита е да се преустанови отглеждането на картофи на заразените площи в продължение на няколко години. Голямата разпокъсаност на обработваемите площи е пречка за ефективното, високо технологично и интензивно земеделие.

По данни на РИОСВ през последните години към съществуващите нарушени площи в общината няма допълнително нарушени, както няма и рекултивирани. На територията на общината има изоставени земеделски земи върху стръмни склонове, които са застрашени от ерозия и следва да бъдат залесени като предпазна мярка.

Налице е естествен процес на превръщане на част от изоставените земеделски земи в гори чрез самозалесяване. Като цяло почвите в района на общината са чисти. Няма данни за замърсени земеделски земи от промишлени дейности. Земеделските земи са с висока природна стойност, което предоставя възможност за допълнителни плащания по агроекологичната схема, ако се спазват съответните условия, но повечето земеделските производители не са запознати с тези възможности.

Причини за доброто екологично състояние на почвите е отсъствието на промишлена дейност, както и липсата на интензивна селскостопанска дейност.

Поради липсата на детайлни данни обаче е необходимо да се извърши цялостно проучване и картиране на почвите в общината за евентуални замърсявания с нитрати, тежки метали и др. При сегашната структура и мащаб на основните икономически дейности не се очаква негативно въздействие върху състоянието на почвите в бъдеще.

Въпреки това, при планиране на икономическото развитие на общината - развитие на туризъм, селско и горско стопанство трябва да се ма предвид възможността за проявление на подобни процеси

11.4 Управление на отпадъците

На територията на Община Борино се генерират битови, строителни, производствени и опасни отпадъци. Най- голямо е количеството на битови отпадъци, които се формират от домакинствата, предприятията, търговията и др. Основни проблеми на общината през последните години са: неспазване на технологичните изисквания при депониране на ТБО, ликвидиране на нерегламентираните сметища, организацията по събирането и транспортирането на ТБО, липса на разделно събиране в по-малките населени места и последващо рециклиране. Единствения начин за обезвреждане на отпадъците на територията на община Борино е депонирането им на общинското депо за ТБО в местността "Руднична кариера" с. Барутин на 6 км южно от гр. Доспат, община Доспат. Населените места в общината са обхванати на 100% от организирано сметосъбиране. Почистването на уличната

мрежа се извършва със специализирана техника. Наличните съдове за ТБО са кофи тип „Мева” 0,11 м³ (1268 бр.), контейнери тип „Бобър” (50 бр.) и 15 комплекта контейнери за разделно събиране на ТБО.

Границите на районите и честотата на сметосъбиране и сметоизвозване са определени със Заповед на Кмета на Община Борино. Община Борино е сключила договор за въвеждане на разделно събиране на отпадъците от опаковки с „ЕКОПАК БЪЛГАРИЯ” АД на 25.02.2008г. Към момента системата за разделно събиране на отпадъците обхваща само с. Борино. Част от опасните отпадъци, които се генерират на територията на община Борино се предават на лицензирани фирми за оползотворяване, а тези, които не могат да се оползотворят на този етап, се съхраняват на територията на предприятията. Тези отпадъци се съхраняват временно при определени безопасни условия до решаване на въпроса с тяхното третиране на национално ниво. Точни данни за тяхното състояние се предоставя ежегодно на РИОСВ – Смолян посредством информационни карти, съгласно Наредба № 9 от 28.09.2004г. за реда и образците, по които се предоставя информация за дейностите по отпадъците.

Неорганизираните сметища в последните години са едни от много сериозните и трудно разрешими проблеми в общината. Причините за това са грубото неспазване на законите и ниско екологично съзнание на обществеността. Забелязва се, че дори и след проведени кампании по ликвидиране на тези замърсявания, след време те отново се появяват на различни места. Независимо дали замърсяването е предизвикано от изоставени или неконтролирани отпадъци, то представлява риск, защото може да се разпространява чрез водите и въздуха. Нерегламентирани сметища и старите замърсявания представляват една саморазвиваща се система с живот докъм 50 години. Особено вредни въздействия оказват биогазовете (метан и въглероден диоксид, по-малко сероводород и др.) и отпадъчните води, получени от самите отпадъци и от просмукващите се води. Тези явления могат да доведат до:

- samozапалване на изоставените сметища;
- замърсяване подземните и повърхностни води;
- концентриране на гризачи и птици, които се хранят от отпадъци и разнасят зарази;
- разпиляване на старата смет

Проблеми:

- изхвърляне отпадъци на произволни места край пътища, дерета, върху земеделски и горски земи, край промишлени и строителни площадки, населени места и места за отдих и туризъм;
- много от депата и сметищата се намират на неподходящи места, в близост до нас. места, вододайни зони и защитени обекти;
- не са предприети мерки за ограничаване на замърсяванията/липса на изолация по дъното и стените/;
- закриване на депа и сметища без да се извърши почистване и отстраняване на отпадъците;

Тенденциите за нивата на образуване на БО, СО, ПО и ОО могат да бъдат обобщени както следва:

- Количествата на образуваните битови отпадъци ще нарастват, в резултат на очаквания икономически растеж, повишаване на доходите и потреблението на домакинствата. Независимо от това, може да бъде предположено стабилизиране на количествата БО, отчитано от общинската администрация, в резултат на засилване на контрола от нейна страна и подобряване качеството на постъпващата информация.

- При определянето на тенденциите за образуването на производствени неопасни отпадъци следва да се отчетат колебанията в дейността на различните промишлени сектори и големите генератори на отпадъци. Бъдещото развитие на отраслите, които са основни причинители на отпадъци, като енергетика (ТЕЦ), машиностроителната, текстилната и хранително-вкусовата промишленост, ще бъде определящо за общото количество на образуваните отпадъци.
- В средносрочен и дългосрочен аспект може да бъде прогнозирано намаляване на количествата на образуваните опасни отпадъци, в резултат на изпълнението на мерките, предвидени в съответните фирмени програми, свързани с предотвратяване на образуването и намаляване съдържанието на опасни вещества в отпадъците.

За намаляване на рисковете от замърсяване и обезпечаване развитието на природно-културния туризъм в региона е разработена и се изпълнява Програма за управление на отпадъците (2012-2015). Община Борино има изготвен идеен проект за въвеждане на компостиране. Целта на проекта е най-рационално оползотворяване на бързо разградимите биологични отпадъци от поддържането на зелената система на общината и образуваните при гражданите градински отпадъци, които към настоящия момент се депонират на депото за ТБО в с. Барутин.

II. Прогнози за развитие

1. Демографска характеристика на община Борино - състояние и тенденции в развитието

В голяма част от общините в страната са налице трудни за преодоляване проблеми с икономически и социален характер. В резултат на цялостното негативно демографско развитие, наблюдаваната ситуация в общината не прави изключение от проявяващите се национални тенденции в демографското развитие.

Настоящата демографска характеристика акцентира върху състоянието на човешкия фактор в ролята на ключов елемент в развитието на дадена територия. Анализът на основните демографски показатели¹ представлява неотменен елемент, посредством който можем да определим наблюдаваните тенденции в развитието и да обвържем протичащите демографски процеси с възможностите за развитие на територията.

Наблюдаваният основно негативен темп на демографските процеси на национално ниво, се проявява и на по-ниските териториални нива в страната - регионално², областно, общинско. Неблагоприятните процеси на обезлюдяване, застаряване, стеснена репродуктивна нагласа и нестабилна социална сигурност на населението, съпътстват развитието на голяма част от териториалните единици в страната. Особено тревожно в случая се явява, че успоредната проява на тези негативни процеси ще окаже цялостен неблагоприятен ефект върху бъдещото демографско развитие на голяма част от териториалните единици в страната.

Отчетените стойности на показателите, характеризиращи динамиката на населението, раждаемостта, смъртността, естествения и механичен прираст в община Борино потвърждават, че територията не прави изключение от наблюдаваната негативна тенденция на демографско развитие в страната.

Всички данни, използвани при разработването на настоящия анализ са предоставени

¹ Брой и гъстота на населението, раждаемост, смъртност, естествен и механичен прираст, полово-възрастова, етническа, конфесионална, образователна структура на населението.

² Регионално - район от ниво 2

от Общинска администрация и от официални публикации на Националния статистически институт /НСИ/.

• **Брой и гъстота на населението**

По данни от последното преброяване на населението, към 01.02.2011 г. на територията на община Борино живеят 3 641 д., от които 1 857 д. /51,0%/ мъже и 1 784 д. /49,0%/ жени. Отчетеният брой жители на местно ниво формира 3,0% от населението на област Смолян, 0,2% от населението на Южен Централен район от ниво 2 и 0,05% от това на национално ниво.

В периода между последните две преброявания на населението, проведени през 2001 и 2011 г., жителите на община Борино бележат спад в порядъка на 468 д., равняващи се на 11,4% - от 4 109 д. към 01.03.2001 г., на 3 641 д. към 01.02.2011 г. Посочената отрицателна относителна стойност в динамиката на населението, отрежда на изследваната територия потрешна позиция спрямо тази за България /-7,1%/ и за Южен Централен район от ниво 2 /-8,0%/. Отчетената стойност на показателя на местно ниво, е по-благоприятна спрямо средната за област Смолян /-13,1%/.

Таблица 46

	Брой на населението към:			Прираст /%/	Прираст /%/
	01.03.2001 г.	01.02.2011 г.	31.12.2014 г.	2001-2011 г.	2001-2014 г.
България	7 928 901	7 364 570	7 202 198	- 7,1%	- 9,2%
Южен Централен район	1 608 102	1 479 373	1 445 836	- 8,0%	- 10,1%
Област Смолян	140 066	121 752	113 984	- 13,1%	- 18,6%
Община Борино	4 109	3 641	3 362	- 11,4%	- 18,2%

. Динамика на населението в периода 2001-2014 г.

Източник: Национален статистически институт, <http://www.nsi.bg/>

В периода 01.03.2001 г. - 31.12.2014 г. жителите на община Борино намаляват със 747 д., които формират отрицателен прираст от 18,2%. Отчетеният относителен прираст се отличава с по-неблагоприятна стойност спрямо тази за страната и за района от ниво 2. Отнасяйки стойността на местно ниво към средната за областта, следва да отбележим, че в изследвания период област Смолян се отличава с по-висок отрицателен относителен прираст /-18,6%/.

Негативната тенденция на намаление в броя на жителите на местно ниво, наблюдавана в периода 2000-2011 г. продължава и понастоящем. Според последните данни за протичащите демографски процеси в страната, в периода 01.02.2011 г. - 31.12.2014 г., населението на община Борино намалява с 279 д., равняващи се на 7,7%.

Броят на жителите на местно ниво към 31.12.2014 г. е в порядъка на 3 362 д., от които 1 693 д. мъже и 1 669 д. жени. Тоест, съотношението между мъжете и жените към посочената дата е 50,4% : 49,6% в полза на мъжкото население. От посочените стойности става ясно, че в периода 01.02.2011 г. - 31.12.2014 г. относителният дял на мъжете намалява с 0,6 процентни пункта.

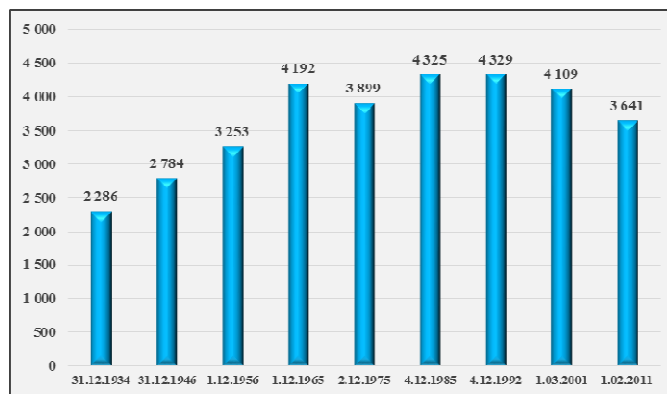
Към 31.12.2014 г. населението на община Борино формира 2,9% от жителите на област Смолян /113 984 д./, 0,2% от населението на Южен Централен район от ниво 2 /1 445 836 д./ и 0,05% от това на страната /7 202 198 д./. Отчетеният брой на населението към разглежданата дата, отрежда на община Борино последно място по показателя „брой население“ сред 10-те общини в обхвата на област Смолян.

С цел очертаване на наблюдаваната тенденция в демографското развитие на общината, следва да проследим динамиката в броя на населението за достатъчно дълъг времеви период. Представената фигура проследява броя на жителите на община Борино към

датите на всички преброявания в страната, проведени в 77 годишния период 1934-2011 г.

Фиг.4

Динамика на населението на община Борино по преброявания за периода 1934-2011 г.

* Посочените данни в периода 1934-1965 г. отговарят на показателя „налично население“. Данните в периода 1965-2011 г. се отнасят до показателя „постоянно население“ към датата на проведеното преброяване.

Източник: Национален статистически институт, <http://www.nsi.bg/>

Броят на населението се характеризира с постепенен ръст в периода 1934-1965 г., като към 1.12.1965 г. достига стойност от 4 192 д. Към датата на следващото преброяване /2.12.1975 г./ жителите на община Борино са в порядъка на 3 899 д. - в периода между разглежданите две последователни преброявания /1965-1975 г./ населението намалява с 293 д, равняващи се на 7,0%. В периода между следващите две преброявания /1985-1992 г./ се отчита нарастване в броя на населението, като към 4.12.1992 г. жителите на местно ниво достигат най-голям брой за изследвания 77 годишен период - 4 329 д. В периода 2001-2011 г. /последни две преброявания в страната/ се наблюдава постепенен спад в броя на населението на община Борино, като към датата на последното преброяване /01.02.2011 г./ този брой достига 3 641 д. Намалението на населението между годината с отчетен най-голям брой жители на местно ниво /1992 г. - 4 329 д./ и последната 2011 г. /последно преброяване в страната/, е в порядъка на 688 д., равняващи се на близо 16,0%.

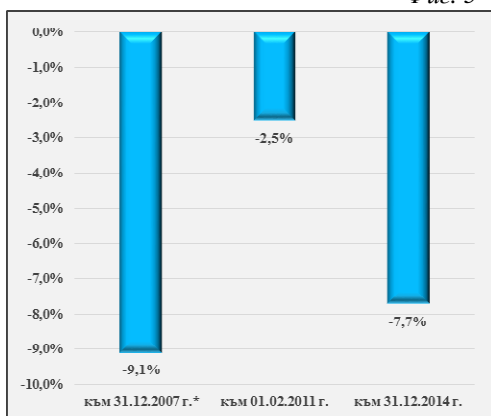
Динамиката на населението в община Борино следва да се проследи от гледна точка на абсолютния и относителен прираст на населението в периода 2001-2014 г. В посочения период броят на населението, е разгледан към следните дати:

- 1 **01.03.2001 г.** - проведено предпоследно преброяване на населението в страната;
- 2 **31.12.2007 г.** - реперна година /членство на България в Европейския съюз/;
- 3 **01.02.2011 г.** - последно преброяване на населението;
- 4 **31.12.2014 г.** - последни статистически данни за протичащите демографски процеси.

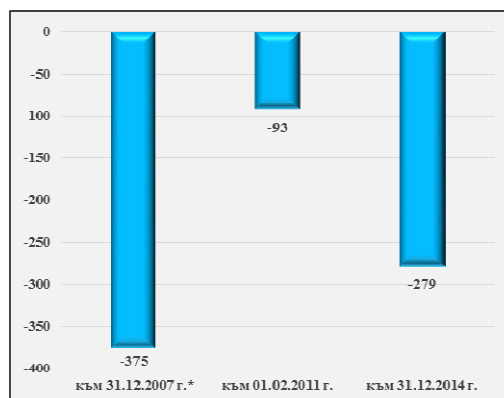
В периода между предпоследното преброяване на населението /2001 г./ и годината на членство на България в ЕС /2007 г./, населението на община Борино бележи спад с 375 д., които се равняват на отрицателен прираст в порядъка на 9,1%. В периода 31.12.2007 г. - 01.02.2011 г. жителите на изследваната територия намаляват с 2,5% /93 д./ - от 3 734 д. към 31.12.2007 г., на 3 641 д. към 01.02.2011 г. В резултат на продължаващата проява на наблюдаваните неблагоприятни демографски процеси на местно ниво, в периода 01.02.2011 г. - 31.12.2014 г. /последно преброяване и последни статистически данни за демографските процеси/ населението продължава да намалява, като отчетеният спад е в порядъка на 279 д., равняващи се на 7,7%.

Фиг. 5

Фиг. 6

Относителен прираст на населението на община Борино в периода 2007-2014 г. /в ляво/
Абсолютен прираст на населението на община Борино в периода 2007-2014 г. /в дясно/

* спрямо 01.03.2001 г.

към 01.02.2011 г. - спрямо броя към 31.12.2007 г.; към 31.12.2014 г. - спрямо броя към 01.02.2011 г.

Източник: Национален статистически институт, <http://www.nsi.bg/>

Важен структурен елемент на извършваната демографска характеристика представляват териториалните особености в разпределението на жителите на община Борино по населени места. Към 01.02.2011 г. с най-голям брой жители се отличава общинския център - село Борино с население в порядъка на 2 512 д. На следващо място по брой население се нарежда с. Ягодина със значително по-малък брой население към разглежданата дата - 501 д. С най-малко жители се отличава с. Кожари, на чиято територия към 01.02.2011 г. живеят 97 д.

В периода между последните две преброявания от 2001 и 2011 г., броят на населението намалява на територията на всички пет населени места в териториалния обхват на община Борино.

С най-тревожна стойност на относителния прираст на населението се отличава с. Кожари /-30,7%/, като поради малкия брой жители на територията на населеното място /97 д./ посочената относителна стойност се формира от 43 д. В разглеждания период, с най-нисък отрицателен относителен прираст на намаление на населението се отличава с. Борино с отрицателен прираст в порядъка на -8,5%. Поради големия брой жители на населеното място /на фона на останалите села в общината/, отчетената най-ниска относителна стойност формира първо място по абсолютно намаление /брой/ на населението: -233 д. Към 01.02.2011 г. броят на населението на общинския център формира 69,0% от жителите на местно ниво.

Таблица 47

	Населено място	Брой на населението		Прираст /%/	Прираст /бр./
		към 01.03.2001 г.	към 01.02.2011 г.	2001-2011 г.	2001-2011 г.
1.	с. Борино	2 745	2 512	- 8,5%	- 233
2.	с. Буйново	439	362	- 17,5%	- 77
3.	с. Кожари	140	97	- 30,7%	- 43
4.	с. Чала	205	169	- 17,6%	- 36
5.	с. Ягодина	580	501	- 13,6%	- 79

Динамика на населението на община Борино по населени места /01.03.2011 г. - 01.02.2011 г./

Източник: Национален статистически институт, <http://www.nsi.bg/>

Гъстотата на населението /д/км²/ е основен показател, който разкрива спецификата на протичащите демографски процеси на дадена територия. Към 01.02.2011 г. средната гъстота на населението на община Борино е 21,0 д/км². Посочената стойност е по-ниска от средната за България /66,3 д/км²/, за Южен Централен район /66,1 д/км²/ и за област Смолян /38,1

д/км²/.

В резултат на отчетеното намаление в броя на жителите на общината в периода 01.02.2011 г. - 31.12.2014 г., се констатира промяна и в гъстотата на населението, която към 31.12.2014 г. достига стойност от 19,4 д/км². Тоест, в периода между последното преброяване на населението от 2011 г. и последните статистически данни за демографските процеси в страната /31.12.2014 г./, средната гъстота на населението в община Борино намалява с 1,6 д/км².

Таблица 48

	Територия /км ² /	Население - брой		Гъстота на населението /д/км ² /	
		01.02.2011 г.	31.12.2014 г.	01.02.2011 г.	31.12.2014 г.
България	111 001,9	7 364 570	7 202 198	66,3	64,9
Южен Централен район	22 365,1	1 479 373	1 445 836	66,1	64,6
Област Смолян	3 192,8	121 752	113 984	38,1	35,7
Община Борино	173,2	3 641	3 362	21,0	19,4

Средна гъстота на населението към 01.02.2011 г. /данни от последното преброяване/ и промяна в стойностите на показателя към 31.12.2014 г.

Източник: Национален статистически институт, <http://www.nsi.bg/>

• **Раждаемост и смъртност на населението**

Стойностите на показателите, характеризиращи процесите на раждаемост и смъртност на населението, се намират в пряка връзка от влиянието на множество фактори със социално-икономически и демографски характер. В настоящата демографска характеристика са анализирани показателите: брой живородени деца, брой живородени брачни и извънбрачни деца, коефициент на раждаемост, брой умирация, коефициент на смъртност.

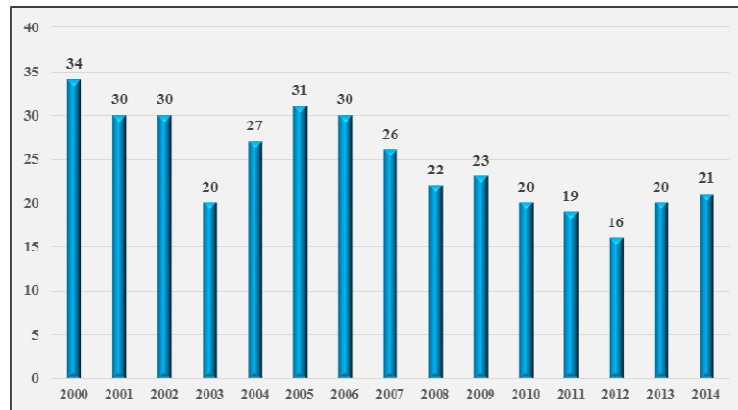
Стойностите на посочените показатели следва да се разглеждат в контекста на тяхната роля на „пряко отражение“ на средата на живот на жителите на дадена територия /жизнен стандарт, качество на живот, образование, достъп до здравеопазване, социална стабилност/, както и на особеностите на репродуктивни нагласи на населението.

В периода 2000-2014 г. живородените деца в община Борино варират между 16 бр. през 2012 г. /най-ниска стойност/ и 34 бр. през първата година в периода 2000 г. /най-благоприятна стойност/. Живородените деца в общината през 2014 г. са в порядъка на 21 бр., равняващи се на 2,8% от живородените деца в област Смолян /738 бр./. Отчетената стойност на местно ниво отрежда на община Борино девето място по брой живородени сред 10-те общини в областта. С по-ниска стойност се отличава само община Баните с 15 бр. живородени деца през 2014 г.

В отделни години в периода 2000-2014 г., съотношението между живородените деца по пол варира - години с по-голям брой живородени момчета, се редуват с години, в които броят на живородените момичета взема превес. През 2014 г. разглежданото съотношение е в полза на живородените момичетата - 11 бр. /52,4%/, при стойност от 10 бр. /47,6%/ за живородените момчета.

Фиг.7

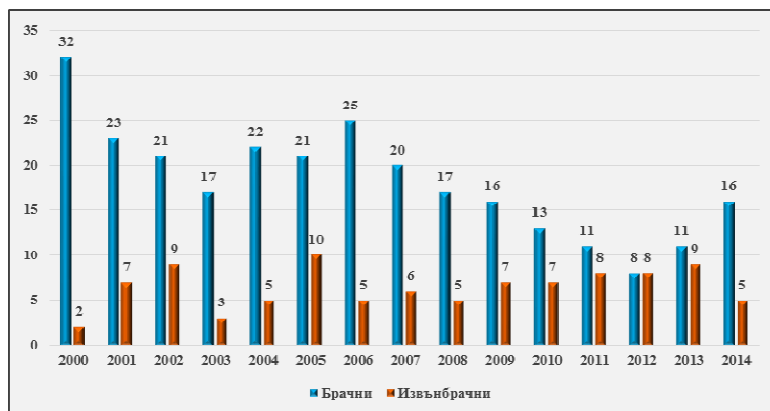
Брой живородени деца в община Борино в периода 2000-2014 г.

Източник: Национален статистически институт, <http://www.nsi.bg/>

Особеностите на репродуктивните нагласи на населението, следва да се проследят и от гледна точка на съотношението между живородените брачни и извънбрачни деца в общината. Делът на живородените брачни деца в община Борино е по-висок от този на живородените извънбрачни през всички 15 години в периода 2000-2014 г. Изключение прави само 2012 г. /годината с най-малък брой живородени/, когато броят на живородените брачни и извънбрачни деца е равен.

През 2014 г. съотношението между брачните и извънбрачните деца е 16 бр. брачни деца, съставляващи 76,2% от живородените на местно ниво, при 5 бр. извънбрачни деца, формиращи дял от 23,8%.

Фиг.8

Брой живородени брачни и извънбрачни деца в община Борино в периода 2000-2014 г.

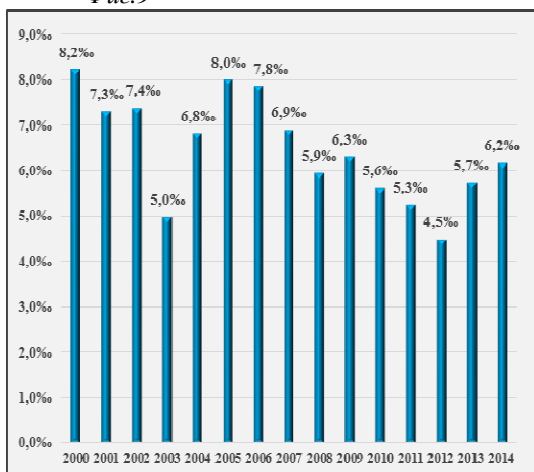
Източник: Национален статистически институт, <http://www.nsi.bg/>

В периода 2000-2014 г., коефициентът на раждаемост на населението в община Борино варира между 4,5‰ през 2012 г. /най-неблагоприятна стойност/ и 8,2‰ през 2000 г. /най-висока стойност/. Посочените години с най-ниска и най-висока стойност на коефициента съвпадат с годините с най-малък /16 бр./ и най-голям /34 бр./ брой живородени деца на местно ниво.

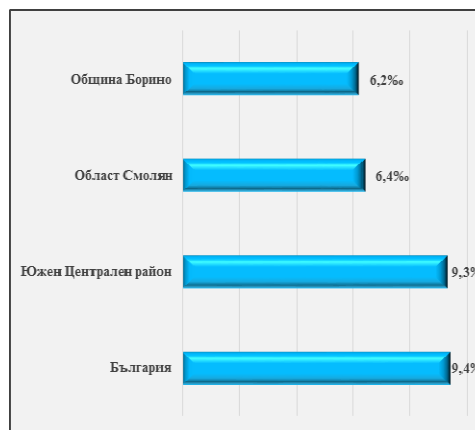
Коефициентът на раждаемост на населението през 2014 г. е в порядъка на 6,2‰, като отчетената стойност отрежда на общината по-неблагоприятна позиция спрямо тази за страната /9,4‰/, за района от ниво 2 /9,3‰/ и за областта /6,4‰/.

Фиг.9

Фиг.10

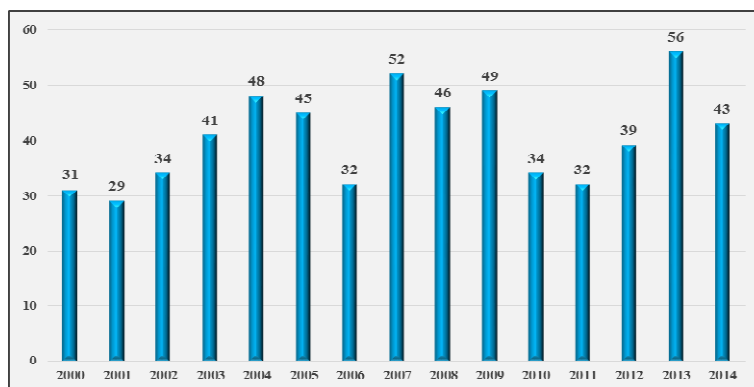
Коефициент на раждаемост на населението на община Борино в периода 2000-2014 г./от ляво/ Коефициент на раждаемост на населението през 2014 г. /национално ниво, ниво район от ниво 2, областно ниво, общинско ниво/ - от дясно

Източник: Национален статистически институт, <http://www.nsi.bg/>

В разглеждания период, броят на умираанията в общината варира между 29 д. през 2001 г. и 56 д. през 2013 г., когато са отчетени съответно най-ниската и най-високата стойност на показателя. Умиранията през 2014 г. са 43 д., които формират 2,6% от умираанията в област Смолян /1 637 д./ . Посочената стойност отрежда на общината последно място по брой умираания сред 10-те общини в областта.

Съотношението на умираанията в община Борино по пол, се отличава с по-голям дял на умираанията при мъжете през почти всички години в периода 2000-2014 г. През 2014 г. съотношението е в порядъка на 58,1% /25 бр./ - умираания при мъжете, при стойност от 41,9% /18 д./ - умираания при жените.

Фиг.11

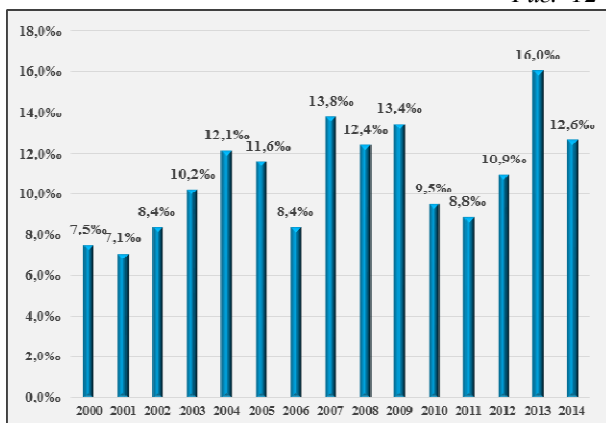
Умирания в община Борино в периода 2000-2014 г.

Източник: Национален статистически институт, <http://www.nsi.bg/>

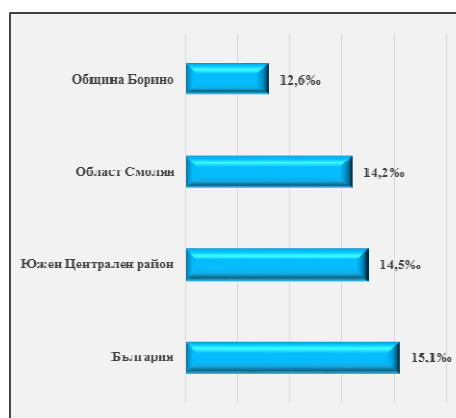
В изследвания период, коефициентът на смъртност на населението в общината варира между 7,1‰ през 2001 г. и 16,0‰ през 2013 г. Годишите, отличаващи се с най-ниска и най-висока стойност на коефициента на смъртност на местно ниво, съвпадат с годините с най-малък /29 бр./ и най-голям /56 бр./ брой умираания в община Борино.

Фиг. 12

Фиг.13

Коефициент на смъртност на населението на община Борино в периода 2000-2014 г. /от ляво/ Коефициент на смъртност на населението през 2014 г. /национално ниво, ниво район от ниво 2, областно ниво, общинско ниво/ -от дясно

Източник: Национален статистически институт, <http://www.nsi.bg/>

Коефициентът на смъртност на населението в общината през 2014 г. е в порядъка на 12,6%, като отчетената стойност отрежда на община Борино по-благоприятна позиция спрямо тази за страната /15,1%/, за района от ниво 2 /14,5%/, и за областта /14,2%/.

• **Естествен и механичен прираст на населението**

Естественят прираст на населението /разликата между брой живородени и брой умрели лица/ в община Борино, се отличава с положителна стойност само през първите две години в наблюдавания период /2000 и 2001г./ . С най-благоприятна стойност на разглежданото съотношение се отличава първата година в периода, когато броят на живородените надвишава този на умрелите с 3души. С най-тревожна стойност на естествения прираст се отличава 2013 г., когато стойността на показателя е в порядъка на - 36 души.

Таблица 49

2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Живородени														
34	30	30	20	27	31	30	26	22	23	20	19	16	20	21
Умрели														
31	29	34	41	48	45	32	52	46	49	34	32	39	56	43
Естествен прираст														
3	1	- 4	- 21	- 21	- 14	- 2	- 26	- 24	- 26	- 14	- 13	- 23	- 36	- 22

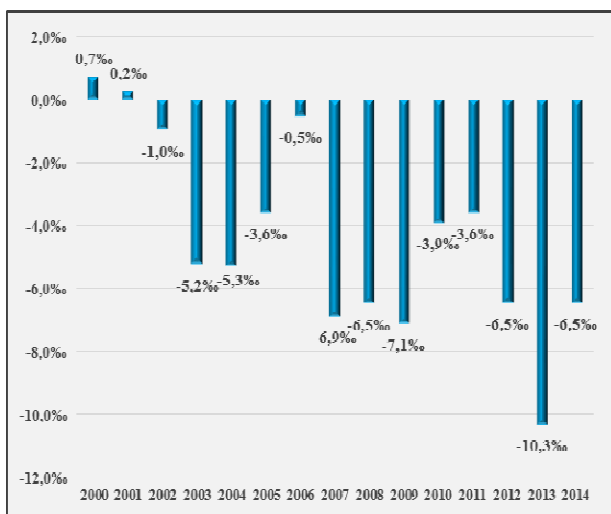
Естествено движение на населението на община Борино в периода 2000-2014 г.

Източник: Национален статистически институт, <http://www.nsi.bg/>

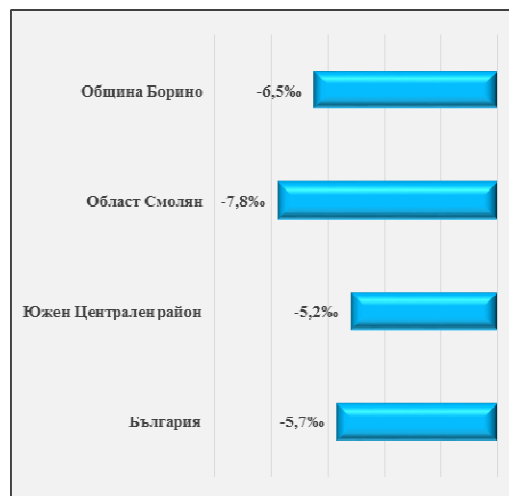
По-големият брой умирация спрямо броя на живородените, резултати в отрицателни стойности на коефициента на естествен прираст на населението в общината през всички години в периода 2002-2014 г. Най-благоприятна стойност на показателя е отчетена през 2000 г., когато коефициента е в порядъка на 0,7%. С най-тревожна стойност се отличава 2013 г., когато стойността на показателя достига -10,3%.

Фиг.14

Фиг.15

Коефициент на естествен прираст на населението на община Борино в периода 2000-2014 г. /от ляво/ Коефициент на естествен прираст на населението през 2014 г. /национално ниво, ниво район от ниво 2, областно ниво, общинско ниво/ - от дясно

Източник: Национален статистически институт, <http://www.nsi.bg/>

Отчетената стойност на коефициента за последната 2014 г. /-6,5%ol/, отрежда на община Борино по-тревожна позиция спрямо тази за България /-5,7%ol/ и за Южен Централен район от ниво 2 /-5,2%ol/, и по-благоприятна в сравнение със стойността за област Смолян /-7,8%ol/.

В периода 2000-2014 г. механичният прираст на населението /разлика между брой заселени и брой изселени лица/ в община Борино се отличава с отрицателна стойност през всички 15 години в изследвания период. С най-ниска отрицателна стойност се отличава първата година в периода, когато броят на изселените надвишава този на заселените лица със 7 д. От друга страна, най-неблагоприятна стойност е отчетена през 2010 г., когато механичният прираст на населението е в порядъка на -79 д. Стойността на показателя за последната 2014 г. /-63 д./ представлява третата най-тревожна стойност в изследвания период след стойностите, отчетени за годините 2010 /-79 д./ и 2005 /-74 д./.

Таблица 50

2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Заселени														
77	54	8	13	19	18	8	17	13	20	20	16	12	17	26
Изселени														
84	69	44	44	63	92	36	71	45	54	99	48	53	67	89
Механичен прираст														
- 7	- 15	- 36	- 31	- 44	- 74	- 28	- 54	- 32	- 34	- 79	- 32	- 41	- 50	- 63

Механично движение на населението на община Борино в периода 2000-2014 г.

* От 2007 г. механичното движение на населението включва не само вътрешната миграция, а и движението на лицата към и от страната

Източник: Национален статистически институт, <http://www.nsi.bg/>

• Полово-възрастова структура на населението

По данни от последното преброяване, към 01.02.2011 г. разпределението на населението в община Борино по пол, се отличава с по-голям брой на мъжете - 1 857 д.,

които формират дял от 51,0% от жителите на местно ниво, при стойност от 1 784 д. /49,0%/ за жените.

Към 01.02.2011 г. най-голям дял в структурата на населението на местно ниво формират хората на възраст между 50 и 54 години - 10,1% /366 д./, следвани от лицата на 45-49 години - 8,9% /324 д./. Броят на лицата във възрастовата група 0-4 години - 111 д., отрежда на жителите на тази възраст дял от 3,0% в структурата на населението на местно ниво, при стойност от 51 д., или 1,4% за хората, попадащи в категория „85+“ години.

Към 01.02.2011 г. разпределението на хората в отделните възрастови групи по пол, се отличава с по-голям дял на мъжете в почти всички възрастови групи от 0-4 години до 50-54 години включително. Изключение правят само три възрастови групи: 0-4 г., 30-34 г. и 35-39 г., при които се отчита по-голям дял на жените. С най-съществена разлика се отличава превесът на мъжете на възраст между 20 и 24 години, където техният дял е в порядъка на 63,1% /137 д./, при стойност от 36,9% /80 д./ за жените.

Във всички възрастови групи от 55-59 г. до 85+ години, жените се отличават с по-голям дял от този на мъжете. Най-значителна разлика в съотношението на представителите на отделните възрастови групи по пол, се отчита за хората на възраст между 75 и 79 години, където делът на жените е 59,6% /84 д./, при стойност от 40,4% /57 д./ за мъжете.

Таблица 51

Възраст	Общо	Мъже	Жени	% мъже	% жени
0 - 4	111	50	61	45,0%	55,0%
5 - 9	123	69	54	56,1%	43,9%
10 - 14	161	87	74	54,0%	46,0%
15 - 19	214	124	90	57,9%	42,1%
20 - 24	217	137	80	63,1%	36,9%
25 - 29	215	111	104	51,6%	48,4%
30 - 34	204	100	104	49,0%	51,0%
35 - 39	243	117	126	48,1%	51,9%
40 - 44	293	158	135	53,9%	46,1%
45 - 49	324	185	139	57,1%	42,9%
50 - 54	366	198	168	54,1%	45,9%
55 - 59	321	145	176	45,2%	54,8%
60 - 64	224	105	119	46,9%	53,1%
65 - 69	174	75	99	43,1%	56,9%
70 - 74	174	81	93	46,6%	53,4%
75 - 79	141	57	84	40,4%	59,6%
80 - 84	85	36	49	42,4%	57,6%
85 +	51	22	29	43,1%	56,9%
Общо	3 641	1 857	1 784	51,0%	49,0%

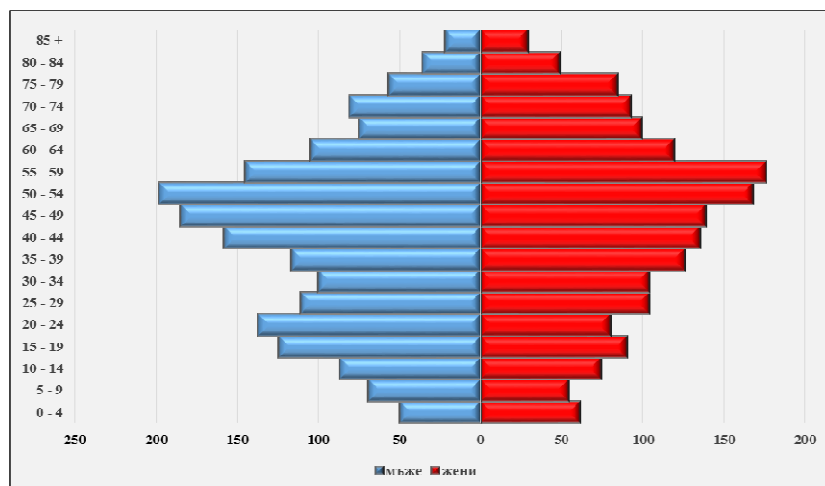
Полово-възрастова структура на населението на община Борино към 01.02.2011 г.

Източник: Национален статистически институт, <http://www.nsi.bg/>

Особеностите на полово-възрастовата структура на населението на община Борино към 01.02.2011 г. /брой на хората, попадащи в отделните възрастови групи и тяхното разпределение по пол/, са представени посредством полово-възрастова пирамида на населението.

Фиг.16

Полово-възрастова пирамида на населението на община Борино към 01.02.2011 г.

Източник: Национален статистически институт, <http://www.nsi.bg/>

Изясняването на особеностите на възрастовата структура на населението на общината по населени места, е важен елемент на демографската характеристика, посредством който можем да очертаем евентуални дисбаланси между броя на населението в отделните възрастови групи в общината. Населените места в община Борино, които се характеризират с по-голям брой население на възраст между 0 и 14 години, са селата Борино /284 д./ и Ягодина /52 д./.

С най-влошена възрастова структура се отличават селата Кожари и Чала с брой на населението във възрастовата група 0-14 години съответно 6 д. и 14 д., при стойност от 16 д. и 19 д. за хората на 70 и повече години.

Таблица 52

Населено място	Общо	0-4	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30-34
Община Борино /общо/	3 641	111	123	161	214	217	215	204
с. Борино	2 512	85	90	109	158	167	166	156
с. Буйново	362	5	10	24	22	18	20	11
с. Кожари	97	2	2	2	3	1	6	6
с. Чала	169	3	4	7	13	14	7	9
с. Ягодина	501	16	17	19	18	17	16	22

35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65-69	70 и повече	Населено място
243	293	324	366	321	224	174	451	Община Борино /общо/
179	201	224	252	222	144	98	261	с. Борино
26	31	43	29	30	23	25	45	с. Буйново
3	5	9	14	10	8	10	16	с. Кожари
11	15	15	19	18	7	8	19	с. Чала
24	41	33	52	41	42	33	110	с. Ягодина

Население по пол и възраст на територията на община Борино към 01.02.2011 г.

Източник: Национален статистически институт, <http://www.nsi.bg/>

Възрастовата структура на населението на община Борино следва да се проследи и от гледна точка на разпределението на жителите на общината в под, във и над трудоспособна възраст. Към 01.02.2011 г. лицата в трудоспособна възраст заемат първо място в структурата на населението с дял от 66,7%, равняващи се на 2 427 д. На второ място се нареждат хората в над трудоспособна възраст с дял от 21,7%, формиращи 789 д. от

населението на общината. С най-нисък дял се отличават лицата в под трудоспособна възраст - 11,7% /425 д./.

Таблица 53

	Население /брой/	Структура /%/
Под трудоспособна възраст	425	11,67%
В трудоспособна възраст	2 427	66,66%
Над трудоспособна възраст	789	21,67%
Общ брой население	3 641	100,00%

Население под, във и над трудоспособна възраст в община Борино към 01.02.2011 г.

Източник: Национален статистически институт, <http://www.nsi.bg/>

Намалението в броя на населението на местно ниво в периода 01.02.2011-31.12.2014 г., резултатира в промяна в дела на разглежданите категории население. Делът на лицата в трудоспособна възраст достига стойност от 64,5% /при дял от 66,7% към 01.02.2011 г./.

Посоченият дял на жителите в трудоспособна възраст на местно ниво се отличава с по-висока стойност от средната за страната /61,1%/. Хората в над трудоспособна възраст нарастват, като техният дял към 31.12.2014 г. е в порядъка на 24,4%, докато населението в под трудоспособна възраст намалява /11,2% към 31.12.2014 г., при стойност от 11,7% към 01.02.2011 г./.

Таблица 54

	Население /брой/	Структура /%/
Под трудоспособна възраст	375	11,15%
В трудоспособна възраст	2 168	64,49%
Над трудоспособна възраст	819	24,36%
Общ брой население	3 362	100,00%

Население под, във и над трудоспособна възраст в община Борино към 31.12.2014 г.

Източник: Национален статистически институт, <http://www.nsi.bg/>

• Етническа и конфесионална структура на населението

Данните за етническата и конфесионалната структура на населението отразяват самоопределението на лицата, участвали в проведеното преброяване на населението през 2011 г. Въпросите за етническата и конфесионална принадлежност са право на личен избор на преброявания дали да посочи етническата и конфесионалната група, към които се самоопределя.

По данни на НСИ, отговор на въпроса за своята етническа принадлежност в община Борино са дали 3 270 д., които формират 89,8% от жителите на общината. Посочената относителна стойност е по-висока от средната за област Смолян, където отговорилите на въпроса съставляват 78,2% от лицата участвали в преброяването.

Най-голям дял от населението на местно ниво се самоопределя към турската етническа група - 64,4% или 2 107 д. от отговорилите. Посоченият дял е по-висок от този за страната /8,8% и за областта /4,9%/. Българската етническа група заема второ място с дял от 34,2%, равняващи се на 1 117 д. от лицата отговорили на въпроса за етническата си принадлежност. Трето място по брой получени отговори на местно ниво заемат лицата, които са се самоопределили към „друга“ етническа група - 0,7% /22 д./.

Към ромската етническа група са се самоопределили 5 д., или 0,2% от отговорилите лица. Посоченият относителен дял на представителите на ромската етническа група в общината, е по-нисък от този на национално /4,9% и областно ниво /0,5%/.

Таблица 55

	Етническа група /%/				Не се самоопределят
	Българска	Турска	Ромска	Друга	
България	84,8%	8,8%	4,9%	0,7%	0,8%
Област Смолян	91,2%	4,9%	0,5%	1,9%	1,4%
Община Борино	34,2%	64,4%	0,2%	0,7%	0,6%

Етническа структура на населението към 01.02.2011 г.

Източник: Национален статистически институт, <http://www.nsi.bg/>

Броят на лицата, участвали в последното преброяване през 2011 г. и дали отговор на въпроса за своето вероизповедание, е 2 438 д., които се равняват на 67,0% от жителите на община Борино. Посоченият относителен дял на отговорилите лица, е по-висок от средния за област Смолян, където лицата дали отговор на въпроса за своята конфесионална структура формират по-малко от 60,0% от населението на областно ниво.

Първо място сред получените отговори формират лицата, които изповядват мюсюлманско вероизповедание - 84,5% /2 059 д./, следвани от тези, които са се самоопределили към източното православие - 6,9% /169 д./.

Липсата на информация за лицата, които са се самоопределили към католическото, протестантското и друго вероизповедание, както и за лицата, които са заявили, че нямат вероизповедание, се свързва с обстоятелството, че според предоставената от НСИ информация, тези данни попадат в категория „конфиденциални“ и „няма случай“.

Таблица 56

	Брой отговори	Относителен дял*
- Източноправославно	169	6,9%
- Католическо
- Протестантско	-	-
- Мюсюлманско	2 059	84,5%
- Друго	-	-
- Няма
- Не се самоопределя	145	5,9%

Конфесионална структура на населението в община Борино към 01.02.2011 г.

„ .. “ - конфиденциални данни; „ - “ - няма случай

* Относителен дял /%/ от получения брой отговори на въпроса за конфесионалната структура на населението

Източник: Национален статистически институт, <http://www.nsi.bg/>

• Образователна структура на населението

По данни от последното преброяване, към 01.02.2011 г. лицата на седем и повече навършени години в община Борино са 3 476 д. Най-голям дял сред тях са със завършено средно образование - 38,8% /1 349 д./, следвани от лицата със завършено основно образование - 32,9% /1 144 д./.

Делът на хората в разглежданата възрастова група със завършено основно образование на местно ниво, е по-висок от средния за страната /23,1%/ и за областта /27,9%/, докато делът на лицата със завършено средно образование, е по-нисък от този за България /43,4%/ и за област Смолян /42,5%/.

Таблица 57

	Висше	Средно	Основно	Начално	Незавършено начално	Никога не посещавали училище	Деце*
България	19,6%	43,4%	23,1%	7,8%	4,8%	1,2%	0,2%
Област Смолян	13,5%	42,5%	27,9%	10,1%	4,5%	1,3%	0,1%
Община Борино	7,9%	38,8%	32,9%	14,0%	4,7%

Население на 7 и повече навършени години по степен на завършено образование към 01.02.2011 г.

/*деца на 7 навършени години, които още не са тръгнали на училище/

„ .. “ - конфиденциални данни

Източник: Национален статистически институт, <http://www.nsi.bg/>

Към разглежданата дата, лицата на седем и повече навършени години със завършено висше образование формират 7,9% /275 д./ от жителите на общината, попадащи в разглежданата възрастова група. Броят на лицата със завършено начално образование е 485 д., които формират 14,0% от жителите на седем и повече навършени години в общината.

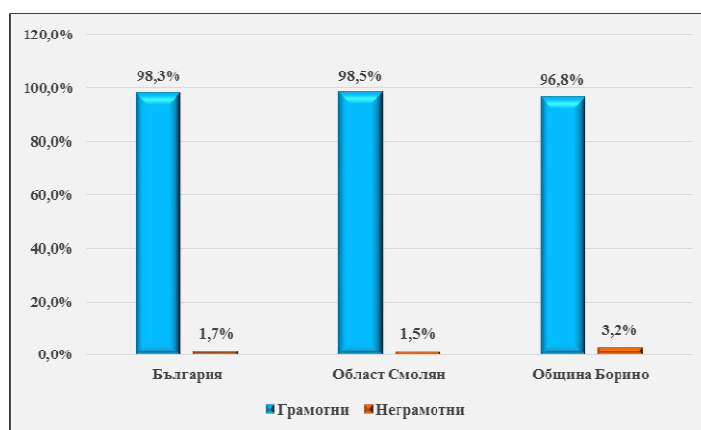

Посочената относителна стойност е по-тревожна спрямо тази за страната /7,8%/ и за областта /10,1%/.

Грамотността на населението е важен показател, характеризиращ особеностите на образователната структура. Към 01.02.2011 г. броят на грамотните лица на девет и повече навършени години в община Борино е 3 317 д., които съставляват 96,8% от населението попадащо в посочената възрастова група /3 426 д./. Структурата на грамотните лица по пол се отличава с по-благоприятната позиция на мъжете, които формират 51,9% /1 720 д./ от грамотните лица на местно ниво, при стойност от 48,1% /1 597 д./ за грамотните жени.

Делът на неграмотните лица на девет и повече навършени години в община Борино е в порядъка на 3,2% /109 д./, като отчетената стойност е по-висока от средната за област Смолян /1,5%/ и отрежда на изследваната община първо място по дял на неграмотните лица на девет и повече навършени години сред 10-те общини в областта.

Фиг.17

Грамотност на населението на 9 и повече навършени години към 01.02.2011 г.

Източник: Национален статистически институт, <http://www.nsi.bg/>

По-голям дял от неграмотните лица в общината са жени, които към 01.02.2011 г. формират 74,3% /81 д./ от неграмотните лица на девет и повече навършени години на местно ниво, при стойност от 25,7% /28 д./ за неграмотните мъже.

ОСНОВНИ ИЗВОДИ ЗА ДЕМОГРАФСКАТА СИТУАЦИЯ В ОБЩИНА БОРИНО

- В резултат на извършената демографска характеристика, можем да направим следните основни изводи за демографска ситуация в община Борино:
- В периода между последните две преброявания на населението, проведени през 2001 и 2011 г., жителите на общината намаляват с 468 д., равняващи се на 11,4% - от 4 109 д. към 01.03.2001 г., на 3 641 д. към 01.02.2011 г. Отчетената относителна стойност е по-тревожна от тази за България /-7,1%/, за Южен Централен район /-8,0%/ и за област Смолян /-13,1%/. Продължаващата негативна тенденция в динамиката на населението, се потвърждава от обстоятелството, че в периода между последното преброяване /данни към 01.02.2011 г./ и последните данни за демографските процеси в страната /31.12.2014 г./, жителите на община Борино намаляват с 279 д., формиращи отрицателен прираст в порядъка на -7,7%;
- В периода 2000-2014 г. броят на живородените деца в общината варира между 16 и 34, отчетени през годините 2012 и 2000. Живородените деца на местно ниво през последната изследвана 2014 г. /21 бр./ формират 2,8% от живородените на областно ниво /738 бр./, като посочената стойност отрежда на

община Борино предпоследно място по брой живородени сред 10-те общини в област Смолян. Стойността на коефициента на раждаемост на населението на местно ниво през 2014 г., е 6,2‰ - по-тревожна стойност от средната за страната /9,4‰/, за района /9,3‰/ и за областта /6,4‰/;

- Умиранията в община Борино варират между 29 д. и 56 д. през 2001 г. и 2013 г., когато са отчетени съответно най-ниската и най-високата стойност на показателя. Броят умирания на общинско ниво през последната разглеждана 2014 г. /43 д./, се равнява на 2,6% от умиранията в областта /1 637 д./ и отрежда на общината последно място сред 10-те общини в областта. Отчетеният коефициент на смъртност на населението на местно ниво през 2014 г. /12,6‰/, се отличава с по-благоприятна стойност в сравнение със средната за страната /15,1‰/, за района от ниво 2 /14,5‰/ и за областта /14,2‰/;
- Естественят прираст на населението на община Борино се отличава с отрицателна стойност през 13 години в изследвания период 2000-2014 г. Най-високата положителна стойност на показателя е отчетена през 2000 г. когато броят на живородените надвишава този на умрелите с 3 д. Най-тревожна стойност е констатирана през 2013 г., когато естественят прираст е в порядъка на -36 д. Коефициентът на естествен прираст на местно ниво през 2014 г. е -6,5‰, като посочената стойност отрежда на общината по-неблагоприятна позиция спрямо тази за страната /-5,7‰/ и за района от ниво 2 /-5,2‰/, и по-благоприятна в сравнение със стойността на областно ниво /-7,8‰/;
- Механичният прираст на населението се характеризира с отрицателна стойност през всички години в изследвания период 2000-2014 г. Стойността на показателя варира между -7 д. и -79 д. отчетени съответно през 2000 г. и 2010 г. От друга страна, отчетената стойност на механичния прираст през 2014 г. /-63 д./ е третата най-тревожна стойност за 15 годишния период;
- Първо място във възрастовата структура на населението на община Борино заемат лицата, попадащи във възрастовата група 50-54 години - 10,1% /366 д./ Жителите на възраст между 0 и 4 години формират 3,0% /111 д./ във възрастовата структурата на населението, при стойност от 1,4% /51 д./ за лицата на 85+ години;
- Анализът на възрастовата структура на населението на територията на различните населени места в община Борино разкрива, че към 01.02.2011 г. с по-благоприятна възрастова структура се отличават селата Борино и Якоруда, които се характеризират с най-голям брой жители на възраст между 0 и 14 години - съответно 284 д. и 52 д. От друга страна, броят на лицата в посочената възрастова група на територията на селата Кожари /6 д./ и Чала /14 д./ отрежда на двете населени места най-тревожна позиция по отношение на възрастовата структура на техните жители;
- По време на последното преброяване, най-голям дял от лицата отговорили на въпроса за етническата си принадлежност, са се самоопределили към турската етническа група - 64,4% /2 107 д./ На следващо място се нареждат лицата, самоопределили се към българската етническа група с дял от 34,2% /1 117 д./ от отговорилите. Представителите на ромската етническа група формират 0,2% /5 д./ от отговорите на въпроса за етническата структура на населението;
- Най-голям дял в конфесионалната структура на населението към 01.02.2011 г., заемат лицата, изповядващи мюсюлманско вероизповедание - 84,5% /2 059 д./ от получените отговори на въпроса. Следващо място заемат лицата, които са се самоопределили към източноправославното вероизповедание - 6,9% /169 д./ от лицата, отговорили на въпроса за своята конфесионална структура;

- Първо място в образователната структура на лицата на седем и повече навършени години в община Борино към 01.02.2011 г. заемат лицата със завършено средно образование - 38,8% /1 349 д./, следвани от тези със завършено основно образование - 32,9% /1 144 д./. Делът на лицата със завършено начално образование - 14,0%, равняващи се на 485 д., отрежда на общината по-тревожна позиция спрямо тази за България /7,8%/ и за област Смолян /10,1%/;
- Към 01.02.2011 г. отчетеният дял на неграмотните лица на девет и повече навършени години на местно ниво е 3,2%, равняващи се на 109 д. Посочената относителна стойност е по-висока от средната за областта /1,5%/ и отрежда на община Борино първо място по дял на неграмотните лица в разглежданата възрастова група сред 10-те общини в областта.

• Прогноза за броя на населението на Община Борино

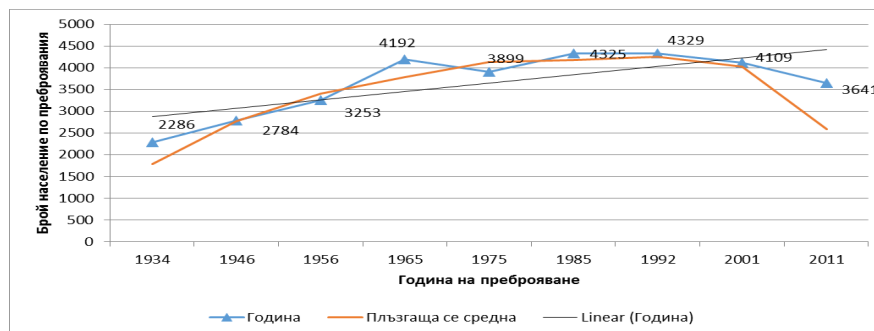
Демографската прогноза за броя на населението на община Борино се базира на няколко основни допускания, отчитани в различните методи. В литературата не съществува установен метод, който напълно да гарантира точността на демографските прогнози, но те имат важна ориентировъчна значимост при определянето на пазарни, социални, икономически и устройствени въпроси. Процесът е комплексен и зависи от много фактори, някои от които са по-лесно прогнозируеми /раждаемост, смъртност, продължителност на живота/, тъй като те преди всичко зависят от установените социално-психологични навици и от нивото на здравеопазване на населението на дадена територия. Други фактори, като миграциите например, са свързани с редица величини със социално-икономически и политически характер.

Налице са трудови миграции на младото население със запазване на постоянното местожителство на територията на общината, но реализация в по-големите градове в страната и чужбина. Така трудовите миграции към установените пазарни центрове се превръщат в стимул за емиграция от гледна точка на постоянното население.

Между отделните преброявания на населението в страната жителите на община Борино намаляват от 4 192 д. към 1.12.1965 г. /най-голям брой население за периода 1934-1965 г./, на 3 899 д. към датата на следващото преброяване на населението /2.12.1975 г./. Отчетеното намаление е в порядъка на 293 д., които формират отрицателен прираст от 7,0%.

В периода 1992-2011 г. населението на общината се отличава с постепенен спад, като към 01.02.2011 г. достига брой от 3 641 д. - най-ниска стойност на показателя в периода 1965-2011 г. Отнасяйки брой на жителите на община Борино, отчетен при последното преброяване на населението към неговия най-голям брой, констатиран към 1.12.1992 г. /4 329 д./ установяваме, че в посочения период жителите на общината бележат спад в порядъка на 688 д. равняващи се на близо 16,0%.

Фиг.18

Брой на населението на община Борино в периода 1934-2011 г.

Източник: Национален статистически институт, <http://www.nsi.bg/>

Определянето на степента на промяна на населението може да се извърши посредством всеки две точки, тъй като нивото на промяна ще зависи от броя години, които се включват в периода. Тъй като настоящата прогноза обхваща 25 годишен период /до 2040 г./, ще вземем за базов последния 14 годишен период с начало 2001 г. и край 2014 г.

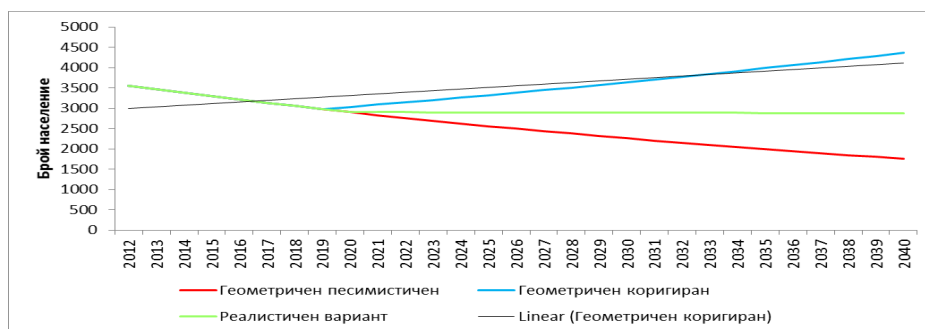
- Темп на промяна: $\Delta P = (P_{t2}/P_{t1} - 1)$
- В рамките на периода от 2001 до 2014 г. степента на промяна е -0,2221
- Темп на промяна в %: $\Delta P = (P_{t2}/P_{t1} - 1) \times 100\%$
- В рамките на периода от 2001 до 2014 г. степента на промяна е -22,21%

Изчисляването на темпа на промяна се извършва в условията на две основни допускания. Първо, темпът на промяна за последните 14 години се разпределя равномерно за целия 14 годишен период. Допуска се, че текущата тенденция на намаляване на населението в периода между последните две преброявания 2001-2011 г. с 11,4% /468 д./, се дължи в много по-голяма степен на външни възможности /емиграция/, отколкото на влошени репродуктивни показатели и продължителност на живота на населението. Второ, очаква се броят на населението да намалява със същия темп както в миналия период, но е необходимо да отчетем миграционния фактор. Изчисленията на база последния темп на промяна /-0,2221/ ще представляват песимистичния вариант на демографската прогноза, при който броят на населението към 2040 г. е 1 758 д.

За да предотвратим прогноза, базирана единствено на негативния демографски план в периода между последните две преброявания, е необходимо да отчетем вероятността от забавяне темпа на намаляване на населението, а също така и да допуснем минимален темп на нарастване в неговия брой. За целта полученият темп на промяна ще коригираме с темп, близък до нула, но положителен за периода след 2020 г., когато приемаме, че редица демографски и социално-икономически показатели ще бъдат значително променени в положителна посока. Поради това, допускаме минимален темп на нарастване на броя на населението от 0,2% на годишна база в периода 2020-2040 г. В този случай оптимистичната прогноза предвижда население от 4 368 д. към 2040 г. Тъй като този темп е малко вероятен от гледна точка на репродуктивните възможности на населението, той би бил възможен единствено при външни фактори - имиграция на територията на общината.

Третата крива отразява реалистичната демографска прогноза, оценяваща единствено възможностите на територията и нейното население за естествено възпроизводство. За целите на тази прогноза се допуска намаляване в броя на населението до 2020 г. включително с темпа, отчетен за периода 2001-2014 г. /-0,2221/, а след това се допуска нулев естествен прираст /или близък до нулата/. Така към 2040 г. броят на населението на община Борино би бил в порядъка на 2 875 д.

Фиг.19

Прогноза за броя на населението на община Борино до 2040 г.

Източник: Прогнозни данни

За нуждите на анализа е изчислена прогноза с три разновидности за броя на

населението за периода до 2040 г.:

- Песимистичен вариант: брой население към 2040 г. в порядъка на **1 758** души;
- Коригиран оптимистичен вариант: брой население **4 368** души;
- Реалистичен вариант: към 2040 г. население от **2 875** души.

Много по-вероятни са оптимистичната и реалистичната прогнози, които допускат:

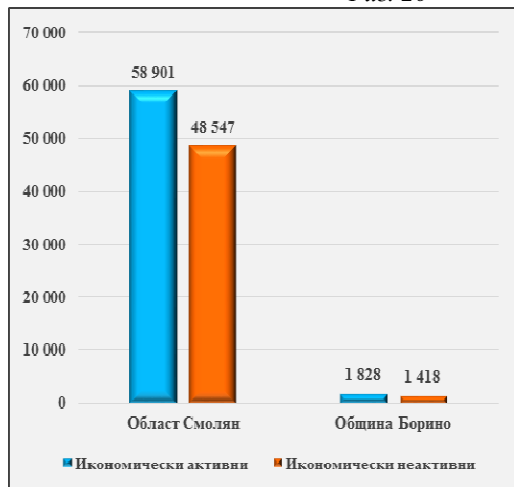
- **Оптимистична прогноза:** достигане до един минимум население към 2019г. /около 2 980 души/, след което ще последва стабилизиране и постепенно повишаване на броя на населението в периода до 2040г.;
- **Реалистична прогноза:** допуска брой на населението към 2020г. около 2 900 души, след което темпа на промяна ще продължи да бъде отрицателен, но ще се отличава с по-благоприятна стойност /близка до нула/ в сравнение с тази в периода до 2020г.

2. Характеристика на пазара на труда

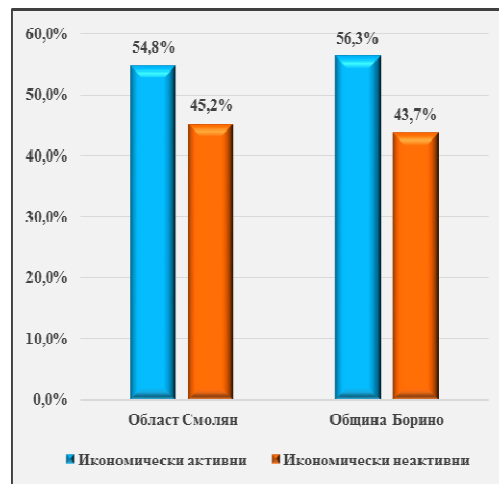
Икономическа активност на населението

Към 01.02.2011 г. икономически активните лица³ в община Борино са 1 828 д., които се равняват на 56,3% от всички лица на 15 и повече навършени години на местно ниво /3 246 д./. Посочената относителна стойност е по-висока от тази за област Смолян /54,8%/ и отнежда на изследваната община трето място по дял на икономически активните лица сред 10-те общини в областта. С по-висок дял на разглежданата категория население се отличават само общините Смолян /58,4%/ и Доспат /57,1%/.

Фиг. 20

Фиг.21

Икономическа активност на населението на 15 и повече навършени години към 01.02.2011 г. /брой/ - в ляво
Икономическа активност на населението на 15 и повече навършени години към 01.02.2011 г. /%/ - в дясно

Източник: Национален статистически институт, <http://www.nsi.bg/>

По-голям дял в структурата на икономически активните лица на 15 и повече навършени години по пол, формират мъжете, които към 01.02.2011 г. съставляват 54,3% /993 д./ от икономически активните лица на местно ниво, при стойност от 45,7%, или 835 д. за икономически активните жени в разглежданата възрастова група. Към разглежданата дата, жените заемат по-голям дял в структурата на икономически неактивните лица - 53,6% /760 д./, при стойност от 46,4% /658 д./ за икономически неактивните мъже.

Икономически неактивните лица включват следните категории население: учащи; пенсионери; лица, ангажирани само с домашни задължения; други неактивни.

³ Всички лица на 15 и повече навършени години, които са заети и безработни.

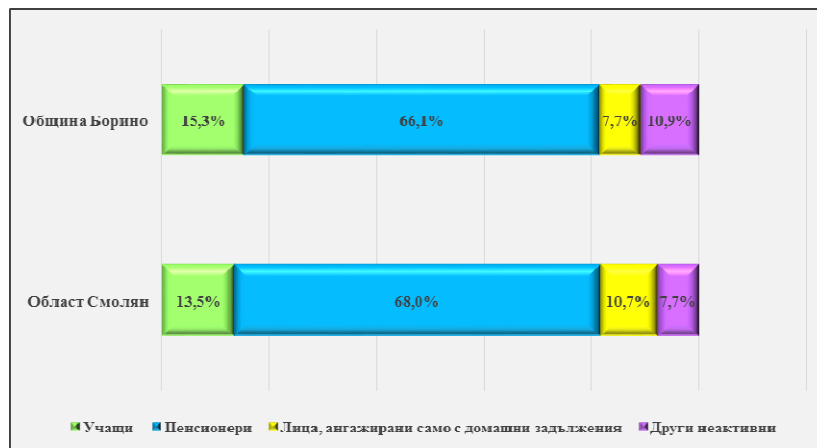

Съотношението между отделните групи неактивни лица /най-вече между учащи и пенсионери/, е важен елемент на анализа, разкриващ тенденциите в развитието на трудовия пазар на територията на общината.

Към 01.02.2011 г., най-голям дял в структурата на икономически неактивните лица в община Борино заемат пенсионерите - 66,1% /937 д./ . Отчетената относителна стойност е по-ниска от тази за област Смолян, където пенсионерите съставляват 68,0% от икономически неактивните лица на 15 и повече навършени години. Посоченият дял на пенсионерите на местно ниво отрежда на община Борино място сред общините, отличаващи се с най-нисък дял на пенсионерите в структурата на икономически неактивните лица, попадащи в разглежданата възрастова група. С по-нисък дял на показателя се отличават само две общини - Доспат /59,9%/ и Мадан /63,3%/.

Учащите лица на местно ниво съставляват 15,3% /217 д./ от икономически неактивните лица, като посочената относителна стойност е по-висока от средната за областта /13,5%/ . Лицата, ангажирани само с домашни задължения в община Борино са 109 д., които се равняват на 7,7% от икономически неактивните лица на 15 и повече навършени години на местно ниво.

Фиг.22

Структура на икономически неактивните лица на 15 и повече навършени години към 01.02.2011 г.

Източник: Национален статистически институт, <http://www.nsi.bg/>

Важна от гледна точка анализа на трудовия пазар, се явява категорията „икономическа активност на населението на 15-64 навършени години“. Към 01.02.2011 г. жителите на общинско ниво, попадащи в посочената възрастова група, са 2 621 д., в т.ч. 69,6% /1 824 д./ - икономически активни и 30,4% /797 д./ - икономически неактивни лица. Посочената относителна стойност от 69,6% представлява т.нар. коефициент на икономическа активност на населението в разглежданата възрастова група. Отчетената относителна стойност на коефициента на територията на община Борино, е по-висока от средната за област Смолян, която към 01.02.2011 г. е в порядъка на 67,8%.

Съотношението на икономически активните лица на 15-64 навършени години по пол на общинско ниво, отрежда по-благоприятна позиция на мъжете - 54,3% /990 д./, при стойност от 45,7% /834 д./ за икономически активните жени в разглежданата възрастова група.

Заетост и безработица

Към 01.02.2011 г. заетите лица на възраст между 15-64 навършени години в община Борино, са 1 222 д., които съставляват 67,0% от икономически активното население в посочената възрастова група. Коефициентът на заетост /съотношението между броя зети лица на 15-64 навършени години и общия брой население на тази възраст/ възлиза на 46,6%.

Отчетената стойност е по-неблагоприятна от средната за област Смолян /53,1%/.

Безработните лица в община Борино към разглежданата дата са 602 д., които се равняват на 33,0% от икономически активното население на 15-64 годишна възраст на местно ниво. Посочената относителна стойност, представяща съотношението между броя безработни лица и броя икономически активни лица на 15-64 навършени години, представлява т.нар. коефициент на безработица на населението. Отчетената стойност на коефициента на местно ниво, отрежда на община Борино по-тревожна позиция спрямо тази за областта, където към 01.02.2011 г. коефициента е в порядъка на 21,8%.

Към 01.02.2011 г. мъжете на 15-64 навършени години формират по-голям дял в структурата на заетите лица по пол - 51,8% /633 д./, при стойност от 48,2% /589 д./ за заетите жени.

Важен елемент на извършвания анализ на трудовия пазар, се явява разпределението на заетите лица по класове икономически дейности. Към 01.02.2011 г. най-голям дял заемат заетите на 15-64 навършени години в „Преработваща промишленост“⁴ - 27,2% /332 д./, следвани от заетите в „Държавно управление“⁵ - 15,1% /185 д./ и в „Селско, горско и рибно стопанство“⁶ - 13,3% /162 д./.

Най-малък дял в структурата на заетите лица в разглежданата възрастова група, формират заетите в „Професионални дейности и научни изследвания“⁷ /4 д./ и във „Финансови и застрахователни дейности“⁸ /6 д./, които формират съответно 0,3% и 0,5% в структурата на заетите лица на 15-64 навършени години на местно ниво.

Фиг.23

Заети лица на 15-64 навършени години в община Борино по класове икономически дейности към 01.02.2011 г.

Източник: Национален статистически институт, <http://www.nsi.bg/>

По данни на Дирекция „Бюро по труда“ - Смолян, в периода 2007-2014 г. броят на регистрираните безработни лица в община Борино варира между 449 д. през 2008 г. и 645 д. през 2010 г., когато са отчетени съответно най-ниската и най-високата стойност на показателя. Към края на месец ноември 2014 г., този брой достига 450 д. - брой, представляващ втората най-благоприятна стойност в периода.

Разпределението на регистрираните безработни лица по пол отрежда на жените по-неблагоприятна позиция през седем години в разглеждания осем годишен период /2007-

⁴ Сектор „С“ по КИД - 2008

⁵ Сектор „О“ по КИД - 2008

⁶ Сектор „А“ по КИД - 2008

⁷ Сектор „М“ по КИД - 2008

⁸ Сектор „К“ по КИД - 2008

2014 г./ Изключение прави само 2010 г. когато регистрираните безработни жени формират 48,1% /310 д./ в структурата на безработните лица в община Борино. През 2014 г. разглежданото съотношение е 56,7% /255 д./ за безработните жени, при стойност от 43,3% /195 д./ за безработните мъже на местно ниво.

Броят на регистрираните безработни младежи на възраст до 29 години включително /една от най-уязвимите групи на пазара на труда/ варира между 38 д. през 2014 г. /най-благоприятна стойност/ и 72 д. през 2009 г. /отчетена най-тревожна стойност/. През 2014 г. другата най-уязвима категория на трудовия пазар, представена от дългосрочно безработните лица с продължителност на регистрацията над 1 година, формира близо 49,0% /220 д./ в структурата на безработните лица на местно ниво. Посочената относителна стойност, изразяваща дела на дългосрочно безработните, представлява втората най-тревожна стойност в периода 2007-2014 г. С по-неблагоприятна стойност се отличава само 2007 г. с дял на дългосрочно безработните лица в община Борино в порядъка на 64,3%.

Тенденциите в развитието на пазара на труда, следва да се проследят и от гледна точка на извършваните ежедневни трудови миграции от заетите лица в община Борино. По данни от последното преброяване, към 01.02.2011 г. лицата, които живеят и работят в едно и също населено място са 1 052 д., които формират близо 86,0% от заетите лица на 15 и повече навършени години на местно ниво /1 225 д./ . Всекидневните трудови мигранти са 173 д., които се равняват на 14,12% от заетите лица, /всекидневните трудови мигранти на 1 000 заети лица, са в порядъка на 141,2 души/.

Първо място в структурата на всекидневните трудови миграции заемат лицата, които извършват миграция в направление „в градове в община на същата област“ - 45,1% /78 д./, следвани от тези в посока към „градове в община на друга област“ - 35,8% /62 д./.

Таблица 58

Заети лица*	Лица, които живеят и работят в едно и също населено място	Всекидневни трудови мигранти						
		общо	от тях отиват на работа					
			в същата община		в община на същата област		в община на друга област	
			в градове	в села	в градове	в села	в градове	в села
1 225	1 052	173	-	18	78	11	62	4

. Всекидневни трудови мигранти в община Борино към 01.02.2011 г.

* Заети лица на 15 и повече навършени години;

„ - “ - няма случай;

Източник: Национален статистически институт, <http://www.nsi.bg/>

3. Местно икономическо развитие. Прогноза за развитие на икономиката.

3.1 Обща характеристика на местното икономическо развитие

Особеностите на икономическото развитие на община Борино следва да се разглеждат като резултат от влиянието на редица фактори от природно, социално и демографско естество. Сред най-важните фактори, оказващи влияние върху икономиката, се открояват особеностите на природноресурсния потенциал, демографските процеси /количествени и качествени показатели/, изградеността на различни видове инфраструктура, наследените производствени традиции на населението и др.

Важна група фактори, оказващи значително влияние върху икономическото развитие на дадена територия, представляват т.нар. „външни фактори“, които се явяват „външни“ за дадена територия. Към групата на тези фактори се включва световната финансова и икономическа криза, оказваща неблагоприятно въздействие върху развитието на различни териториални нива - световно, европейско, национално. Обвързвайки следваната логика с насочеността на настоящия анализ, следва да отбележим, че икономическото развитие на

общината не може да се разглежда изолирано от протичащите процеси с икономически характер на по-високи териториални нива в страната - областно, регионално⁹, национално.

Основни икономически показатели

Община Борино се включва към обхвата на област Смолян /NUTS 3/, която е част от Южен Централен район /NUTS 2/. Следвайки посочената по-горе логика, обясняваща съществуващата зависимост между развитието на местната икономика и икономическото развитие на по-високи териториални нива, следва да проследим динамиката на БВП в неговата роля на ключов показател, разкриващ тенденциите в развитието на дадена териториална единица.

С цел избягване на неблагоприятен сценарий, състоящ се в представянето на дълги хронологични редици с годишни данни, които биха насочили към икономически профил, който или не съществува или към момента няма водеща роля, анализът на промените в стойността на показателя засяга периода 2007-2013 г.

Обосновка за избора на началната и крайната година в изследвания период:

- Първата 2007 г. в ролята на реперна година: година на членство на България в ЕС /динамика на показателя от годината на членство на страната ни до днес/;
- Последната 2013 година в периода - годината, за която се отнасят последните налични статистически данни за стойността на показателя.

Приложеният подход съответства на възприетия стремеж към извършване на оценка на тенденциите и процесите, съпътстващи съвременното икономическо развитие на територията.

- БВП и БВП на човек от населението:

В периода 2007-2013 г. стойността на БВП на национално ниво нараства от 62 358 млн. лв. през първата наблюдавана година /най-ниска стойност за периода/, на 80 282 млн. лв. през последната 2013 г. /най-висока стойност за периода/. Отчетеният ръст в стойността на показателя между първата и последната изследвани години е в порядъка на 17 924 млн. лв., равняващи се на 28,7%. В изследвания период, стойността на показателя на ниво район от ниво 2 бележи ръст от 9 057 млн. лв. /2007 г./, на 11 340 млн. лв. /2013 г./ - отчетен ръст в размер на 2 283 млн. лв., съставляващи 25,2%.

Сравнявайки наблюдаваните тенденции в стойността на показателя на национално ниво и на ниво район от ниво 2, следва да отбележим, че:

- За разлика от тенденциите в динамиката на показателя на национално ниво /най-висока стойност през 2013 г./, стойността на БВП на Южен Централен район през последната изследвана година бележи спад спрямо предходната 2012 г., когато е констатирана най-благоприятната стойност на показателя за изследвания седемгодишен период. Отчетеното намаление е в размер на 44 млн. лв., равняващи се на 0,4% /от 11 384 млн. лв. през 2012 г., на 11 340 млн. лв. през 2013 г./
- Темпът на нарастване на БВП на ниво район от ниво 2 се отличава с по-неблагоприятна стойност спрямо отчетената за България. В периода 2007-2013 г. БВП на национално ниво бележи ръст от 28,7%, докато отчетената стойност за Южен Централен район е в порядъка на 25,2%.

В изследвания период БВП на област Смолян нараства от 728 млн. лв. през 2007 г., на 820 млн. лв. през 2013 г. Отчетеният ръст между първата и последната година в периода, е в размер на 92 млн. лв., съставляващи 12,6%. Посочената относителна стойност, представяща нарастването на БВП в периода 2007-2013 г., отрежда на областта по-неблагоприятна

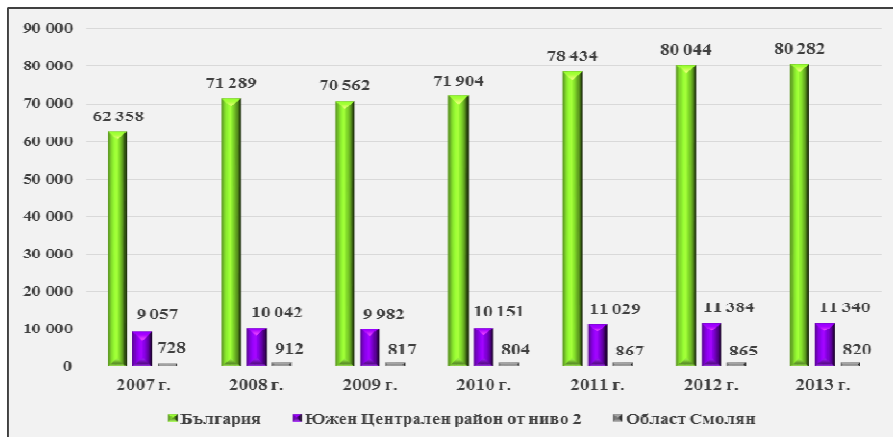
⁹ Регионално - ниво от район 2 /NUTS 2/

позиция спрямо тази за България /ръст с 28,7%/ и за Южен Централен район от ниво 2 /ръст с 25,2%/.

Посочената абсолютна стойност на БВП на област Смолян, отчетена през 2013 г. не е най-високата стойност на показателя в разглеждания период. С най-благоприятна стойност се отличава 2008 г. с БВП в порядъка на 912 млн. лв.

Фиг.24

Брутен вътрешен продукт в периода 2007-2013 г. на национално ниво, ниво от район 2 и областно ниво /млн. лв./

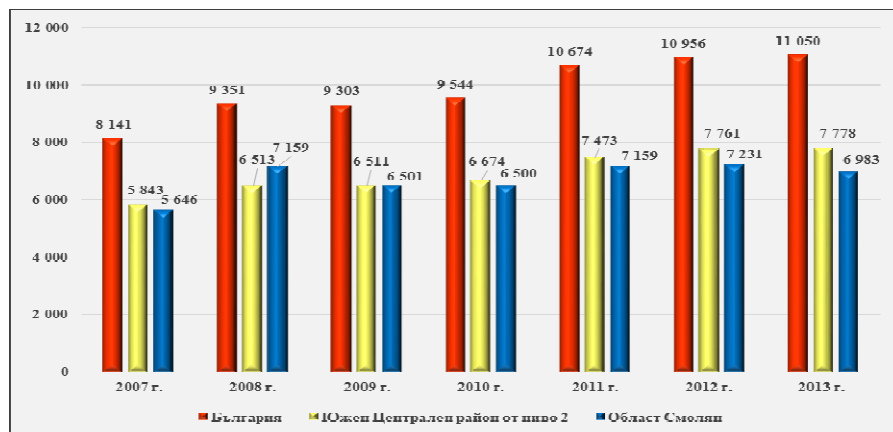
Източник: Национален статистически институт, <http://www.nsi.bg/>

В периода 2007-2013 г. БВП на човек от населението на национално ниво нараства от 8 141 лв. през първата наблюдавана година, на 11 050 лв. през последната 2013 г. - ръст в порядъка на 2 909 лв., равняващи се на 35,7%. Отчетеният ръст за територията на Южен Централен район за същия период е в размер на 1 935 лв., формиращи 33,1% /от 5 843 лв. през 2007 г., на 7 778 лв. през 2013 г./ Най-висока стойност на БВП на човек от населението на национално ниво и на ниво район от ниво, е отчетена през последната изследвана 2013 г.

БВП на човек от населението на територията на област Смолян нараства от 5 646 лв. през 2007 г., на 6 983 лв. през 2013 г. - ръст в порядъка на 1 337 лв., равняващи се на 23,7%. Отчетената стойност на показателя през 2013 г., е по-ниска спрямо предходната 2012 г. когато е отчетен най-висок размер на БВП на човек от населението на областно ниво в периода 2007-2013 г. - 7 231 лв.

Посочената относителна стойност /процентно нарастване на показателя на областно ниво в периода - 23,7%, е по-ниска от средната за района от ниво 2 /ръст с 33,1%/ и за страната /ръст с 35,7%/.

Фиг.25

Брутен вътрешен продукт на човек от населението в периода 2007-2013 г. на национално ниво, ниво от район 2 и областно ниво /млн. лв./

Източник: Национален статистически институт, <http://www.nsi.bg/>

Отчетената абсолютна стойност на БВП на Южен Централен район през 2013 г. /11 340 млн. лв./ формира 14,1% от БВП на страната и отрежда на района второ място сред 6-те района от ниво 2 в страната /след Югозападен район/.

През 2013 г. стойността на БВП на област Смолян /820 млн. лв./ се равнява на 7,2% от стойността на показателя на ниво район от ниво 2. Отчетената стойност отрежда на областта най-неблагоприятното последно място сред 5-те области в обхвата на Южен Централен район.

По отношение на БВП на човек от населението, изследваният район от ниво 2 /стойност за 2013 г. в размер на 7 778 лв./ заема предпоследно място сред 6-те района в страната. През 2013 г. по-ниска стойност на показателя е отчетена само за Северозападен район - 6 903 лв. Тоест, въпреки второто място, което Южен Централен район заема по показателя БВП, се наблюдава изоставане в стойността на показателя „БВП на човек от населението“.

Въпреки последното място на област Смолян в структурата на БВП сред 5-те области в района от ниво 2, през 2013 г. областта заема трето място по размер на БВП на човек от населението /6 983 лв./. С по-ниска стойност на разглеждания показател се отличават областите Хасково /5 988 лв./ и Кърджали /6 010 лв./.

- Икономически показатели, характеризиращи развитието на нефинансовия сектор в община Борино:

Настоящият структурен елемент проследява стойностите на основните икономически показатели, характеризиращи развитието на нефинансовите предприятия на територията на община Борино.

В периода 2008-2012 г. нефинансовите предприятия в общината варират между 127 бр. през 2010 г. /най-малък брой/ и 131 бр. през последната 2012 г., когато е отчетен най-голям брой предприятия на местно ниво. В изследвания период функциониращите предприятия в нефинансовия сектор на община Борино формират 2,4% - 2,5% в тяхната обща структура на областно ниво.

Таблица 59

	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2011 г.	2012 г.
Област Смолян	-	-	5 359	5 199	5 224
Община Борино	129	128	127	128	131
Относителен дял*	-	-	2,4%	2,5%	2,5%

** Относителен дял на предприятията от нефинансовия сектор в община Борино в структурата на предприятията на областно ниво /%/*

Нефинансови предприятия на областно и общинско ниво в периода 2008-2012 г. /брой/

Източник: Национален статистически институт, <http://www.nsi.bg/>

Представената таблица проследява стойностите на основни икономически показатели, характеризиращи дейността на нефинансовите предприятия в община Борино през 2012 г.:

Таблица 60

- Основни икономически показатели на нефинансовия сектор на територията на община Борино през 2012 година:	
Произведена продукция /хил. лв./	19 304
Приходи от дейността /хил. лв./	22 431
Печалба /хил. лв./	1 539
Загуба /хил. лв./	524
Дълготрайни материални активи /хил. лв./	8 603

Основни икономически показатели на нефинансовите предприятия в община Борино през 2012 г.

Източник: Териториално статистическо бюро Смолян

В зависимост от броя на заетите лица, посочените икономически показатели се свързват с дейността на четири групи предприятия: микро /с до 9 заети/, малки /между 10 и 49 заети/, средни / между 50 и 249 заети/ и големи /с над 250 заети/.

По данни на Общинския план за развитие на община Борино 2014-2020 г., функциониращите микро предприятия на територията на общината през 2012 г. са 119 бр., които формират 90,8% от нефинансовите предприятия на местно ниво. На следващо място със значително по-малък дял от 6,9% /9 бр./ се нареждат малките предприятия. През разглежданата година броят на средните предприятия /3 бр./ съставлява 2,3% от предприятията в нефинансовия сектор в община Борино.

3.2 Структура на икономиката по икономически сектори

Извършеният структурен анализ разглежда дейности на трите икономически сектора /първичен, вторичен и третичен/ на територията на община Борино. Последователността и наименованията на анализиранияте дейности съответстват на секторите, определени в Класификацията на икономическите дейности /КИД/ от 2008 г. /еднобуквен код = сектор А, В, С, D и т.н./.

Таблица 61

Класификация на икономическите дейности: сектори	
Код	Наименование на позицията
A	Селско, горско и рибно стопанство
B	Добивна промишленост
C	Преработваща промишленост
D	Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива
E	Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване
F	Строителство
G	Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети
H	Транспорт, складиране и пощи
I	Хотелиерство и ресторантьорство
J	Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения
K	Финансови и застрахователни дейности
L	Операции с недвижими имоти
M	Професионални дейности и научни изследвания
N	Административни и спомагателни дейности
O	Държавно управление
P	Образование
Q	Хуманно здравеопазване и социална работа
R	Култура, спорт и развлечения
S	Други дейности
T	Дейности на домакинства като работодатели; недиференцирани дейности на домакинства по производство на стоки и услуги за собствено потребление
U	Дейности на екстериториални организации и служби

Класификация на икономическите дейности /КИД - 2008 / - сектори

Източник: <http://www.kik-info.com/files/KID-2008.pdf>

Първичен сектор

Отнасяйки икономическите дейности на първичния сектор към наименованията на отделните позиции в категория „сектор“ по КИД - 2008, настоящият елемент включва анализ на сектори А - „Селско, горско и рибно стопанство“ и В - „Добивна промишленост“.

Според наличната информация за дейността на нефинансовите предприятия в общината, данните за основните икономически показатели за сектор В - „Добивна промишленост“ попадат в категория „конфиденциални“. Поради това, тази част включва анализ само на дейността на нефинансовите предприятия в сектор А - „Селско, горско и рибно стопанство“.

През 2012 г. в сектор А са концентрирани 9,2% /12 бр./ от предприятията на местно ниво /131 бр./, които произвеждат 19,9% /3 849 хил. лв./ от продукцията в общинската икономика /19 304 хил. лв./. През разглежданата година в сектора са заети 94 бр. лица, които се равняват на 14,3% от заетите на местно ниво. Отчетените стойности на изследваните показатели отреждат на сектор А второ място в структурата на местната икономика /след сектор С - „Преработваща промишленост“ - вторичен сектор/.

Таблица 62

Икономически сектор*	Предприятия /брой/	Произведена продукция /хил. лв./	Приходи от дейността /хил. лв./	ДМА /хил. лв./
Община Борино /общо/	131	19 304	22 431	8 603
А Селско, горско и рибно стопанство	12	3 849	3 450	848
В Добивна промишленост
Относителен дял**	9,2%	19,9%	15,4%	9,9%

* КИД-2008 /еднобуквен код = сектор/

** Относителен дял в структурата на местната икономика

„ .. “ – конфиденциални данни;

Основни икономически показатели на нефинансовите предприятия на първичния сектор в община Борино за 2012 г. по икономически дейности

Източник: Териториално статистическо бюро Смоля

Извършеният структурен анализ на икономическите дейности на първичния сектор, се базира на определената в КИД - 2008 логична последователност „сектор - раздел“. Посочените позиции се отбелязват с еднобуквен код /сектор/ и с двуцифрен код /раздел/.

• **Селско, горско и рибно стопанство¹⁰**

Общият брой на земеделските стопанства на територията на община Борино през 2010 г., е 732 бр.¹¹, които съставляват 4,5% от всички стопанства в област Смолян /16 348 бр./. Посочената стойност отрежда на общината последно място сред 10-те общини в областта.

Стопанствата с ИЗП в общината са 724 бр., които се равняват на 98,9% от стопанствата на общинско ниво. Тези стопанства използват земеделска площ в размер на 11 725,2 дка, т.е. средната ИЗП в община Борино е в размер на 16,2 дка.

В периода 2003-2010 г. земеделските стопанства в общината намаляват от 1 007 бр. през първата година, на посочените 732 бр. през последната 2013 г. Отчетеното намаление се равнява на 275 бр., формиращи спад в порядъка на 27,3%. В същото време, се отчита ръст в размера на ИЗП – от 8 069,4 дка през 2003 г., на 11 725,2 дка през 2010 г. Увеличеният размер на използваната земеделска площ в община Борино се дължи на процеса на комасация на земеделските земи на територията на общината.

През 2010 г. земеделските стопанства с най-голям размер ИЗП на местно ниво /4 649,9 дка/ попадат в категория „>=20 дка и <100 дка“. На следващо място се нареждат стопанствата в категория „>=10 дка и <20 дка“, които използват земеделска площ в размер на 1 826,8 дка. Отнасяйки ИЗП към броя на отделните категории стопанства следва да отбележим, че стопанствата в категория „>0 дка и <10 дка“, които заемат първо място по брой /453 бр./, използват най-малко земеделска площ /1 810,3 дка/.

В използвания източник на информация не се посочва размерът на земеделската площ, използвана от стопанствата в категории „>=100 дка и <500 дка“ и „>=500,0 дка“.

¹⁰ Сектор „А“ според КИД - 2008

¹¹ Към посочения брой се включват и стопанствата без използвана земеделска площ /ИЗП/

Таблица 63

	0 дка	>0 дка и <10 дка	>=10 дка и <20 дка	>=20 дка и <100 дка	>=100 дка и <500 дка	>=500,0 дка
Брой стопанства	8	453	135	116	19	1
Използвана земеделска площ	-	1 810,3	1 826,8	4 649,9	-	-

Земеделски стопанства в община Борино през 2010 г. - по класове използвана земеделска площ /дка/

Източник: Министерство на земеделието и храните, отдел „Агростатистика“

През 2010 г. броят на лицата, влагащи труд в земеделските стопанства в община Борино, е 1 354 д., които се отнасят към категориите „несемейна“ и „семейна“ работна сила. Във връзка с високата социална значимост на земеделието в общината, броят на лицата в категория „семейна работна сила“ формират 97,3% /1 318 д./ . Водещо място в структурата на разглежданата категория, заемат лицата в категория „стопанин“ – 55,0% /725 д./, следвани от лицата в категория „съпруг/а на стопанин“ с дял от близо 42,0% /552 д./.

Таблица 64

Работна сила /общо/	1 354
- Несемейна работна сила	36
- Семейна работна сила	1 318
o Стопанин	725
o Съпруг/а на стопанин	552
o Друга семейна работна сила	41

Лица, влагащи труд в земеделските стопанства в община Борино през 2010 г. – в зависимост от родствената връзка със стопанина

Източник: Министерство на земеделието и храните, отдел „Агростатистика“

Селскостопанският фонд на територията на община Борино заема площ от 54 115 дка, равняващи се на около 33,0% от площта на общината. Земите в категория „мери и пасища“ заемат 8 000 дка от площта на селскостопанския фонд, следвани от ливадите /7 000 дка/ и нивите /4 300 дка/.

• **Растениевъдство, животновъдство и лов; спомагателни дейности¹²**

Растениевъдството заема второстепенна роля в структурата на земеделското производство на общинско ниво. Животновъдството формира около 70,0% от земеделското производство на местно ниво, при стойност от 30,0 за растениевъдството.

- **Растениевъдство:**

Голяма част от обработваемата земя на общинско ниво се използва за отглеждането на фуражни култури, предназначени за обезпечаване нуждите на животновъдството от груби фуражи. Поради неправилно торене на естествените ливади, през последните години се отчита постепенен спад в средните добиви.

По данни на МЗХ¹³ през 2010 г. земеделските площи в категория „ягоди, пресни зеленчуци /вкл. картофи/ и цветя“ заемат площ в размер на 1 027,0 дка и се отглеждат в 663 бр. стопанства на територията в общината. Към същата година, постоянно затревените площи заемат 10 203,1 дка /580 стопанства/, а ИЗП в категория „овощни видове и други трайни насаждения без лозя“ са в размер на едва 91,0 дка /3 бр. стопанства/.

Сред типичните растениевъдни култури, отглеждани на територията на община Борино, се открояват картофите и смиянския боб. Територията притежава потенциал за развитието на зърнопроизводството и лозарството.

¹² Раздел 01 по КИД - 2008

¹³ Отдел „Агростатистика“

Особеностите на природноресурсния потенциал на територията създава благоприятни възможности за развитие на екологично /био/ земеделско производство. Сред основните проблеми, съпътстващи развитието на растениевъдството, се откроява липсата на пазарна ориентация на продукцията, която е предназначена основно за задоволяване на собствените нужди на производителите.

- Животновъдство:

С водещо място в структурата на животновъдството в община Борино се отличават говедовъдството и овцевъдството. Съществуващите отлични условия за отглеждане на овцете и наличието на високопланински пасища, са причина за отчетеното постепенно нарастване на отглежданите животни на територията на общината.

На територията на общината са възстановени няколко малки стада от традиционните за района породи Каракачанска овца и Късорого родопско говедо, чието отглеждане в рамките а страната понастоящем е доста ограничено.

Първо място по брой отглеждани животни през 2010 г. заемат овцете – 1 972 бр., които се отглеждат в 152 бр. земеделски стопанства, следвани от говедата и биволиците – 1 099 бр. /417 бр. стопанства - първо място по брой стопанства/. Липсата на информация за броя отглеждани кози, свине и зайци, се дължи на малкия дял, който тези животни формират в структурата на отглежданите животни на местно ниво.

Таблица 65

	Стопанства /бр./	Животни /бр./
Говеда и биволи	417	1 099
Крави и биволици	356	634
Овце	152	1 972
Кози	2	-
Свине	1	-
Еднокопитни	51	54
Птици	36	197
Зайци	2	-
Пчелни семейства	8	114

Брой стопанства по видове животни в община Борино през 2010 г.

Източник: Министерство на земеделието и храните, отдел „Агростатистика“

Развитието на животновъдството на територията на общината е насочено основно към задоволяване собствените нужди на производителите /липса на пазарна ориентация/. Ниската конкурентоспособност на производството се свързва и с постепенно намаляващия брой на отглежданите животни, както и с ниската степен на механизация на производството.

● **Горско стопанство¹⁴**

Горският фонд на територията на общината се стопанисва от Държавно горско стопанство /ДГС/ „Борино“, със седалище разположено в едноименния общински център - с. Борино. Общият размер на площта на териториално поделение ДГС „Борино“ е в порядъка на 13 062,7 ха, близо 91,0% /11 878,6 ха/ от които са заети с иглолистни гори.

По данни на Общинска администрация, горите заемат около 67,0% от площта на общината, равняващи се на 116 743 дка. Иглолистните гори заемат 90 894 дка, при стойност от 3 391 дка за широколистните гори. Сред иглолистните видове на територията на общината преобладават бял и черен бор, обикновен смърч, бяла ела. Широколистните гори са представени главно от обикновен бук и трепетлика.

Средногодишният добив на иглолистна дървесина на територията на община Борино е в порядъка на 23 930 м3.

¹⁴ Раздел 02 по КИД - 2008

Горският фонд в общината създава благоприятни предпоставки за развитие на дейности по събиране на диворастящи и недървесни продукти /билки, гъби, горски плодове/.

Вторичен сектор

Съгласно КИД – 2008 анализът в този структурен елемент включва икономически дейности на четири сектора: С – „Преработваща промишленост“, D – „Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива“, E – „Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване“ и F – „Строителство“.

Отчетените стойности на основните икономически показатели през 2012 г., отреждат на вторичния сектор първо място на общинско ниво в структурата на показателите: произведена продукция, приходи от дейността, ДМА и заети в нефинансовия сектор в община Борино:

- **Произведена продукция:** 14 178 хил. лв. → 73,4% от произведената продукция в нефинансовия сектор на местно ниво;
- **Приходи от дейността:** 15 258 хил. лв. → 68,0% от реализираните приходи от дейността на нефинансовите предприятия в община Борино;
- **Заети лица:** 402 бр. → 64,6% от заетите в местната икономика;
- **ДМА:** 4 873 хил. лв. → 56,6% от ДМА в нефинансовия сектор на община Борино.

През разглежданата година във вторичния сектор функционират 29 бр. нефинансови предприятия, които формират 22,1% в тяхната структура на общинско ниво. Посочената стойност отрежда на вторичния сектор второ място в местната икономика. С по-голям брой предприятия през 2012 г. се отличава третичния сектор - 84 бр., или 64,1% от нефинансовите предприятия в общината.

Водещо значение за развитието на местната икономика и в структурата на вторичния сектор в частност, заема сектор С – „Преработваща промишленост“. През 2012 г. нефинансовите предприятия в сектора формират 55,2% /10 652 хил. лв./ от произведената продукция и 52,2% /11 698 хил. лв./ от приходите от дейността на нефинансовия сектор на местно ниво. През посочената година в сектора са заети 356 д., които се равняват на 54,3% от заетите лица в местната икономика.

Таблица 66

Икономически сектор*	Предприятия /брой/	Произведена продукция /хил. лв./	Приходи от дейността /хил. лв./	ДМА /хил. лв./
Община Борино /общо/	131	19 304	22 431	8 603
С Преработваща промишленост	18	10 652	11 698	4 344
Относителен дял**	13,7%	55,2%	52,2%	50,5%

* КИД-2008 /еднобуквен код = сектор/

** Относителен дял в структурата на местната икономика

Основни икономически показатели на нефинансовите предприятия в сектор С - „Преработваща промишленост“ в община Борино за 2012 г.

Източник: Териториално статистическо бюро Смолян

Сектор F - „Строителство“ заема второ място по значимост в структурата на вторичния сектор и трето място /след сектори С и А/ в структурата на местното икономическо развитие. През 2012 г. предприятията в сектора формират 16,7% /3 229 хил. лв./ от произведената продукция и 14,5% /3 242 хил. лв./ от приходите от дейността на нефинансовите предприятия на общинско ниво. Заетите лица в сектор F през разглежданата година /46 бр./ формират 7,0% в структурата на показателя на местно ниво.

Таблица 67

Икономически сектор*	Предприятия /брой/	Произведена продукция /хил. лв./	Приходи от дейността /хил. лв./	ДМА /хил. лв./
----------------------	--------------------	----------------------------------	---------------------------------	----------------

ОБЩ УСТРОЙСТВЕН ПЛАН НА ОБЩИНА БОРИНО

Окончателен проект

Община Борино /общо/	131	19 304	22 431	8 603
F Строителство	8	3 229	3 242	-
Относителен дял**	6,1%	16,7%	14,5%	-

* КИД-2008 /еднобуквен код = сектор/

** Относителен дял в структурата на местната икономика

Основни икономически показатели на нефинансовите предприятия в сектор F - „Строителство“ в община Борино за 2012 г.

Източник: Териториално статистическо бюро Смолян

Третичен сектор

Съгласно използваната логична последователност в КИД - 2008, този структурен елемент проследява дейността на няколко икономически сектора, включващи дейности, които се отнасят към третичния икономически сектор.

През 2012 г. третичният сектор се отличава със следния принос в структурата на основните икономически показатели:

- **Произведена продукция:** 1 663 хил. лв. → 8,6% от произведената продукция в местната икономика;
- **Приходи от дейността:** 3 328 хил. лв. → 14,8% от приходи от дейността, реализирани в нефинансовия сектор в общината;
- **Заети лица:** 144 бр. → 27,1% от заетите в нефинансовия сектор в общината;
- **ДМА:** 2 199 хил. лв. → 25,6% от ДМА в нефинансовия сектор на община Борино.

Броят на нефинансовите предприятия в третичния сектор, функциониращи през посочената година /84 бр./ формират 64,1% от предприятията в нефинансовия сектор на местно ниво. Отчетената стойност отрежда на третичния сектор първо място в структурата на разглеждания показател.

Със структуроопределящо значение за развитието на третичния сектор в рамките на общината, се отличава сектор G - „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети“. Въпреки че през 2012 г. в сектора функционират близо 39,0% /51 бр./ от нефинансовите предприятия на местно ниво /първо място по брой предприятия/, сектор G формира едва 1,9% /373 хил. лв./ от произведената продукция в нефинансовия сектор на икономиката на община Борино.

Броят на заетите лица в сектор G през 2012 г. /72 бр./ се равнява на 11,0% от заетите лица в местната икономика.

Таблица 68

Икономически сектор*	Предприятия /брой/	Произведена продукция /хил. лв./	Приходи от дейността /хил. лв./	ДМА /хил. лв./
Община Борино /общо/	131	19 304	22 431	8 603
G Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети	51	373	1 873	460
Относителен дял**	38,9%	1,9%	8,4%	5,3%

* КИД-2008 /еднобуквен код = сектор/

** Относителен дял в структурата на местната икономика

Основни икономически показатели на нефинансовите предприятия в сектор G - „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети“ в община Борино за 2012 г.

Източник: Териториално статистическо бюро Смолян

През 2012 г. нефинансовите предприятия в сектор I - „Хотелиерство и ресторантьорство“ /21 бр./ формират 16,0% от нефинансовите предприятия на местно ниво. Посочената стойност отрежда на сектора второ място в структурата на разглеждания показател в общината /след сектор G/. През разглежданата година в сектор I са заети 49 д., които се равняват на 7,5% от заетите лица в нефинансовия сектор на община Борино.

ОБЩ УСТРОЙСТВЕН ПЛАН НА ОБЩИНА БОРИНО

Окончателен проект

Таблица 69

Икономически сектор*	Предприятия /брой/	Произведена продукция /хил. лв./	Приходи от дейността /хил. лв./	ДМА /хил. лв./
Община Борино /общо/	131	19 304	22 431	8 603
I „Хотелиерство и ресторантьорство“	21	760	922	1 664
Относителен дял**	16,0%	3,9%	4,1%	19,3%

* КИД-2008 /еднобуквен код = сектор/

** Относителен дял в структурата на местната икономика

Основни икономически показатели на нефинансовите предприятия в сектор I - „Хотелиерство и ресторантьорство“ в община Борино за 2012 г.

Източник: Териториално статистическо бюро Смолян

3.3 Възможности за развитие на туризма в община Борино

Община Борино притежава потенциал за развитие на различни видове туризъм: природен /пешеходен, екотуризъм/, културно-исторически, селски, ловен и риболовен туризъм. На територията на общината са разположени следните обекти, създаващи условия за развитие на природен туризъм: Буйновско ждрело, Ягодинска пещера, римски мост Кемера, връх Виденица /1 652 м/, екопътека до Дяволския мост, резерват „Кастраклий“ и др.

В периода 2010-2013 г. средствата за подслон и местата за настаняване в община Борино нарастват от 13 бр. през 2010 г., на 17 бр. през 2013 г. В изследвания период броят на леглата нараства от 263 бр. през първата година в периода, на 316 бр. през последната изследвана година - ръст в порядъка на 53 бр., или 20,2%.

В разглеждания четиригодишен период реализираните нощувки на територията на общината нарастват с 83,3%, равняващи се на 1 867 бр. - от 2 242 бр. през 2010 г., на 4 109 бр. през 2013 г. Реализираните приходи от нощувки на средствата за подслон и местата за настаняване в общината нарастват с 32 971 лв. - от 40 091 лв. през 2010 г., на 73 062 хил. лв. през 2013 г. Отчетеният ръст се равнява на 82,2%.

Броят на хотелите през 2013 г. /8 бр./ остава непроменен спрямо първата година в изследвания период /спрямо предходната 2012 г., когато броят на хотелите е 7 бр., се отчита ръст с 1 бр./ . Показателите, характеризиращи дейността на хотелите в община Борино през 2013 г., се отличават с по-неблагоприятна стойност от тази, отчетена в периода 2010-2011 г. Тоест, въпреки че броят на хотелите остава непроменен, се отчита намаление в стойностите на основните икономически показатели - легла, легладенонощия, стаи, реализирани нощувки, пренощували лица, приходи от нощувки.

Таблица 70

	2010 г.	2011 г.	2012 г.	2013 г.
- Средства за подслон и места за настаняване ¹⁵	13	17	15	17
Легла /бр./	263	315	289	316
Легладенонощия /бр./	95 995	107 014	105 050	107 191
Стаи /бр./	114	139	124	144
Реализирани нощувки /бр./	2 242	4 317	4 202	4 109
Пренощували лица /бр./	1 605	2 428	2 117	2 073
Приходи от нощувки /лв./	40 091	75 046	73 393	73 062
- Хотели ¹⁶	8	8	7	8
Легла /бр./	167	182	155	162

¹⁵ Съгласно водената от НСИ статистика, към посочения брой се включват категоризирани средства за подслон и места за настаняване с над 10 легла, функционирали през съответната година.

¹⁶ Съгласно водената от НСИ статистика, към посочения брой се включват категоризирани хотели с над 10 легла, функционирали през съответната година.

ОБЩ УСТРОЙСТВЕН ПЛАН НА ОБЩИНА БОРИНО

Окончателен проект

Легладеноноция /бр./	60 955	60 485	56 206	56 319
Стаи /бр./	80	89	77	82
Реализирани нощувки /бр./	1 403	2 732	2 405	2 460
Пренощували лица /бр./	949	1 360	971	1 084
Приходи от нощувки /лв./	30 997	58 431	46 640	50 896

Средства за подслон и хотели на територията на община Борино в периода 2010-2013 г.

Източник: Национален статистически институт, <http://www.nsi.bg/>

Отнасяйки стойностите на показателите, характеризиращи дейността на разглежданите обекти на местно ниво към общата структура на показателите на областно ниво през 2013 г., установяваме, че в община Борино са съсредоточени 6,4% от средствата за подслон и местата за настаняване и 6,1% от хотелите в област Смолян. Малкият принос на община Борино към дейността на средствата за подслон и хотелите в областта, се потвърждава от обстоятелството, че през разглежданата година в общината са реализирани едва 0,4% от приходите от нощувки на средствата за подслон и 0,3% от приходите от нощувки на хотелите на областно ниво.

Таблица 71

	Община Борино	Област Смолян	Относителен дял на община Борино*
- Средства за подслон и места за настаняване	17	266	6,4%
Легла /бр./	316	10 783	2,9%
Легладеноноция /бр./	107 191	3 237 123	3,3%
Стаи /бр./	144	5 071	2,8%
Реализирани нощувки /бр./	4 109	512 984	0,8%
Пренощували лица /бр./	2 073	194 776	1,1%
Приходи от нощувки /лв./	73 062	18 363 578	0,4%
- Хотели	8	131	6,1%
Легла /бр./	162	7 139	2,3%
Легладеноноция /бр./	56 319	2 042 334	2,8%
Стаи /бр./	82	3 529	2,3%
Реализирани нощувки /бр./	2 460	376 814	0,7%
Пренощували лица /бр./	1 084	142 474	0,8%
Приходи от нощувки /лв./	50 896	15 749 096	0,3%

* Относителен дял на община Борино в общата структура на показателя на областно ниво.

Средства за подслон и хотели в община Борино и област Смолян през 2013 г.

Източник: Национален статистически институт, <http://www.nsi.bg/>

Можем да оценим потенциала за развитие на туризма на територията на общината като неоползотворен, което се дължи на влиянието на различни фактори, оказващи задържащ ефект върху възможността за оползотворяване на туристическия потенциал. Сред основните проблеми в развитието на туристическия сектор в общината, се открояват недостатъчната популярност на територията, несъответстваща на наличните туристически ресурси, както и еднообразният характер на предлаганите туристически услуги. Оползотворяването на потенциала за развитие на туризма в общината, следва да се обвърже с предприемането на мерки за популяризиране територията на общината на туристическия пазар. В ролята на неотменна част от развитието на туристическия сектор трябва да се разглежда и реализацията на дейности, насочени към повишаване качеството на предлаганите туристически услуги /необходимост от разработване на цялостен/комплексен туристически продукт/.

ОСНОВНИ ИЗВОДИ ЗА ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ НА ОБЩИНА БОРИНО

Извършеният анализ на икономическото развитие на община Борино, позволява да направим следните изводи:

- През 2012 г. стойностите на основните икономически показатели отреждат на вторичния сектор първо място на общинско ниво в структурата на показателите: произведена продукция, приходи от дейността, ДМА и брой заети лица. С водещо значение за развитието на местната икономика и на вторичния сектор в частност, се отличава сектор С - „Преработваща промишленост“. През посочената година в сектора са реализирани 55,2% /10 652 хил. лв./ от произведената продукция и 52,2% /11 698 хил. лв./ от приходите от дейността на нефинансовия сектор на местно ниво;
- Третичният сектор заема второ място в структурата на местната икономика /след вторичния сектор/. Изключение прави отчетената стойност на показателя „брой предприятия“ - 84 бр., равняващи се на 64,1% от нефинансовите предприятия в община Борино. Посочената стойност отрежда на третичния сектор първо място в структурата на местната икономика;
- Водеща роля за развитието на третичния сектор има сектор G - „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети“, в който през 2012 г. функционират почти 39,0% /51 бр./ от нефинансовите предприятия в общината. Въпреки водещата позиция на сектора в структурата на броя предприятия на местно ниво, през 2012 г. тези предприятия формират едва 1,9% /373 хил. лв./ от произведената продукция в нефинансовия сектор на общинската икономика;
- Животновъдството формира над половината от произвежданата земеделска продукция на местно ниво /второстепенна роля на растениевъдството/. Сред основните проблеми, съпътстващи развитието на селското стопанство в община Борино се открояват: липсата на големи земеделски стопанства; ограничените възможности за пазарна реализация; ниската степен на механизация на производството. Проявата на тези проблеми се свързва с ниската конкурентоспособност на селското стопанство в общината и резултатира в постепенен спад в броя на отглежданите селскостопански животни;
- В периода 2010-2013 г. средствата за подслон и местата за настаняване в рамките на общината нарастват от 13 бр. през първата година в периода, на 17 бр. през последната разглеждана 2013 г. Броят на хотелите през 2013 г. /8 бр./ остава без промяна спрямо броя през първата изследвана година. Посочените стойности формират 6,4% /за средствата за подслон и местата за настаняване/ и 6,1% /за хотелите/ в структурата на разглежданите обекти на областно ниво. През 2013 г. в средствата за подслон и местата за настаняване в община Борино са реализирани приходи от нощувки в размер на 73 062 лв., които се равняват на едва 0,4% от стойността на показателя, отчетена за област Смолян. За хотелите на местно ниво, тази стойност е 50 896 лв., които формират 0,3% от реализираните приходи от нощувки в хотелите на областта.

3.4 Прогноза за икономическо развитие на община Борино

- **Прогноза за икономическото развитие на община Борино по икономически сектори /КИД 2008/ - Динамичен анализ на движението на дяловете (ДАДД) „Dynamic Shift-Share analysis“ за целите на икономическата прогноза на ОУП - община Борино**

Приложението на ДАДД има няколко различни разновидности. В планирането тази методика се използва като прогностичен инструмент с цел да се определи как макро-прогнозите за тренда на националния растеж ще повлияят на едно суб-национално ниво, например регион, област или община.

Този метод позволява да се изследва икономическата конкурентоспособност на конкретна територия чрез използване на данни за наетите или друг показател по сектори за определен период. Така, факторите, засягащи конкурентоспособността във всяка от изследваните територии /национална, районна и общинска/ са емпирично тествани за тяхната значимост.

С цел да се определи конкурентната позиция на всяка териториална суб-единица, поотделно се прилага ДАДД (DSSA-dynamic shift-share analysis) анализ за всяка една от тях. Това позволява да се „изолира“ конкурентната позиция на всяка по-малка територия от влиянието на националния тренд и т.нар. индустриален микс в динамиката на броя наети, който съществува за анализирания период. Отделно, индустриалният микс се улавя в самия процес на изследване.

Техниката на анализа позволява да декомпозираме растежа на три части или компонента (фактори): национален растеж, индустриална структура (микс) и регионална конкуренция.

Компонентът „Национален растеж” N измерва нарастването на броя наети, който би възникнал, ако всички сектори на икономиката нарастваха с националния темп на изменение на броя на наетите. Неговото изчисляване има следния общ вид:

За БВП

За наети

$$(1) N = S [N_y * R_i]$$

или

$$N_i = e^{i^{t-1}} \left(\frac{E^t}{E^{t-1}} \right)$$

където:

N_y - темпът на растеж на БВП през изследвания период;
 R_i - процентът на БВП, произведен в икономически сектор i ;

където:

e^i - заетостта в сектор i ;
 E^t - националната заетост в края на периода;
 E^{t-1} - националната заетост в началото на периода;

Ефектът на индустриалната структура I или S_i улавя влиянието на индустриалната структура на националната икономика върху регионалната заетост или ръста на БВП. Страна с концентрация на бързо растящи индустрии ще има позитивен ефект на индустриалната структура. Обратно, страна с концентрация на бавно растящи индустрии ще има негативен ефект на индустриалната структура върху региона.

Към настоящия етап на развитие на България редица производства отчитат бързо нарастване на броя наети спрямо средно европейските стойности. Причините за това са няколко. Първо, редица „прохождащи“ подсектори имат изключително ниска база за сравнение и появата на всяка нова по-голяма фирма дава осезаем ефект в общите данни за

заетостта. Второ, страната ни отчита и по-високи темпове на ръст на БВП от редица страни на ЕС (27), като причините за това са сходни.

Ефектът на индустриалната структура се представя от следното уравнение:

За БВП

За наети

$$(2) I = S [Ri * (Ni - Ny)]$$

или

$$Si = e^{t-1} \left(\frac{Ei^t}{Ei^{t-1}} - \frac{Ei^t}{Ei^{t-1}} \right)$$

където:

Ni - националният темп на растеж на индустрията i.

Ny - темпът на растеж на БВП през изследвания период;

Ri - процентът на БВП, произведен в икономически сектор i;

където:

e^{t-1} - местната заетост в началото на периода;

E^t - националната заетост в края на периода;

E^{t-1} - националната заетост в началото на периода;

Si - ефекта от секторния дял;

Регионалният конкурентен ефект, РКЕ или Ri, измерва разликата между регионалния и националния индустриален темп на растеж. Той показва дали съответния сектор или подсектор е адаптивен в регионален аспект. Ако след изчисляване на националния темп на растеж и на индустриалния микс на съответния регион, той има позитивни стойности, то се предполага, че регионът/общината има някакви сравнителни предимства, които осигуряват икономически постижения, превъзхождащи националния темп на растеж в съответния подсектор и/или като цяло. Това може да се изрази чрез следното уравнение:

За БВП

За наети

$$(3) РКЕ = S [Ri * (Si - Ni)]$$

или

$$Ri = ei^{t-1} \left(\frac{ei^t}{ei^{t-1}} - \frac{Ei^t}{Ei^{t-1}} \right)$$

където:

S i - темпът на растеж на индустрията i в изследвания регион;

където:

Ri - ефектът от регионалния дял;

Чрез комбиниране на уравнения (1), (2) и (3) се установява общото влияние на националния спрямо регионалния БВП, на съответния сектор и на регионалната икономика.

Следното уравнение илюстрира процедурата:

$$(4) \text{Реален ръст на БВП} = S [Ny * Ri] + S [Ri * (Ni - Ny)] + S [Ri * (Si - Ni)]$$

или

Реалният ръст на заетостта и разпределение на влиянието в изследваната територия се определя както следва:

$$(5) e^t - e^{t-1} = Ni = ei^{t-1} \left(\frac{E^t}{E^{t-1}} \right) + Si = e^{t-1} \left(\frac{Ei^t}{Ei^{t-1}} - \frac{Ei^t}{Ei^{t-1}} \right) + Ri = ei^{t-1} \left(\frac{ei^t}{ei^{t-1}} - \frac{Ei^t}{Ei^{t-1}} \right)$$

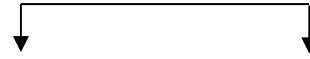
$$(6) e^t - e^{t-1} = Ni + Si + Ri$$

Финалната процедура на формула (6) изисква да се направи верификация на получения резултат.

Той се основава на логиката, че регионалният растеж е равен на сбора от регионалния дял и изменението, или

$$G \text{ (Регионален ръст)} = R \text{ (регионалния дял)} + S \text{ (изменението/shift)}$$

От своя страна изменението се поделва на: **Диференциален дял** и **Пропорционален дял**

(Sd)

(Sp)

или

$$G \text{ (Регионален ръст)} = R \text{ (регионалния дял)} + Sd + Sp \text{ (изменението/shift)}$$

В настоящата прогноза за нуждите на ОУП на община Борино се прилага подходът, използващ данни за броя наети по трудово или служебно правоотношение за периода 2008-2013. В началото на периода влизат в сила последните изменения в структурата на КИД 2008 (A21).

Прилаганата разновидност на ДАДД налага изчисляването на диференциален и пропорционален дял, чрез които се търси каква е степента на конкурентоспособност на секторите на регионалната икономика.

Диференциален ефект - известен също като:

- Ефект на местния фактор;

Диференциалният ефект представлява тази част от общата регионална промяна, която се дължи на факта, че регионалните/локални индустрии могат да се развиват в различна степен и посока от същия сектор в национален мащаб.

Пропорционален ефект - известен също като:

- Индустриален микс (смесен) ефект;

Пропорционалният ефект представлява тази част от общата регионална промяна, която може да се обясни със съединяване, смесване на икономическите дейности на региона в комбинация с общата национална тенденция в развитието на отделните икономически сектори. Пропорционалният дял или ефект възниква от факта, че на национално ниво някои сектори нарастват по-бързо или по-бавно от други.

Заедно пропорционалният и диференциалният ефект формират общата промяна (Total shift).

След като се направят необходимите изчисления и анализи, се пристъпва към верификация на получените данни. Това става чрез изчислителен метод със следния общ вид:

Категория

Формули на числови стойности

1	Обща заетост в региона в началото на периода	$(-) e^{t-1}$
2	Обща заетост в региона в края на	e^t

периода

3	Реална промяна в заетостта /ръст/	$= e^t - e^{t-1}$
		+
4	Националният компонент в ръста на заетостта	$(-) Ni = e^{t-1} \times \left(\frac{E^t}{E^{t-1}} \right)$
5	Обща промяна /Total shift/	$= e^t - (e^{t-1} \times \left(\left(\frac{E^t - E^{t-1}}{E^{t-1}} \right) \times 100 \right))$
6	• Диференциален ефект	$e^t - e^{t-1} + e^{t-1} \times \left(\left(\frac{E^t - E^{t-1}}{E^{t-1}} \right) \times 100 \right)$
7	• Пропорционален ефект	$e^t - e^{t-1} \times \left(\left(\frac{E^t - E^{t-1}}{E^{t-1}} \right) \times 100 \right) - e^t - e^{t-1} + e^{t-1} \times \left(\left(\frac{E^t - E^{t-1}}{E^{t-1}} \right) \times 100 \right)$

За да е сигурен крайният резултат е необходимо сборът на категориите от 1 до 4 да бъде равен на сбора от категориите 6 и 7, тоест на категория 5 - общата промяна (Total shift).

В настоящата прогноза се използва показателят „Наети лица по трудово или служебно правоотношение” по икономически сектори на КИД 2008.

По дефиниция наети лица¹⁷ са:

- Наети лица са лицата, които са в трудово правоотношение с работодателя съгласно Кодекса на труда и в служебно правоотношение съгласно Закона за държавния служител, по силата на които правоотношения те получават възнаграждение в пари или натура под формата на работна заплата за извършена в определен обем и качество работа, независимо дали договорът за наемане е постоянен или временен, на пълно или непълно работно време.

Предложената методология позволява да се извърши задълбочен разрез на секторите на икономиката на Южен Централен район от ниво 2 и на община Борино.

Анализ на национално ниво и Южен Централен район:

Използването на ДАДД позволява да се установят с голяма точност постигнатите от икономическите сектори резултати по отношение на заетостта. Анализът позволява да се разкрие до каква степен националните тенденции стимулират или забавят развитието, как се отразяват секторните изменения на региона и накрая как самия регион се адаптира.

В национален мащаб положителен темп по отношение на броя наети имат секторите А, J, К, Q, R и S. Всички останали сектори имат негативен темп. Това поражда и негативно национално влияние в тези сектори.

На национално ниво най-значително е намаляването на наетите в секторите строителство /F/, В /добивна промишленост/, С /преработваща промишленост/ и О /държавно управление/. Налице е ускорен процес на деиндустриализация на страната независимо от редица мерки насочени към стимулиране на нефинансовия сектор, което ярко

¹⁷ Източник: www.nsi.bg

се илюстрира от броя наети. Особеността е, че при миграция на работната сила към сектора на услуги, тя загубва своите производствени традиции и навици и много трудно се връща към производствени дейности.

Фиг.26

Секторите, които почти не променят своето състояние по отношение на броя наети са E, G, H, I, K, L, M, и P. Всички те имат темп на изменение не по-голям от 7%.

ОБЩ УСТРОЙСТВЕН ПЛАН НА ОБЩИНА БОРИНО

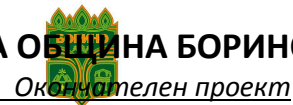

Таблица 72

КИД 2008	Икономически дейност (А21)	България 2008	България 2013	Промяна %	ЮЦР 2008	ЮЦР 2013	Промяна %	Очаквана заетост на база -9,37%	State Growth Effect	Обща промяна	Очаквана промяна	Диф. ефект	Проп. ефект	LQ
	1	2	3	4	5	6	7	8	8a	9	10	11	12	13
A	СЕЛСКО, ГОРСКО И РИБНО СТОПАНСТВО	65580	70235	7,10	12255	13000	6,08	11103,03	-1151,97	1896,97	13124,88	-125	2021,85	0,60
B	ДОБИВНА ПРОМИШЛЕНОСТ	29611	24268	-18,04	5619	4164	-25,89	5090,81	-528,19	-926,81	4605,11	-441	-485,70	0,56
C	ПРЕРАБОТВАЩА ПРОМИШЛЕНОСТ	608206	489948	-19,44	140367	121692	-13,30	127172,50	13194,50	-5480,50	113074,40	8618	14098,10	0,81
D	ПРОИЗВОДСТВО И РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЕЛЕКТРИЧЕСКА И ТОПЛИННА ЕНЕРГИЯ И НА ГАЗООБРАЗНИ ГОРИВА	34706	31337	-9,71	3973	4378	10,19	3599,54	-373,46	778,46	3587,33	791	-12,21	0,46
E	ДОСТАВЯНЕ НА ВОДИ; КАНАЛИЗАЦИОННИ УСЛУГИ, УПРАВЛЕНИЕ НА ОТПАДЪЦИ И ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ	34034	35222	3,49	6537	5376	-17,76	5922,52	-614,48	-546,52	6765,18	-1389	842,66	0,50
F	СТРОИТЕЛСТВО	241400	128947	-46,58	38255	19377	-49,35	34659,03	-3595,97	15282,03	20434,41	-1057	14224,62	0,49
G	ТЪРГОВИЯ; РЕМОНТ НА АВТОМОБИЛИ И МОТОЦИКЛЕТИ	396932	370716	-6,60	65045	57679	-11,32	58930,77	-6114,23	-1251,77	60749,00	-3070	1818,23	0,51
H	ТРАНСПОРТ, СКЛАДИРАНЕ И ПОЩИ	146987	137131	-6,71	21972	21852	-0,55	19906,63	-2065,37	1945,37	20498,70	1353	592,07	0,52
I	ХОТЕЛИЕРСТВО И РЕСТОРАНТЪОРСТВО	108878	111788	2,67	17108	17400	1,71	15499,85	-1608,15	1900,15	17565,25	-165	2065,40	0,51
J	СЪЗДАВАНЕ И РАЗПРОСТРАНЕНИЕ	59943	70961	18,38	3994	3523	-11,79	3618,56	-375,44	-95,56	4728,13	-1205	1109,56	0,16

ОБЩ УСТРОЙСТВЕН ПЛАН НА ОБЩИНА БОРИНО

	НА ИНФОРМАЦИЯ И ТВОРЧЕСКИ ПРОДУКТИ; ДАЛЕКОСЪОБЩЕНИЯ													
K	ФИНАНСОВИ И ЗАСТРАХОВАТЕЛНИ ДЕЙНОСТИ	53210	56709	6,58	4634	4105	-11,42	4198,40	-435,60	-93,40	4938,72	-834	740,32	0,24
L	ОПЕРАЦИИ С НЕДВИЖИМИ ИМОТИ	24800	23627	-4,73	2856	2778	-2,73	2587,54	-268,46	190,46	2720,92	57	133,38	0,38
M	ПРОФЕСИОНАЛНИ ДЕЙНОСТИ И НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ	70570	70542	-0,04	5762	6210	7,78	5220,37	-541,63	989,63	5759,71	450	539,34	0,29
N	АДМИНИСТРАТИВНИ И СПОМАГАТЕЛНИ ДЕЙНОСТИ	104124	122231	17,39	12299	14551	18,31	11142,89	-1156,11	3408,11	14437,78	113	3294,88	0,39
O	ДЪРЖАВНО УПРАВЛЕНИЕ	129422	113791	-12,08	20874	18005	-13,74	18911,84	-1962,16	-906,84	18352,93	-348	-558,91	0,52
P	ОБРАЗОВАНИЕ	171363	164469	-4,02	34002	31327	-7,87	30805,81	-3196,19	521,19	32634,09	-1307	1828,27	0,62
Q	ХУМАННО ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ И СОЦИАЛНА РАБОТА	126402	136480	7,97	23273	24453	5,07	21085,34	-2187,66	3367,66	25128,55	-676	4043,21	0,58
R	КУЛТУРА, СПОРТ И РАЗВЛЕЧЕНИЯ	31586	31793	0,66	4256	4570	7,38	3855,94	-400,06	714,06	4283,89	286	427,96	0,47
S	ДРУГИ ДЕЙНОСТИ	30340	36208	19,34	4313	4761	10,39	3907,58	-405,42	853,42	5147,17	-386	1239,59	0,43
Общо		2468094	2226403	-9,79	427394	379201	-11,28	387218,96	-	-8017,96	378536,16	665	-8682,80	

.. Конфиденциални данни

ЮЦР - Динамичен анализ на движението на дяловете на ЮЦР 2008-2013 г. спрямо България 2008-2013 г.

Данните получени за темпа на нарастване на наетите по сектори показват, че районът има положителен темп на нарастване в секторите А, D, I, M, N, Q, R и S. Във всички останали случаи темпът е отрицателен. Този резултат показва положителен темп в 7 от 19 сектора и по същество показва, че районът следва националните тенденции в икономическо отношение. Най-значителен позитивен темп от секторите имат А, D, M, N, R и S над 5%.

Можем да интерпретираме получените данни като ги разделим на две големи групи. Първата група (1) обхваща секторите, в които районът следва националния тренд без оглед на това дали той е отрицателен или положителен. Втората група (2) са секторите, при които темпът на нарастване е обратен по посока на националния, независимо от това дали е положителен или отрицателен.

Към първата група са секторите:

(1) А, В, С, F, G, H, I, L, N, O, P, Q, R, S. Всички те следват националната тенденция в своя темп на развитие по отношение на заетостта. Това не е изненадващо, тъй като районът е водещ в икономическо отношение и формира значителна част от националния тренд. Тази група можем да поделим на две подгрупи с положителен и отрицателен темп (1.1 и 1.2).

(1.1.) С положителен - А, I, N, Q, R, S;

(1.2.) С отрицателен - В, С, F, G, H, L, O, P;

(2.) Към втората голяма група принадлежат - D, E, J, K, M;

По отношение на заетостта на съответния сектор в района можем поделим втората група на две подгрупи с отрицателен и положителен темп. След като един сектор попадне в една от тези подгрупи, то задължително националния темп е обратен по знак.

(2.1.) С положителен районен темп - D, M;

(2.2.) С отрицателен районен темп - E, J, K.

Интерпретация на резултатите за Южен Централен район от ниво 2:

Първата голяма група (1) ни разкрива, че секторите които допринасят най-много за заетостта са от първата подгрупа 1.1, тъй като те следват националния темп на развитие, който в случая е позитивен. Следователно, в бъдеще пропорционалният ефект към тези сектори ще бъде също позитивен, като някои сектори ще имат и позитивен диференциален ефект. По отношение на група 1.2. можем да кажем, че тези сектори са групата на най-бавно развиващите се за района. Те, освен че регистрират негативен районен темп, имат и негативен национален темп. Следователно тези сектори в бъдеще ще имат и негативен пропорционален ефект, но някои от тях могат да имат положителен диференциален ефект. Така или иначе, тяхното значение за регионалната икономика в бъдеще ще намалява.

Втората голяма група включва секторите, които не следват националния тренд. Тоест, те се развиват под влиянието на фактори с различно действие спрямо националния тренд. Към първата подгрупа (2.1.) са секторите, които имат позитивен темп на нарастване на заетостта в района, но тези сектори имат отрицателен темп на нарастване в национален план. Следователно, районът разполага с някакво сравнително или конкурентно предимство, което преодолява негативната национална тенденция. Това са секторите, които в нашия анализ осигуряват позитивния диференциален ефект заедно с някои от подсекторите от подгрупа 1.1.

Втората подгрупа (2.2) включва подсекторите, които в районен план имат негативен темп, но в национален положителен. Това са секторите, в които районът губи бързо наети, защото след като в национален план секторът е нарастващ, то има други райони в страната, в които заетостта нараства благодарение на много повече инвестиции в тези сектори. Тези сектори могат да допринесат, както положителен така и отрицателен диференциален и/или пропорционален ефект.

- **Приложение на ДАДД спрямо броя на наети по сектори на КИД - 2008 за община Борино за периода 2008-2013 г.**

От данните получени за темпа на нарастване на заетостта по сектори става ясно, че община Борино има положителен темп на нарастване в секторите А, D, I и N. Във всички останали случаи темпа е отрицателен.

Можем да интерпретираме получените данни, като ги разделим на две големи групи. Първата група (1) обхваща секторите, в които общината следва националния тренд, без оглед на това дали той е отрицателен или положителен. Втората група (2) са секторите, при които темпът на нарастване е обратен по посока на националния, независимо от това дали е положителен или отрицателен.

Към първата група са секторите:

(1) А, В, С, F, G, H, I, L, M, N, O, P. Всички те следват националната тенденция в своя темп на развитие по отношение на наетите. Тази група можем да поделим на две подгрупи с положителен и отрицателен темп (1.1 и 1.2).

(1.1.) С положителен – А, I, N;

(1.2.) С отрицателен - В, С, F, G, H, L, M, O, P.

(2.) Към втората голяма група принадлежат – D, E, J, K, Q, R, S.

По отношение на заетостта на съответния подсектор в общината можем да ги поделим на две подгрупи с отрицателен и положителен темп секторите в общината. След като един сектор попадне в една от тези подгрупи, то задължително националния темп е обратен по знак.

(2.1.) С положителен местен темп - D;

(2.2.) С отрицателен местен темп - E, J, K, Q, R, S.

Интерпретация на резултатите за община Борино:

Първата голяма група (1) ни разкрива, че секторите, които допринасят най-много за заетостта, са от първата подгрупа 1.1, тъй като те следват националния темп на развитие, които в случая е позитивен / А, I, N; /. Следователно в бъдеще пропорционалният ефект към тези подсектори ще бъде също позитивен, като някои от тях ще имат и позитивен диференциален ефект. Група 1.2. са секторите най-бавно развиващи се на територията на общината. Те освен, че регистрират негативен общински темп, имат и негативен национален темп. Следователно тези сектори в бъдеще ще имат и негативен пропорционален ефект, но някои от тях могат да имат положителен диференциален ефект. Тяхното значение за регионалната икономика в бъдеще ще намалява.

Втората голяма група включва секторите, които не следват националния тренд. Те се развиват под влиянието на фактори с различно действие спрямо националния тренд. Към първата подгрупа (2.1.) са секторите, които имат позитивен темп на нарастване на заетостта в общината, но тези сектори имат отрицателен темп на нарастване в национален план. Следователно общината разполага с някакво сравнително или конкурентно предимство, което преодолява негативната национална тенденция. Това са секторите, които в нашия анализ осигуряват позитивния диференциален ефект, заедно с някои от секторите от подгрупа 1.1. В община Борино за периода 2008-2013 г. в тази група попадат сектор D;

Втората подгрупа (2.2) включва секторите, които в общински план имат негативен темп, но в национален положителен. Това са секторите, в които общината губи бързо наети, защото, след като в национален план секторът е нарастващ, то има други области и общини в страната, в които заетостта нараства благодарение на много повече инвестиции в тези сектори. Тези сектори могат да допринесат както положителен, така и отрицателен диференциален и/или пропорционален ефект.

ОБЩ УСТРОЙСТВЕН ПЛАН НА ОБЩИНА БОРИНО

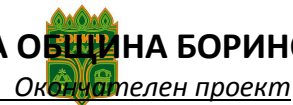

Таблица 73

КИД 2008	Икономически дейност (A21)	България 2008	България 2013	Промяна %	Общ. Борино 2008	Общ. Борино 2013	Промяна %	Очаквана заетост -9,79	State Growth Effect	Обща промяна	Очаквана промяна	Дифер. ефект	Пропор. ефект
	1	2	3	4	5	6	7	8	8a	9	10	11	12
A	СЕЛСКО, ГОРСКО И РИБНО СТОПАНСТВО	65580	70235	7,10	29	31	9,55	30,12	1,53	1,20	30,62	1	0,50
B	ДОБИВНА ПРОМИШЛЕНОСТ	29611	24268	-18,04	54	41	-25,37	57,31	2,92	-16,72	44,58	-4	-12,73
C	ПРЕРАБОТВАЩА ПРОМИШЛЕНОСТ	608206	489948	-19,44	339	334	-1,50	356,81	18,17	-23,24	272,80	61	-84,02
D	ПРОИЗВОДСТВО И РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЕЛЕКТРИЧЕСКА И ТОПЛИННА ЕНЕРГИЯ И НА ГАЗООБРАЗНИ ГОРИВА	34706	31337	-9,71	7	8	22,37	6,92	0,35	1,12	5,93	2	-0,99
E	ДОСТАВЯНЕ НА ВОДИ; КАНАЛИЗАЦИОННИ УСЛУГИ, УПРАВЛЕНИЕ НА ОТПАДЪЦИ И ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ	34034	35222	3,49	18	16	-14,17	19,19	0,98	-3,56	18,85	-3	-0,34
F	СТРОИТЕЛСТВО	241400	128947	-46,58	180	55	-69,63	190,13	9,68	-135,32	96,39	-42	-93,74
G	ТЪРГОВИЯ; РЕМОТ НА АВТОМОБИЛИ И МОТОЦИКЛЕТИ	396932	370716	-6,60	107	89	-17,39	113,23	5,77	-24,46	100,36	-12	-12,86
H	ТРАНСПОРТ, СКЛАДИРАНЕ И ПОЩИ	146987	137131	-6,71	43	32	-25,05	45,30	2,31	-13,08	40,11	-8	-5,19
I	ХОТЕЛИЕРСТВО И РЕСТОРАНТЪОРСТВО	108878	111788	2,67	76	95	24,62	80,32	4,09	14,68	78,27	17	-2,05
J	СЪЗДАВАНЕ И РАЗПРОСТРАНЕНИЕ НА ИНФОРМАЦИЯ И ТВОРЧЕСКИ ПРОДУКТИ; ДАЛЕКОСЪОБЩЕНИЯ	59943	70961	18,38	10	8	-16,41	10,08	0,51	-2,08	11,33	-3	1,25
K	ФИНАНСОВИ И	53210	56709	6,58	6	5	-21,50	6,32	0,32	-1,61	6,39	-2	0,07

ОБЩ УСТРОЙСТВЕН ПЛАН НА ОБЩИНА БОРИНО

	ЗАСТРАХОВАТЕЛНИ ДЕЙНОСТИ												
L	ОПЕРАЦИИ С НЕДВИЖИМИ ИМОТИ	24800	23627	-4,73	5	3	-32,93	5,28	0,27	-1,92	4,77	-1	-0,51
M	ПРОФЕСИОНАЛНИ ДЕЙНОСТИ И НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ	70570	70542	-0,04	12	10	-15,76	12,83	0,65	-2,57	12,18	-2	-0,66
N	АДМИНИСТРАТИВНИ И СПОМАГАТЕЛНИ ДЕЙНОСТИ	104124	122231	17,39	24	27	9,94	25,76	1,31	1,12	28,70	-2	2,94
O	ДЪРЖАВНО УПРАВЛЕНИЕ	129422	113791	-12,08	81	58	-28,78	85,35	4,35	-27,66	71,22	-14	-14,13
P	ОБРАЗОВАНИЕ	171363	164469	-4,02	97	79	-18,67	102,61	5,23	-23,41	93,46	-14	-9,14
Q	ХУМАННО ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ И СОЦИАЛНА РАБОТА	126402	136480	7,97	54	49	-9,05	56,96	2,90	-7,79	58,37	-9	1,41
R	КУЛТУРА, СПОРТ И РАЗВЛЕЧЕНИЯ	31586	31793	0,66	17	14	-19,64	17,70	0,90	-4,20	16,91	-3	-0,79
S	ДРУГИ ДЕЙНОСТИ	30340	36208	19,34	11	11	-4,61	11,66	0,59	-1,10	13,21	-3	1,55
Общо		2468094	2226403	-9,79	1171	963	-17,74	1233,89	62,84	-270,61	1004,44	-41	-229,45

.. Конфиденциални данни

Община Борино - Динамичен анализ на движението на дяловете за периода 2008-2013 г. спрямо България 2008-2013 г.

За нуждите на настоящата прогноза, данните за броя на наетите лица в някои сектори по КИД-2008 през 2013 г., са надценени с цел постигане на по-голяма реалистичност на прогнозата с икономическата ситуация в община Борино.

• Прогноза за икономическата система на община Борино на база ефект на мултипликатора

Въздействието на ефекта на мултипликатора и прогнозирането на растежа в един конкретен регион може да бъде изследвано чрез уравнение на мултипликатора. Мултипликаторите ефект, както на регионално, така и на градско ниво е свързан с понятията на регионалните експортни бази като първоначален източник на растежа. Тези сектори са отбелязани като експортно ориентирани или често наричани още „икономическа база“. Основно се различават по това, че се стремят по-скоро да открият и установят онези стоки и услуги, които регионът изнася, отколкото да установят всички продукти, които регионът произвежда със собствените си фактори и условия. Същността на експортнобазираната теория се основава на факта, че всеки регион има два фундаментално различаващи се сектора в икономиката:

- Експортно ориентирани сектори (*Exx*) - включват всички дейности, за които ефективното търсене е външно за региона и основната част от продукцията се изнася. Тези сектори осигуряват по-голямата част от нетните парични потоци в региона.
- Местни сектори (*Eres*) - включват се всички сектори, за които ефективното търсене е вътрешно за региона. Това са производствените системи, които всекидневно обслужват потребностите на местното население.

Събрани заедно, двата типа сектори формират общата икономическа структура на региона. Експортно ориентирани сектори са онези, които играят водеща роля при първоначалното стартиране на икономическото развитие. Тези сектори определят нивата на абсолютните приходи в региона и предопределят успеха и стабилността на местно базираните индустрии. Те са онези сектори, които придават ефекта на измененията в националната икономика в местния регион или диференциалния ефект от модела на ДАДД. Общото допускане може да бъде разписано така: нивото на местните икономически дейности по отношение на заетост, приходи и др., е функция на експортно ориентирани икономически дейности. Нещо повече, ако допуснем, че тази взаимовръзка е относително стабилна за определен период от време, т.е. пропорцията между експортно ориентирани и местно ориентирани сектори е стабилна, то тогава е възможно да изчислим влиянието на промяната в експортно базираните сектори върху местните сектори и следователно върху цялата икономика и да извършим прогноза.

Например: ако регион разполага с общо 100 000 души работна сила, като в експортно ориентирани сектори са заети 40 000, а в местните - 60 000, това означава, че съотношението между местни и експортно ориентирани дейности е 1,5. С други думи, всеки две създадени допълнително работни места в експортно ориентирани сектори, ще генерират 3 нови работни места в местните сектори. От тази гледна точка бихме могли да изчислим общото въздействие при нарастването на експортно ориентирани сектори. Например разкриването на ново предприятие, което създава работа за 200 души, ще създаде 300 нови работни места в местните сектори. Така общият кумулативен ефект би се равнявал на 500 нови работни места.

Уравнението на икономическия мултипликатор има следния общ вид:

$$E_t = \frac{1}{1 - a} (E_{ex})$$

където: E_t е общата заетост

E_x - заетостта в експортно базираните сектори.

a - параметър, който определя взаимовръзката между експортно базираните и местните икономически дейности. Например ако заетостта в местните сектори е 75%, то *a* ще има стойност от 0,75.

Трябва задължително да се отбележи, че мултипликаторното съотношение действа и в обратния смисъл. Например, затварянето на предприятия в експортно ориентираните сектори задължително ще доведе до много по-голяма загуба на работни места в местните сектори. Това пряко се отчита от пропорционалния ефект в ДАДД на община Борино.

За целите на прогнозата ще определим експортно ориентираните сектори и местните сектори.

Експортно ориентирани сектори: А, В, С, D, G, I, J, К, М, R. През 2013 г. всички те обхващат 602 д., които се равняват на 62,54% от всички наети /общ брой наети на местно ниво - 963 д. През посочената година, нефинансовите предприятия в общината реализират нетни приходи от продажби в размер на 3984 хил. лв. Следователно, на един нает в местната икономика, се падат по 4,13 хил. лева нетни приходи от продажби.

Местни сектори: E, F, H, L, N, O, P, Q, S, като всички те обхващат 361 бр. наети, равняващи се на 37,46%. Коефициентът между експортно ориентираните и местните сектори е 60% /съотношение между брой наети в местните сектори към брой наети в експортно ориентираните сектори/. На база горната логика, то параметър *a* има стойност 0,60. Трябва да имаме предвид, че община Борино изпитва общо намаляване на наетите през наблюдавания период. Тъй като това е сегашното съотношение за периода 2008-2013 г., ще приемем, че при стойност от 0,20 той отразява реалистичния сценарий на развитие. Параметър „*a*“ със стойност 0,30 би представлявал оптимистичния и стойност на параметър *a* от -0,10 би представлявал песимистичния вариант на развитие. Тази прогноза допуска нарастване на нетните приходи от продажби във всички варианти за развитие, тъй като сегашната икономическа система допуска реализирането на растеж и без физическо нарастване на броя на заетите. Този растеж, ще бъде резултат от подобряване на ефективността и производителността на труда на един нает. Най-добрият вариант би бил нарастване както на броя на наетите, така и на нетните приходи от продажби на един нает. На този етап, демографската прогноза не допуска теза за бързо нарастване на броя на наетите.

При така поставените условия може да извърши следната обща прогноза за броя наети за период от 20 години, до края на 2035 г.:

Таблица 74

КИД 2008	Икономически дейност (A21)	Общ. Борино 2013	Оптимистичен <i>a</i> = 0,30	Реалистичен <i>a</i> = 0,20	Песимистичен <i>a</i> = -0,10
	1	6			
A	СЕЛСКО, ГОРСКО И РИБНО СТОПАНСТВО	31	44,74	39,15	28,47
B	ДОБИВНА ПРОМИШЛЕНОСТ	41	57,99	50,74	36,90
C	ПРЕРАБОТВАЩА ПРОМИШЛЕНОСТ	334	476,53	416,96	303,25
D	ПРОИЗВОДСТВО И РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЕЛЕКТРИЧЕСКА И ТОПЛИННА ЕНЕРГИЯ И НА ГАЗООБРАЗНИ ГОРИВА	8	11,49	10,05	7,31
E	ДОСТАВЯНЕ НА ВОДИ;	16	22,33	19,54	14,21

ОБЩ УСТРОЙСТВЕН ПЛАН НА ОБЩИНА БОРИНО

Окончателен проект

КИД 2008	Икономически дейност (А21)	Общ. Борино 2013	Оптимистичен $a = 0,30$	Реалистичен $a = 0,20$	Песимистичен $a = -0,10$
	КАНАЛИЗАЦИОННИ УСЛУГИ, УПРАВЛЕНИЕ НА ОТПАДЪЦИ И ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ				
F	СТРОИТЕЛСТВО	55	78,30	68,51	49,83
G	ТЪРГОВИЯ; РЕМОНТ НА АВТОМОБИЛИ И МОТОЦИКЛЕТИ	89	126,81	110,96	80,70
H	ТРАНСПОРТ, СКЛАДИРАНЕ И ПОЩИ	32	46,03	40,28	29,29
I	ХОТЕЛИЕРСТВО И РЕСТОРАНТЬОРСТВО	95	135,71	118,75	86,36
J	СЪЗДАВАНЕ И РАЗПРОСТРАНЕНИЕ НА ИНФОРМАЦИЯ И ТВОРЧЕСКИ ПРОДУКТИ; ДАЛЕКОСЪОБЩЕНИЯ	8	11,43	10,00	7,27
K	ФИНАНСОВИ И ЗАСТРАХОВАТЕЛНИ ДЕЙНОСТИ	5	6,73	5,89	4,28
L	ОПЕРАЦИИ С НЕДВИЖИМИ ИМОТИ	3	4,80	4,20	3,05
M	ПРОФЕСИОНАЛНИ ДЕЙНОСТИ И НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ	10	14,66	12,83	9,33
N	АДМИНИСТРАТИВНИ И СПОМАГАТЕЛНИ ДЕЙНОСТИ	27	38,40	33,60	24,44
O	ДЪРЖАВНО УПРАВЛЕНИЕ	58	82,41	72,11	52,45
P	ОБРАЗОВАНИЕ	79	113,14	99,00	72,00
Q	ХУМАННО ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ И СОЦИАЛНА РАБОТА	49	70,24	61,46	44,70
R	КУЛТУРА, СПОРТ И РАЗВЛЕЧЕНИЯ	14	19,29	16,88	12,27
S	ДРУГИ ДЕЙНОСТИ	11	15,09	13,20	9,60
		963	1376,11	1204	876

С оглед на реалистичността на прогнозата в следващите 20 години, нека допуснем икономически растеж от 1,5 % на годишна база. При тази консервативна прогноза към 2035 г. при пропорционално нарастване на нетните приходи от продажби, стойността би била 5,56 хил. лв на един нает.

Таблица 75

	Оптимистичен $a = 0,30$	Реалистичен $a = 0,127$	Песимистичен $a = -0,10$
Нетни приходи от продажби 2035 г. /хил. лв. /	7654,65	6697,81	4871,10

От данните е видно, че дори при песимистичния вариант, икономически растеж по отношение на нетни приходи, респективно БВП и БДС ще се реализира. Той ще произтича

от все по-високите технологии, обновяването на икономическите сектори, националния растеж, както и други фактори с външен характер.

3.5 Прогноза за пространствено развитие

3.5.1 Основно предназначение на териториите, режими на устройство и параметри на натоварване

Основната цел на Общия устройствен план на Община Борино е да даде цялостна концепция за развитие на територията на общината, отчитаща изискванията за интегриран подход, ресурсна ефективност, опазване на околната среда и адаптация към промените. Решенията на задачите, които произтичат от основната цел съответстват на нормативната уредба за устройство на територията и на съвременните постановки за интегрирано пространствено планиране и устойчиво развитие.

Обхватът на разработката включва землищата на всички села на територията на Община Борино – 5, в това число и землището на общинския център – с. Борино

▪ Универсални задачи на ОУП.

- Определяне на общата структура на територията и преобладаващото предназначение на съставните и структурните ѝ части – местоположението и границите на урбанизираните територии; земеделските територии; горските територии; защитените територии; нарушените територии за възстановяване и териториите със специално, с друго или със смесено предназначение

- Регламентиране на общия режим на устройство по отношение на всяка от териториите, както и на извънселищните територии – изключителна държавна, публична, държавна и публична общинска собственост, който включва най-общи цели, мерки и изисквания за тяхното опазване, използване, изграждане и развитие.

- Определяне на насоките и устройствените мерки за усъвършенстване на структурата на селищната мрежа, вкл. селищните елементи без собствен демографски ресурс за развитие.

- Обосноваване развитието на комуникационно-транспортната инфраструктура и определяне съответстващото усъвършенстване на транспортните мрежи.

- Обосноваване развитието на системите на техническата инфраструктура на територията и определяне разположението на мрежите и съоръженията им, вкл. връзките им с териториите на съседните общини и с инфраструктурни мрежи, съоръжения и обекти от национално значение

- Регулиране на взаимодействието между устройството на територията и природната ѝ среда и регламентиране на допустимото натоварване на естествените рекреационни и други ресурси, както и дефиниране на необходимите компенсационни мероприятия.

- Създаване на условия за социализация на обектите на културно-историческото наследство и природните забележителности.

- Идентифициране на териториите с вероятно разпространение на предвидими природни бедствия и регламентиране на необходимите превантивни мерки и начини на устройство и защита.

- Определяне на териториите за активно прилагане на ландшафтно устройствени мероприятия и естетическо оформяне, в т.ч. териториите за превантивна устройствена защита съгласно чл. 10, ал. 3 ЗУТ.

- Извеждане на приоритетните устройствени мероприятия и определяне на общата последователност на реализиране на устройствените мероприятия, ангажиращи публични инвестиционни и други ресурси.

3.5.2 Пространствено развитие

Преобладаващата селищна структура на община Борино е компактна, като това се обуславя от природогеографските условия. Населените места са компактни, без да се разпространяват в отделни махали и отделни жилищни образувания. Въпреки че планинския релеф предразполага оформянето на голям брой махали и отделни селищни структури. Наблюдават се единични ферми разпръснати в землищата на отделните населени места.

В северната част на Общината е разположен общинския център село Борино.

Всички населени места са достъпни по Републиканската и общинската пътни мрежи.

Предвижданията на ОУПО Борино за пространствено развитие са насочени основно към социално-икономическото развитие, създаване на условия за реализация на инвестиционни инициативи, отговарящи на целите и приоритетите на регионалното развитие, както и доразвиване на стратегически планове в обхвата на общината и техните проекти.

Моделът на развитие на общината се характеризира със селищните системи и стремеж към устойчиво и балансирано развитие на цялата територия съобразявайки се с естествените демографски процеси, природните дадености и потенциала за развитие на логистични и производствени бази.

Много голяма част от територията на общината е в Защитени зони и територии. Предвижданията са в тези зони, като са в непосредствена близост до населените места или при вече съществуващи терени със статут на производствени, складови, жилищни или вилни. Предвижданията са малки и не застрашават биоразнообразието в района.

3.5.3 Основно предназначение на териториите

Териториалната структура на Община Борино според вида на територията се дели на:

- **Урбанизирани територии (населени места и селищни образувания);**
- **Територии на транспорта**
- **Земеделски територии;**
- **Горски територии;**
- **Територии, заети от води и водни обекти;**
- **Защитени територии;**
- **Нарушени територии за възстановяване.**

3.5.4 Развитие на териториите

Спрямо чл.16 от Наредба №8 за обема и съдържанието на устройствените планове, с общият устройствен план на общината се определят границите на урбанизираните територии, които са „строителна граница на населено място“.

За територията на Община Борино има действащи актуални цифрови модели на картите на възстановената собственост (КВС) на землищата на всички населени места.

Предвижданията на ОУПО Борино за разширяване на строителните граници на населените места обхващат основно непосредствено прилежащите земеделски територии до населените места, които са подходящи за застрояване, или вече са с променено предназначение, но са разпръснати, самостоятелни или не са в обособени зони.

Основното при разработването на ОУПО е за всяко населено място да се даде възможност за развитие, въпреки негативната прогноза за икономическото и демографското развитие на района. В близост до всяко населено място или махала или селищно образувание да се предвидят територии с възможност за смяна на предназначението.

При пътните възли, при входовете и изходите от населените места се предвиждат терени със смесена функция, като целта е да се осигури възможност за строителство на

различни сгради във функционално отношение /обществени – хотели, мотели, бензиностанции, жилищни, производствени или складови/.

Задължително се предвижда увеличаване на терените на гробищните паркове. На места където съществуващите гробищни паркове граничат с терени общинска собственост отреджането за озеленяване /т.е гробищен парк/, а на места където собствеността е частна е предвидена възможност за смяна на предназначението на земята.

При стопанските дворове и производствените бази са предвидени територии с Пп или Смф предназначение. По този начин се цели увеличаване на възможността за инвестиции и набавяне на повече работна ръка в регионите, а от там и увеличаване на икономическия и демографския ръст.

При разработването на ОУП на община Борино са взети предвид всички анкетни карти на заинтересованите лица /собственици/ на имоти и техните инвестиционни намерения.

На север от с. Борино е разположен язовир около който вече има изградени жилищни сгради. С настоящия ОУП ще се развие тази зона като се предвиждат имоти с Ов статут. Наличието на техническа инфраструктура позволява развитието на зоната. От друга страна природните дадености са предпоставка за развитието на вилния, ловния, риболовния и познавателния туризъм.

За с. Борино се търси възможност за увеличаване на жилищната територия, като при влизането и излизането от селото по път III 197 се оформят Смф зони с по-голяма възможност за строителство и развитие на по-голям брой и разнообразни дейности. При издаване на разрешения за строеж за сгради да се съблюдава избраното местоположение да осигурява по-ниско ниво на шум от граничните стойности на нивото на шум съгласно Наредба № 6/2006 г. (Наредба № 6/26.06.2006 г. за показателите за шум в околната среда, отчитащи степента на дискомфорт през различните части на денонощието, граничните стойности на показателите за шум в околната среда, методите за оценка на стойностите на показателите за шум и на вредните ефекти от шума върху здравето на населението) за конкретната зона, имайки предвид и настоящите и очаквани нива на шума, генерирани от съществуващи и предвидени в ОУП източници.

На запад от селото се е оформила промишлено-складова зона, която с настоящият ОУП ще се увеличи. Търси се възможност за превличане на инвестиции, чрез даване на възможност за изграждане на малки производствени предприятие и складови сгради. Предвижда се изцяло чисто производство, складова и логистична дейност.

Малка Пп зона с нови отредени територии за чисто производство се развива и в югоизточната част на селото. Поради по-голямата близост до населеното място на това място са предвидени и Смф терени.

На изток от с. Борино и на северозапад от с. Ягодина е започнало формирането на зона за туризъм. С увеличаването на терените за туризъм, за изграждането на къщи за гости и малки семейни хотелчета в тази част с ОУП се цели да се привлекат туристи за увеличаване на инвестициите в района. Това ще доведе до откриване на нови работни места. Близостта на тази зона до „Дяволския мост и водопада“, до „Ягодинската пещера“ и наличието вече на техническа инфраструктура, а и желанието на собствениците на терени в тази зона дава предпоставка за залагането в ОУП на Ов терени и ЗЗдоп.

На територията на Община Борино има много природни и археологически паметници, които трябва да се използват за развитие на туризма, хотелиерството и услугите.

На изток от с. Ягодина се формира една Ов зона. Предвижда се увеличаване на територия на селото във всички посоки, като са предвидени ЗЗдоп терени /Земеделски територии с устройствен режим с допустима смяна на предназначението/. Не са конкретизирани терените за да може да се остави възможност за различни по характер

инвестиции. При входа на селото се предлага Смф зона с по-голяма възможност за строителство и развитие на по-голям брой и разнообразни дейности.

За останалите населени места са приложени няколко принципа:

- При пътните възли, при входовете и изходите от населените места се предвиждат терени със смесена функция /Смф/, като целта е да се осигури възможност за строителство на различни сгради във **функционално отношение**
- Чрез използването на ЗЗдоп / Земеделски територии с устройствен режим с допустима смяна на предназначението/ да се даде право на развитие във всички посоки на територията на населеното място
- Чрез използването на ЗЗдоп / Земеделски територии с устройствен режим с допустима смяна на предназначението/ да се намери възможност за свързване на отделни махали към центъра на населеното място.
- Чрез използването на ЗЗдоп / Земеделски територии с устройствен режим с допустима смяна на предназначението/ да се даде право на развитие на населените места попадащи в Защитени местности или зони.
- При възможност е осигурено увеличаване на гробищните паркове
- При наличие на съществуваща Пп зона или стопански двор е предвидено неговото разширяване.

3.5.5 Показатели за застрояване

Показателите за застрояване са съобразени с условията на Наредба 7 за ПНУОВТУЗ и те са следните за основните видове устройствени зони и територии:

ПРИЛОЖЕНИЕ 1: ПОКАЗАТЕЛИ НА ЗАСТРОЯВАНЕ В ЗОНИТЕ

Таблица 76

Наименование На зоната	Макс. Плътност на застр. (%)	Макс. Кинт	Мин.озеленявана Площ (%)	Н макс. (етажи)
Жм	60	1,2	40	10м (3 ет.)
Смф	60	2	30	15м (5 ет.)
Пп	80	2,5	20	10м (3 ет.)
Ов	40	08	50	7м (2 ет.)
Ок	30	1,5	50	7м (2 ет.)
ЗЗдоп	С право на смяна на предназначение в Жм, Смф, Пч и Пс, Ов, Оз и Ок /Според решение на ОбС, ОЕСУТ и компетентни органи/			

ОБЩ УСТРОЙСТВЕН ПЛАН НА ОБЩИНА БОРИНО

Окончателен проект

Баланс на територията на Община Борино /съществуващи и проектни/

Таблица 77

ОБЩИНА БОРИНО							
I	ВИДОВЕ ТЕРИТОРИИ	СЪЩЕСТВУВАЩО ПОЛОЖЕНИЕ		ПРОЕКТ /нови територии/		ОБЩО СЪЩЕСТВУВАЩО И ПРОЕКТНО	
		площ (ха)	% от територията	площ (ха)	% от територията	площ (ха)	% от територията
1	ТЕРИТОРИИ С ОБЩО ПРЕДНАЗНАЧЕНИЕ						
1	Урбанизирани територии						
1.1	Жилищни функции	198	1,1	25.41	0.15%	223.41	1.25%
1.2	Обществено-обслужващи функции	0,13	0,001%=0%			0,13	0,001%=0%
1.3	Смесени функции			6.18	0.03%	6.18	0.03%
1.4	Производствени дейности	9,9	0,05%	5.65	0.03%	15.55	0.08%
1.5	Складови дейности	8,7	0,05%			8.7	0.05%
1.6	Рекреационни дейности, вилни зони	3,1	0,02%	16,57	0,1%	19,67	0.12%
1.7	Устройствена зона за курортни и допълващи дейности						
1.7	Озеленяване, паркове и градини в т.ч. гробищни паркове	3,4	0,02%	1.0	0.01%=0%	4.4	0.02%
1.8	Спорт и атракции	1,4	0,01%=0%			1.4	0,01%=0%
1.9	Комунално обслужване и стопанство						
2	Земеделски територии						
2.1	Обработваеми земи – ниви	1651,5	9.5%			1620.81	9.4%
2.2	Обработваеми земи – трайни насаждения	2,0	0,01%=0%			1.5	0,01%=0%
2.3	Необработваеми земи	3808,0	22%			3646.81	21.2%
2.4	Земеделски територии с възможна смяна на предназначението			139.22	0.8%	139.22	0.8%
3	Горски територии						
3.1	Гори	10894,4	62.9%			10894,4	62.9%
3.2	Горски земи	646,77	3.76%			645.12	3.73%
4	Водни площи	43,4	0.2%			43,4	0.2%
5	Транспорт и комуникации	45,6	0.2%			45,6	0.2%
6	Територии за инженерно-техническа инфраструктура	3,7	0,02%			3,7	0,02%
	ОБЩО	173 20	100%	194.03	1.11%	17320	100%
I I I	ЗАЩИТЕНИ ТЕРИТОРИИ И ЗОНИ (припокриващи се)						
1	ЗМ "Триградско ждрело" в обхвата на общ. Борино	88.71		88.71		88.71	
2	ЗМ „Поречието на река Девинска“	46.20		46.20		46.20	
3	ЗМ „Борино“, бивша буферна зона на резерват „Кастраклий“	120.1		120.1		120.1	
4	ПЗ „Дяволски мост“	39.8		39.8		39.8	
5	ПЗ „Буйновско ждрело“	759.15		759.15		759.15	

ОБЩ УСТРОЙСТВЕН ПЛАН НА ОБЩИНА БОРИНО

Окончателен проект

6	Резерват "КАСТРАКЛИЙ"	129.176		129.176		129.176	
5	ЗЗ „Триград - Мурсалица“	8471.801 010372,02 7	59,883	10372,0 27	59,883	10372,02 7	59,883
6	ЗЗ „Западни Родопи“	97,8253	0,565	97,8253	0,565	97,8253	0,565
7	ЗЗ „Родопи Западни“	17320	100	17320	100	17320	100

Забележка: Площите на защитените територии – природни забележителности, защитени местности и резервата са съгласно заповедите за обявяването им, като ЗМ „Поречието на река Девинска“, ЗМ „Борино“, ПЗ „Дяволски мост“ и ПЗ „Буйновско ждрело“ са в процедура по актуализиране на площта .

Данни за защитените територии в община Борино във връзка с изготвянето на ОУП

1. Резерват „Кастраклий“-обявен със заповед №508/28.03.1968 година на МГГП. Актуализирана площ със заповед № РД-191/28.02.2013 година на МОСВ- 129.176 ха.

2. Защитена местност „Триградското ждрело“-обявена със заповед №4021/06.12.1963 г. на КГГП, увеличена със заповед №РД-429/18.06.2007 г. на МОСВ. Актуализирана площ със заповед №РД-677/08.10.2015 г. на МОСВ-710.569 ха.

3. Природна забележителност „Буйновско ждрело“-обявена със заповед №995/21.04.1971 г. на МГГП, увеличена със заповед № РД-904/11.12.2008 г. на МОСВ. Обща площ - 759.15 ха.

В процедура по актуализиране на площта на природната забележителност .

4. Природна забележителност „Дяволски мост“-обявена със заповед №535/25.09.1978 г. на КОПС. В процедура по актуализиране на площта на природната забележителност. Обща площ-39.8 ха.

5. Защитена местност „Борино“-обявена със заповед №1094/03.12.1986 г на КОПС. Прекатегоризирана от БЗ в защитена местност със заповед №РД-517/12.08.2007 г. на МОСВ. Обща площ- 120.1 ха. В процедура по актуализиране на площта на защитената местност.

6. Защитена местност „Поречието на р.Девинска“-обявена със заповед №618/08.07.2002 г. на МОСВ, Увеличена със заповед № РД-695/19.09.2007 г. на МОСВ. Обща площ-136.73 ха. В процедура по актуализиране на площта на защитената местност.

3.6 Развитие на инфраструктурата

3.6.1 Електроснабдителна инфраструктура

Поддържането на електроразпределителната мрежа (20 kV) и съоръженията към нея на територията на община Борино, както и електроснабдяването, се осъществява от „EVN България“ (собственик на съоръженията). Електрифицирани са всички населени места на територията на общината, като липсват такива с режим на тока.

Електроразпределението се осъществява от 43 трафопоста (20/0,4 kV). Съществуващите съоръжения имат капацитет към тях да се присъединят, както нови потребители на електро енергия, така и малки производители на електроенергия от Алтернативни източници на електроенергия. Предвижда се поэтапно въвеждане на система за дистанционно управление на комутационните съоръжения с цел намаляване броя и времетраенето на прекъсванията.

Важен проблем е уличното осветление и неговата енергийна ефективност. Част от него е била реконструирана и подменена по проекти, през периода 2009-2013г., но все още на

места се нуждае подмяна на уличното осветление с LED. Това ще доведе до по-добра енергоефективност и ще намали разходите за улично осветление значително.

3.6.2 Водоснабдяване и канализация

Водоснабдяване

Бъдещото прогнозно развитие на водоснабдителната инфраструктура на община Борино може да се систематизира въз основа на следните принципни постановки:

1. Продължаване на водоподаването от сега съществуващите утвърдени водоизточници на питейна вода с полагане на необходимите мерки за съхраняване на нейното качество и утвърждаване на СОЗ. Това са описаните в раздел А основно подземни и повърхностни води с водоземни съоръжения каптажи, шахтови кладенци и речни водохващания.

За подземните води не се налага пречистване, а само обеззаразяване. За речните повърхностни води ще продължи водоподаването след пречистване в действащите ПСПВ.

По отношение на водоизточниците е необходимо:

- Рехабилитация на сегашните водоземни съоръжения, тръбните им системи и арматури, както и пристъпване към постепенен дублаж;
- Актуализация и подновяване на разрешителните за водоземане;
- Включване на нови подходящи водоизточници във водоснабдителната схема на Общината;
- Монтиране на водомери на всички довеждащи водопроводи след водоизточниците.

2. Целесъобразно е да се постави въпросът за качественото обеззаразяване на питейната вода. Необходимо е извършване на задълбочен преглед за състоянието на съществуващите инсталации за обеззаразяване на водата и провеждане на необходимата реконструкция и модернизация в съответствие с действащите нормативни изисквания.

3. Запазване на сега функциониращите водоснабдителни системи, описани в раздел А с оператор „ВиК“ ЕООД – Смолян. Наличните водни количества са достатъчни за покриване на нуждите от питейна вода за постоянното население и приходящите туристи и почиващи. Тук естествено следва да се има предвид и въпросът за ограничаване на загубите на вода в рамките на нормативно допустимите.

4. Външните довеждащи (преносни) водопроводи (гравитачни и напорни) с обща дължина от около 23 км ще запазят своето функционално предназначение. Изградени са основно от азбестоциментови и стоманени тръби с изтекъл срок на годност на материала и е необходима постепенната им подмяна с тръби от нови съвременни материали. Реконструкцията на водопроводите ще се осъществи по сега съществуващите водопроводни трасета с вече придобити поземлени сервитути.

Първоначална нужда от реконструкция имат външните водопроводи, даващи чести и с голям процент възникнали аварии. Подмяната на старите довеждащи (външни) водопроводи от азбестоциментови и стоманени тръби е препоръчително да се осъществи основно с тръби от ПЕВП и чугун. Тази подмяна следва да се извършва поетапно на база специално изготвена за целта строителна програма.

В този дух е необходима подмяната на етернитовите тръби на довеждащите водопроводи от изворите до водоемите на селата Кожари и Буйново, както и водопровода от речното водохващане на р. Аджеларска до ПСПВ „Ягодина“.

5. Наличните черпателни и напорни резервоари се нуждаят от текуща поддръжка и рехабилитация за ограничаване на загубите на вода. Необходими са ремонт на изолацията, настъпила корозия по тръби и арматури, необходимост от подмяна на спирателни кранове, парапети, стълби и т.н. Съществуващите и отредени санитарно-охранителни зони (видни от приложените графични материали в ОУП-а) следва да се приведат в състояние, отговарящо

на нормативните изисквания. Необходимо е монтиране на водомери на всички хранителни тръби на напорните резервоари.

6. По отношение на помпените станции е необходима постоянна подмяна на амортизираните помпени агрегати и инсталиране на АСУ. Специално внимание трябва да се отдели на рехабилитацията на ПС „Караджа дере“.

7. Въпросът с измерване количеството на водата е от съществено значение за получаване на реални данни и размера на подадените към консуматорите водни маси. Необходимо е монтиране на нови или подмяна на съществуващите водомери (разходомери) на изхода на всеки водоизточник и на хранителните тръби на резервоарите.

8. Състоянието на вътрешните водопроводни мрежи с обща дължина от около 28 км е незавидно. Сега установените загуби на вода са значителни, от порядъка на 50%, като основният дял за тях се полага основно на вътрешните водопроводни мрежи. Това състояние трябва постепенно да се нормализира чрез планова и ритмична реконструкция на водопроводните мрежи и прилежащите съоръжения на всяко населено място. Като първа стъпка в тази посока и в краткосрочен план може да се посочи необходимостта от подмяна на водопроводите в село Борино, като се обърне внимание и на необходимостта от подмяна на СВО.

9. зполага с инвестиционен проект за подмяна на около 15 км от ВВМ на селото. Паралелно с това следва да се насочат усилията и към постепенна планова реконструкция на водопроводните мрежи на всички останали селища. Това се отнася най-вече до ВВМ на селата Ягодина и Буйново.

- **Канализация**

10. Като първа стъпка по отношение на канализацията е необходимо да се пристъпи към изграждане на ПСОВ „Борино“, доизграждане и реконструкция на около 1,7 км главни колектори и около 10 км вътрешна канализационна мрежа. Капацитетът на станцията възлиза на 3 100 ЕЖ и среднодневно отпадъчно количество от порядъка на 530 м³/ден. Площадката на ПСОВ в размер на 5,3 дка е вече отредена.

11. Като следващ етап от развитието на канализационната система на територията на Общината може да се посочи необходимостта от изграждане на битова канализация за останалите селища с предвиждане на локални ПСОВ.

3.6.3 Пътна инфраструктура

Модернизирането на транспортната инфраструктура до съседните общини играе ключова роля за икономическото развитие на общината. Основните дейности, на които ще бъде обърнато внимание и са включени в приоритетите за развитие на Община Борино в периода 2014-2020 г. са:

- Ремонт на пътна настилка в с. Борино;
- Изграждане на трайни горски пътища;
- Изграждане на селскостопански пътища;
- Подобряване на уличната мрежа в общината и др.

В Общински план за развитие на община Борино 2014-2020 г. са заложили следните инфраструктурни обекти:

- Реконструкция на общински път SML1031 /път III-197 – Борино – Тешел/ – Буйново – Кожари – км. 7+770 км. 16+195 на територията на Община Борино.
- Реконструкция на общински път SML 1031 /път III-197 Борино – Тешел/ Буйново – Кожари км. 17+495 – км. 20+167 на територията на Община Борино.
- Ремонт и реконструкция на общински пътища и уличните мрежи в населените места:

- Ремонт на общински пътища (с. Борино – с. Кастракли – с. Будаклъ; с. Борино – с. Чала) – 19,30 km
- Асфалтиране (павиране) на уличната мрежа в 5 населени места в община Борино (с. Борино; с. Буйново; с. Ягодино; с. Кожари, с. Чала)

Състоянието на местните пътища се предполага, че е оценено, съгласно визуална оценка на повредената площ отнесена към общата площ на пътя в проценти. Тази оценка е достатъчно меродавна за местни пътища от 2-ра и 3-та категория. При местни пътища от 1-ва категория и/или прекатегоризиране към първа категория (при инвестиционен интерес към дадена местност в границите на Община Борино) е препоръчително, в едно с визуална оценка да се предвижда и оценка от по-висока категория, в т.ч. „равност” и „носимоспособност” на настилка, което ще допринесе за по-високото качество на пътната настилка и минимизиране на транспортно-експлоатационните разходи. Това налага допълнително оценяване на състоянието и приоритизиране на видовете мерки за ремонт, ако са необходими. Те би следвало да се обвържат с инвестиционните намерения на Община Борино или частни Инвеститори.

4. Екологични условия

4.1. Ландшафтно устройство и зелена система;

Ландшафтното устройство на Община Борино се обуславя от природо- географските характеристики на региона - географско положение, релеф, климатични и водни ресурси, почвена и геоложка характеристика и биологично разнообразие.

Община Борино е разположена в Югозападна част на Родопския масив в област Смолян (Рило-Родопската физикогеографска област, Велийшко-Виденишкия дял на Родопите, Триградския карстов масив), Южен централен район за планиране.

На юг тя граничи с Република Гърция, на изток с община Девин, на север с община Батак, а на запад с община Доспат. Формите на релефа в този дял оказват съществено влияние върху климата.

Поради сравнително голямата надморска височина (1000 - 1600 м) на територията се създават условия за почти ежедневни температурни инверсии и температурите на въздуха през цялата година са много по-ниски от местата с подобна височина в останалите планини. Масивната форма на Западните Родопи и редуването на планински ридове с дълбоки речни долини определя сравнително малката средна годишна скорост на вятър. За нископланинските и среднопланински части скоростта на вятъра съответства на тази в равнините и котловини. Почвите в региона са изключително разнообразни по характер на стопанисване и ползване. Съгласно картата за райониране на почвите в България,

Община Борино попадат в агроекологическия район на кафявите горски почви. Като почвен вид преобладават кафявите горски и канелените горски почви. По механичен състав тези почви са пясъчливо-глинести и глинесто-пясъчливи, рохкави.

Характерното за почвите в региона е, че те са със сравнително слаб, повърхностно разположен хумусен слой, а наклона на терена е значителен. Почвите се характеризират със слабо до средно плодородие.

Територията е известна с едни от най-добрите горски масиви на Балканския полуостров. Характерно за територията е голямото богатство на недървесни горски ресурси, които се добиват в горите.

.Горските територии обхващат 11541,17 или 66,7 %, от територията на общината в и са представени от широколистни и иглолистни гори.

Широколистните гори са представени предимно от обикновен бук (*Fagus sylvatica*) и трепетлика (*Populus tremula*). Най –разпространените иглолистни видове са: Бял бор (*Pinus silvestris*); Черен бор (*Pinus nigra*); Обикновен смърч (*Picea exelsa*); Бяла ела (*Abies alba*);

Смесени иглолистни ;

Смесените естествени насаждения са с участие на бял и черен бор, смърч, ела, бук на места планински бряст (*Ulmus glabra* Huds.), воден габър (*Ostrya carpinifolia* Scop.), същински явор (*Acer pseudoplatanus* L.), ива (*Salix caprea* L.), обикновена гроздовидна череша (*Padus racemosa* (Lam.) Gilib.), офика (*Sorbus aucuparia* L.), брекиня (*Sorbus torminalis* (L.) Crantz.), мукиня (*Sorbus aria* (L.) Crantz.)а Mill.) и сребролистна липа (*Tilia tomentosa* Moench.), обикновен габър (*Carpinus betulus* L.), зимен дъб (*Quercus petraea* Liebl.)

Храстовият етаж е съставен от обикновена леска (*Corylus avellana* L.), обикновен глог (*Crataegus monogina* Jacq.), обикновен дрян (*Cornus mas* L.), птиче грозде (*Ligustrum vulgare* L.), слабителна зърника (*Ramnus cathartica* L.), обикновен люляк (*Syringa vulgaris* L.), обикновен котонестер (*Cotoneaster vulgaris* Lindl.), черна калина (*Viburnum lantana* L.), червена калина (*Viburnum opulus* L.). По откритите терени в зоната на иглолистни гори се среща румелийска жълтуга (*Genista rumelica* Vel.), храстовидно прозорче (*Potentilla fruticosa* L.), синя (обикновена) храстовидна и пирамидална хвойна (*Juniperus communis* L.), червена хвойна (*Juniperus oxcedrus* L.), шипка (*Rosa* spp.) и др.

Особен интерес представляват в растителните съобщества рядко срещани видове като гръцка мукиня (*Sorbus graeca* (Spach) Kotschy) и офика борбазии (*Sorbus borbasii* (S.aucuparia x *S.torminalis*) – хибрид между офика и брекиня. По скалните местообитания в района на ЗМ”Борино”, ПЗ ”Буйновско ждрело” и ЗМ „Триградско

ждрело”, се наблюдават единични впечатляващи с хабитуса си екземпляри от ендемичен подвид черен бор ‘Палазиана’ (*Pinus nigra* spp.*Pallasiana*). Наблюдават се ендемични оросредиземноморски съобщества от ниски бодливи храстчета – умереноконтинентални ерикоидни храсталаци с участие на остролистен клин

(*Astragalus angustifolius*). Крайречните горски местообитания включват черна елша (*Alnus glutinosa* (L.) Gaertn.), бяла елша (*Alnus incana*(L.) Moench.), бяла върба (*Salix alba* L.), теснолистна миризлива върба (*Elaeagnus angustifolia* L.), ракета (*Salix purpurea* L.) и др. Крайречните горски местообитания основно са разположени в обхвата на граничните земеделски територии

Висок е делът на защитените територии, които попадат в рамките на територия на общината – 100% от територията на Община Борино попада в екологичната мрежа НАТУРА 2000, горите в територията са сертифицирани по международна система за качество, която гарантира устойчивото стопанисване на горските ресурси и голяма част от територията е класифицирана като „земи с висока природна стойност”.

В ландшафтното устройство и зелена система на територията на Общината са включени следните територии и зони:

1. Територии с общо предназначение:

- Горски земи;
- Специални гори с рекреационно значение;
- Озеленяване, паркове и градини;
- Спорт и атракции;
- Защитени природни зони за опазване на дивите птици;
- Защитени природни зони за опазване на местообитания;
- Природни забележителности;
- Защитена местност;

2. Устройствени зони:

- Рекреационни устройствени зони за вилен отдих;
- Зони за озеленяване;

- Рекреационно устройствени зони предназначени за курорт и допълващи го дейности.
- Специални гори с рекреационно значение

В тази категория се включват рекреационни (курортни гори и местности, пещери, горски паркове и зелени зони извън урбанизираните територии (населени места и селищни образувания) . Гори в защитени територии (горите и земите от горския фонд, попадащи в защитените територии, обявени по реда на Закона за защитените територии, и в защитените зони, обявени по реда на Закона за биологичното разнообразие). Горски територии свързани с отдих и туризъм с допустимо обслужващо строителство съвместимо с основното предназначение на специалните горски територии с рекреационно значение. В специалните горски територии не се допуска промяна на предназначението на териториите с цел обитаване, производствени и складови дейности. Инфраструктурата на отдиха и туризма (алеи, заслони, поставяеми елементи и оборудване – пейки, маси, огнища, детски съоръжения и др.) се изгражда по правилата на чл. 152 от ЗГ без смяна предназначението на горите. Площ 10894,4 ха

- Горски земи

Този тип територии са част от горските територии и включват земите за залесяване и не дървопроизводителните земи които са част от горските територии.

Площта им е 646,77 ха

- Територии за рекреационни дейности, курортни и вилни зони;

Това са територии включващи терените за ограничено обществено ползване - вилни и курортни зони предназначени за индивидуален отдих и временно обитаване. Към тази категория зони се включват и ваканционни селища и други рекреации, както и курортни паркове и други озеленени площи в курортните и вилни зони включително и обекти и съоръжения за стопанско и инфраструктурно обслужване. Площ 3,1 ха

- Озеленяване, паркове и градини

В този тип територии се включват зелените площи за широко и ограничено ползване извън населените места предназначени за трайно задоволяване на обществени потребности от национално или общинско значение – извън селищни паркове и градини, гробищни паркове, горски паркове и други озеленени територии извън населените места.

Общата площ на тези територии е 3,4 ха

- Спорт и атракции

Това са територии част от зелената система за спортни обекти и атракционни паркове, голф игрища, панаири и др. със специфичен устройствен режим.

Обща площ на тези терени е 1,4 ха

- Защитени природни зони за опазване на дивите птици

Това са географски обособени територии, обявени съгласно Директивата за опазване на дивите птици с цел опазване на видовете, които изискват специални природозащитни мерки за техните местообитания на територията на ЕС.

Към настоящият момент на територията на общината по Закона за защитените територии е обявена една защитена територия:

- ЗЗ Западни Родопи

Триград-Мурсалица

- Защитени природни зони за опазване на местообитания

Това са географски обособени територии, определени от Страните членки на ЕС съгласно Директивата за местообитанията, в които се провеждат действия за опазване и възстановяване на благоприятния природозащитен статус на природните местообитания или на видовете, за които зоните са определени.

Стара река BG0000279 . Общата площ на терените включени в този тип ландшафт е 315,2 ха.

- 33 Родопи - Западни 272851.4 ха
- 33 Триград-Мурсалица 55340.95 ха
- Защитени местности

Това са категория защитена територии. За такива се обявяват територии със забележителни ландшафти, включително и положително повлияни от човека, местообитания на застрашени и редки видове животни и растения. На територията на община Борино има една защитена местност :

ЗМ ТРИГРАДСКОТО ЖДРЕЛО , Намиращо се в землището на с. Ягодина, с. Гьоврен, с. Триград. Площ: 710,57 хектара

- ЗМ Борино в землището на с. Борино с площ 120,1 ха.
- ЗМ Поречието на река Девинска с площ 136.73 ха

- Територии на природните забележителности

Това са категория защитени територии, които представляват защитени редки, красиви и ценни в научно, културно или естетическо отношение природни обекти. Тези природни обекти могат да бъдат както от живата природа, така и от неживата природа. Природните забележителности се обособяват и управляват с цел запазване на техните естествени особености и се обявяват с прилежаща територия, необходима за опазването им. В природните забележителности се забраняват дейности, които могат да нарушат тяхното естествено състояние или да намалят естетическата им стойност. Мерки за опазване, укрепване и възстановяване на природните забележителности се допускат с разрешение на Министерството на околната среда и водите съгласувано със собствениците на природните забележителности и други заинтересовани институции.

На територията на Община Борино има обявена три природни забележителности:

- ДЯВОЛСКИЯ МОСТ И ВОДОПАДА в землището на с. Борино и с. Чала с площ 39,8 ха

- ПЗ Биосферен резерват "Кастракли"- природна забележителност в землището на ц. Борино с с площ 124 ха.

- ПЗ БУЙНОВСКОТО ЖДРЕЛО в землището на с. Буйново, с. Чала, с. Ягодина с площ: 759.15 хектара

Устройствени зони:

- Рекреационни устройствени зони за вилен отдих (Ов);

Зони част от зелената система предназначени за индивидуален отдих и временно обитаване. Обща площ 15,1 ха.

- Зони за озеленяване (Оз);

Озеленените територии, означени като (Оз), извън населените места и селищните образувания. В тези зони се включват обществените озеленени площи, в т.ч. всички паркове, градини, извънселищни паркове, гробищни паркове, ботанически градини, дендрариуми, защитни насаждения и разсадници.

Обща площ 1,0 ха

Общата площ на териториите в включени в зелената система са 11563,47 ха което е 66,8 % от общата територия на общината.

5. Правила и нормативи за прилагане на ОУПО Борино

5.1 Условия, при които може да се изменя планът

Съгласно чл. 134, 135 и 136 от Закона за устройство на територията (ЗУТ) условията, при които може да се изменя ОУПО Борино са както следва:

Чл. 134. (1) Влезлите в сила общи устройствени планове могат да се изменят, когато:

1. настъпят съществени промени в общественоеикономическите и устройствените условия, при които е бил съставен планът;

2. възникнат нови държавни или общински нужди за обекти - собственост на държавата, на общините или на експлоатационните дружества;

3. възникнат инвестиционни инициативи, които ще се реализират със средства, осигурени по международни договори или от държавния бюджет, както и от инвеститори, сертифицирани по реда на Закона за насърчаване на инвестициите;

4. отпадне необходимостта от изграждане на сгради, мрежи и съоръжения за специални нужди на отбраната и сигурността на страната;

5. се констатира явна фактическа грешка, имаща значение за предвижданията на плана;

(2) Влезлите в сила подробни устройствени планове могат да се изменят, освен на основание по ал. 1, и когато:

1. в съответния срок по чл. 208 не е започнала процедурата за отчуждаване;

2. при изменение на кадастрален план или при одобряване или изменение на кадастрална карта в урегулирана територия имотните граници на поземлените имоти не съвпадат с регулационните;

3. планът не осигурява възможност за застрояване по действащите устройствени правила и нормативи вследствие на установени геоложки и хидрогеоложки условия и за запазване на разкрити археологически, исторически и културни ценности;

4. планът съдържа явна фактическа грешка, която има значение за неговите предвиждания;

5. планът е одобрен при съществени закононарушения; на това основание не могат да се изменят планове, за които има влязло в сила решение на съд или когато планът е приложен;

6. има съгласие на всички собственици на имоти по чл. 131, ал. 2, т. 1, както и на носителите на ограничени вещни права върху тях;

7. има предложение на съда по дела за делба на урегулирани поземлени имоти;

8. планът е одобрен без план-схеми по чл. 108, ал. 2.

(3) Когато изменението на подробния устройствен план налага и изменение на действащ общ устройствен план, първо се изменя общият устройствен план. Органът по чл. 124, който разрешава изработването на проекта за изменение на общия устройствен план, може да допусне двата плана да се изменят едновременно при условията и по реда за съответния план, предвидени в закона, като изменението на подробния устройствен план се одобрява след одобряване изменението на общия устройствен план.

(4) Влезли в сила подробни устройствени планове не могат да се изменят с цел:

1. узаконяване на незаконно изградени строежи;

2. промяна на предназначението на терени, определени с подробните устройствени планове за озеленени площи, освен в случаите по ал. 2, т. 1 и по чл. 62а, ал. 2 - 5.

(6) Когато при прилагане на действащи подробни устройствени планове се променят само разположението и конфигурацията на предвидените сгради, в т.ч. при пристрояване и надстрояване на съществуващи сгради, без да се променят начинът и характерът на застрояването и правилата и нормативите за съответната устройствена зона, не е необходимо да се изменят тези планове. В тези случаи конкретното застрояване се определя с виза по чл. 140.

(7) С изключение на случаите по ал. 2, т. 1 изменение на подробните устройствени планове за промяна на предназначението на урегулирани поземлени имоти, отредени за обекти на образованието, науката, здравеопазването или културата, както и на спортни обекти и съоръжения, може да се извърши при условията и по реда на този закон само след писмено съгласие на съответния министър по реда на чл. 39, ал. 3.

Чл. 135. (1) Лицата по чл. 131 могат да правят искания за изменение на устройствените планове с писмено заявление до кмета на общината, а в случаите по чл. 124а, ал. 3 и 4 - съответно до областния управител или до министъра на регионалното развитие и благоустройството.

(2) Когато искането е за изменение на подробен устройствен план, към заявлението се прилага скица с предложение за изменението му.

(3) Компетентният орган по ал. 1 в 14-дневен срок от постъпване на заявлението разрешава или отказва да се изработи проект за изменение на плана.

(4) Заповедите по ал. 3 се издават въз основа на становище на:

1. главния архитект на общината - когато актът се издава от кмета на общината;
2. кмета на общината - когато актът се издава от областния управител;

(5) При наличие на някое от основанията по чл. 134, ал. 1 и 2 компетентният орган по ал. 1 може да нареди служебно с мотивирано предписание да се изработи проект за изменение на действащ устройствен план.

(6) Мотивираните предписания по ал. 3 и 5, с които се допуска да се изработи проект за изменение на плана спират прилагането на действащите устройствени планове в частите, за които се отнасят.

Чл. 136. (1) Проектите за изменения на устройствените планове на основанията по чл. 134, ал. 1 и 2 се изработват, съгласуват, обявяват, одобряват и влизат в сила при условията и по реда на раздел III от глава седма.

(2) За проектите за изменение на устройствените планове на основание чл. 134, ал. 2 в обхват до три квартала не се прилагат изискванията за съгласуване по чл. 127, ал. 2, с изключение на случаите по чл. 134, ал. 2, т. 5 и 6, когато се засягат имоти - недвижими културни ценности.

(3) Действието на съответния предходен устройствен план се прекратява от деня на влизането в сила на новия или изменения устройствен план.

(4) Копия от влезлите в сила изменения на подробни устройствени планове, с които се променят границите на поземлените имоти, се изпращат на Агенцията по геодезия, картография и кадастър.

5.2 ПРАВИЛА И НОРМАТИВИ ЗА ПРИЛАГАНЕ НА ОУПО БОРИНО

Чл.1. Тези правила и нормативи за прилагане на Общия устройствен план на Община Борино уреждат устройството на територията на общината в административните ѝ граници.

Чл.2. (1) Целта на ОУП на община Борино е да предложи и осигури необходимите условия за по-нататъшното комплексно и устойчиво развитие и функциониране на общинската територия, като същевременно отчита и съхранява уникалната природна среда, опазва и интегрира богатото ѝ културно историческо наследство.

(2) В съответствие с целта по чл.2 ал.1, правилата и нормативите за прилагане на ОУПО Борино конкретизират и се съобразяват с разпоредбите на Наредба 7/2003 г. на МРРБ за Правила и нормативи за устройство на отделните видове територии и устройствени зони .

Чл.3. (1) Общият устройствени план обхваща територията на община Борино в административно-териториалните ѝ граници. Графичната част на плана се изработва в мащаб 1:25 000

(2) Неразделна част от общия устройствен план са:

1. придружаващите го схеми и обяснителни текстове;
2. правилата и нормативите за прилагането му.

Чл.4. (1) В общия устройствен план са определени:

1. Съществуващите и новите граници на урбанизираните територии на населените места;

2. Територии с общо предназначение;
3. Комуникационно-транспортните елементи;
4. Елементите на техническата инфраструктура;
5. Нарушени територии;
6. Защитени територии;
7. Устройствените зони и територии с устройствен режим;
8. Терени със самостоятелен устройствен режим.

Чл.5 (1) С Общия устройствен план се обособяват видове територии с основно предназначение, видове устройствени зони и самостоятелни терени с устройствен режим.

Чл.6 (1) С основно предназначение са териториите:

1. Урбанизирани територии;
2. Земеделски територии;
3. Горски територии;
4. Нарушени територии;
5. Защитени територии;
- (2) Жилищна устройствена зона с малка височина на застрояване, означена „Жм“;
- (3) Предимно производствена зона, означена с „Пп“;
- (4) Рекреационна устройствена зона предназначена за курорт и допълващите го дейности „Ок“
- (5) Рекреационни устройствени зони за вилен отдых “Ов”
- (6) Устройствени зони за многофункционално ползване от тип смесена централна зона „Ц“
- (7) Смесените многофункционална зона „Смф“;
- (8) Озеленени територии (Оз);
- (9) Територии с допустима промяна на предназначението
- земеделски земи с допустима промяна на предназначението;
- (10) Територии със забрана смяна на предназначението
- земеделски земи със забрана промяна на предназначението;
- горски земи със забрана промяна на предназначението;
- (11) Терени за гробищни паркове;

Чл.7 Границите определящи устройствените зони са трасета на улици, естествени ограничители – пътища, теренни форми, водни течения и площи и др., по имотни граници и квартали.

Чл.8 В териториите с основно предназначение и в устройствените зони се допуска обособяването на терени с устройствен режим за:

1. Обслужващи дейности;
2. Производствено-складови дейности;
3. Инфраструктура, обслужваща селското стопанство;
4. Транспортно-комуникационна инфраструктура;
5. Обществено озеленяване за широко ползване и със специфично предназначение.
6. Недвижими културни ценности;

Чл. 9 (1) Определянето на конкретно предназначение, устройство и застрояване на поземлените имоти в новообразуваните територии, става чрез изработването на подробни устройствени планове.

(2) Подробни устройствени планове следва да се съобразяват с изискванията на Наредба 7/2003 г. на МРРБ за Правила и нормативи за устройство на отделните видове територии и устройствени зони за неурегулирани поземлени имоти и за територии с не приложена първа регулация.

(3) При изработването на подробните устройствени планове за самостоятелните

структурни единици и за самостоятелните терени в новоурбанизираните територии, урегулираните поземлени имоти в смесените многофункционални зони се устройват и застрояват съгласно показателите посочените в Приложение 1.

Чл.10 При изработването на подробните устройствени планове за самостоятелните терени се спазват показателите посочени в Приложение 1.

Чл.11 Влезлите в сила подробни устройствени планове, одобрени до датата на обнародването на заповедта за одобряването на общия устройствен план на Община Борино запазват давността си.

Чл.12 Устройствозони за курортен отдих (Ок) са предназначени предимно за краткотраен отдих, спортен риболов и туризъм в природна среда и се устройват в съответствие с разпоредбите на чл.27 и чл.28, от Наредба 7 за ПНУОВТУЗ.

Чл.13 Допуска се промяна на предназначението на поземлените имоти на водни обекти и строителството в тях след предварително съгласуване на инвестиционното намерение с МОСВ и Басейнова дирекция. Изключение се прави за изграждането на водностопански и хидротехнически системи и съоръжения.

Чл.14 (1) Настоящите правила и нормативи за прилагане на ОУПО Борино не отменят действащите общи нормативни актове на общината в областта на селищното устройство.

(2) За тези въпроси, свързани с устройството и застрояването на територията, които с настоящите правила и нормативи остават неуточнени и неуредени, се прилагат разпоредбите на Закона за устройство на територията, Закона за биологичното разнообразие, Закона за културното наследство, Закона за защитените територии, техните подзаконовни нормативни уредни и други относими нормативни актове.

Чл.15 Всички инвестиционни намерения, свързани с изграждането на сгради и съоръжения с височина над 20 м над терена, водоеми, сметища, надземни силнотоккови линии, ями, кариери и други подобни обекти, подлежат на съгласуване от ГД „ГВА“.

Чл.16 (1) Терени с обекти на културно-историческото наследство се устройват съобразно изискванията и определените от НИОНКЦ режими за опазване на недвижимите културни ценности.

(2) В частите извън урбанизираните територии на Община Борино, за които са установени данни за наличие на недвижими културни ценности, се установява режим на превантивна устройствена защита. За тях се изготвят специализирани подробни устройствени планове, придружени от специфични правила и нормативи, с които се предвиждат устройствени мерки за запазване на фактическото им ползване, без да се влошават техните качества. След декларирането им или след предоставянето на статут на недвижима културна ценност по реда на Закона за културното наследство, допустимите дейности и ограниченията при стопанисването, ползването и застрояването на тези територии се определят с режима за опазване и с планове за опазване и управление на недвижимите културни ценности, приети съгласно изискванията на Закона за културното наследство.

Чл. 17 (1) В терените с обекти на недвижимите археологически културни ценности (НАКЦ) се разрешава:

а) археологическо проучване, консервация, реставрация, експониране и социализация на НАКЦ;

б) строителство, свързано с охрана, проучване, експониране и социализиране на обекта;

(2) При възникване на инвестиционна инициатива предварително трябва да бъдат извършени пълни археологически проучвания в границите на имота. При наличие на археологически структури се назначава комисия от Министъра на културата, която определя статут и специфични правила за опазване културната ценност;

Чл.18 (1) В охранителната зона на НАКЦ се разрешава ниско застрояване, като

инвестиционните проекти за обектите на ниско и подземно строителство се съгласуват с МК;

(2) За устройството и опазването на териториите на селищни и надгробни могили и средновековни отбранителни валове - всички искания за намеси в недвижимите културни ценности се съгласуват по реда на ЗКН.

(3) На територията на НАКЦ се разрешава:

1. археологическо проучване, консервация, реставрация, експониране и социализация на НАКЦ;

2. промяна на предназначението на земята, проектиране и строителство, свързано с охрана, проучване, експониране и социализиране на обекта.

Чл. 19 Инвестиционните проекти в охранителната зона на НАКЦ се съгласуват с МК.

ПРЕХОДНИ И ЗАКЛЮЧИТЕЛНИ РАЗПОРЕДБИ

§ 1. (1) Настоящите правила и нормативи са изработени на основание чл. 104, ал. 2 от Закона за устройство на територията и са неразделна част от Общия устройствен план на Община Борино. Правилата и нормативите са изработени в съответствие с наредбата по чл. 13, ал. 1 ЗУТ и се одобряват едновременно с Общия устройствен план.

(2) За неуредените с настоящите правила и нормативи въпроси, свързани с устройството и застрояването на територията на Община Борино, се прилагат разпоредбите на Закона за устройство на територията и подзаконовата нормативна уредба към него.

§ 2. Оригиналът на графичната част на Общия устройствен план се съхранява в Община Борино.

§ 3. Общият устройствен план на община Борино и правилата и нормативите за неговото прилагане са публични. Община Борино изработва и поддържа регистър, съдържащ информация за границите на устройствените структури/зони и самостоятелни терени, правилата и нормативите за застрояване и ограниченията за застрояване в тях.

ПРИЛОЖЕНИЕ 1: ПОКАЗАТЕЛИ НА ЗАСТРОЯВАНЕ В ЗОНИТЕ

Таблица 78

Наименование На зоната	Макс. Плътност на застр. (%)	Макс. Кинт	Мин.озеленявана Площ (%)	Н макс. (етажи)
Жм	60	1,2	40	10м (3 ет.)
Смф	60	2	30	15м (5 ет.)
Пп	80	2,5	20	10м (3 ет.)
Ов	40	08	50	7м (2 ет.)
Ок	30	1,5	50	7м (2 ет.)
ЗЗдоп	С право на смяна на предназначение в Жм, Смф, Пч и Пс, Ов, Оз и Ок /Според решение на ОБС, ОЕСУТ и компетентни органи/			

6. Заключение

Общия устройствен план на община Борино решава ключовите пространствени проблеми на общинско ниво, съобразявайки се с богато природно разнообразие и съпътстващите го защитени територии, като едновременно с това въвежда режими за забрана смяна на предназначението на голяма част от земеделските земи (попадащи под природозащита) и всички горски територии. Планът, ще повиши комфорта на обитаване, доразвие транспортните връзки и дооформи и позиционира система труд и рекреация за безконфликтно функциониране.

Ш. Приложения

1. Баланс на територията по населени места /проектно решение/ - нови устройствени зони
2. Писмо от „Регионалния исторически музей“ – изх.№РД-15-55/18.02.2016г.
3. Писмо от „Басейнова дирекция „Източнобеломорски район“– изх.№РД-09-49/25.02.2016г.
4. Писмо и схема от EVN Електроразпределение
5. Писмо и схема от „Мобилтел“ ЕАД – изх.№ 1847/18.02.2016г.
6. Писмо и схема от „ВиК“ЕООД – изх.№ПТО-47/08.04.2016г.
7. Писмо от „Виваком“ЕАД – изх.№08-00-320/02.03.2016г.
8. Писмо от „Теленор“ЕАД – изх.№ТІ-40382/16.03.2016г.
9. Писмо - отговор на заявление от 03.02.2016г. с данни от ТСБ Смолян

ІV. Използвани източници

1. Писмо от „Регионалния исторически музей“ – изх.№РД-15-55/18.02.2016г.
2. Писмо от „Басейнова дирекция „Източнобеломорски район“– изх.№РД-09-49/25.02.2016г.
3. Писмо и схема от EVN Електроразпределение
4. Писмо и схема от „Мобилтел“ ЕАД – изх.№ 1847/18.02.2016г.
5. Писмо и схема от „ВиК“ЕООД – изх.№ПТО-47/08.04.2016г.
6. Писмо от „Виваком“ЕАД – изх.№08-00-320/02.03.2016г.
7. Писмо от „Теленор“ЕАД – изх.№ТІ-40382/16.03.2016г.
8. Писмо - отговор на заявление от 03.02.2016г. с данни от ТСБ Смолян
9. Официален сайт на Община Борино-<https://www.borino.bg>
10. https://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%9E%D0%B1%D1%89%D0%B8%D0%BD%D0%B0_%D0%9C%D0%BE%D0%BC%D1%87%D0%B8%D0%BB%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%B4
11. <http://bg.guide-bulgaria.com/SC/kardjali/momchilgrad?t=populations>
12. www.nsi.bg
13. <http://www.nsi.bg/bg/content/766/%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%B5%D1%81%D0%BA%D0%B8-%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D0%B8>
14. Национален концесионен регистър
www.nkr.government.bg/app?service=external/AdvancedSearch
15. Регистър на защитени територии и защитени зони в България -
<http://eea.government.bg/zpo/bg/>
16. ОБЩИНСКИ ПЛАН ЗА РАЗВИТИЕ НА ОБЩИНА БОРИНО ЗА ПЕРИОДА 2014 –2020 ГОДИНА
17. Анкетни карти предоставени от общинската администрация.
18. Становище НИИКН №0800-1123/4/0/16,11,2017г.
19. Становище НИИКН №0800-1123/12,04,2016г.